

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', τεύχος 368, 11 Μαρτίου 1988

Δρχ. 100

• Γ. ΡΑΛΛΗΣ:
ΟΧΙ ΣΤΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ

Μ
MODERN

ΚΗ»:
ΛΟ

"Ya sou,, means "Welcome!,

"Ya sou,, means "Goodbye,,

.... Ya sou!
means

...**MERHABA!**

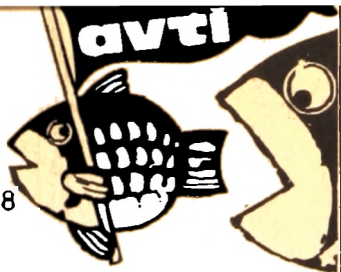

KOUNELLIS SERRA TÀPIES

JEAN BERNIER

ΜΑΡΑΣΛΗ 51, 106 76 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 723 5657

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 11 ΜΑΡΤΙΟΥ 1988, 7-10 Μ.Μ. ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ ΕΩΣ 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΖΗΣΗΣ

Το Νταβός πέθανε _____ 11

ΠΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Οι τρεις σωματοφύλακες _____ 12

ΤΑΚΗΣ ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Μια επικίνδυνη παγίδα _____ 13

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΑΛΛΗΣ

Συνέντευξη στο «ΑΝΤΙ» _____ 16

Α. ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ

Λόγοι επί πτωμάτων _____ 20

ΒΑΣΙΛΗΣ ΖΗΣΗΣ

Σπάνε οι κρίκοι της «Ολυμπιακής» _____ 21

ΣΤΕΛΙΟΣ ΧΑΤΖΗΣ

Επί τη επετείο της 9ης Μαρτίου _____ 24

Γ.Φ.

Οι κρίσεις στο Μαθηματικό - Αθήνας _____ 28

Γ.Κ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Φοιτητικές εκλογές 1988 _____ 29

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΕΝΕΤΟΣ

Φοιτητικό κίνημα: Οι αδύνατες στρατη-
γικές _____ 30

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΛΤΣΟΣ

«Η αναστροφή» _____ 32

ΤΕΤΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Στην εποχή της πολιτιστικής βιομηχα-
νίας _____ 34

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Μια τόλμη στοίχημα _____ 36

ΝΙΚΟΣ ΓΚΕΛΗΣ

«Χρυσή» Ολυμπιάδα, «αργυρές» σκοπι-
μότητες _____ 37

ΤΟ ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΟ: ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Post - modern ή Post - mortem; _____ 40

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ

Μεταμοντέρνο και αρχιτεκτονική _____ 45

ΛΑΜΠΗΣ ΡΑΠΠΑΣ

«Η Νανά Καλλιανέση όπως τη γνώρι-
σα» _____ 46

ΚΥΡΚΗ ΑΓΡΑΦΙΩΤΟΥ

Χορός: Η έμβια τέχνη _____ 48

ΛΗΔΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Για τη Δόρα Στράτου _____ 49

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΑΝΑΚΑΣ

Αντι-στιζεις _____ 50

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΞΥΔΗΣ

Εικαστικά στο Παρίσι και στην Αθήνα _____ 51

Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Στης Ακρόπολης τα μέρη _____ 53

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Για ένα βιβλίο του Μπουχάριν _____ 54

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΗΝΩΡ

Πλήθυναν τα ερωτήματα _____ 4

ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ

_____ 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

_____ 8

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ

_____ 10

Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ

_____ 19

ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

_____ 38

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

_____ 55

ΒΙΒΛΙΟ

_____ 56

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ «ΕΙΔΩΛΟΥ»

ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ της πολιτικής επί χάρτου, τα κατά σύμβαση παραδεκτά ομοιώματα των παικτών - αντιπάλων, τα σύμβολα οριοθέτησης του υποθετικού πεδίου και οι κώδικες άρθρωσης του επιχειρησιακού σχεδίου είναι η μόνη πραγματικότητα. Σε αυτού του είδους την πολιτική ο ηγέτης διατυπώνει μόνον υποθέσεις και μπορεί να επιτύχει την εκπόνηση ενός άριστου και γεωμετρικά συνεκτικού προγράμματος, το οποίο τελεί υπό την αίρεση της δοκιμασίας του στο πεδίο της πολιτικής σύγκρουσης. Μέχρι τότε, ο πολιτικός μπορεί, ακολουθώντας με τη σειρά του την αφαίρεση, να εμφανίζεται με πολλαπλές εκδοχές του ειδώλου του, σαν σε αίθουσα παραμορφωτικών κατόπτρων: κανείς δεν τον υποχρεώνει στη δουλεία ενός σαφώς περιγεγραμμένου προσώπου - σχεδίου, αφού όλα «παίζουν».

ΜΟΛΟΝΟΤΙ η πολιτική του ΠΑΣΟΚ ουδέποτε είχε την αρετή της προηγούμενης επί χάρτου ουσιαστικής σχεδίασής της, διακρίθηκε για την ιδιότητά της να υπηρετεί με επάρκεια, είναι αλήθεια, όλους τους κανόνες που αφορούν τις φόρμες αυτού του υποθετικού πολιτικού «σχεδίου»: συνεχείς εναλλαγές, μεταλλαγές, αναπροσαρμογές και αντιμεταθέσεις του πεδίου, των μετώπων, των όρων και των κωδίκων (της ιδεολογίας) του παιχνιδιού. Ο κ. Παπανδρέου δε προσωπικά, έχει ικανότητα αποδείξει ότι διαθέτει το νου, τη γνώση και την τέχνη που απαιτούνται για να αναγάγει την πολιτική πρακτική σε μηχανική συμβόλων δεκτικών πάσης χρήσεως, η οποία δεν αποτελεί ασφαλώς κάποιο στρατηγικό συνδυασμό, αλλά μια απλή συνδυαστική. Πρώτη προϋπόθεση για την επιτυχία αυτής της μηχανικής είναι εκείνο που ο ίδιος, με αξιοσημείωτη επιτυχία, εφάρμοσε πάντα σαν το μόνο σταθερό του κανόνα: την εξεύρεση για κάθε περίπτωση και συγκυρία, του κατάλληλου «ειδώλου» του, που δεν έχει σχέση με την αυθεντικότητα και υλικότητα του πολιτικού «προφίλ».

ΤΩΝ ΣΥΜΠΑΙΚΤΩΝ του βοηθούντων, καθώς και οι ίδιοι διακρίνονται από αντίστοιχη σύλληψη των ρόλων τους ως πολιτικών ηγετών, το παιχνίδι του κ. Παπανδρέου με τα είδωλά του, στη μεγάλη αίθουσα παραμορφωτικών κατόπτρων «Η Ελλάς», απέδιδε εκείνα τα αποτελέσματα που ήσαν απαραίτητα προκειμένου η φθορά η οποία καταγραφόταν τα τελευταία χρόνια στο παθητικό του «Κινήματος», να μην μεταποιείται σε αύξηση των κερδών για τους αντιπάλους. Αυτό μπορεί βεβαίως να σημαίνει όξυνση των αντιφάσεων και των προβλημάτων στην «πραγματική χώρα» της πολιτικής, επικίνδυνη στασιμότητα και βαθμό μηδέν στην πραγματική πολιτική παραγωγή, όμως, αυτά τα ίδια τα αρνητικά συνεπαγόμενα, κατά τρόπο ευθέως ανάλογο της «στρεβλωτικής» Ελλάδας, αποτελούν ίσως και αναγκαίους όρους διατήρησης μιας πολιτικής δύναμης του ευρέως αστικού χώρου στην εξουσία.

Η ΚΡΙΣΙΜΗ καμπή και συγχρόνως το σημείο του τέλους αυτής της πολιτικής των ειδώλων αποτελούν για τον κ. Παπανδρέου το Νταβός και οι Βρυξέλλες: όχι μόνον διότι οι δυο αυτές «ιστορικές στιγμές» είναι πράγματι ιστορικές, με την έννοια ότι εγγράφονται σε μια άρδην μεταβαλλόμενη και «δύσκολη» συγκυρία στη διάταξη του συσχετισμού δυνάμεων σε διεθνές επίπεδο· όχι μόνον διότι αυτή η νέα συγκυρία είναι καρπός σοβαρών και επί της ουσίας στρατηγικών, έτσι που χαμένοι θα είναι όσοι θα παίξουν το ρόλο του βωβού προσώπου. Η ανατροπή της πολιτικής των ειδώλων του κ. Παπανδρέου —και των άτυπων εταίρων του στο εσωτερικό της χώρας— επέρχεται κυρίως λόγω του ότι οι συνομιλητές του είναι «ανοίκειοι», άγνωστοι και πλείονες του ενός· οι συνομιλητές του διακρίνονται από την ευθυκρισία της στρατηγικής και την αίσθηση της δύναμης που παρέχει στον πολιτικό το «προφίλ» του, αντί του ετερόκλητου, του άκριτου και του κενού της στρατηγικής, αντί της αδύναμης κίνησης του τροχού στον αέρα, που είναι τα μόνα «οφέλη» στα οποία μπορεί να προσβλέπει ο πολιτικός του «ειδώλου».

ΣΤΟ ΝΤΑΒΟΣ και στις Βρυξέλλες, οι αίθουσες δεν είχαν παραμορφωτικά κάτοπτρα (και αυτό το ήξερε από πριν ο κ. Παπανδρέου)· η άσκηση της πολιτικής ήταν πραγματική και απαιτούσε να υπηρετηθεί επιτυχώς η ανάγκη του συγκεκριμένου σχεδίου και του πραγματικού πολιτικού ηγέτη (και αυτό επίσης το ήξερε από πριν ο κ. Παπανδρέου). Και αν στη σημερινή συζήτηση της Βουλής, επανέλθουμε στην πολιτική των ειδώλων, όπως ήδη έγινε στην «κοινή» συνέντευξη των «τριών» αυτό θα είναι ένα ψευδαισθητικό διάλειμμα στην παράσταση του σκληρού και πραγματικού πολιτικού παιχνιδιού που άρχισε, με αποτελέσματα κάθε άλλο παρά θετικά για την Ελλάδα.

ΤΑ «ΤΡΙΓΩΝΑ» αν δεν είναι τρίγωνα για κάλλαντα, είναι σκληρά γεωμετρήματα, για να ανατρέπονται αιφνιδίως.

ΑΣ ΠΟΥΜΕ, διμερείς σχέσεις, αντί τριγωνικές εξασφαλίζουν διμερή «Νόμπελ». Κατάλληλα για εσωτερική χρήση από ένα πολιτικό είδωλο που φανερά πλέον αρχίζει να χάνει το χάρισμα του Ειδώλου.

Πλήθυναν τα ερωτήματα μετά το δεύτερο Νταβός...

ΤΙ ΘΑ ΔΩΣΕΙ η σημερινή —προ ημερησίας διατάξεως— συζήτηση στη Βουλή για τα ελληνοτουρκικά; Και τι νέα στοιχεία θα προσκομίσει ο πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου, προκειμένου να πείσει ότι η «*νέα θετική δυναμική στις ελληνοτουρκικές σχέσεις*», δεν συνεπάγεται καμιά αλλαγή στην προάσπιση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων;

Η ΠΡΟΒΛΕΨΗ —το τι θα υποστηρίξει η κυβέρνηση και τι η αντιπολίτευση— δεν έχει, στην προκειμένη περίπτωση, ιδιαίτερο βάρος, εφόσον, την ώρα που θα κυκλοφορεί το τεύχος αυτό του «ΑΝΤΙ», η συζήτηση στη Βουλή, θα βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη. Ωστόσο, η κοινή εμφάνιση, την περασμένη Τρίτη, της... «*αγίας τριάδας*» του υπουργείου Εξωτερικών (ο όρος ανήκει στο «*ΡΙζοσπάστη*»), έδωσε συγκεκριμένα δείγματα για το πώς η κυβέρνηση (ακριβέστερα: για το πώς ο πρωθυπουργός) αντιλαμβάνεται τη νέα αυτή «*θετική δυναμική*» στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Παραμένει γεγονός ότι πρώτος στόχος της «*τρίοικας*» του υπουργείου Εξωτερικών ήταν να αποδείξει ότι υπάρχει πλήρους αρμονία στις σχέσεις μεταξύ του υπουργού Εξωτερικών Κ. Παπούλια και των δυο αναπληρωτών υπουργών Θ. Πάγκαλου και Γιάννη Καψή... Ότι ουδείς αμφισβητεί τα «*πρωτοτόκια*» του Κ. Παπούλια (και τα «*πρωτοτόκια*» έχουν μεγάλη σημασία εν όψει της ελληνικής προεδρίας στην ΕΟΚ...), ότι είναι τελείως ανακριβή όλα όσα έγραψε ο «*κακός*» (και πάντοτε απληροφόρητος) ελληνικός Τύπος ότι «*δήθεν*» υπάρχουν ή υπήρξαν διαφορές απόψεων μεταξύ του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου και της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου Εξωτερικών, κ.λπ. Όσο για τα θέματα που ανέκυψαν, μετά τις συναντήσεις του Νταβός και των Βρυξελλών (υφαλοκρηπίδα, Κυπριακό, στρατιωτικά γυμνάσια, σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΟΚ, αγνοούμενοι, κ.ά.) η γραμμή που υποστήριξαν οι τρεις υπουργοί είναι ότι πουθενά δεν υπήρξε ελληνική υποχώρηση ή αλλαγή ή αντίφαση ή αναιρέση (παλαιότερων θέσεων) και ότι, κοντολογίς, «*καμιά θέση, καμιά δικαίωμα, καμιά τοποθέτηση που υπήρχε προ του Νταβός, δεν άλλαξε μετά το Νταβός*» (Ι. Καψής).

Η σειρά προτεραιοτήτων

ΩΣΤΟΣΟ πολύ πέρα από το τι είπαν —και τι δεν είπαν— οι τρεις υπουργοί στους δημοσιογράφους (συν τα ερωτήματα που έμειναν αναπάντητα) υπάρχει το κοινό ανακοινωθέν Παπανδρέου - Οζάλ των Βρυξελλών, που αξιολογεί, με σειρά προτεραιοτήτων, τα ενδιαφέροντα των δυο πρωθυπουργών. Υπ' αρ. 1 προτεραιότητα, λοιπόν, για τους πρωθυπουργούς της Ελλάδας και της Τουρκίας —με βάση το ανακοινωθέν αυτό— είναι η σύσταση υποεπιτροπής από διπλωμάτες και στρατιωτικούς, που θα εξετάσουν «*θέματα σχετικά με την διεξαγωγή εθνικών στρατιωτικών ασκήσεων και με προβλήματα των πτήσεων στρατιωτικών αεροσκαφών*». Αυτό, στην απλοελληνική, θα πει ότι η υποεπιτροπή θα ασχοληθεί και με θέματα παραβιάσεων του ελληνικού εναέριου χώρου από την τουρκική πολεμική αεροπορία, στη διάρκεια τουρκικών στρατιωτικών ασκήσεων.

Οι παραβιάσεις αυτές «*ενοχλούν*» την ελληνική κυβερνητική πλευρά, η οποία παραδέχεται, βέβαια, ότι δεν είναι δυνατόν να αναφέρεσαι στο «*εποικοδομητικό πνεύμα του Νταβός*» και, από την άλλη, να ανέχεσαι (κάποτε και ν' αποκρύπτεις) τις συνεχιζόμενες τουρκικές παραβιάσεις... Ορισμένοι Έλληνες κυβερνητικοί αξιωματούχοι, μάλιστα, αρέσκονται να πιστεύουν ότι οι

παραβιάσεις προωθούνται από κάποιους σκληροτράχηλους πασάδες του τουρκικού γενικού επιτελείου, οι οποίοι πολεμούν τον Οζάλ και το πνεύμα του Νταβός... Όμως, ο ίδιος ο Τούρκος πρωθυπουργός, με δήλωσή του, κατέστησε σαφές ότι, για την Τουρκία, το βάθος του ελληνικού εναέριου χώρου, είναι τα έξι και όχι τα δέκα μίλια. Οπότε το ερώτημα που ανακύπτει είναι: Εμείς τι κάνουμε; Και αν υποθεθεί, προς στιγμή, ότι η ελληνική πλευρά δέχεται —σε περιπτώσεις τουρκικών ή τουρκοαμερικανικών ασκήσεων— το όριο των έξι μιλίων (για να εκλείψει η «*αναντιστοιχία*» μεταξύ θαλάσσιου και εναέριου χώρου, όπως υποστηρίζει το ICAO), τι ανταλλάγματα θα μπορούσε να προσφέρει η τουρκική πλευρά; (Κατά την κοινή εμφάνιση των τριών υπουργών, ο Ι. Καψής υποστήριξε ότι ουδέποτε οι Αμερικανοί παραβίασαν το όριο των 10 μιλίων, στη διάρκεια γυμνασίων —πράγμα ανακριβές, βέβαια).

Αγνοούμενοι: «Δεν προσθέσαμε ούτε ένα κόμμα»...

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ σημείο αναφοράς, στο κοινό ανακοινωθέν Παπανδρέου - Οζάλ, είναι «*το ανθρωπιστικό ζήτημα των αγνοουμένων στην Κύπρο*» και η δήλωση ότι «*ο Έλληνας και ο Τούρκος πρωθυπουργός ανταλλάξαν πληροφορίες για τους αγνοούμενους οι οποίες τους δόθηκαν από τις δυο κοινότητες του νησιού*»... Έχετε, μήπως, επιφυλάξεις για τον τρόπο που η ελληνική κυβερνητική πλευρά χειρίστηκε το θέμα των αγνοουμένων εφόσον ο Οζάλ παρουσίασε και αυτός φάκελο των δικών του (Τούρκων) αγνοουμένων;

Αν ναι, βρίσκεσθε σαφώς εν αδίκω ή, στην καλύτερη περίπτωση, «*δεν θυμάσθε*» ότι, στο πολύ μικρό διάστημα που είχε λειτουργήσει η επιτροπή του ΟΗΕ για τους αγνοούμενους, «*είχε δεχθεί φακέλους και από τις δυο πλευρές*». Συνεπώς —όπως είπε ο Γιάννης Καψής στους δημοσιογράφους— «*δεν προστέθη ούτε ένα "κόμμα" στην εντολή των Ηνωμένων Εθνών*». Συμπέρασμα: Δεν πρέπει να απορούμε για το ότι η τουρκική πλευρά μας ζητεί λογαριασμό για Τούρκους αγνοούμενους, που «*χάθηκαν*» είτε στη διάρκεια της τουρκικής εισβολής, είτε (όπως λέγεται) στη διάρκεια των διακοινοτικών ταραχών, έτους 1963-64!

ΥΠΑΡΧΟΥΝ, ωστόσο, δημοσιογράφοι (ανάμεσα σε αυτούς και ο Αντήνωρ) που επιμένουν ότι η ελληνική πλευρά άφησε αναξιοποίητη τη δήλωση που είχε κάνει ο Οζάλ στις 15 Φεβρουαρίου, στους Έλληνες δημοσιογράφους, στην Κωνσταντινούπολη, και που έλεγε ότι η τουρκική κυβέρνηση είναι πρόθυμη —εφόσον το ζητήσει η ελληνική κυβέρνηση— να παραδώσει κατάσταση αιχμαλώτων Ελλήνων και Ελληνοκυπρίων που πέθαναν, «*από ασθένεια*» σε νοσοκομεία της Τουρκίας... Η δήλωση αυτή του Τούρκου πρωθυπουργού απέκλειε, βέβαια, την ύπαρξη επιζώντων αγνοουμένων, αλλά έθετε την Άγκυρα σαφώς προ των ευθυνών της. Και η ελληνική πλευρά, αντί να ζητήσει αμέσως (την επομένη κιόλας) κατάσταση των «*τεθνηκότων αιχμαλώτων*» (σε ποιο νοσοκομείο πέθαναν; από ποια ασθένεια πέθαναν; σε ποιο κοιμητήριο τάφηκαν; γιατί δεν ειδοποιήθηκαν οι συγγενείς τους, εφόσον πέθαναν από φυσικό θάνατο;) περίμενε τη δεύτερη συνάντηση των δυο πρωθυπουργών, για να ανταλλάξει «*φακέλους*», λες και θα ανταλλάσσε ανθοδέσμες... Ασφαλώς, κάπου, για την ολιγωρία αυτή υπάρχουν ευθύνες, που δεν καλύπτονται από τα όποια ρητορικά σχήματα.

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΟΚ

ΤΟ ΤΡΙΤΟ σημείο αναφοράς του ανακοινωθέντος των δυο πρωθυπουργών κάλυπτε την απόφασή μας να υπογράψουμε —πριν από σύνοδο του Συμβουλίου Συνδεσης της Τουρκίας με την ΕΟΚ, πριν, δηλαδή, από τις 25 Απριλίου 1988— το πρόσθετο πρωτόκολλο προσαρμογής στη Συμφωνία της Αγκυρας του 1964. Και την απόφασή μας αυτή υπαγόρευσε —σύμφωνα με το ανακοινωθέν— η δήλωση του Τούρκου πρωθυπουργού ότι, μετά την άρση του διατάγματος του 1964, τα εισοδήματα από έγγειες περιουσίες Ελλήνων υπηκόων στην Τουρκία θα μπορούν να ε-τενδυθούν ελεύθερα (στην Τουρκία) και ότι η τουρκική κυβέρνη-ση «θα λάβει τα απαραίτητα μέτρα», με σκοπό την «πλήρη α-τοκατάσταση των δικαιωμάτων των Ελλήνων υπηκόων, σύμ-φωνα με την τουρκική νομοθεσία».

ΓΙΑ ΤΟΝ αναπληρωτή υπουργό Εξωτερικών Θ. Πάγκαλο, όλα αυτά είναι θαυμάσια. Και, φυσικά, δεν έχουνται αληθείας ορισμέ-νες φήμες που τον έφερναν «διαφωνούντα» με τις ρυθμίσεις αυ-τές και αρνούμενο να υπογράψει το σχετικό πρωτόκολλο... Ο Θ. Πάγκαλος αφιέρωσε ένα μεγάλο μέρος της παρέμβασής του, στην πρεσ κόνφερανς της Τρίτης, για να εξηγήσει, πρώτον ότι άλλο είναι η ρύθμιση των Βρυξελλών και άλλο το θέμα της έντα-ξης της Τουρκίας. Και, συνεπώς, δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας, ότι, δηλαδή, σπεύσαμε να απεμπολεμήσουμε ένα από τα πιο ι-σχυρά μας «ατού» κ.λπ. Η ένταξη της Τουρκίας, είπε, είναι μια υπόθεση που ανάγεται στο απώτερο μέλλον. «Μιλάμε για μιαν υ-πόθεση που, χωρίς να θέτουμε πολιτικούς όρους, τοποθετείται σταθερά πέραν του έτους 2000». Και ο βίος του ανθρώπου βρα-χύς... Όσο για την έννοια της «αναδρομικότητας» —στην οποία επέμενε η ελληνική πλευρά, πριν από το Νταβός, προκειμένου να συναινέσει στην υπογραφή του πρόσθετου πρωτοκόλλου, κ.λπ.— ο Θ. Πάγκαλος εξήγησε τώρα ότι «αναδρομικότητα» θα πει άρση της δέσμευσης των περιουσιών και των δεσμευμένων λογαριασμών των Ελλήνων υπηκόων. Η έννοια της αναδρομι-κότητας, πρόσθεσε, «υπάρχει τυπικά στην απόφαση που πήρε η τουρκική κυβέρνηση». (Για την ιστορία σημειώνουμε ότι όταν ο Τούρκος πρωθυπουργός Τ. Οζάλ ρωτήθηκε, από τους Έλληνες δημοσιογράφους, στη συνάντηση που είχε μαζί τους στην Κων-σταντινούπολη, αν η άρση του διατάγματος του 1964 θα έχει α-ναδρομική ισχύ, απάντησε: «Δεν καταλαβαίνω τι εννοείτε με τη φράση "αναδρομική ισχύ". Κάποιος θα πρέπει να μου εξηγήσει τον όρο αυτό». Τα σχόλια είναι ελεύθερα...). Κατά τα άλλα, ο α-ναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών επέμενε ότι ο «μη πόλεμος» καθόλου δεν σημαίνει παρέκκλιση από τις θέσεις που διατύπω-σε η ελληνική πλευρά στο υπόμνημά της προς τον επιτροπο Σεϋσόν και που αναφέρεται σε θέματα όπως είναι η «διαστροφή εμπορικών όρων» εις βάρος της Κοινότητας και της Ελλάδας (από την Τουρκία), η ελεύθερη διακίνηση Τούρκων εργαζομέ-νων, οι εμπορικές συναλλαγές της Τουρκίας με το ψευτοκράτος του Ντενκτάς, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία, κ.ά. Τέλος, για το θέμα της χρηματοδότησης της τουρκικής οικονομίας από την Κοινότητα, σε ερώτηση: «Το χρηματοδοτικό πρωτόκολλο θα το υπογράψετε;» ο Θ. Πάγκα-λος απάντησε με μια άλλη ερώτηση: «Ποιος σας είπε ότι θα το υπογράψουμε;».

Τα άλλα θέματα: Και το Κυπριακό;

ΣΤΟ ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ Παπανδρέου - Οζάλ, δεν υπάρχει καμιά αναφορά στο Κυπριακό ή στο θέμα της οριοθέτησης της υφαλο-κρηπίδας, ενώ γίνεται αναφορά στην «πολιτική κατάσταση στην περιοχή», στη συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών και βαλ-κανικών χωρών και στο συνεχιζόμενο πόλεμο Ιράκ - Ιράν. Αλ-

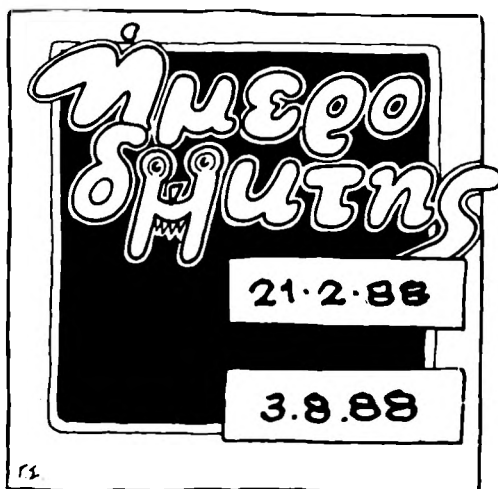
ΜΑ ΓΙΑΤΙ ΤΟΥ ΔΙΝΟΥΝ
ΜΟΝΟ ΤΟ ΜΙΣΟ ΝΟΜΠΕΛ;

λά ο υπουργός Εξωτερικών Κ. Παπούλιας διαβεβαίωσε (στην ι-δια συνέντευξη Τύπου της Τρίτης) ότι «δεν υπάρχει καμιά απο-λύτως αλλαγή στη θέση της ελληνικής κυβέρνησης για την υφα-λοκρηπίδα του Αιγαίου» (εκτός, ίσως, από το ότι, προσωρινά, «μπήκε στο ράφι», κατά τη διατύπωση του Α. Παπανδρέου ή «στο ψυγείο» κατά τη διατύπωση του Τ. Οζάλ...) και ότι η πρό-ταση του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου για την αποστρατιωτι-κοποίηση της Κύπρου «είναι μια προσπάθεια για την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής από την Κύπρο». Πάνω στο ίδιο θέμα, ο αναπληρωτής υπουργός Θ. Πάγκαλος διαβε-βαίωσε ότι «μερική αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων από το νησί» δεν συνιστά λόγο για να συναινέσει η Ελλάδα στην υπογραφή του 4ου χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου — διάβαζε για να συναινέσει στη χρηματοδότηση της τουρκικής οικονο-μίας από την Κοινότητα.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ συζήτηση στη Βουλή συμπίπτει με την τελευ-ταία μέρα του τέταρτου γύρου των ελληνοαμερικανικών δια-πραγματεύσεων για τις βάσεις. Και παρά το γεγονός ότι αχλή μυστικότητας περιβάλλει τις συνομιλίες αυτές (διότι «πληροφο-ρίες προς τα έξω θα μπορούσαν να βλάψουν τις διαπραγματεύ-σεις»...), ο «Δ. Λόγος» —η πρωινή έκδοση της «Αυριανής»— ε-πιμένει ότι «ο (ελληνοαμερικανικός) διάλογος ναυαγεί», διότι οι κακοί Αμερικανοί —τους οποίους, βέβαια, δεν έχουμε ανάγκη αφού το τρίγωνο Αθήνα - Αγκυρα - Ουάσιγκτον είναι «ιστορικά ξεπερασμένο»...— αρνούνται να εμπλακούν σε θέματα εγγυήσε-ων, που θα εξασφάλιζαν «πρόοδο στα εθνικά μας θέματα και, συγκεκριμένα, στο Κυπριακό και στο Αιγαίο». Φυσικά, υπάρχει και η άλλη εκδοχή, ότι το θέμα των «εγγυήσεων» θα μπορούσε να αντικατασταθεί με ένα υψηλό ενοίκιο για τις βάσεις, αλλά αυτά διαδίδονται —όπως λέει και ο γενικός γραμματέας Τύπου Σωτήρης Κωστόπουλος— από όσους θέλουν να υπονομεύσουν την υπερήφανη ελληνική εξωτερική πολιτική και τις ιστορικές πρωτοβουλίες του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου. Και, όπως εί-ναι γνωστό, στην πολιτική αυτή δεν υπάρχουν ούτε παλινωδίες, ούτε αντιφάσεις...

ΑΝΤΩΝΩΡ

ΚΥΡΙΑΚΗ, 21.2.88

Με 51,6%, δηλαδή 167.834 ψήφους, εκλέγεται Πρόεδρος της Κύπρου ο κ. Γ. Βασιλείου. Καλορίζικος. Ο κ. Κληρίδης έχασε με 48,4%, ήτοι 157.228 ψήφους.

«Ξεπερασμένο είναι το τρίγωνο Αθήνα - Άγκυρα - Ουάσινγκτον», δήλωσε ο κ. Παπανδρέου στα Γιάννενα. Τα Ισπενικά τρίγωνα όμως παραμένουν πάντα επίκαιρα εδώ στη Ρούμελη.

Μάχη με δίκανα έγινε στο Εύλαλο της Ξάνθης μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων της περιοχής. Το πνεύμα του Νταβός δεν έχει οπαδούς παρά μόνο μεταξύ των νταβατζήδων.

Στη Σόφια πέταξε από τα Γιάννενα ο πρωθυπουργός. Ο ομότιμός του κ. Ζίβκωφ του εξήγησε ότι στο σκάκι πρώτα σκέφτονται και μετά κινούν τα πιόνια, ενώ στην περεστρόικα πρώτα κινούν τα πιόνια και μετά σκέφτονται. Ο δικός μας του εξήγησε ότι τα παιχνίδια που απαιτούν σκέψη τον κουράζουν —προτιμά το πόκερ στο οποίο μπλοφάρουν.

Τελευταίες απόκριες με βροχές και χιόνια. Όσοι δεν μασκαρευθήκατε είστε άξιοι της τύχης σας.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 22.2.88

Καθαρή Δευτέρα. Προσοχή στα θαλασσινά και στην οδήγηση, αν θέλετε να την βγάλετε καθαρή.

ΤΡΙΤΗ, 23.2.88

«Πρωτόκολλο φιλίας και καλής πίστης» υπέγραψαν σήμερα στο Βελιγράδι Τουρκία - Βουλγαρία. Νταβατζώθηκαν και οι Βούλγαροι. Άδεια για λεωφορείο παρέχώρησε ο κ. Μπαντουβάς στον κ. Ανάργυρο Φουστέρη —πατέρα έντεκα τέκνων. Άραγε ήταν ανάργυρος ανέκαθεν ή έγινε λόγω των παιδιών;

Χωρίς την άδεια της υπηρεσίας των θα μπορούν στο εξής να παντρεύονται οι στρατιωτικοί, αποφάσισε το Συμβούλιο της Επικρατείας. Η προσφυγή για να μπορούν να πηδούν χωρίς άδεια, δεν εκδικάστηκε ακόμη.

Οι Αρμένιοι της ΕΣΣΔ διαδη-

Όλος ο θίασος των νταβοτζήδων επί σκηνής.

λώνουν ζητώντας να ενωθεί τμήμα του σοβιετικού Αζερμπαϊτζάν στη σοβιετική Αρμενία.

Τηλεγράφημα από Αγρίνιο: ΑΚΟΥΣΑΜΕ ΣΗΜΕΡΑ ΠΡΩΙ 8.20 ΕΚΠΟΜΠΗ ΣΟΥ ΜΕ ΑΒ ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑΣ ΣΤΟΠ ΑΠΟΓΟΝΤΕΥΣΗ ΣΤΟΠ ΦΑΝΤΑΖΟΜΑΣΤΑΝ ΑΒ ΕΞΥΠΝΗ ΟΜΟΡΦΗ ΜΕ ΠΑΘΟΣ ΚΑΙ ΧΙΟΥΜΟΡ ΣΤΟΠ ΚΡΙΜΑ ΣΤΟΠ ΘΑ ΑΝΑΓΚΑΣΤΟΥΜΕ ΔΙΑΛΥΣΟΥΜΕ ΣΥΝΔΕΣΜΟ ΛΟΓΩ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΟΠΑΔΩΝ ΕΝΔ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΘΑΥΜΑΣΤΩΝ ΑΒ ΑΓΡΙΝΙΟΥ.

Τηλεγράφημα από Αθήνα προς Αγρίνιο: ΑΒ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΠΑΝΤΑ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ ΣΤΟΠ ΚΑΠΟΙΟ ΛΑΘΟΣ ΚΑΝΕΤΕ ΕΝΔ ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ.

Εφτά φορές παραβίασαν τον ελληνικό εναέριο χώρο 30 τουρκικά αεροπλάνα κι άλλη μια ένα βουλγάριο. Δεν είναι καλοί νταβατζήδες οι γείτονές μας.

6.000 νέους υπαλλήλους ζητά για τους οργανισμούς του υπουργείου Μεταφορών - Επικοινωνιών ο κ. Μπαντουβάς. Θα προσληφθούν με αξιοκρατικά κριτήρια —το κυριότερο να τελειώνει το επώνυμό τους σε -ακης.

ΤΕΤΑΡΤΗ, 24.2.88

Άρχισε στο Βελιγράδι η Διάσκεψη των υπουργών Εξωτερικών των βαλκανικών χωρών. Η πρώτη από καταβολής Βαλκανίων.

Επεισόδια στο Ηράκλειο μεταξύ αντιβασικών διαδηλωτών και Αμερικανών ναυτών.

Σ' ιελήφθη αστυφύλακας γιατί έπαιρνε χρήματα για «προστασία» από ιδιοκτήτρια ουφάδικου, σύζυγο ανθυπαστυνόμου. Μα καλά, ανίκανος ήταν ο άντρας της;

Προσπάθησε να αλλάξει την κατάθεσή του στην Εξεταστική

«Μας τα έστειλε ο Θεός». Ο κρίνος αμάραντος.

Επιτροπή για το «φάκελο της Κύπρου», ο κ. Αβέρωφ και διαφώνησαν ακόμη και οι βουλευτές της ΝΔ. Δεν τα γλίτωσε τελικά τα «σιλιέτα» ο κ. επίτιμος...

Άρχισε σήμερα το Ιδρυτικό Συνέδριο του ΚΚΕ εσ.-Αν. Αρ. Φήμες ότι θα μετονομασθεί σε ΚΚΕ εσ. - Για. Μπα. διαψεύδονται.

Επιμένει στην ανάγκη αύξησης του διδακτικού έτους και σωστότερης αξιολόγησης των μαθητών ο κ. Τρίτσης. Τι τον νοιάζει αυτόν, μαθητής είναι;

Ενιαίο εορτασμό του Κιλελέρ προτείνει για φέτος η ΝΔ. Νταβοτζιλίκι και στο εσωτερικό μέτωπο.

Η «ταξική σύγκρουση πρέπει να αφεθεί ελεύθερη διότι προάγει την παραγωγικότητα», δήλωσε ο κ. Γεννηματάς. Μη θυμώνετε: κάνει ό,τι μπορεί για να περάσει τις εξετάσεις και να γίνει αριστερός, αλλά δεν του πολυκόβει.

Δικαστίνα είναι μέλος των Χάρε Κρίσνα καταγγέλλει ο «Δημοκρατικός Λόγος». Αν μεταγραφεί στο ΠΑΣΟΚ ίσως τη συγχωρήσουμε.

ΠΕΜΠΤΗ, 25.2.88

Απεργεί σήμερα η ΕΙΝΑΠ. Μπορείτε να πεθάνετε με την ησυχία σας και χωρίς τλαιπωρίες στο σπιτάκι σας.

Στην Πόλη έφθασε ο κ. Έβερετ προσκεκλημένος του δημάρχου της κ. Νταλάν.

Με τις συντεχνίες και το ΠΑΣΟΚ, ΚΚΕ, ΝΔ που τις υποστηρίζουν τα έβαλε σε ομιλία του στην Πάντειο ο κ. Σημίτης. Όσοι βγαίνουν από το χορό, πολλά τραγούδια λένε.

Μέχρι και το Προεδρικό Μέγαρο πλημμύρισε λόγω βροχής στην Αθήνα. Η Μαντάμ ντε Σαρτζετακής ευτυχώς δεν εβράχη.

Άλλοι τέσσερις αστυνομικοί συνελήφθησαν για τη χθεσινή υπόθεση της «προστασίας». Κι ένας δεσμοφύλακας γιατί πουλούσε ναρκωτικά στους κρατούμενους. Ποιος θα μας φυλάξει από τους φύλακες;

Μείωση της στρατιωτικής θητείας κατά τρεις μήνες μελετά το υπουργείο Άμυνας. Σε τρία τέρμινα ούτε μέρα αργότερα.

Συλλαλητήρια αγροτών στο Λαγκαδά και τη Λάρισα. Κα

ταγγέλλουν τον κ. Ποττάκη ότι αγρούς αγοράζει.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο καταδίκασε την Ελλάδα διότι απαγορεύει τις εισαγωγές μπανάνας. Δεν πείστηκε ότι μας αρκούν οι πεπονόφλουδες που πατάμε και δεν χρειάζονται μπανανόφλουδες.

Το Συνέδριο του υπό ίδρυση ΚΚΕ εσ. - Αν. Αρ. συνεχίζεται ομαλώς.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 26.2.88

Τέλειωσε η Βαλκανική Διάσκεψη στο Βελιγράδι. Με πολλά θα το τελικό ανακοινωθέν.

Δεν δόθηκε στους συνταξιούχους του δημοσίου το διορθωτικό ποσό για τους μήνες Ιανουάριο - Φεβρουάριο αποκαλύπτουν εφημερίδες. Σύγχρονες μέθοδοι ευθανασίας.

Μέχρι την Άγκυρα πετάχθηκε ο κ. Έβερετ και απέσπασε υποσχέσεις Οζάλ για αγνοούμενους και περιουσίες. Το νταβοτζιλίκι δίνει και παίρνει.

Στο Συμβούλιο της Επικρατείας θα προσφύγει η ΕΑΡ διότι απεκλείσθη από την τηλεόραση. Μια δίκη δεν φέρνει την Άνοιξη.

Έκκληση για ηρεμία στην Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν απηύθυνε ο κ. Γκορμπασόφ.

Φαίνεται ότι τα τανκ που είχε στείλει δεν κατάφεραν να περεστρόκωσουν την κατάσταση.

Από λάθος του κομπιούτερ κόπηκε το διορθωτικό 4,3% από τους συνταξιούχους, δήλωσε κιόλας ο υφυπουργός Οικονομικών κ. Καλούδης. Θα τον απολύσουν.

Οργισμένος για τους μπάτσους που «τα πιάνουν», διέλυσε το «τμήμα λεσχών» της Ασφάλειας ο κ. Δροσογιάννης. Θα προσλάβει τον κομπιούτερ του κ. Καλούδη.

Έβαζε τους μαθητές να παίξουν

Ένας από τους πέντε αποχαιρετισμούς του Χίλτον των Βρυξελλών.

το παράδειγμα του κ. Ποττάκη.
Γυρίσαμε όλοι πανευτυχής από τις Βρυξέλλες. Και τότε διαπιστώσαμε πως το **μαύρο κουτί** έχει εξαφανιστεί από τα γραφεία μας. Ποιος θα μας σώσει από την οργή της ΑΒ;

ΣΑΒΒΑΤΟ, 5.3.88

Ο 40χρονος Γ. Εμμανουήλ σκότωσε τα **τρία παιδιά** του και μετά αυτοκτόνησε. Γέροντας 72 χρονών **αυτοπυρπολήθηκε**. Το είπα εγώ πως δεν θα πάει καλά αυτός ο μήνας.

Μυστήριο το τι συμβαίνει με τους τρεις υπουργούς των Εξωτερικών: κι ο κ. Καψής που είχε μείνει μόνος **τρελάθηκε** από τη χαρά του και πάει κι αυτός...

Πολλές ελλείψεις σήμερα στη λαϊκή της **Καλλιδορίου**: οι ντομάτες πράσινες, τα αγγούρια ανίκανα, οι μπανάνες ανύπαρκτες, φράουλες καθόλου, ούτε και αβοκάντο —μέχρι και η γειτόνισσα κυρά- Άννα έλειπε.

Παίρνοντας 'αβάντα από τη μείωση του **τιμαριθμού** ο κ. Ρουμελιώτης τα βάζει με τον κ. Χαλικιά κι απαιτεί να μειωθούν τα επιτόκια των **στεγαστικών δανείων**. Κι εμείς μαζί του.

Έκπληξη! Η Κ.Ε. του ΚΚΕ εσ. - Αν.Αρ. εξέλεξε ομοφώνως ως γραμματέα του κόμματος τον κ. **Γ. Μπανιά**.

ΚΥΡΙΑΚΗ, 6.3.88

Πλήρες αδιέξοδο στο υπουργείο **Εξωτερικών**: Προτείνεται να κληθεί και να το αναλάβει ο κ. **Γιλμάζ**. Διαφωνεί όμως ο κ. Οζάλ.

Πέθανε η 11χρονη **Ελένη Καμενίδη** που ήταν κλινικά νεκρή εδώ και 15 ημέρες στο «Αγλαΐα Κυριακού» και στην οποία αποφύγαμε να αναφερθούμε ως τώρα.

Παναθηναϊκός - Ολυμπιακός 1-1. Με **κομπιούτερ** θα εφοδιαστεί το ΠΑΣΟΚ, μήπως και δει άσπρη μέρα.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 7.3.88

Απελπισία στο υπ. **Εξωτερικών**. Αρχίζει ο 4ος γύρος των διαπραγματεύσεων για τις **βάσεις** και δεν υπάρχει **υπουργός**.

Μύλος γίνεται και στο υπ. **Εθνικής Οικονομίας**: Ο κ. Ρουμελιώτης επιμένει για επιτόκια 15% στα στεγαστικά, ο κ. Χαλικιάς για 17,5%. Ζητείται η γνώμη του **Γούκου** που βρίσκεται στα Γιάννενα.

Άρχισε στη **Βουλή** η συζήτηση για την κατάργηση του άρθρου «4». Οι κ. **Γεννηματάς** και **Αρσένης** προσπαθούν να δικαιολογήσουν τα τότε και τα τώρα **αδικαιολόγητα**.

Ανηγορεύθη **σταρ-Ελλάς** για το 1988 η κυρία Τερέζα - Λένα Λιάκου, 21 ετών, προσφιλής φίλη του **Ημεροδέκτη**.

Τηλεγράφημα από Βρυξέλλες: **AN DEN VREITE AMESOS TO MAVRO KOUTI TA PSOMIA SAS EHOUN TELEIOSEI END AFTI POU XERETE.**

ΣΤΑΥΡΩΣΟΝ ΑΥΤΟΥΣ ΕΝ ΜΕΣΩ ΛΙΣΤΩΝ

Σύμπασα η εθνική αντιπροσωπεία «βουλεύεται εσχάτως μετά σοβαρότητας περισσής περί του ορθότερου και δικαιότερου τρόπου εκλογής της υπό των πολιτών: δια μόνου του σταυρού, δια μόνης της λίστας, δια του σταυρού και δια της λίστας συνδυασμένως εις περιφέρειαν, ευρύτατην, ευρείαν, στενοεuryειαν, στενήν, στενοτάτην; Ιδού τα επίμαχα προβλήματα που, με ύφος ανάλογο πολλές φορές της δηληγιαννικής εποχής, παρελαύνουν στους λόγους και στις τοποθετήσεις των κυρίων βουλευτών.

Το θέμα συντηρήθηκε πάντα από τον συλλογικό συντηρητή της παράδοσης, τη Νέα Δημοκρατία: πρόσφατα όμως, ένας άλλος συντηρητής, της «αλλαγής» αυτή τη φορά, η «έγκυρος» των Κουρήδων ανέλαβε εργολαβικά σχεδόν την εκ των ένδον του «Κινήματος» ανακίνησή του, με εμφανή προβολή του «δικαίου» της επαναφοράς του «σταυρού». Τελευταία, σε συνδυασμό με την πρόταση της ΔΗΑΝΑ για κατάργηση της λίστας, η «Ελευθεροτυπία» δημοσιοποίησε στο έπακρο το δίλημμα «σταυρός ή λίστα», με δημοσκοπήση, δηλώσεις βουλευτών και σχετικά «ρεπορτάζ». Όλοι της αντιπολιτεύσεως, όμως και πολλοί της συμπολιτεύσεως εμφανίζονται να νοσταλγούν την εποχή του «σταυρού».

Όμως προς τι ο σταυρός και προς τι η λίστα; Προς τι η συζήτηση; Σε «πρώτο πλάνο» διαφαίνεται κάποια ανησυχία για την απώλεια της σχέσης εμπιστοσύνης και της «επαφής» που προϋποτίθενται ως *conditio sine qua non* για αυτή τούτη την ύπαρξη της «αντι-προσώπευσης». Αυτή η απώλεια αποδίδεται πρωτίστως στην υποκατάσταση του αγώνα δρόμου που έκανε ο πολίτευτής - βουλευτής στην περιφέρειά του από τον αγώνα δρόμου που κάνει τώρα για να εγγραφεί στο «βιβλίο ακρωμένων» των ισχυρών του κόμματος.

Σε «δεύτερο πλάνο», όμως, όλη αυτή η συζήτηση για το σύστημα εκλογής δεν μπορεί παρά να εμφανίζει την αγωνία των «παρακεντέδων» του κόμματος —όμως ισχυρών, ίσως, παραγόντων στην πολιτική τους πατρίδα— για το βουλευτικό μέλλον τους στις προσεχείς εκλογές, απέναντι στους «προνομιούχους» της κοινοπολιτικής μηχανής —αυτούς που ανασύρουν τα «δη-

μοκρατικά ιδεώδη» που εμπεριέχονται στη λίστα, κάθε φορά που θέλουν να κλείσει η συζήτηση.

Πέραν, όμως, από τα κίνητρα τις επιδιώξεις, τις προσδοκίες και τις εκλογικές στρατηγικές των εκλεκτών του Έθνους, υπάρχει ένα καιφαλαιώδες ζήτημα που μοιραία μένει έξω από τη σχετική φιλολογία, δεδομένης της λογικής του κοινοπολιτικού κορπορατισμού που διέπει τόσο τους «σταυροφόρους» όσο και τους «σταυρομάχους»: κι αυτό το ζήτημα είναι το ότι η συζήτηση γίνεται εν κενώ, εν τω κενώ που είναι πλέον το Κοινοβούλιο: να εκλεγούν δικαιότερα και ορθότερα για να κάνουν και να πουν τι μέσα σε αυτή τη Βουλή - μη βουλή.

Κρίση της αρχήθεν προβληματικής αντι-προσώπευσης εν τω συνόλω της, ή αλλιώς «κοινοβουλευτικός κρετινισμός», όπως έλεγε ο πρώτος εκ των «κλασικών», το 1852: δεν φταίει ο σταυρός, η λίστα, η περιφέρεια - αυτές οι απλές μηχανές του ανάπηρου κοινοβουλευτικού σχήματος: φταίει ότι πάντα τα κρίσιμα συντελούνται στους άλλους τόπους της πολιτικής, εκτός του φαντάσματος της «γενικής βούλησης», της Βουλής.

ΤΡΙΤΗ, 8.3.88

Απελπισμένος ο κ. Παπανδρέου αναγκάζει τους τρεις υπουργούς σε **κοινή εμφάνιση**: Ο κ. Καψής συνεχώς γελά, ο κ. Παπούλιας είναι **χωρός** σαν τον Τσου-Εν-Λάι, ο κ. Πάγκαλος κατακόκκινος σαν τον Τζερώ-νυμο. Ο κ. Κωστόπουλος παριστάνει τον αδιάφορο.

Παραλίγο να περάσει η πρόταση της ΔΗΑΝΑ για κατάργηση της **λίστας**. Επιτέλους, να ξανάρθει ο σταυρός να τους σταυρώσουμε όλους.

Πρόταση για **Νόμπελ μισό - μισό** μεταξύ Παπανδρέου - Οζάλ, προτείνει ο κ. Σβαμπ, επικεφαλής του Νταβός και υπεύθυνος για τα νταβοτζιλίκια. Να τους οδηγήσει ως εκεί η απουσία της ΑΒ...

Απεργούν ξανά οι **ιδιωτικοί**

εκπαιδευτικοί —για τρεις ημέρες. Η δυστυχία των **γονέων** και η χαρά των **παιδιών** δεν περιγράφονται.

Ο **Γούκος** αποφαίνεται πως δικίο έχει ο κ. Ρουμελιώτης αλλά η άποψη **Χαλικιά** είναι πλέον συμφέρουσα. Κι έτσι, 17,5% ο τόκος.

Ημέρα της **γυναίκας** σήμερα, ημέρα της **ΑΒ**. Και το **μαύρο κουτί** δεν βρίσκεται πουθενά...

ΣΤΗΛΗ ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ:

● Στα γραφεία μας έφτασε το εξής γράμμα:

ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Μηνιαίο Πολιτικό Θεωρητικό Περιοδικό
Όργανο της ΚΕ του ΚΚΕ
Γραφεία: Μενάνδρου 66, 4ος όροφος, Αθήνα τηλ. 5222.166

Για το περιοδικό **ΑΝΤΙ**
3 Μαρτίου 1988

Στο τεύχος 367, ο «**Ημεροδέκτης**» ενημέρωσε τους ρωσομαθείς αναγνώστες σου για τα περιεχόμενα της «**Κομμουνιστικής Επιθεώρησης**», που κυκλοφόρησε με πραγματικά ενδιαφέρουσα ύλη, όπως αναφέρει (ο «**Ημεροδέκτης**»). Για την ενημέρωση όμως των ελληνομαθών αναγνώστών σου —που υποθέτουμε θα είναι και περισσότεροι— δημοσίευσε τα περιεχόμενα και στην ελληνική γλώσσα.

● Η συντακτική επιτροπή του **Ημεροδέκτη** αφού συνεδρίασε επί μακρόν αποφάσισε τα εξής:

Περιοδικό το οποίο δεν μπορεί να ξεχωρίσει το δάκνω από το δεικνύω, το δείγμα από το δήγμα, τον δείκτη από τον δήκτη και τον ημεροδέκτη από τον ημεροδέκτη δεν δικαιούται δια να απευθύνεται εις ελληνομαθείς αναγνώστες.

«Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟ ΣΤΡΩΝΕΙ»

Πυκνώνουν, με ρυθμούς πρωτόγνωρους τα τελευταία χρόνια, τα συμπτώματα που απεικονίζουν ανάγλυφα την κατάσταση οριακής έκπτωσης στην οποία έχει περιπέσει το ύπατο αγαθό και αξία του πολιτισμού μας: η ανθρώπινη ζωή. Δίπλα στην καθημερινή σχεδόν κοινωνική βία που καταλήγει πολλές φορές στο θάνατο, δίπλα σε αυτή τη βία που αποτελεί το «αρνητικό» της βίας στην οποία θεμελιώνονται πλείστες όσες κοινωνικές σχέσεις, ο πολλαπλασιασμός των αυτοκτονιών, των συζυγοκτονιών, των παιδοκτονιών και άλλων κατηγοριών ανθρωποκτονιών «προσωπικού χαρακτήρα», έρχεται να συμπληρώσει το μηδενικό σημείο στο οποίο τείνει ολοένα και περισσότερο η, κατά τα άλλα, ανθρωποκεντρική και ανθρωπιστική οργάνωση της κοινωνικής ζωής.

Τα τέσσερα αδέρφια που συνυπέγραψαν το συμβόλαιο αυτοχειρίας «λόγω ασθενείας και γήρατος», ο πατέρας που σκοτώνει τα δυο από τα τρία αγγελοῦδια, ο άλλος πατέρας που αυτοκτονεί όταν έχει ήδη σκοτώσει τα τρία παιδιά του, η φτωχή και ορφανή που παντρεύεται με προξενιό και κατηγορείται ότι σκοτώνει το μεθυσμένο και κατά πολύ μεγαλύτερο άντρα της, είναι «συμβάντα» που τροφοδότησαν τα πρωτοσέλιδα ρεπορτάζ πολλών εφημερίδων σε απόσταση ολίγων ωρών το ένα από το άλλο· είναι τεκμήρια κρίσης των βασικότερων συνεκτικών αρμών του κοινωνικού ιστού που έρχονται να ενισχύσουν την πεποίθηση ότι η «εταιρεία των δολοφόνων» ήταν απλώς κάτι σαν θέμα ημερήσιας διάταξης, πλέον, στις συζητήσεις στην οικογενειακή εστία, στα καφενεία, στις γειτονίες.

«Ο θάνατος το στρώνει» όπως ονομάζει τον τίτλο της συλλογής του ο νέος ποιητής· ο θάνατος το στρώνει και εκθέτει σε δημόσια θέα τα ράκη μιας ιδεολογίας που έχει αποτύχει να πείσει, αιώνες

τώρα, ότι έχει την παραμικρότερη σχέση με τον άνθρωπο, τις ανάγκες του, τις επιθυμίες του, τη ζωή του, τα όνειρά του· που έχει, αντίθετα πείσει πως, ό,τι την ενδιαφέρει, είναι η κατάσταση του ανθρώπου - εργαλείου, που αδιαφορεί και «ξεχνά» τη ζωή του και τη ζωή των, κατ' αρχήν, «συνανθρώπων» του.

«ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ»

Μπορεί μια δημοσκόπηση, μια σφυγμομέτρηση της λεγόμενης «κοινής γνώμης» να παρομοιασθεί με ένα καρδιογράφημα: τα πάντα εμφανίζονται να είναι «σωστά», όμως (κούφια η ώρα) τη στιγμή που ο εξετασθείς εξέρχεται του ιατρείου, πεθαίνει από αιφνίδιο έμφραγμα.

Υπό την αίρεση λοιπόν της έμπραχτης δοκιμασίας των δεδομένων ακόμα και της «τεχνικά» αρτιότερης σφυγμομέτρησης, μπορούμε να θεωρήσουμε τα εξαγόμενά της ως ένα πλέγμα ενδείξεων για τις τάσεις πολιτικής συμπεριφοράς σε μια αυστηρά καθορισμένη συγκυρία.

Οι τάσεις που εμφανίστηκαν στην τελευταία δημοσκόπηση της MRB (Δεκέμβριος 1987) είναι αρκούντως ανησυχητικές και ανησυχητικότερος ακόμα είναι ο τρόπος που σχολιάστηκαν από μερίδα του συμπολιτευόμενου Τύπου. Γιατί; Διότι η λογική του τελευταίου κινείται πλέον επί ξηρού ακμής, δηλαδή επί της ολισθηράς αρχής του μη χειρόνος βελτίστου, προκειμένου να συγκαλύψει το βασικό εξαγόμενο: ότι ο πληθωρισμός του δείγματος των εκάστοτε ερευνών εμφανίζει μια προϊούσα τάση αποξένωσης και απόρριψης των δυο μεγάλων κομμάτων και των αρχηγών τους· η εικόνα των τελευταίων συνεχώς χειροτερεύει, εκπίπτουν οι αρετές τους στη συνείδηση των πολιτών, απαξιώνονται ως ηγέτες, αμφισβητούνται ως πολιτικοί, συλλήβδην.

Από αυτή την άποψη, το ενδιαφέρον δεν θα πρέπει να έγκειται στο πόσο χειρότερος, ανάξιος και αναξιόπιστος είναι ο κ. Μητσοτάκης από τον κ. Παπανδρέου, αφού και οι δυο τελούν σε διαρκή

έκπτωση· το ενδιαφέρον είναι αυτή ακριβώς η διαστολή της κρίσης εκπροσώπησης, δεδομένου, ότι δεν καρπώνεται κανείς άλλος εταίρος την απαξίωση των δυο μεγάλων μονομάχων και των κομματικών τους μηχανών.

Αυτό δεν εγκυμονεί θετικές εξελίξεις στην πολιτική ζωή του τόπου· εκεί θα έπρεπε να επικεντρώνεται η προσοχή των αρχιτεκτόνων της κοινής γνώμης και η στρατηγική των πολιτικών σχηματισμών...

ΠΑΙΑΝΕΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΑΝΩΝ

Ο κ. Έβερετ έχει ομολογουμένως πολλές από τις αρετές εκείνες που τον αξιώνουν σαν δημόσιο άνδρα με αίσθηση τι νέων μέτρων στη σχεδίαση της πολιτικής του ευρύτερου αστικού χώρου· αυτό το έδειξε άλλωστε στην περίτεχνα επεξεργασμένη και κλιμακωμένη στρατηγική του για την κατάκτηση του δημαρχιακού θώκου στην πρώτη των Ελλήνων πολιτειών. Και τα μέχρι τώρα δείγματα πολιτικής του στο Δήμο των Αθηναίων χαρακτηρίζονται από μεθοδικότητα, ιεράρχηση, τεκμηριωμένη μελέτη, ευλιγιστή τακτική συμμαχιών κτλ. Παράλληλα δε προς την πολιτική του αυτή, φροντίζει να κάνει κινήσεις εθνικού ηγέτη, υπερβαίνοντας τα όρια της πολιτικής του οικογένειας και εγγράφοντας υποθήκες για ανάληψη μείζονων ευθυνών εν ευθέτω χρόνω.

Αυτά, δεν μπορούν να καταγράφονται στο ενεργητικό του.

Πώς όμως, ο πολιτικός που έχει αποδείξει ότι μόνο το μέλλον αποτελεί το πρώτιστο μέλημά του, ολισθαίνει σε ενέργειες που παραπέμπουν στις εποχές του «πατρός Έβερετ»; Όπως πχ., η πρόσφατη «τιμή» που ο κ. Δήμαρχος έκανε στον «πολίτη της Αθήνας» Αλ. Αθανασιάδη, να στείλει την μπάντα να παianήσει...

Πού βρισκόμαστε, στο Δεκέμβρη του '44, με τα «θύματα της κομμουνιστικής θηριωδίας»;

Για σκεφτείτε κ. Έβερετ να ζητούσαν κάποιοι να στείλετε την μπάντα «σας» στο ετήσιο μνημόσυνο του Μιχάλη Καλτέζα, ας πούμε...

Ολισθήματα, ολισθήματα κ. Δήμαρχε: εσείς που δεν θέλετε να ακούτε για «πολώσεις» κτλ...

Οφείλουμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους επώνυμους και ανώνυμους, κατέθεσαν χρήματα για το ANTI, ύστερα από την έκκληση που έκαναν για ενίσχυση του περιοδικού οι Μ. Αλεξανδρόπουλος, Φ. Ηλιού, Κ.Π. Καλλιγιάς, Μ. Κουμανταρέας, Χρ. Μπότσογλου, Δ. Ραυτόπουλος, Α. Φραγκιάς και Μ. Χατζιδάκις.

Ήδη ο λογαριασμός 132/618816.87 στην Εθνική Τράπεζα συγκέντρωσε μέχρι τις 9/3/88 το ποσό των 992.400 δραχμών. Το ANTI θα ενημερώσει τους αναγνώστες του αναλυτικά για την διάθεση του ποσού αυτού.

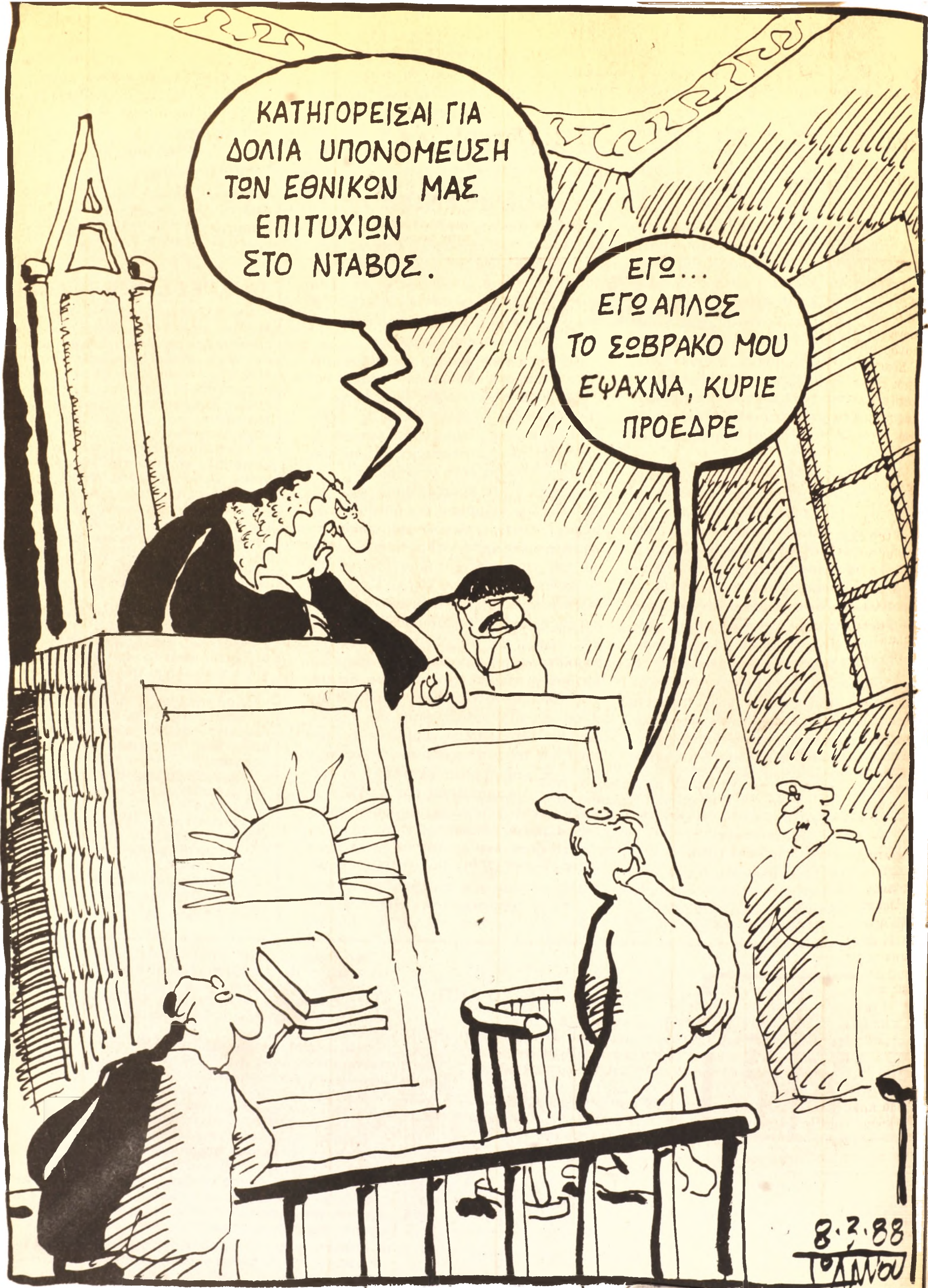
Ανάμεσα στους φίλους που προστέθηκαν στον μακρύ κατάλογο όσων έσπευσαν να μας βοηθήσουν είναι και οι: Ν.Χ., Κ. Βαλαβάνης, Αννουσώ και Μπιόρν Ρόε, Αντ. Κωκοβάκης, Παρασκευή Μπιρμπίλη, συμπληρωματικά ο Δ.Χ. και μερικοί ακόμα που κράτησαν την ανωνυμία τους.

Ευχαριστούμε επίσης το «Εργαστήρι» που κάνει δωρεάν τους διαχωρισμούς για πέντε εξώφυλλα του περιοδικού, καθώς και την Αγλαΐα Λυπουρλή για την ευγενική της προσφορά, της ενίσχυσης του περιοδικού με συνδρομές.

Στη μνήμη της Νανάς Καλλιανέση κατέθεσαν για ενίσχυση του ANTI η Αλεξάνδρα Μαλουκάτου 5.000 δρχ. και η Αντιγόνη Χατζηανδρέα 10.000 δρχ.

ΚΑΤΗΓΟΡΕΙΣΑΙ ΓΙΑ
ΔΟΛΙΑ ΥΠΟΝΟΜΕΥΣΗ
ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΜΑΣ
ΕΠΙΤΥΧΙΩΝ
ΣΤΟ ΝΤΑΒΟΣ.

ΕΓΩ...
ΕΓΩ ΑΠΛΟΣ
ΤΟ ΣΟΒΡΑΚΟ ΜΟΥ
ΕΨΑΧΝΑ, ΚΥΡΙΕ
ΠΡΟΕΔΡΕ

8.3.88

ΤΟΛΜΟΥ

του Γιάννη Ιωάννου

Το Νταβός πεθαίνει

Έτοιμος να κάνει νέα στροφή ο κ. Α. Παπανδρέου

του Βασίλη Ζήση

Και κάτι ενδιαφέρον από τα ΝΕΑ της 8.3.88. Άλλοι «στο πνεύμα» του Νταβός και άλλοι στην ουσία.

ΑΓΟΡΑΖΟΥΜΕ την ακίνητη περιουσία σας στην Κωνσταντινούπολη στην αξία της πλ. 0090 - 1 - 5801.885 (Ε16535) **ΚΕΡΑΤΣΙΝΙ** Λ. Δημοκρατίας, πωλείται κα-τάστημα και διαμέρισμα διαμπερές τριό-ρο.

«Αρχισε ήδη, η αντίστροφη μέτρηση για το Νταβός», μας έλεγε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, αμέσως μετά τη συνάντηση των Βρυξελλών και τη δημοσιοποίηση των διαφωνιών Παπούλια - Πάγκαλου με τους χειρισμούς του κ. Α. Παπανδρέου.

Σύμφωνα με το συνομιλητή μας,*αλλά και πηγές του υπουργείου Εξωτερικών, ο κ. Α. Παπανδρέου έχει αρχίσει να προβληματίζεται έντονα για την αποτελεσματικότητα της προς Ανατολάς πολιτικής που αποφάσισε εν μια νυκτί, για τους εξής κυρίως λόγους:

- Πρώτο και σημαντικότερο, η Άγκυρα παραμένει αδιάλλακτη —αφού δεν της ασκείται καμιά πίεση— και ο κ. Οζάλ αποδεικνύεται ανίσχυρος να αντιστρέψει τη φορά του τουρκικού επεκτατισμού —στην περίπτωση που το ήθελε πραγματικά. Το μόνο που κατόρθωσε μέχρι στιγμής ο κ. Α. Παπανδρέου είναι να «νομιμοποιήσει» την απομωνωμένη από την Ευρώπη, Τουρκία μέχρι το Νταβός με αντάλλαγμα ένα «μορατόριουμ» αμφιβόλου αξίας.

- Δεύτερο, μετά την αρχική ευφορία που προκάλεσε στις τάξεις του ΠΑΣΟΚ, το Νταβός, σήμερα πληθαίνουν σταθερά αυτοί που αμφισβητούν τους χειρισμούς του κ. Α. Παπανδρέου. Είναι χαρακτηριστικό ότι παρά την παρασιώπηση, στην τελευταία σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ την «ηθική δύναμη» την είχαν οι «11», αυτοί δηλαδή που εξεδήλωσαν δημοσίως τις διαφωνίες τους με τον κ. Α. Παπανδρέου. Κι αυτό γιατί οι απόψεις τους απηχούν και τις απόψεις της κομματικής βάσης, που γαλουχήθηκε τόσο τον καιρό στον «εθνικισμό».

- Τρίτο, αυτός ο «εθνικισμός» που καλλιέργησε συστηματικά όλα αυτά τα χρόνια ο κ. Α. Παπανδρέου για ευνόητους λόγους λειτουργεί σήμερα σε βάρος του, καθώς αποκαλύπτεται η αναποτελεσματικότητα των χειρισμών του. Είναι χαρακτηριστικό ότι η συναίνεση που επικράτησε αρχικά απέναντι των χειρισμών του πρωθυπουργού αμφισβητείται σήμερα ακόμα και στις τάξεις του ΚΚΕ, ενώ είναι γνωστό ότι στελέχη της συντηρητικής παράταξης όπως ο κ. Ράλλης επικρίνουν στις ιδιωτικές συνομιλίες τους τη στάση των κ. Μητσοτάκη και Στεφανόπουλου, που έσπευσαν να εγκρίνουν το διάλογο με την Τουρκία.

Σύμφωνα με καλά πληροφορημένες πηγές ο κ. Παπανδρέου έχει μπροστά του δυο προοπτικές, οι οποίες τον ανησυχούν:

- Ή να συνεχίσει «στο πνεύμα του Νταβός» διακινδυνεύοντας λόγω της τουρκικής αδιαλλαξίας και της έλλειψης προετοιμασίας στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών, να υποπέσει σε θέσεις που θα χαρακτηρισθούν αμέσως ως «μειοδοτικές»,

- Ή να εγκαταλείψει το Νταβός με τη δικαιολογία «εγώ έκανα ό,τι μπορούσα, αλλά η Άγκυρα είναι αδιάλλακτη».

Αλλά και στη μια και στην άλλη περίπτωση ο κ. Παπανδρέου δεν θα κατορθώσει να αποφύγει ένα σοβαρό πλήγμα κατά του κύρους του. Επειδή, αν εγκαταλείψει το Νταβός θα επικριθεί ως αφερέγγυος, ενώ αν το συνεχίσει θα παγιδευτεί.

Για πρώτη φορά λοιπόν από το 1981 και εντεύθεν προβάλλει ως κύριο θέμα η ανεπάρκεια του κ. Α. Παπανδρέου στο χειρισμό σημαντικών κρατικών θεμάτων. «Η Άγκυρα δεν είναι Μητσοτάκης», μας τόνισε χαρακτηριστικά στέλεχος της κυβέρνησης που ανησυχεί σοβαρά από τις εξελίξεις.

Θορυβημένος από την τροπή που έχει πάρει για τον ίδιο το Νταβός ο κ. Α. Παπανδρέου καλεί συνεχώς στελέχη του κινήματος και της κυβέρνησης στο Καστρί, όπου τους εξηγεί ότι «δεν συμφωνήσαμε τίποτα το σημαντικό». Το επιχείρημά του όμως, αυτό αμφισβητείται έντονα, όπως απέδειξαν και οι τελευταίες ενδοκυβερνητικές εξελίξεις, για τους εξής κυρίως λόγους:

- Αρχισε το διάλογο με την Άγκυρα σε μια συγκυρία κατά την οποία η Τουρκία δεν έχει κανένα λόγο να κάνει υποχωρή-

σεις. Αντίθετα απολαμβάνει της υποστήριξης της Ουάσιγκτον και του ΝΑΤΟ. Το μόνο που της έλειπε ήταν η «νομιμότητα», το δίκαιο, και ο κ. Α. Παπανδρέου τους τα παραχώρησε.

- Μέχρι στιγμής το μόνο που απέσπασε από τον κ. Οζάλ ήταν, η άρση του διατάγματος του 1964 για τις περιουσίες των Ελλήνων και μάλιστα όχι αναδρομικά. Αυτή η παραχώρηση διατυμπανίστηκε από τον κ. Α. Παπανδρέου ως μεγάλη προσωπική επιτυχία, αλλά από τότε οι περιουσίες των ομογενών έγιναν μειζον εθνικό θέμα κα' απέσπασε την προτεραιότητα από το κυπριακό;

- «Αναψε πράσινο φως» για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΟΚ, ανεξάρτητα από το πότε θα γίνει, χωρίς να πάρει ουσιαστικά τίποτα και χωρίς από πριν να το διαπραγματευθεί. Το μόνο που κέρδισε με το Νταβός ήταν η διεθνής εικόνα του ως «ειρηνοποιού». Αν αυτό δίδει εκλογικούς «πόντους» στον κ. Α. Παπανδρέου, δεν δίνει «πόντους» στη χώρα.

- Εγκατέλειψε ουσιαστικά τη μέχρι τώρα γραμμή στο Κυπριακό, τη στιγμή που η Δύση πιέζει την Τουρκία να κάνει κάποιες παραχωρήσεις αφήνοντας έκθετους τους μέχρι τώρα συμμάχους του, τον κ. Κυπριανού και την ΕΔΕΚ.

- Δέχθηκε ότι η φύση των ελληνοτουρκικών διαφορών είναι νομικής και όχι πολιτικής φύσης όπως υποστήριζε η Ελλάδα μέχρι σήμερα, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για πιθανές υποχωρήσεις.

Κατά τα άλλα' στις Βρυξέλλες μάθαμε ότι υπάρχουν και Τούρκοι...αγνοούμενοι, ότι η τουρκική κυβέρνηση θα αποκαταστήσει τα δικαιώματα των Ελλήνων υπηκόων σύμφωνα με την τουρκική νομοθεσία και όχι τη διεθνή (μήπως σε λίγο ακούσουμε ότι τίθεται και θέμα συνθήκης Λωζάνης;) ότι η Ελλάδα βλέποντας τις «θετικές ενέργειες» της Τουρκίας (ποιες άραγε;) «θα έδινε τη συγκατάθεσή της» για την υπογραφή του πρόσθετου πρωτοκόλλου προσαρμογής Τουρκίας - ΕΟΚ και μάλιστα πριν από τις 25.4.88.

Είδαμε επίσης τον κ. Καψή να ανακαλείται στην «ενεργό υπηρεσία» και να διαδραματίζει ρόλο στην επεξήγηση της πολιτικής του αρχηγού του.

Αυτό όμως που μας άφησε άναυδους ήταν η πρόσκληση του κ. Οζάλ να επισκεφθούμε τις τουρκικές φυλακές για να διαπιστώσουμε ότι δεν υπάρχει ούτε ένας αγνοούμενος της κυπριακής τραγωδίας. Γιατί να υπάρχει άλλωστε; «Για να τον θρέφει;», όπως δήλωσε κυνικότατα ο ίδιος ο Τούρκος πρωθυπουργός. Τελικά όλα δείχνουν στο σημείο αυτό ότι η επιτροπή του ΟΗΕ για τους αγνοούμενους, που θα ανασυγκροτηθεί όταν το ζητήσουν οι δυο ηγέτες, θα βρει στις ελληνικές φυλακές περισσότερους Τούρκους «αγνοούμενους» από όσους Έλληνες στις τουρκικές.

Στις Βρυξέλλες οι δυο πρωθυπουργοί δεν μπόρεσαν να πείσουν κανέναν εκτός ίσως από τους εαυτούς τους, ότι βρίσκονται στο σωστό δρόμο και θέτουν τις εφικτές βάσεις για την επίλυση των διμερών προβλημάτων. Διπλωματικοί παρατηρητές επεσήμαναν, μετά την έκδοση του κοινού ανακοινωθέντος ότι η Τουρκία κατάφερε ουσιαστικά αυτό που επεδίωκε, την απορρόφηση δηλαδή των 700 εκατομμυρίων δολαρίων από τα κοινοτικά ταμεία, μετά την υπογραφή του πρωτοκόλου προσαρμογής, που, όπως προκύπτει από το ανακοινωθέν, είναι ζήτημα χρόνου.

«Δεν πουλάει» λοιπόν για τον κ. Α. Παπανδρέου το σόου «ελληνοτουρκική προσέγγιση και διάλογος». Η δεύτερη πράξη του, στις Βρυξέλλες ήταν μια καθαρή αποτυχία και φυσικά, έπεται η συνέχεια.

Μήπως, λοιπόν, αρχίζει και απομυθοποιείται ο «μεγάλος στρατηγός»; «Εδώ είναι Μπαλκάνια, δεν είναι παίξε γέλασε».

Οι τρεις σωματοφύλακες

του Πάνου Παναγιωτόπουλου

«Ο καλός, ο κακός και ο άσχημος»,... δηλ. η πολιτική ηγεσία του υπουργείου Εξωτερικών, είναι αλήθεια ότι πέρασε δύσκολες στιγμές την Τρίτη 8 Μαρτίου στο προεδριούμ. Γιατί μπορεί μεν τα δημοσιεύματα περί διαφωνιών, ανάμεσα στους κ. Παπούλια, Καψή και Πάγκαλο να «διασκεδάστηκαν» από τις δημόσιες διαβεβαιώσεις των τριών περί του αντιθέτου, αλλά τα ερωτήματα που τέθηκαν για την πολιτική του Νταβός και τις Βρυξέλλες ή έμειναν απάντητα και παραπέμφθηκαν οι ερωτώντες στα λεχθέντα από τον πρωθυπουργό ή απαντήθηκαν, κατά τρόπο που να εκθέτει την κυβέρνηση.

Ωστόσο θα ήταν άδικο αν καταλόγιζε ευθύνες ο πρωθυπουργός στους τρεις υπουργούς του για την έκβαση αυτής της συνέντευξης. Και αυτό γιατί και οι τρεις δεν έκαναν τίποτα άλλο παρά να προσπαθούν να υπεραμυνθούν της πολιτικής που χάραξε ο ίδιος. Από τις απαντήσεις που έδωσαν ή που αρνήθηκαν να δώσουν, έγινε σαφές ότι:

- Είναι κενόν περιεχομένου το κατά τον κ. Παπανδρέου ύψιστο επίτευγμα των συναντήσεων του Νταβός και των Βρυξελλών που αποδόθηκε με την αδόκιμη έκφραση «μη πόλεμος» και αυτό γιατί, απλούστατα, ο κίνδυνος πολεμικής σύρραξης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας προκύπτει, εξ αντικειμένου, από συγκεκριμένες τουρκικές θέσεις και ενέργειες, με τις οποίες αμφισβητούνται ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα. Με το να μπουν, λοιπόν, στο «ράφι» τα θέματα αυτά, όχι μόνο δεν αναιρούνται, αλλά ανά πάσα στιγμή μπορούν να οδηγήσουν σε ανάφλεξη. Για παράδειγμα, όταν ο κ. Οζάλ, μετά το Νταβός, δηλώνει ότι αναγνωρίζει μόνο τα 6 μίλια στον ελληνικό εναέριο χώρο και όχι τα 10 μίλια μέσα στα οποία εμείς τοποθετούμε τα εθνικά κυριαρχικά μας δικαιώματα, ο οποιοσδήποτε χειρηστής της τουρκικής αεροπορίας μπορεί πιέ-

ζοντας με το ...δαχτυλάκι του ένα κουμπάκι να μας μεταφέρει, αυτόματα, από την «ευφορία» του «μη πολέμου» στην οδυνηρή πραγματικότητα της ...«μη ειρήνης»!

Χαρακτηριστική άλλωστε είναι η απάντηση που έδωσε ο κ. Παπούλιας, όταν ρωτήθηκε από δημοσιογράφο για το τι θα κάνουμε αν αύριο το πρωί ένα τουρκικό αεροσκάφος παραβιάσει τα 10 μίλια. «Αναγνώριση και αναχαίτιση», είπε ο υπουργός των Εξωτερικών... Τα συμπεράσματα δικά σας... Αντίθετα το «μη πόλεμος» θα μπορούσε να έχει πρακτικό αντίκρυσμα, αν η Τουρκία δήλωνε εκ των προτέρων ότι δεν αμφισβητεί κανένα από τα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας μας, που κατοχυρώνονται από το διεθνές δίκαιο και από τις διεθνείς συνθήκες.

Κανένα ουσιαστικό αντάλλαγμα

- Έγινε εξίσου σαφές ότι η Ελλάδα δεν αποκόμισε κανένα ουσιαστικό αντάλλαγμα για τις παραχωρήσεις που εκανε στο Νταβός και τις Βρυξέλλες. «Και δισεκατομμύρια να ξοδεύαμε δεν θα μπορούσαμε να διαφημίσουμε τόσο καλά την Τουρκία», είπε «μετριοφρόνως» ο κ. Οζάλ, μιλώντας στις 8 Μαρτίου στους βουλευτές του. Αντίθετα η Τουρκία παρέκαμψε τα ελληνικά εμπόδια για την περαιτέρω σύνδεσή της με την Κοινότητα με αντάλλαγμα ήσσονος σημασίας την άρση του διατάγματος με το οποίο δεσμεύτηκαν οι ελληνικές περιουσίες.

Πάντως ο κ. Πάγκαλος καθυσύχασε την ελληνική κοινή γνώμη τονίζοντας ότι η τουρκική ένταξη πρέπει να αντιμετωπίζεται για το διάστημα μετά το 2000!

Ενώ ο κ. Παπούλιας όταν αναγκάστηκε να παραδεχθεί ότι δεν έχει μεταβάλει τις παλαιότερες απόψεις του περί «τουρκικού επεκτατισμού» έσπευσε να ανοίξει ένα «παράθυρο στη μεταφυσική» για να σώσει την κατάσταση, δηλώνοντας ότι «τα προ-

βλήματα των ελληνοτουρκικών σχέσεων παραμένουν, η ζωή θα δείξει»...

Τα λοιπά θέματα

- Δεν ήταν περισσότερο πειστικές οι απαντήσεις της πολιτικής ηγεσίας του ΥΠΕΞ και στα υπόλοιπα θέματα, που αφορούν τους αγνοούμενους, το συνυποσχητικό για τη Χάγη, την παράλειψη της αναφοράς του Ελσίνκι στο κοινό ανακοινωθέν κ.λπ.

- Στη συνέντευξη δεν ξεκαθαρίστηκε επίσης και η πρόταση του κ. Α. Παπανδρέου για αποστρατιωτικοποίηση της Κύπρου. Πρόταση, η οποία θυμίζει ένα, όχι και τόσο παλιό, βρετανικό σχέδιο, που πρέπει να αντιμετωπισθεί με μεγάλη περίσκεψη. Γιατί, απλούστατα η Κυπριακή Δημοκρατία, χωρίς στρατό, θα υποθηκεύσει μακροπρόθεσμα την κυριαρχία και ανεξαρτησία της στη γειτονική Τουρκία, για την οποία το νησί θα είναι ένα πολύ εύκολο θήραμα, μόλις δημιουργηθούν οι ατάλληλες συνθήκες, που θα επιτρέψουν την ανάληψη «πρωτοβουλιών» από τον τουρκικό στρατό.

Η Ν.Δ. και ο Τύπος

Ανεξάρτητα τώρα από αυτά, έχει γίνει σαφές στο σημερινό πολιτικό σκηνικό, ότι η ΝΔ δεν πρόκειται να αντιπολιτευθεί συνολικά τις επιλογές Παπανδρέου στο Νταβός και τις Βρυξέλλες. Το αν αυτό γίνεται διότι οι συγκεκριμένες ενέργειες του κ. Παπανδρέου πραγματοποιούνται «υπό την επίνευση» των δυτικών και Ατλαντικών μας συμμάχων είναι ένα θέμα που δεν μπορεί να αναλυθεί εδώ. Το ανησυχητικό είναι πάντως ότι οι «φωνές», που δίνουν την αντίστιξη στις αντίστοιχες πρωτοβουλίες είναι μάλλον λιγοστές, ενώ ταυτόχρονα εμφανίζονται στον Τύπο δημοσιεύματα, στα οποία γίνεται λόγος για «αποστρατιωτικοποίηση των νησιών», στα πλαίσια της ελληνοτουρκικής προσέγγισης.

Κυκλοφορεί ο 23ος τόμος του ΑΝΤΙ

(Τευχη 294-307 • Β' εξάμηνο του 1985)

ΝΤΑΒΟΣ: Μια επικίνδυνη παγίδα...

του Τάκη Χατζηδημητρίου

ΡΕ ΣΥ...
ΩΡΑΙΑ ΚΙ Η ΑΔΕΛΦΟΥΛΑ ΣΟΥ...

Είναι γνωστό ότι οι κυριότερες —και πιθανώς δυσμενέστερες— επιπτώσεις του Νταβός θα εκδηλωθούν στην Κύπρο. Γι' αυτό το λόγο ζητήσαμε από έναν καλό γνώστη του κυπριακού προβλήματος, τον κ. Τάκη Χατζηδημητρίου, γενικό γραμματέα της ΕΔΕΚ, ένα άρθρο για τα νέα δεδομένα που δημιουργούνται στη μεγαλόνησο, μετά την προσέγγιση Παπανδρέου - Οζάλ.

Το άρθρο αυτό που δημοσιεύεται στη συνέχεια, είναι σημαντικό όχι μόνο επειδή εκφράζει την αγωνία του ηγέτη του κόμματος που στήριξε μέχρι το Νταβός την πολιτική του ΠΑΣΟΚ στην Κύπρο, αλλά κυρίως επειδή φοβούμαστε ότι θα αποδειχθεί προφητικό.

Με την ανάληψη της προεδρίας από τον τρίτο εκλεγμένο πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Βασιλείου γίνεται αισθητό ότι μπήκαμε σε μια νέα περίοδο κινητικότητας του Κυπριακού. Η εσωτερική πολιτική ζωή έφτασε στα δικά της όρια και μπήκε σε μια νέα περίοδο ζυμώσεων και ανακατατάξεων. Ταυτόχρονα όμως ενέργειες και πρωτοβουλίες στο διεθνή χώρο δείχνουν καθαρά μια βιασύνη για δημιουργία νέων προϋποθέσεων και συνθηκών για το Κυπριακό.

Είμαστε κοντά σε λύση; Δεν υπάρχει τίποτα που να προδιαγράφει ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Η Τουρκία μέχρι στιγμής δεν μας έχει δώσει την παραμικρή ένδειξη για αλλαγή της πολιτικής της έναντι της Κύπρου. Όμως όλα όσα γίνονται στο διεθνή και περιφερειακό χώρο έχουν μια άμεση επίδραση στο ζήτημά μας. Επισκέψεις και δηλώσεις παραγόντων του διεθνούς οργανισμού και των δυο υπερδυνάμεων και της Μεγάλης Βρετανίας αποκαλύπτουν προθέσεις παρέμβασης και διαμόρφωσης νέων δεδομένων.

Στο διεθνή χώρο μετά τις συναντήσεις και τις συμφωνίες Ρήγκαν - Γκορμπατσόφ έχει δημιουργηθεί ένα νέο διεθνές κλίμα που δεν περιορίζεται μόνο στις σχέσεις μεταξύ των υπερδυνάμεων. Το νέο αυτό κλίμα επηρεάζει όλα τα επιμέρους θέματα, τις τοπικές κρίσεις και φυσικά το Κυπριακό.

Στο Αφγανιστάν προωθείται συμφωνία για την αποχώρηση του σοβιετικού στρατού και την ουδετεροποίηση της χώρας.

Στην Καμπότζη γίνονται συνομιλίες με τον Σιχανούκ.

Στην Κεντρική Αμερική συζητούνται ειρηνευτικά σχέδια. Στη Νικαράγουα οι Σαντινίστας συναντούν τους Λόντρας.

Στην Μέση Ανατολή γίνονται πρωτοφανείς ζυμώσεις.

Στην Αγκόλα επίκειται συμφωνία που θα ευκολύνει την αποχώρηση του Κουβανών στρατιωτών, όπως δήλωσε πρόσφατα ο Κάστρο. Η Νότια Αφρική βυθίζεται σε όλο και μεγαλύτερη κρίση και απομόνωση.

Η Τουρκία καταλήγει σε συμφωνία με τη Βουλγαρία.

Ορισμένοι αναλυτές εντάσσουν μέσα σε αυτό το νέο κλίμα την ελληνοτουρκική προσέγγιση στο Νταβός.

Χωρίς από πουθενά να ομολογείται, τολμούμε να πούμε ότι οι τοπικές κρίσεις δεν αντιμετωπίζονται σήμερα με τρόπο τυχαίο ή απομονωμένο, ότι υπάρχει πίσω από αυτή την αντιμετώπιση μια αόρατη δύναμη με μια ενιαία αντίληψη.

α. Η βελτίωση του διεθνούς κλίματος συνδυάζεται με μια ενίσχυση του διπολισμού. Το κίνημα των αδεσμευτών παραμένει θεατής των εξελίξεων και προσεύχεται για το καλύτερο.

β. Ο διπολισμός και η νέα ισορροπία για να επιβιώσει χρειάζεται μια νέα σταθερότητα, γι' αυτό θα πρέπει να εκλείψουν οι εστίες κρίσης που είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε μελλοντικές αναφλέξεις.

γ. Σε όλες τις τοπικές κρίσεις βλέπουμε να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες οι άμεσα ενδιαφερόμενοι. Στο Αφγανιστάν παρεμβαίνει η Σοβιετική Ένωση, αλλά και οι Αφγανοί μαζί με τους Πακιστανούς, ενώ οι ΗΠΑ εποπτεύουν. Το αντίστροφο συμβαίνει στη Μ. Ανατολή όπου η πρωτοβουλία βρίσκεται στα χέρια των ΗΠΑ και στη θέση του επόπτη η Σοβιετική Ένωση. Το ίδιο ισχύει και σε όλες τις άλλες περιπτώσεις.

δ. Αυτά τα δεδομένα μαζί με άλλες διεθνείς εξελίξεις μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι για τους δικούς τους λόγους οι υπερδυνάμεις τερματίζουν μια περίοδο αναμέτρησης σε περιφερειακά ζητήματα και προωθούν μηχανισμούς αντιμετώπισής τους. Φαίνεται να γίνεται μια συντονισμένη προσπάθεια από την κάθε πλευρά για τακτοποίηση των προβλημάτων του χώρου τους. Πιθανό να βρισκόμαστε σε μια νέα ώρα των διεθνών εξελίξεων κι ανακατατάξεων, που ορίζουν οι σημερινές δυνατότητες και αδυναμίες των υπερδυνάμεων.

Αποσιωπήσεις και αλλαγές ορολογίας

Οι αναλυτές των κέντρων που αποφασίζουν διαβλέπουν ότι στο προσεχές μέλλον δεν θα είναι σε θέση οι υπερδυνάμεις να παρεμβαίνουν και να καθορίζουν ή έστω να ελέγχουν τις κρίσεις. Σε τέτοια περίπτωση οι τοπικές ή περιφερειακές κρίσεις θα εκφύγουν από τη σφαίρα επιρροής τους και θα αποκτήσουν μια δική τους αυτοδυναμία, θα αυξηθούν οι μη ελεγχόμενοι χώροι. Ένα όμως τέτοιο ενδεχόμενο εξυπακούει εξασθένηση του ρόλου των υπερδυνάμεων κι ένα πιο πολύπλοκο κόσμο.

Παράταση των προβλημάτων σε μια περίοδο αδυναμίας των υπερδυνάμεων θα σημαίνει ακόμα μια υποχρεωτική συνεννόηση μεταξύ τους για από κοινού αντιμετώπισεις.

Σε τέτοια όμως περίπτωση ανοίγει η μια την πόρτα για παρεμβάσεις της άλλης υπερδύναμης σε θέματα που θεωρεί ότι τώρα βρίσκονται κάτω από τον άμεσο έλεγχό της.

Μέσα σε μια τέτοια λογική ταιριάζει και το Νταβός.

Όλα όσα είπε ο Έλληνας πρωθυπουργός στην Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ για δυναμική ισορροπία, για μακρόχρονη φιλία και για πόλεμο ισχύουν. Ισχύει ακόμη ότι καθοριστικό σημείο των εξελίξεων ήταν ο περασμένος Μάρτης. Ένας πόλεμος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θα είχε τρομερές συνέπειες, όχι μόνο πάνω

στις δυο χώρες και τους δυο λαούς με εξίσου τρομερές συνέπειες στην Κύπρο, αλλά και στο δυτικό σύστημα, την Ευρώπη, την ΕΟΚ, τις σχέσεις των υπερδυνάμεων. Τέτοιες όμως δοκιμασίες φάνηκε ότι δεν είναι διατεθειμένος κανένας να δεχτεί σε ανατολή και δύση.

Από τότε αρχίζει μια άλλη διαδικασία που εκδηλώνεται στο Νταβός και συνεχίζεται στις Βρυξέλλες με μετακινήσεις από προηγούμενες θέσεις και δημιουργία μιας εντελώς νέας κατάστασης.

Μπήκαμε σε ένα δρόμο από όπου σίγουρα η επιστροφή είναι αδύνατη χωρίς να είναι ορατή η περαιτέρω προοπτική του. Άμεσα φαίνεται να πήρε η Τουρκία αυτό που από καιρό επιζητούσε και που είχε επιτακτικά ανάγκη, ένα πιστοποιητικό καλής γειτονίας και καλής συμπεριφοράς χωρίς τίποτα να δώσει. Αυτό είναι που έκανε τον κ. Οζάλ να λέγει στην Κοινοβουλευτική του Ομάδα ότι όσα πήρε μέχρι στιγμής από την Ελλάδα αξίζουν πολλά δισεκατομμύρια. Αξίζουν περισσότερα από οποιοδήποτε άμεσο οικονομικό όφελος γιατί προώθησαν την εικόνα της φιλειρηνικής χώρας για την Τουρκία χωρίς να εγκαταλείψει τις θέσεις της ιδιαίτερα στην Κύπρο.

● Σε περίπτωση ενός μελλοντικού αδιεξόδου στις ελληνοτουρκικές επαφές λόγω τουρκικής αδιαλλαξίας η ευθύνη θα μετατεθεί στην Ελλάδα, γεγονός που θα επηρεάσει δυσμενώς τόσο τη διεθνή θέση της χώρας όσο και τα ίδια τα εθνικά θέματα.

Η πείρα των εκ του συνεγγυς συνομιλιών Κυπριανού - Ντενκτάς είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική.

Τι το Νταβός σημαίνει για την Ελλάδα θα εκτιμηθεί από αναλυτές, καλούς γνώστες του πλέγματος των σχέσεων της χώρας με την Τουρκία, σε μια ποικιλία θεμάτων.

Εκείνο που εμείς διαπιστώνουμε είναι τη δημιουργία μιας νέας κατάστασης γύρω από το Κυπριακό με νέα δεδομένα με *διάφορες αποσιωπήσεις ή αλλαγές ορολογίας*. Για παράδειγμα η *αναφορά σε αποστρατιωτικοποίηση αντί σε κατοχή με έγκριση της κυπριακής πλευράς είναι μια σοβαρή μετάθεση του βάρους στο κυπριακό πρόβλημα*.

● Επίσημοι κύκλοι των Αθηνών επιμένουν ότι δεν υπάρχει μετακίνηση από προηγούμενες θέσεις. Επιβεβαιώνουν ότι «προέλαση των Τούρκων στην Κύπρο σημαίνει δυναμική αναμέτρηση» και δεν αμφισβητούμε τις προθέσεις τους. Όμως δεν αρνούμαστε την εξαιρετικά μεγάλη σημασία που είχε για το Κυπριακό η επανατοποθέτηση που έκανε ο Ανδρέας Παπανδρέου, όμως τώρα εκείνο που έχει θεμελιακή αξία για την περαιτέρω πορεία του Κυπριακού είναι η αποφυγή αναβάθμισης των σχέσεων με την Τουρκία πριν από την απομάκρυνση των κατοχικών στρατευμάτων από την Κύπρο.

Η θέση «μη πόλεμος» και η εκτίμηση ότ'η πολιτική της δυναμικής ισορροπίας έχει ψηλό κόστος που πρέπει να περιοριστεί δημιουργεί νέα δεδομένα στον αμυντικό τομέα.

Μια μείωση του κόστους στις αμυντικές δαπάνες τι θα σημαίνει για την Κύπρο και για το ενιαίο μέτωπο που αρχίζει από τον Έβρο και τελειώνει στην Κύπρο;

Η υποβάθμιση των ελληνικών αμυντικών δυνατοτήτων για μια κατώτερου επιπέδου και κόστους με αμοιβαία ακόμη αποδεκτή ισορροπία Ελλάδας - Τουρκίας δεν θα αφήνει έκθετη την Κύπρο; Η απόσταση δεν θα αρχίσει και πάλι να βαραίνει την ατμόσφαιρα του Κυπριακού;

Η ισχυρή άμυνα στην Κύπρο είναι το κυριότερο συστατικό άρνησης των τετελεσμένων και αντιμετώπισης του τουρκικού επεκτατισμού. Κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες, εφόσον συνεχίζεται η κατοχή θα πρέπει να ενισχύεται η αμυντική θωράκιση της Κύπρου κι αυτό είναι κοινή ευθύνη Κύπρου - Ελλάδας.

Είναι με αυτή την προσέγγιση που θεωρούμε την πολιτική της «πόρτας του φρενοκομείου» σαν θεμελιακή τοποθέτηση που δεν πρέπει να ξεχνούμε κι ούτε να αναιρούμε με τη θέση «μη πόλεμος». Η απειλή του πολέμου που με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο διαμήνυσε παντού ο Έλληνας πρωθυπουργός ενεργοποιούσε όσους ένιωθαν να επηρεάζονται τα δικά τους συμφέ-

ροντα από ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Αν αύριο αισθανθούν ότι η ανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ είναι σε καλύτερη κατάσταση από πριν δεν θα υποθέσουν ότι τουλάχιστον μειώθηκαν οι κίνδυνοι λόγω της τυχοδιωκτικής πολιτικής της Τουρκίας στην Κύπρο; Δεν θα διευκολύνει ακόμη περισσότερο τους δυτικούς κύκλους να αποστρέψουν το πρόσωπο από το Κυπριακό;

Όχι αποστασιοποίηση από την Κύπρο

Το Νταβός έχει δημιουργήσει κι ένα άλλο δεδομένο. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση οδήγησε κιόλας σε κάποιες συμφωνίες οικονομικής σημασίας και, όπως δηλώθηκε, άνοιξε το δρόμο για στενότερη συνεργασία Ελλήνων και Τούρκων επιχειρηματιών που βρήκε άμεση και εντυπωσιακή απήχηση.

● Το ερώτημα που εγείρεται είναι: Αυτά τα νέα δεδομένα δεν αναιρούν την επίσημη κυπριακή πολιτική της άσκησης πίεσης πάνω στην Τουρκία, εφόσον συνεχίζεται η κατοχή των κυπριακών εδαφών;

Η πολιτική αυτή μπορεί να είχε μικρή σημασία από οικονομική σκοπιά, όμως κρατούσε την Τουρκία κάτω από μια ηθική πίεση. Λόγω του Κυπριακού δυσφημείτο διεθνώς ως μια επιδρομική χώρα και συγκέντρωνε την καταδίκη και την αποδοκιμασία όλων των διεθνών οργανισμών.

Τώρα μέσα στο νέο πλέγμα σχέσεων πώς θα γίνεται τούτο καθορθωτό;

Πώς είναι δυνατό να ζητούμε καταδίκη κι άσκηση πίεσης πάνω στην Τουρκία όταν η Ελλάδα βελτιώνει τις σχέσεις της;

Κι όταν ο άξονας της πολιτικής πιέσεων πάνω στην Τουρκία εξασθενίζει ή εξουδετερώνεται χωρίς να αντικατασταθεί με μια άλλη πολιτική, πού θα στηρίξουμε μελλοντικά τις θέσεις μας;

● Μήπως ως Κύπρος θα πρέπει να αναζητήσουμε νέα ερείσματα και νέα πολιτική;

Τούτο θα ήταν πιθανό μέσα στα πλαίσια μιας νέας δυναμικής εξόρμησης της Κύπρου που τώρα δεν φαίνεται δυνατή. Όμως το πρόβλημα υπάρχει κι απαιτεί απάντηση.

Κάτω από οποιεσδήποτε όμως συνθήκες μια αποστασιοποίηση της Ελλάδας από την Κύπρο, όπως και το αντίστροφο, θα είχε δυσμενείς συνέπειες και για τις δυο χώρες και για τα κοινά εθνικά συμφέροντα.

● Σε μια τέτοια περίπτωση, κύριο συστατικό των σχέσεων Ελλάδας και Κύπρου θα παρέμενε η πολιτιστική συνεργασία που θα ήταν χρήσιμη, αν βέβαια επεβίωνε ο κυπριακός ελληνισμός.

Όλοι οι κίνδυνοι που αναφέραμε θα παύσουν να ισχύουν κάτω από μια προϋπόθεση:

Αν η Ελλάδα έχει κάποιες άμεσες ή έμμεσες ακόμη διαβεβαιώσεις ότι μελλοντικά θα αποχωρήσει από την Κύπρο ο κατοχικός στρατός. Εκείνο πάντως που γίνεται αντιληπτό είναι ότι αν οι διαβεβαιώσεις δεν υπάρχουν και αν δεν υπάρχει κάποια νέα αποδοτική πολιτική, τότε μένουμε έκθετοι στις διαθέσεις της Τουρκίας. Κι αυτά, όταν η Κύπρος βρίσκεται πια σε ένα επικίνδυνο σημείο. Οι τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις έχουν ενισχυθεί, δυο νέες στρατιωτικές βάσεις έχουν κατασκευαστεί, νέοι στρατιωτικοί δρόμοι έχουν ανοίξει και οι έποικοι συνεχώς αυξάνονται. Όλα δηλαδή τα δεδομένα φανερώνουν μια διάθεση της Τουρκίας να διαιωνισθεί το Κυπριακό, να παγιωθούν τα τετελεσμένα και να προωθηθούν νέα.

Το ναυάγιο του κυπριακού ελληνισμού

Πέραν των αντιλήψεων και δογμάτων που διαμορφώνονται μετά το Νταβός, στον αμυντικό τομέα προωθούνται αποφάσεις πολιτικού και οικονομικού χαρακτήρα. Οι επιτροπές που σύντομα θα αρχίσουν να λειτουργούν θα έχουν πολλές και σοβαρές επιπτώσεις στη φύση και το χαρακτήρα του Κυπριακού. Πώς οι επιτροπές αυτές θα παρακάμψουν την κατοχή του 37 τοις εκατό της Κύπρου από την Τουρκία; Πώς θα προωθηθεί η τουριστική συνεργασία, όταν προέκτασή της θα είναι η εκμετάλλευση των Ελληνικών περιουσιών στα κατεχόμενα; Πώς θα αντιμετωπίσουν το ψευδοκράτος και τα παράνομα αεροδρόμια και λιμάνια

των κατεχόμενων εδαφών; Πώς θα αντιμετωπιστεί η απαγόρευση της κυπριακής σημαίας στα λιμάνια της Τουρκίας; Πώς θα γίνεται ανεκτή η μη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας και η αναγνώριση του ψευδοκράτους;

Αυτά και πολλά άλλα προβλήματα πρέπει να απασχολούν τις ελληνικές και κυπριακές αρχές γιατί σίγουρα δεν θα υπάρχει πρόθεση παράκαμψής τους.

Εκείνο που φοβούμαστε είναι ότι όλη αυτή η κινητικότητα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις θα διευκολύνει πολλούς να ζητούν όλο και πιο επίμονα παράλληλες συνομιλίες και στην Κύπρο. Όμως αποδοχή με τα σημερινά δεδομένα μιας τέτοιας ενδοκυπριακής διαδικασίας θα σημαίνει βελτίωση της θέσης του Ντενκτάς κι ενίσχυση του ψευδοκράτους. Γιατί ενώ σε άλλους χώρους όπως στο Αιγαίο, το Νταβός μπορεί να σημαίνει αποτροπή τουρκικών τετελεσμένων στην Κύπρο, για να αρχίσει να λειτουργεί θετικά απαιτεί κάτι το άμεσο κι εντυπωσιακό που να σημαίνει ανατροπή των τετελεσμένων. Διάφορες πληροφορίες επιμένουν σε απομάκρυνση ενός μικρού αριθμού Τούρκων στρατιωτών και σε κάποιες προτάσεις γύρω από την Αμμόχωστο.

● Αυτά είναι παλιά και γνωστά τεχνάσματα που όχι μόνο δεν μεταβάλλουν την ουσία του προβλήματος αλλά και συνιστούν μια πολύ επικίνδυνη παγίδα.

Αυτή η δραματική αλλαγή των δεδομένων συμπίπτει με την απόφασή μας για επαναφορά του Κυπριακού στην ημερήσια διάταξη του ΟΗΕ ύστερα από πέντε χρόνια απουσίας. Φοβούμαστε ότι θα ασκηθούν πιέσεις για αναβολή της συζήτησης. Η κυπριακή και η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να κρατήσουν πάνω στο θέμα της προσφυγής μια σταθερή θέση. Θα πρέπει να διαφυλαχθεί ως ένα διεθνές πρόβλημα, άσχετα κι ανεξάρτητα από το Νταβός.

Προειδοποιούμε ότι απομάκρυνση του Κυπριακού από τη φετινή σύνοδο του ΟΗΕ θα είναι μέγα λάθος. Θα σημαίνει εξουδετέρωση του Κυπριακού ως διεθνούς προβλήματος και θα το υποβιβάσει στα πλαίσια μιας επιμέρους διαφοράς. Αν επιτραπεί ένα τέτοιο ενδεχόμενο τότε εδραιώνεται η Τουρκία ως ρυθμιστής των εξελίξεων στην Κύπρο.

Μια νέα συζήτηση του Κυπριακού στη Γενική Συνέλευση δεν θα λύσει το Κυπριακό, όμως θα επιβεβαιώσει την ύπαρξη του προβλήματος και θα υπενθυμίσει τη φύση και το χαρακτήρα του. Χωρίς τούτο να σημαίνει νέες δεσμεύσεις για το γενικό γραμματέα του διεθνούς Οργανισμού σε αυτήν την κρίσιμη περίοδο, θα ορίζει τα πλαίσια μέσα στα οποία μένει ανοικτή μια νέα πρωτοβουλία.

Αν πραγματικά οι διεθνείς και οι περιφερειακές εξελίξεις οδηγούν σε κάποιες ζυμώσεις γύρω από τα τοπικά προβλήματα, τότε θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι για σημαντικές εξελίξεις.

Αν αντιθέτα μπηκαμε σε κάποια διαδικασία εξουδετέρωσης της οξύτητας του Κυπριακού χωρίς λύση και χωρίς προοπτική, τότε οδηγούμαστε σε αποσύνθεση και εκμηδένιση του εθνικού μας θέματος. Τότε, ύστερα από το ναυάγιο της ένωσης, θα έχουμε και το ναυάγιο του κυπριακού ελληνισμού.

Στην Κύπρο σήμερα είναι αισθητό ότι βρισκόμαστε σε ώρα εξελίξεων. Ύπάρχει μια κινητικότητα που δεν έχει εκδηλωθεί με συγκεκριμένη μορφή.

Είναι όμως μια από εκείνες τις ώρες που θεωρούμε αναγκαίο να επαναληφθούν κάποιες θέσεις και κάποιες προϋποθέσεις για τη λύση του Κυπριακού. Η λύση θα πρέπει να στηριχθεί στην απομάκρυνση του τουρκικού κατοχικού στρατού.

Η λύση θα πρέπει να προνοεί απαγόρευση του δικαιώματος της μονομερούς επέμβασης και φυσικά κάθε εξωτερικής επέμβασης.

Η λύση θα πρέπει να προστατεύει τον κυπριακό ελληνισμό.

Η λύση θα πρέπει να οδηγήσει στην επιστροφή των προσφύγων, στη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ελευθερίας εγκατάστασης, διακίνησης και νομής των περιουσιών.

Η λύση θα πρέπει να συνδυαστεί με ένα βιώσιμο κράτος και με λειτουργήσιμες συνταγματικές ρυθμίσεις.

Η ευθύνη της κυπριακής και της ελληνικής ηγεσίας είναι μέγιστη. Από τις θέσεις και τις αποφάσεις του άμεσου μέλλοντος θα εξαρτηθούν πολλά. Από αυτές τις αποφάσεις θα εξαρτηθεί και η μοίρα του κυπριακού ελληνισμού.

28
ΧΡΟΝΙΑ ΚΟΝΤΑ ΣΑΣ

Ο Μανώλης
Μπαρμπουνάκης
και οι συνεργάτες του
σας περιμένουν στα **4 μεγάλα βιβλιοπωλεία**

1 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 4, ΤΗΛ. 228 682

2 ΕΓΝΑΤΙΑ 150, ΤΗΛ. 235 916

3 ΤΟ ΚΑΤΩΪ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 6, ΤΗΛ. 271 853

4 ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΑΡΟΛΟΥ ΝΤΗΛ 3, ΤΗΛ. 239 746
το μοναδικό παιδικό βιβλιοπωλείο

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ COMPUTERS

ΤΩΡΑ
ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ
(Αγγλικά - Γερμανικά - Ιταλικά - Γαλλικά)

Βιβλία, χιλιάδες βιβλία για σας και
τα παιδιά σας από 30 δρχ.
Εγκυκλοπαίδειες, παιδικές και μεγάλες
με τις καλύτερες τιμές.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Σοφιανός Χρυσοστομίδης

ελεύθερα
και
απροκατάληπτα
Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΜΙΑΣ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑΣ

Τα ψευδεπίγραφα

Ο χρόνος - δάσκαλος...
Του Σοφιανού Χρυσοστομίδα

Εξά από τη Μητρόπολη, ο κόσμος είχε γεμίσει την
πλατεία. Όρμη οι άντρες, γυναίκες, παλίοι αγωνιστές
και νέοι.

Θα τολμούσαν ποτέ;

Χαρταετοί...

Ισοτιμία — αλλά πώς;

ΠΟΙΟΣ σας είπε ότι ο «σοσιαλιστικός μετασχηματισμός»
δεν έφθασε μέχρι την ΚΥΠ και τις άλλες
μικτινές υπηρεσίες; Ποιος σας είπε ότι ο «σοσιαλιστικός»
τάχης Ι. Αλεξάνδης ή ο χαρμής Κωνσταντίνος δεν είναι
πρόν τα «οφέλητα» ΑΔ

Θεμέλιο

Βιώσιμες κυβερνήσεις από δυο κόμματα

Ο πρώην πρωθυπουργός Γ. Ράλλης μιλά
στο συντάκτη μας Β. Ζήση για:

- τη συναίνεση και το Νταβός
- το εκλογικό σύστημα και τις βιώσιμες κυβερνήσεις
- τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ
- την τηλεόραση και το ραδιόφωνο.

Ζητήσαμε από τον πρώην πρωθυπουργό κ. Γ. Ράλλη μια συνέντευξη, για θέματα της σημερινής επικαιρότητας, την οποία και δημοσιεύουμε σημειώνοντας ότι η συνέντευξη αποκτά σήμερα ιδιαίτερη σημασία, για τους εξής κυρίως λόγους: Πρώτον ο κ. Ράλλης επιχειρεί να δώσει έναν άλλο τόνο, σαφώς διαφορετικό από αυτόν του κ. Μητσοτάκη, του κ. Στεφανόπουλου, αλλά και του κ. Έβερτ στην αντιμετώπιση της πολιτικής του κ. Α. Παπανδρέου από την συντηρητική παράταξη· και τονίζει ότι «δεν μπορεί να γίνει λόγος για συναίνεση», υπονοώντας πρώτα απ' όλα τη συναίνεση που εκφράστηκε τελευταία στα θέματα του Νταβός, από την πλευρά της «Νέας Δημοκρατίας» και της ΔΗΑΝΑ.

Δεύτερον, απαντώντας στα ερωτήματά μας για τις επερχόμενες εκλογές ο κ. Γ. Ράλλης εξέφρασε την άποψη ότι «το καλύτερο» εκλογικό σύστημα θα ήταν η ενισχυμένη αναλογική, επειδή, κύριος σκοπός της είναι «η εξασφάλιση αυτοδυναμίων —ή αν αυτό δεν είναι δυνατόν— βιώσιμων από δυο το πολύ κόμματα κυβερνήσεων».

Συνεκτιμώντας ότι η εξασφάλιση αυτοδυναμίας από ένα κόμμα στις επόμενες εκλογές είναι ένα αρκετά απίθανο γεγονός, η παρατήρηση αυτή του κ. Ράλλη περί «βιώσιμων κυβερνήσεων από δυο το πολύ κόμματα» έχει ιδιαίτερη σημασία.

Ετοιμάζεται λοιπόν το έδαφος για τη διακυβέρνηση της χώρας από κυβερνήσεις συνασπισμού; Το μέλλον θα δείξει. Σημειώνουμε πάντως ότι αυτές τις μέρες εντάθηκαν οι φήμες που θέλουν τον κ. Κ. Καραμανλή να επιστρέφει στην ενεργό πολιτική δράση.

Σημειώνουμε επίσης, ότι ο κ. Γ. Ράλλης δέχτηκε να μας απαντήσει σε όλα τα ερωτήματα που του υποβάλαμε, εκτός από

εκείνο που αναφερόταν στο κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, λέγοντας ότι, μετά το Μάιο του 1987 —όταν εξέθεσε δημόσια τους λόγους της ανεξαρτητοποιήσεώς του— δεν ασχολήθηκε με το κόμμα, ούτε επιθυμεί αυτή τη στιγμή να σχολιάσει τα εσωτερικά της Νέας Δημοκρατίας.

Όταν τον ρωτήσαμε τι θα είχε να πει για την κατά καιρούς, αναφορά στο όνομα του τόσο της σημερινής ηγεσίας όσο και στελεχών του κόμματος, απάντησε και πάλι ότι δεν προτίθεται να σχολιάσει ούτε τις επανειλημμένες εις βάρος του επικρίσεις ούτε τα εγκωμιαστικά σχόλια.

Κατανοούμε φυσικά, απόλυτα το δισταγμό του κ. Γ. Ράλλη να «επέμβει» στα εσωτερικά της «ΝΔ» στη σημερινή συγκυρία. Οποιαδήποτε απόπειρα σοβαρής αμφισβήτησης του κ. Κ. Μητσοτάκη θα έδινε την ευκαιρία στον αρχηγό της «ΝΔ» να την εξουδετερώσει, με το επιχείρημα ότι «ενισχύει το ΠΑΣΟΚ».

Αλλά ο κ. Ράλλης κάνει κριτική, με τον τρόπο του. Πίσω από την προσεκτική διατύπωση των απαντήσεών του, νομίζουμε ότι υπάρχει μια προοπτική που δεν πρέπει να διαφύγει από τους ενδιαφερόμενους.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

ΕΡ: Τι θα είχατε να μας πείτε κ. Πρόεδρε για την εξωτερική πολιτική της σημερινής κυβερνήσεως και ιδίως για τις τελευταίες εξελίξεις;

ΑΠ: Τις απόψεις μου για την εξωτερική πολιτική πρόκειται να τις αναπτύξω κατά την προ ημερησίας διατάξεως σχετική συζήτηση στη Βουλή, την Παρασκευή, 11 Μαρτίου 1988. Συνεπώς, θεωρώ ότι δεν θα έπρεπε να πω τώρα τίποτε σχετικό.

ΕΡ: Ύστερα από το Νταβός, παρατηρούμε ότι σύσσωμη η αντιπολίτευση υποστηρίζει την έναρξη

του ελληνοτουρκικού διαλόγου, στηρίζοντας ουσιαστικά τους χειρισμούς του κ. Α. Παπανδρέου, πέραν των επικρίσεων που διατυπώνει ο αντιπολιτευόμενος Τύπος. Βρισκόμαστε, λοιπόν, μπροστά σε μια ευρύτερη συναινετική διαδικασία;

ΑΠ: Γίνεται κατά καιρούς, πολύς λόγος για συναίνεση, για συναινετικές διαδικασίες, που πρέπει να διέπουν το χειρισμό και την αντιμετώπιση ορισμένων εθνικών θεμάτων μείζονος σημασίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τέτοια θέματα επιβάλλεται να αντιμετωπίζονται με υπερκομματικό πνεύμα σε δια-

κομματική βάση, ακριβώς γιατί αφορούν το λαό, αφορούν το έθνος.

Φοβάμαι όμως ότι εκείνοι που μιλούν περισσότερο για συναίνεση, δεν την πιστεύουν. Άλλοτε τη ζητούν για να συγκαλύψουν ευθύνες, άλλοτε τη θέλουν για να προωθήσουν κομματικές επιδιώξεις και αρκετές φορές τη χρησιμοποιούν ως προπέτασμα καπνού, για παραπλάνηση των αφελών ότι τάχα έχουν την κοινή αποδοχή των ενεργειών τους. Όλα αυτά, βέβαια, καταλαβαίνετε ότι δεν μπορούν να λέγονται συναίνεση.

Θα αναφέρω ενδεικτικά τρεις περιπτώ-

σεις, κατά τις οποίες η συναίνεση ήταν αναγκαία και τη ζήτησα με όλη την ειλικρίνεια, την εντιμότητα και τη σοβαρότητα που επέβαλλε η φύση των θεμάτων. Πριν από τις εκλογές του 1981, προσπάθησα, ως πρωθυπουργός, να εξασφαλίσω τη σύμφωνη γνώμη της τότε αξιωματικής αντιπολιτεύσεως στα θέματα της εθνικής παιδείας και της δημόσιας υγείας. Για το πρώτο, είχε καταρτιστεί από το υπουργείο Παιδείας ένα νομοσχέδιο - πλαίσιο για την ανώτατη παιδεία από ειδική επιτροπή, που εργάστηκε με επιμέλεια και προσοχή επί πολλούς μήνες. Για το θέμα της υγείας, είχε επίσης καταρτιστεί σχετικό νομοσχέδιο με πολλές προσπάθειες ειδικών και είχε δημοσιευθεί στον Τύπο για ευρύτερη ενημέρωση και σχετική συζήτηση με τους γιατρούς, τους αρμόδιους φορείς κλπ., ώστε να διαμορφωθεί ουσιαστικά ένα βιώσιμο και αποτελεσματικό εθνικό σύστημα υγείας.

Και στα δυο αυτά σπουδαία θέματα, όχι μόνο δεν βρήκαμε τότε καμιά συναινετική ανταπόκριση — μολονότι, όπως είπα, την επιδιώξαμε καλόπιστα και επίμονα— αλλά, αντίθετα συναντήσαμε τη λυσσαλέα αντίδραση του ΠΑΣΟΚ (και, δυστυχώς, και την αρνητική στάση ορισμένων δικών μας), γιατί απλούστατα τότε δεν το συνέφερε κομματικά η συναίνεση που επιδιώκαμε εμείς. Ήθελε να κολακεύει τις αντιρρητικές διαθέσεις των οπαδών του και να συμφωνεί πάντοτε με την αρνητική στάση τους, την οποία μάλιστα μεθοδικά υποδαύλιζε. Είχαμε προκαλέσει τότε τους αντιδρώντες — ειδικά στον τομέα της υγείας— να μας φέρουν τις δικές τους προτάσεις, εγώ δε προσωπικά τους είχα υποσχεθεί ότι ήμουν διατεθειμένος να μελετήσω ολόκληρο νέο νομοσχέδιο που ενδεχομένως θα μου υπέβαλλαν. Ακόμη περιμένω τις προτάσεις τους.

Έτσι, torπιλίστηκαν τότε οι αξιόλογες προσπάθειες στα θέματα αυτά και όταν ήλθε το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, τα αντιμετώπισε με τη δική του, καθαρά κομματική νοοτροπία, με αποτέλεσμα να έχουμε φτάσει σήμερα στην πλήρη διάλυση στην ανώτατη παιδεία και στην απελπιστική εξάρθρωση ολόκληρου του τομέα της δημόσιας υγείας.

Για ποια συναίνεση, λοιπόν, μπορεί να γίνεται λόγος με τέτοιες —άλλοτε μηδενιστικές και άλλοτε πανούργες— αντιλήψεις;

Αλλά υπάρχει και μια τρίτη πρόσφατη περίπτωση. Είναι το ζήτημα της ρυθμίσεως των σχέσεων πολιτείας και εκκλησίας. Και σε αυτό είχε γίνει σημαντική πρόοδος όταν ήμουν υπουργός Παιδείας. Αλλά δεν θα μιλήσω για την περίοδο εκείνη. Θα θυμίσω την πρόσφατη απόπειρα της σημερινής κυβέρνησεως να λύσει το θέμα αυτό με το νόμο 1700/87. Ήμουν ο μόνος τέως πρωθυπουργός που, για πρώτη φορά, μετέσχε στις συνεδριάσεις της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής που συζητούσε το Εκκλησιαστικό και είχα κάμει τότε ορισμένες προτάσεις, με τις οποίες δινόταν λύση, αλλά ο σημερινός υπουργός της Παιδείας τις είχε απορρίψει. Δεν εισακούστηκα, γιατί, δυστυχώς, τα κριτήρια του ΠΑΣΟΚ για το θέμα αυτό ήταν και πάλι ιδεολογικοκομματικά. Τελικά, ύστερα από πολλές παλινωδίες, ά-

σκοπες δολιχοδρομίες και επιβλαβείς και για την εκκλησία και για την πολιτεία κλυδωνισμούς και αναταραχές, δόθηκε η λύση που είχα προτείνει στην Επιτροπή και ο πρωθυπουργός έκαμε τη σχετική ανακοίνωση. *Γιατί έπρεπε να μεσολαβήσουν όλα αυτά για να φτάσουμε εκεί; Ίσως, γιατί δεν έπρεπε να φανεί ότι υιοθετούνταν η δική μου πρόταση. Ίσως γιατί η τακτική αυτή εξυπηρετούσε άλλες σκοπιμότητες.*

Ύστερα από αυτά τα απλώς ενδεικτικά παραδείγματα που σας ανέφερα, διακρίνετε σεις ειλικρινείς προθέσεις για ουσιαστική συναίνεση;

ΕΡ: Κύριε Πρόεδρε, ούτως ή άλλως, έχουμε εισέλθει πλέον σε προεκλογική περίοδο και ένα από τα κύρια θέματα που απασχολούν την κυβέρνηση και την αντιπολίτευση είναι αυτό του εκλογικού νόμου. Έχετε δώσει πολλές εκλογικές μάχες, ποιο είναι κατά την άποψή σας το καλύτερο για τη σημερινή συγκυρία εκλογικό σύστημα;

ΑΠ: Από το 1961 ως το 1985 —χωρίς, φυσικά, να υπολογίζεται η επταετία της δικτατορίας— η χώρα είχε στην πράξη πάγιο εκλογικό σύστημα. Ήταν η ενισχυμένη αναλογική. Είχαν γίνει, βέβαια, ορισμένες αλλαγές, ύστερα από αίτημα των κομμάτων της αντιπολιτεύσεως, αλλά ήταν ασημαντες και αφορούσαν στα ποσοστά των ψήφων για τη συμμετοχή στην κατανομή των εδρών. Το σύστημα εκείνο το άλλαξε η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ λίγο πριν από τις εκλογές του 1985. Είχα διαφωνήσει τότε προσωπικά με την αλλαγή, μολονότι η Νέα Δημοκρατία ως κόμμα υποστήριξε στη Βουλή το νέο σύστημα, το οποίο είναι περισσότερο πλειοψηφικό και πολύ λιγότερο αναλογικό. Οι αντιρρήσεις μου εκείνες ισχύουν και σήμερα και βασίζονται κυρίως στο γεγονός ότι η ενισχυμένη αναλογική είχε εφαρμοστεί σε επτά εκλογικές αναμετρήσεις με θετικά αποτελέσματα, αφού είχε εξασφαλίσει το σχηματισμό σειράς σταθερών κυβερνήσεων επί μια εικοσιπενταετία. Υποστηρίζουν πολλοί ότι η απλή αναλογική είναι τάχα δικαιότερο σύστημα, γιατί με αυτό είναι δυνατόν να εκπροσωπούνται στη Βουλή και οι μικρές μειοψηφίες. Καθόλου δεν με πείθει ο ισχυρισμός τους, αφού είναι ενδεχόμενο να αποκλείονται από τη Βουλή μειοψηφίες με ποσοστά 3% - 4% του συνόλου των ψήφων και να εκπροσωπούνται σε αυτή τάσεις που σε ένα ή δύο νομούς καλύπτουν το 1/5 ή και το 1/4 των ψηφοφόρων, παρόλο που στο σύνολο της επικράτειας δεν φτάνουν ούτε στο 1%. Ένα άλλο παράδειγμα, που ανατρέπει τον ισχυρισμό ότι η απλή αναλογική είναι δικαιότερο σύστημα, αποτελούν οι εκλογές του 1950 —οι τελευταίες που έγιναν με αυτό το σύστημα. Ένα κόμμα έλαβε, τότε, το 16% των ψήφων, και κέρδισε ίσο ακριβώς αριθμό εδρών με ένα άλλο που έλαβε μόνο το 10% των ψήφων. Αλλά το κύριο χαρακτηριστικό της Βουλής του 1950 ήταν ότι δεν κατόρθωσε να δώσει βιώσιμη κυβέρνηση.

Σχηματίστηκαν από εκείνη τη Βουλή και ανατράπηκαν μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα τέσσερις κυβερνήσεις. **Για το λόγο αυτό, ενάμισι χρόνο μετά τις εκλογές εκείνες, τα τρία μεγαλύτερα κόμματα αναγκά-**

στηκαν να ψηφίσουν νέο εκλογικό νόμο, που αποτελεί τον πρόγονο της ενισχυμένης αναλογικής, κύριος σκοπός της οποίας είναι εξασφάλιση αυτοδύναμων ή —αν αυτό δεν επιτυγχάνεται— βιώσιμων κυβερνήσεων από δυο το πολύ κόμματα, ώστε να μην ταλαιπωρείται ο τόπος από την οπωσδήποτε βλαπτική ακυβερνησία.

Με βάση όλα αυτά, πιστεύω ότι το καλύτερο για την Ελλάδα εκλογικό σύστημα έχει αποδειχθεί ότι θα ήταν η ενισχυμένη αναλογική, όπως εφαρμόστηκε κατά την περίοδο 1961-1985, ίσως με κάποια μείωση του ποσοστού για τη συμμετοχή στη δεύτερη κατανομή.

ΕΡ: Αναφερόμενοι πάντα στις εκλογές, είναι ηλίου φαινώτερον ότι η εκλογική μάχη θα κριθεί εν πολλοίς στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Παρατηρούμε επίσης μια έντονη διένεξη κυβέρνησης αντιπολίτευσης, με αφορμή τους δημοτικούς ραδιοσταθμούς, τη δορυφορική κ.ά. Τι έχετε να προτείνετε στο καυτό αυτό θέμα, δεδομένου ότι έχει επικροτηθεί ο τρόπος που χειριστήκατε τα κρατικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα κατά τη διάρκεια της εκλογικής μάχης του 1981;

ΑΠ: Τις πρώτες ημέρες του Σεπτεμβρίου του 1981, λίγο προτού διαλυθεί η Βουλή, ο σημερινός πρωθυπουργός —τότε αρχηγός της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως— μου είχε κάμει παράπονα γιατί η τηλεόραση είχε μεταδώσει τις ομιλίες μου κατά την κατάθεση του θεμέλιου λίθου του νέου μεγάλου πανεπιστημιακού νοσοκομείου στην Πάτρα, καθώς και στα εγκαίνια της νέας εθνικής οδού Σερρών - Θεσσαλονίκης. Αισθάνθηκα τότε κάποια ενοχή, γιατί θεώρησα ότι η τηλεόραση είχε παραβεί τις εντολές που είχα δώσει να αποφεύγεται η υπερβολική παρουσίαση του πρωθυπουργού ή των υπουργών και να μη γίνεται κατάχρηση των μέσων μαζικής επικοινωνίας υπέρ της κυβερνήσεως. Ύστερα από εξίμισι χρόνια από τότε, παρακολουθώντας από την τηλεόραση την πλύση εγκεφάλου που καθημερινά υφίσταται το κοινό και από τα δυο δίκτυα, σκέπτομαι πόσο αφελής ήμουν.

Σήμερα, έχει εντελώς λησμονηθεί η αποστολή του ραδιοφώνου και της τηλεοράσεως που είναι η αντικειμενική ενημέρωση με τα δελτία ειδήσεων και η μόρφωση του λαού, με την προβολή κατάλληλων εκπομπών.

Καθημερινά είναι τα παραδείγματα κομματικής εκμεταλλεύσεως και αμέτρητες οι εκπομπές, που παρουσιάζουν είτε τη μισή αλήθεια —δίνοντας μόνο την ευχάριστη όψη μιας κυβερνητικής ενέργειας και αποκρύπτοντας όσα θα ενοχλούσαν— είτε διαστρεβλωμένη την αλήθεια της καθημερινής πραγματικότητας —ακόμη και την ιστορική αλήθεια— όταν κρίνεται ότι αυτό εξυπηρετεί το συμφέρον του κυβερνώντος κόμματος. Καλλιεργείται, συστηματικά και μεθοδικά, ένα πνεύμα κατεδαφιστικής αμφισβήτησεως των παραδοσιακών αξιών και ένα κλίμα μισαλλοδοξίας κατά των πολιτικών αντιπάλων και εχθρότητας εναντίον ορισμένων κοινωνικών και οικονομικών τάξεων, «του κεφαλαίου», των δυτικών συμ-μαχιών κλπ. Από πνευματική, καλλιτεχνική

και αισθητική εξάλλου άποψη, όσα τα κρατικά ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα προσφέρουν στο λαό για τη μορφωτική και πολιτιστική του πρόοδο τα περισσότερα είναι ακατάλληλα. Όσο για την κωμωδία των δήθεν ελεύθερων συζητήσεων, κοινή είναι η διαπίστωση ότι σπανίως επιτρέπεται να ακουστεί ολοκληρωμένη μια ελεύθερη γνώμη.

Αφήνω την κακοποίηση της ελληνικής γλώσσας με τους βαρβαρισμούς, τους σολοικισμούς και με τη χρησιμοποίηση ακατάληπτων όρων και ξενικών λέξεων, καθώς και εκφράσεων των καταγωγών, που γίνεται με ανατριχιαστική, μερικές φορές, βαναυσότητα από εντελώς άσχετους εκφωνητές και άλλους συνεργάτες των κρατικών ραδιοτηλεοπτικών μέσων. Πώς, λοιπόν, μπορεί να είναι κανείς ευχαριστημένος από την κατάσταση αυτή;

Μια αληθινή όαση στον αφόρητο αυτόν κυκεώνα, αποτελούν οι ραδιοσταθμοί των τριών μεγάλων δήμων της χώρας —Αθηνών, Πειραιά και Θεσσαλονίκης— οι οποίοι με τις επιμελημένες και ενδιαφέρουσες εκπομπές τους έχουν συμβάλει σημαντικά στην αντικειμενική ενημέρωση του λαού. Μόνο μια παρατήρηση θα είχα να κάνω: οι εκφωνητές τους θα πρέπει να προσέχουν την ορθοφωνία και τη σωστή άρθρωση.

Τώρα, τι νομίζω πως πρέπει να γίνει.

Δέχομαι ότι είναι πολύ δύσκολο να ασκήσει κανείς στα μαζικά μέσα ενημερώσεως μια πολιτική που θα είναι αποδεκτή από οπαδούς και αντιπάλους. Χρειάζεται, βέβαια κάποιος χρόνος και οπωσδήποτε και η διάθεση και από την κυβέρνηση και από τα κόμματα. Μαζί θα πρέπει να συζητήσουν καλόπιστα ώστε να βρεθεί, αποδεκτή από όλους και ικανοποιητική για όλους, λύση.

Στο μεταξύ, για να βελτιωθεί η κατάσταση, τουλάχιστον στον τομέα των ειδήσεων, επιβάλλεται να συγκροτηθεί συνεργείο δημοσιογράφων, που να εκπροσωπούν όλα

τα αναγνωρισμένα στη Βουλή κόμματα, ώστε τα δελτία ειδήσεων να τα συντάσσει αυτό το συνεργείο, με την υπευθυνότητα και τη σοβαρότητα, που απαιτεί η αντικειμενική ενημέρωση και υπαγορεύει ο σεβασμός προς τους ακροατές και τους τηλεθεατές.

ΕΡ: Η εκτέλεση του Α. Αθανασιάδη προκάλεσε μια ακόμα οξυτάτη αντιπαράθεση κυβέρνησης - αντιπολίτευσης και μάλιστα τόσο ο κ. Μητσοτάκης όσο και ο κ. Αβέρωφ επέκριναν την κυβέρνηση ότι, ούτε λίγο, ούτε πολύ, συγκαλύπτει τους ενόχους.

Ως πρωθυπουργός είχατε ασχοληθεί και με το πρόβλημα αυτό. Τι έχετε να μας πείτε;

ΑΠ: Η πρόσφατη δολοφονία του Αλέκου Αθανασιάδη ήταν μια ακόμα σκληρή και αδιστακτη τρομοκρατική πράξη στη, δυστυχώς, ανησυχητική —για τον αριθμό των θυμάτων, την οργάνωση και τον τρόπο εκτελέσεως— σειρά τέτοιων εγκλημάτων τόπο μας.

Το φαινόμενο, βέβαια, δεν είναι σημερινό ούτε μόνο ελληνικό. Όταν ήμουν πρωθυπουργός, με αφορμή τους εμπρησμούς μεγάλων καταστημάτων που είχαν παρατηρηθεί τότε αλλά και με τη λυπηρή εμπειρία τροηγούμενων δολοφονικών πράξεων, είχα δώσει αρμοδίως εντολή να εξετασθεί η δυνατότητα συνεργασίας με τις καλύτερα οργανωμένες και ειδικότερα έμπειρες αστυνομίες ευρωπαϊκών χωρών (Αγγλίας, Γερμανίας, Γαλλίας), για τη συγκρότηση ενός ειδικού αστυνομικού σώματος στην Ελλάδα, αποκλειστική αποστολή του οποίου θα ήταν η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας οποιασδήποτε μορφής. Η ιδέα θεωρήθηκε εύστοχη. Φτάσαμε όμως στις εκλογές του Οκτωβρίου του 1981 κι από κει και πέρα καμιά συνέχεια δεν δόθηκε στη σκέψη αυτή και σήμερα η κατάσταση έχει γίνει ασφαλώς πολύ χειρότερη. Έχουμε θρηνήσει α-

πό τότε αρκετά αθώα θύματα, χωρίς να έχουμε τη δυνατότητα να αναχαιτίσουμε μελλοντικές τρομοκρατικές ενέργειες. Στα πλαίσια της προσπάθειας για την αντιμετώπιση της καταστάσεως, θα μπορούσαν, έστω και τώρα, να γίνουν επαφές και συνεννοήσεις με ξένες αστυνομίες για τη συνεργασία τους με τις ελληνικές αστυνομικές αρχές, με σκοπό την εξεύρεση σύγχρονου και αποτελεσματικού τρόπου αντιμετώπισης της εσωτερικής τρομοκρατίας στη χώρα μας.

Είναι καιρός να καταλάβουν οι ιθύνοντες ότι η σημερινή αστυνομία δεν είναι δυνατόν να δρα με ξεπερασμένες μεθόδους και με αναποτελεσματικό εξοπλισμό παλιότερων καιρών, όταν οι τρομοκράτες χρησιμοποιούν για τα εγκλήματά τους τα πλέον δραστηκά μέσα της σύγχρονης τεχνολογίας. Όπως είναι ανάγκη να γίνει συνείδηση ότι δεν μπορεί η κυβέρνηση να μην αφήνει την αστυνομία να κάμει τη δουλειά της υπεύθυνα, να την κρατεί παροπλισμένη και να μην της επιτρέπει να ενεργήσει, στις περιπτώσεις εγκληματικών πράξεων, όπως ενεργούν οι αστυνομίες των προηγμένων δημοκρατικών ευρωπαϊκών κρατών. Πρέπει, πάντως, να επισημάνω ότι η πάταξη της τρομοκρατίας χρειάζεται όχι μόνο τη δράση της αστυνομίας, αλλά και τη δημιουργία της κατάλληλης ατμόσφαιρας, ώστε να σχηματιστεί η πεποίθηση της ανάγκης να συμβάλουν όλοι. Δυστυχώς, όμως δεν γίνεται αυτό. Αντίθετα, έχω παρατηρήσει ότι οι τρομοκράτες άλλοτε χαρακτηρίζονται επαναστάτες και άλλοτε παρομοιάζονται με τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, οι δε προκηρύξεις τους θεωρούνται «ρεαλιστικές». Με τον τρόπο αυτό, όμως, υπάρχει κίνδυνος να δημιουργηθεί σε μερίδα της κοινής γνώμης η εντύπωση ότι οι δολοφόνοι, μολονότι χρησιμοποιούν εγκληματικές μεθόδους και απάνθρωπα μέσα, έχουν αγαθές προθέσεις. □

νηπιαγωγείο

το αστεράκι

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό αστεράκι».
- Μιά μικρή δαση μέσα στο τοιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο - Διδασκαλία και επίδλεψη από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- Έλάτε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Τζελετοπούλου

Βαλαμώνος 4 και Ασκληπιού τηλ. 6447830 - 3635419.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 - τηλ. 36.02.007

Ανζέλ Κουρτιάν

Κυκλοφόρησε η 2η έκδοση

ΦΡΑΓΜΑ ΣΙΩΠΗΣ

Μια προσωπική μαρτυρία που μέσα απ' αυτήν φαίνεται το δράμα ολόκληρου του Αρμένικου λαού. Ένα βιβλίο που θα μιλήσει σε κάθε καρδιά που χτυπάει για Ανθρωπιά και Δικαιοσύνη.

του Τύπου, του Ραδιοφώνου, της Τηλεόρασης...

● «Ελλάδα η εφημερίδα σου!» Έτσι φαίνεται θα ανέκραξαν στην Αμερική όταν βγήκε το πρώτο φύλλο της εφημερίδας «USA TODAY» ακριβές αντίγραφο του φύλλου που «σχεδίασαν» οι εγκεφαλοί που υπηρέτουν στη «Γραμμή Α.Ε.».

- το 1985: 1.137.280,
- το 1986: 1.003.214 και
- το 1987: 912.644 φύλλα.
- Η «Γραμμή Α.Ε.» καθιερώνει πολλά νέα «ήθη»: Πολλούς συνεργάτες των εντύπων του «δρος» Γ. Κοσκωτά η «εται-

Στη φωτογραφία το αποτέλεσμα της ελληνοαμερικανικής συνεργασίας (αναδημοσίευση από την «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 6-3-88).

● Η μεγάλη διαφημιστική καμπάνια, λένε τώρα στη «Γραμμή Α.Ε.» δημιούργησε «ανεπανάληπτη» προσδοκία, για την προσωπική εφημερίδα του Γ. Κοσκωτά «24 ώρες». Κάποιοι προσγειώθηκαν στην Παλλήνη με την «ανεπανάληπτη» νέα εφημερίδα... USA TODAY.

● Για να έχετε μετά από ένα χρόνο μια εικόνα των κυκλοφοριών και για να δούμε αν οι «24 ώρες» θα δημιουργήσουν νέο αναγνωστικό κοινό ή θα μοιρασθεί η «πίττα» του υπάρχοντος, η μέση ημερήσια κυκλοφορία σε όλη τη χώρα των πρωινών και απογευματινών εφημερίδων ήταν:

- το 1985: 1.085.813,
- το 1986: 998.901 και
- το 1987: 955.652 φύλλα.

Των εβδομαδιαίων της Κυριακής και των πρωινών της Κυριακής ήταν:

ρεία» δεν τους βάζει στο μισθολόγιο για να αποφύγει τα ασφαλιστικά ταμεία και τους αναγκάζει να χρησιμοποιούν δελτίο παροχής υπηρεσιών.

● Υπάρχουν όμως και άλλα: Οι σημαντικές διαφορές αποδοχών μεταξύ δημοσιογράφων «εκλεκτών» αφενός και «νέγρων» αφετέρου. Οι τελευταίοι, ακόμα και μετά τις πρόσφατες αυξήσεις, έχουν αποδοχές που θυμίζουν τη «χρυσή δεκαετία» του '50. Βέβαια, υπάρχουν και ορισμένοι «νέγροι» που ξέρουν να αντιμετωπίζουν διαφορετικά την κατάσταση. Όπως π.χ. ο επικεφαλής του ατελιέ στον οποίο είχαν υποσχεθεί κάποιες αξιόλογες αυξήσεις, αλλά όταν είδε πόσο «πλούσιος» θα γίνει έσπευσε να παραιτηθεί και άρχισαν να τρέχουν πίσω του για να επανέλθει - όπως και έγινε. Αλήθεια τι γίνεται γι' αυτά στο νεόδημο εργοστάσιο της

Παλλήνης, που φαίνεται «περιφρονούν» μέχρι τώρα οι επαγγελματικές ενώσεις των δημοσιογράφων;

● Έκλεισε 9 χρόνια το «Ποντίκι». Σταθερά επίμονο στη σάτιρα την ξεπέρασε με πλούσια ειδησεογραφία και πολλές αποκαλύψεις. Κάθε Παρασκευή όπως πάντα «βρυχάται» στα περίπτερα.

● Ένα πανηγυρικό τεύχος με ειδικό αφιέρωμα για τα 60 χρόνια του «Οικονομικού Ταχυδρόμου» μας φέρνει «αναδρομικά σε επαφή με το τι συνέβη όλα αυτά τα χρόνια στην Ελλάδα και τον κόσμο ολόκληρο», όπως σημειώνει για το τεύχος αυτό ο διευθυντής του Γ. Μαρίνος. Μια θαυμάσια και πολύπλευρη εργασία που ξεπερνάει τα στενά όρια ενός επικαιρικού, δημοσιογραφικού αφιερώματος.

● Μετακομίζει η «Πρώτη». Φεύγει από την Πατησίων και πηγαίνει σε άλλο κτίριο, στην οδό Κατεχάκη. Μερικοί διαβλέπουν... «φιλοκυβερνητική» στροφή αφού συνδράμει στην ανετώτερη παρακολούθηση των τηλεφώνων της από την ΕΥΠ...

● «Ανάγκα και Θεοί πείθονται». Η ΕΤ βελτιώνει τα ραδιοφωνικά της προγράμματα. Μια μεταβολή που ανοίγει δρόμους και δίνει υποσχέσεις για κάτι πολύ καλύτερο στο Α' πρόγραμμα είναι η εκπομπή «Μέρα μεσημέρι» με τις Μαριλένα Πολιτοπούλου, Άννη Κολτσιδοπούλου και Άννα Δαμιανίδη που επεκτάθηκε στη ζώνη από τις 8π.μ. μέχρι τις 3μ.μ. Είναι ζωντανή, αλλά τα δελτία ειδήσεων φαίνεται ότι μένουν στα παλιά. Δύσκολα προσαρμόζονται στην υπόλοιπη εκπομπή, που προχωρά στο δικό της δρόμο. Είπαμε άλλο ψυχαγωγία και άλλο ενημέρωση. Ο κ. Χριστοδουλίδης δεν συγχέει τις έννοιες...

● Η πρώτη σελίδα του «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ» της Τρίτης 8 Μαρτίου —μέρα της Γυναίκας— αγνόησε τις πολιτικές εκκρεμότητες και πρόβαλλε ένα κοινωνικό πρόβλημα. Ευχάριστη έκπληξη και καλοτυπωμένο φύλλο με τον πίνακα του Πικάσο να κυριαρχεί. Σίγουρα ήταν το πιο «ριζοσπαστικό» πρωτοσέλιδο της εβδομάδας και ένα από τα πιο πρωτότυπα στην ιστορία της εφημερίδας του ΚΚΕ.

ΤΙ ΕΠΑΘΕΣ ΠΑΛΙ;...

ΘΑ ΤΡΕΛΑΘΩ!
ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΓΡΑΛΟΠ
ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΕΙ ΟΤΙ...
ΤΟ 85% ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΔΕΝ ΠΙΣΤΕΥΕΙ ΣΤΑ ΓΡΑΛΟΠ!!

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

8 Μαρτί - Μέρα Γυναίκας

ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ
ΙΣΟΤΙΜΗ ΖΩΗ

Μηνύμα της ΚΕ του ΚΚΕ

σελίδες
ΑΦΙΕΡΩΜΑ
Η Ελληνίδα
σήμερα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΓΡΑΦΟΜΑΤΕΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΑΝΤΙΣΤΕΣ ΠΤΥΧΕΣ
1962

Πιστωθάν

Λόγοι επί πτωμάτων

του Α. Χειμερινού

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ η πρώτη φορά που η «Ε.Ο. 17N» επιλέγει ως στόχο της έναν επιχειρηματία. Πριν δυο χρόνια περίπου, στις 8 Απριλίου 1986 είχε επιλέξει τον βιομήχανο Δ. Αγγελόπουλο. Τώρα τον Αλέξανδρο Αθανασιάδη. Και στις δυο περιπτώσεις η «Ε.Ο. 17N» χρησιμοποιεί την ίδια επιχειρηματολογία.

ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ανήκουν στη «λούμπεν μεγαλοαστική τάξη» —«λματ»— η οποία είναι υπεύθυνη ιστορικά επειδή δεν πέτυχε «μια αυτοτροφοδοτούμενη ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη με μια σχετική αυτονομία». Αυτή η «θέση», που αναλύεται σε τρεις σελίδες στην προκήρυξη που άφησαν στον τόπο της δολοφονίας του Αλ. Αθανασιάδη —οι άλλες τρεις είναι αφιερωμένες στο Νταβός και το σοσιαλισμό— «δικαιολογεί», μαζί με την κατηγορία για εκμετάλλευση των εργατών την επιλογή του στόχου στο πρόσωπο του Αλ. Αθανασιάδη.

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ της «17N» όμως δεν ήταν στη δεκαετή πορεία της ούτε «ομοειδείς» ούτε από τον ίδιο χώρο, ούτε καθαρά «αντικαπιταλιστικοί», ούτε καθαρά «αντιιμπεριαλιστικοί». Αλλά όμως ούτε καθαρά «αντικαθεστωτικοί», ούτε εναντίον της «βίας του κράτους» και της «κρατικής τρομοκρατίας».

ΣΤΙΣ ΔΕΚΑΤΕΣΣΕΡΙΣ μέχρι τώρα επιλογές της —εκ των οποίων μια αποτυχημένη απόπειρα στις 3-4-84 εναντίον του Αμερικανού σημηνία Ρ. Τσαντ που υπηρετούσε στην Τζασμάκ, μια επίσης αποτυχημένη εναντίον του Τζ. Κάρος (πράκτορα της CIA τον αποκάλεσε η ίδια, μέλος του Τομέα Δίωξης Ναρκωτικών της πρεσβείας των ΗΠΑ ήταν η ιδιότητά του κατά τους Αμερικανούς) στις 21-1-88 και μια «συνειδητά» προειδοποιητική, κατά την «17N» με τον τραυματισμό του γιατρού Ζ. Καψαλάκη στις 4-2-87 οι στόχοι της «17N» παρουσιάζουν μια «πολυμορφία» που κάνει τους αναλυτές της να μιλούν για «πυρήνες» της «17N».

● Εμφανίζεται «αντιιμπεριαλιστική - αντιαμερικανική» σε 6 περιπτώσεις επιλέγοντας ως στόχο Αμερικανούς: 23-2-75, πρώτο «χτύπημα» η δολοφονία του αρχηγού της CIA στην Ελλάδα Ρ. Γουέλς. 15-11-83, τέταρτη εμφάνιση, στόχος ο αρχηγός της Τζασμάκ στην Ελλάδα Τζ. Τσάντες (μαζί και ο Έλληνας οδηγός του Ν. Βελούτσος). 3-4-84, αποτυχημένη απόπειρα εναντίον του Ρ. Τσαντ. 24-4-87 ανατίναξη λεωφορείου που μετέφερε 25 Αμερικανούς στρατιώτες από εκρηκτικό μηχανισμό πυροδοτούμενο από απόσταση (17 τραυματίες). 10-8-87, ανατίναξη λεωφορείου που μετέφερε 9 Αμερικανούς αξιωματικούς. (Τραυματίστηκαν όλοι). 21-1-88, αποτυχημένη απόπειρα εναντίον του Τζ. Κάρος.

● Εμφανίζεται εναντίον της «βίας του κράτους» και της «κρατικής τρομοκρατίας» αλλά και εναντίον των «μηχανι-

σμών καταστολής» σε δυο περιπτώσεις επιλέγοντας ως «στόχο» αστυνομικούς: 16-1-80, το τρίτο «χτύπημα» της «17N», ο υποδιοικητής των ΜΑΤ Π. Πέτρου και ο οδηγός του Σ. Σταμούλης. 26-11-85, έβδομο χτύπημα —πρώτο με εκρηκτικό μηχανισμό: ανατινάζει κλούβα των ΜΑΤ κοντά στο «Κάραβελ». (Ένας νεκρός, δυο τραυματίες).

● Εμφανίζεται «αντικαπιταλιστική» σε δυο περιπτώσεις: 8-4-86, Δ. Αγγελόπουλος. 1-3-88 Αλ. Αθανασιάδης.

● Εμφανίζεται «αντικαθεστωτική» σε τρεις περιπτώσεις: 5-10-86, βόμβες σε 4 εφορίες. 4-2-87, «προειδοποίηση» με Ζ. Καψαλάκη. Σε αυτή τη «λογική» μπορεί να ενταχθεί και η «ιδιόμορφη» περίπτωση του εκδότη της «Απογευματινής» Ν. Μομφεράτου τον οποίο η «17N», όπως η ίδια έλεγε στην προκήρυξή της, τον «επέλεξε» επειδή ήταν και συνεργάτης της χούντας και είχε διασυνδέσεις με αμερικάνικες μυστικές υπηρεσίες.

● Εμφανίζεται ως «υπέρμαχος της τιμωρίας» των βασανιστών μια φορά: 14-11-76 με την εκτέλεση του απότακτου αστυνομικού Ε. Μάλλιου.

ΑΝ ΟΜΩΣ αυτή η σχηματικά διαγεγραμμένη «πολυσυλλεκτικότητα» των «στόχων» κάνει να εμφανίζεται ένα αντιφατικό πλαίσιο και άλλων επιλογών της οργάνωσης, η ίδια η νομιμοποίηση της επιλογής του «στόχου» είναι αυτή που δίνει ένα εξίσου «πολυσυλλεκτικό» ιδεολο-

γικοπολιτικό στίγμα στη «17N»: το στίγμα αυτό, αν ξεπερασθεί η απλοϊκή μαρξοφανής ανάλυση, ή η «ρεαλιστικότητα» που της αποδίδεται, ή η «εγχειριδιακή» ανάγνωση των κλασικών του μαρξισμού (που αρχίζει και τελειώνει στην «ηθική» επίκληση του «καλού») οδηγεί σε ένα κενό, μια «άποψη - μη άποψη».

Η «17N» δηλαδή δεν «αναγνωρίζεται», από τον αν είναι «αντιιμπεριαλιστική» ή «αντικαπιταλιστική», «αντικαθεστωτική» ή «επαναστατική». Δεν «αναγνωρίζεται» από τη σχέση που θέλει να δώσει μεταξύ αυτών και του «σοσιαλισμού».

Από τη «συγγένεια» που ήθελε η ίδια να δώσει στον εαυτό της σε ορισμένες «αντιιμπεριαλιστικές» - «αντιαμερικανικές» ενέργειές της, με αντίστοιχες οργανώσεις ένοπλης πάλης στις χώρες της Δυτ. Ευρώπης ή με «Καστρικές - Γκεβαρικές» αντιλήψεις, πάλι δια μέσου της επιλογής ορισμένων «αντιιμπεριαλιστικών» στόχων— φτιάχνει ταυτόχρονα το «ρεαλισμό», το «σοσιαλισμό» των «εργατικών συμβουλίων» και της «άμεσης δημοκρατίας» παραπέμποντας και σε άλλες «συγγένειες» - από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ μέχρι... τον Γκάμσι.

ΤΟ ΜΟΝΟ συνεκτικό στοιχείο, το μόνο «στίγμα» που δίνει η 17N είναι το πιστόλι και η «εκδίκηση - τιμωρία» των εκπροσώπων του «κακού» για να «παραδειγματιστεί» το «πόπολο», αντίληψη όπου η ιδεολογική - πολιτική ανάλυση περιπίπτει στην εικονογραφία των κόμικς. Η μόνη «επαναστατική» και «σοσιαλιστική» διαπαιδαγώγηση είναι τα «μαθήματα επιχειρησιακών και πολιτικών δυσκολιών» για την «επιλογή και εκτέλεση του στόχου». Η «λατρεία της προκήρυξης», το φετίχ του στόχου.

ΑΥΤΟΙ ΕΙΝΑΙ και οι μόνοι «δεσμοί - σύνδεσμοι» μεταξύ των ιδιών, αλλά και αυτό που «περνάει» σε αυτούς προς τους οποίους υποτίθεται ότι «απευθύνεται». Μαζί και το θέαμα του «εκδικητή - τιμωρού», με ό,τι αυτό συνεπάγεται —στην TV, στα πρωτοσέλιδα του Τύπου, στις φωτογραφίες, στους λόγους της, δια των προκηρύξεών της— στο παιχνίδι ανάμεσα στους «κλέφτες και τους αστυνομικούς».

ΕΙΝΑΙ η πρακτική που οδηγεί σε ένα φαύλο κύκλο αίματος και πτωμάτων αλλά και ικανή να συντηρεί μια «δημοσιο-παλληλική σχέση άσφγων οργανωτών - συνωμοτών» στο όνομα της επανάστασης και του σοσιαλισμού, που «υπερασπίζονται» —όπως λένε— με την επιλογή του «στόχου». Αυτό που μένει είναι το πιστόλι και η «οργάνωση της επιχειρήσης».

ΟΣΟ ΓΙΑ ΤΟΝ καπιταλισμό και τον ιμπεριαλισμό καθώς και το σοσιαλισμό και τα εργατικά συμβούλια που θα τον «αντικαταστήσουν», ο αγώνας συνεχίζεται...

«ΣΟΒΑΡΕΣ» ΤΥΜΒΩΡΥΧΙΕΣ

«Έγκυρος» η «Κοριέρε ντε λα Σέρα», έγκυρος ανά την Ευρώπη και τον κόσμο «έγκυρος» για τον απανταχού της γης κόσμο των αστών, των σοβάρων, των μετριοπαθών, των φιλελεύθερων, των βιομηχάνων, των χρηματιστών «έγκυρος» για την καθοδήγηση που δίνει κόμματος ασκεί, δεκαετίες τώρα στην ιταλική Χριστιανοδημοκρατία και τους δορυφόρους των αστεροειδών συνασπισμών της.

«Έγκυρος» η «Κοριέρε ντε λα Σέρα», έστω κι αν με ανυπόγραφα κομμάτια αναλαμβάνει συνειδητότατα να λειτουργήσει σαν διάμεσος παρέμβασης υπερεθνικών στρατιωτικών συνασπισμών (ΝΑΤΟ) στο εσωτερικό μιας άλλης χώρας «έγκυρος» έστω και αν αυτό το ρόλο του διάμεσου τον διεκπεραιώνει τυρβωρυχώντας και σπιλώνοντας μνημες ανθρώπων που έρχονται από άλλους κόσμους, αγγελικά, πράγματι, πλασμένους.

Όπως έκανε με τον «κομμουνιστή», «φίλο του Α. Παπανδρέου», Λούη Δάνο, αυτόν τον «χαφιέ» στα άδυτα της «17ης Νοέμβρη».

Κι ύστερα να εκφράζουν κτηνωδώς τη «συγγνώμη» τους, αυτοί οι «έγκυροι», για τις αθλιότητές τους.

Ο tempora, ο mores..., αξέχαστε Λούη.

ΣΠΑΝΕ ΟΙ ΚΡΙΚΟΙ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ

● Πόλεμοι εταιρειών πίσω από το ΚΥΣΥΜ

● Έπαθλο 40 δις

Και άλλη έντονη διαμάχη ξέσπασε στην κυβέρνηση. Αυτή τη φορά όμως, δεν προκλήθηκε από το Νταβός, ούτε από τις εκλογές. Προκλήθηκε από έναν πολύ πιο «πεζό», αλλά και πολύ «ουσιαστικό», για ορισμένους, λόγο. Την αγορά νέων αεροσκαφών, συνολικής δαπάνης 40 δισεκατομμυρίων δραχμών, για την «Ολυμπιακή Αεροπορία».

Η τελευταία μάχη αυτού του πολέμου δόθηκε την περασμένη Δευτέρα στο ΚΥΣΥΜ, οι ανακοινωθείσες αποφάσεις του οποίου για την «Ολυμπιακή» αποτελούν μνημείο υποκρισίας και παραπληροφόρησης.

Σύμφωνα με ό,τι ανακοινώθηκε και δημοσιεύθηκε κύριο θέμα της συνεδρίασης του ΚΥΣΥΜ ήταν η αγορά των νέων αεροσκαφών, αλλά δεν κατέληξε σε καμιά απόφαση. Και αυτό γιατί, όπως γράφουν οι εφημερίδες (βλ. «Αυγή» και «Απογευματινή» της 8.3), το ΚΥΣΥΜ «δυσφόρησε για την καθυστέρηση του πορίσματος της επιτροπής για την αγορά των τριών αεροσκαφών και για τη διχογνωμία της και ζήτησε νέες προτάσεις για τον εκσυγχρονισμό της Ο.Α.».

● Το «ΑΝΤΙ» αποκαλύπτει σήμερα ότι η πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική. Η «διχογνωμία» της επιτροπής αγοράς, οφείλεται στις μεθοδεύσεις της διοίκησης της Ο.Α. που, όταν είδε ότι τα μέλη της επιτροπής διενεργούσαν αντικειμενική αξιολόγηση και οδηγούνταν σε διαφορετικά συμπεράσματα από τα δικά της, έβαλε εγκαθέτους της να τη διασπάσουν, δίνοντας έτσι το πρόσημο στο ΚΥΣΥΜ να αναβάλει την αγορά, για προσφορότερο χρόνο.

Δεν είναι επίσης τυχαίο ότι στη συνεδρίαση αυτή του ΚΥΣΥΜ παραβρέθηκε και ο πρόεδρος του Δ.Σ. της «Ολυμπιακής» κ. Αλ. Ακριβάκης ο οποίος κατηγορείται από μέλη της επιτροπής ό,τι ανέχτηκε, τουλάχιστον παρεμβάσεις υπέρ ενός τύπου αεροσκάφους συγκεκριμένα, τα A-310 της Airbus.

Βρισκόμαστε λοιπόν μπροστά σε ένα ακόμα σκάνδαλο πρώτου μεγέθους. Το θέμα αυτό έχει ήδη προκαλέσει σοβαρή αναταραχή στους κόλπους της κυβέρνησης, επειδή τα νήματα της υπόθεσης φαί-

νεται πως φτάνουν πολύ ψηλά, μέχρι το άμεσο πρωθυπουργικό περιβάλλον, όπως διατείνονται καλά πληροφορημένες πηγές. Άλλωστε, ο κ. Αλ. Ακριβάκης, δεν είναι κι αυτός πρόσωπο του άμεσου πρωθυπουργικού περιβάλλοντος; Πριν προχωρήσουμε σημειώνουμε ότι η αγορά των τριών νέων αεροσκαφών μεθοδεύτηκε από την «Ολυμπιακή», παρά το γεγονός ότι εμπεριστατωμένες μελέτες σοβαρών ερευνητών, όπως ο καθηγητής και προσωπικός φίλος του πρωθυπουργού Ρήγος Δουκάκης, με τις οποίες συμφωνούν και μέλη του σημερινού δ.σ. της εταιρείας, εκτιμούν ότι ο εθνικός αερομεταφορέας δεν χρειάζεται να αγοράσει κανένα νέο αεροπλάνο.

Αντίθετα, αυτό που πρέπει να κάνει η «Ολυμπιακή» είναι να αξιοποιήσει ορθολογικά τον υποαπασχολούμενο στόλο της. Σύμφωνα με έγκυρα στοιχεία, ενώ στις ξένες αεροπορικές εταιρείες κάθε αεροσκάφος αξιοποιείται κατά μέσον όρο 13,5 ώρες την ημέρα, στην Ελλάδα ο χρόνος αυτός δεν υπερβαίνει τις 4-5 ώρες. Αυτό που χρειάζεται, συνεπώς, η Ο.Α. δεν είναι η νέα αγορά των 40 δις αλλά η απαλλαγή της από τα τρωκτικά και η ορθολογική οργάνωσή της.

Αλλά, ας παρακολουθήσουμε τις σκοτεινές ιντριγκες που διαδραματίζονται στην υπερχρεωμένη «Ολυμπιακή», οι οποίες θέτουν για μια ακόμα φορά θέμα ηθικής τάξης για την κυβέρνηση.

Σύντομο ιστορικό

Η επίμαχη αγορά αφορά την αντικατάσταση του στολίσκου των απαρχαιομένων πια Boeing 707 με τρία έως πέντε νέα επιβατικά αεροσκάφη, συνολικού κόστους 40-50 δισεκατομμυρίων δραχμών. Με απόφαση του ΚΥΣΥΜ (23.5.86) συγ-

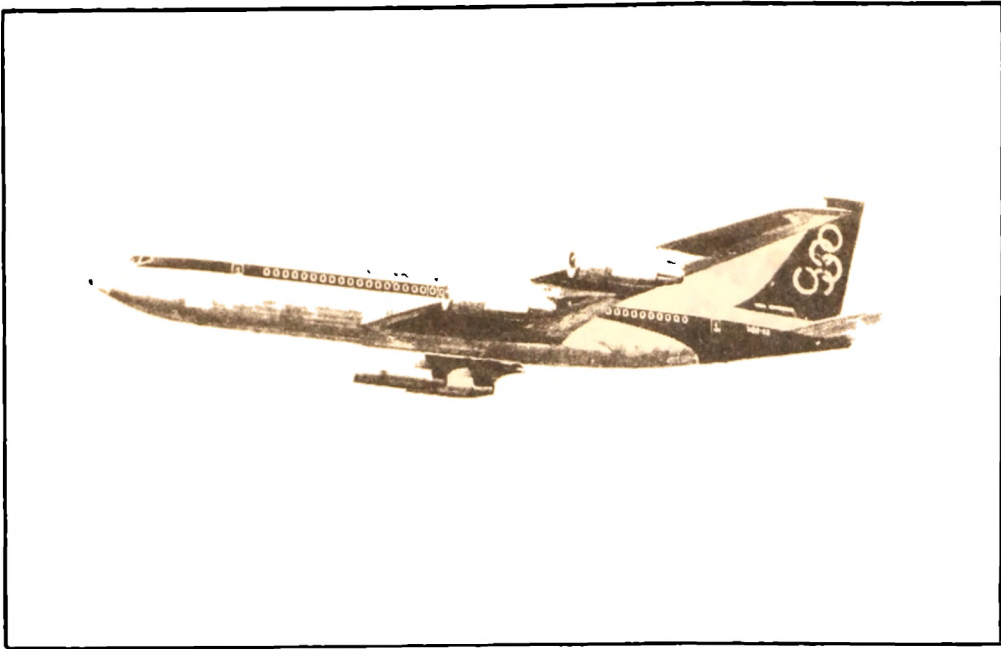
κροτήθηκε επιτροπή αγοράς, η οποία ύστερα από πολλές περιπέτειες κατέληξε στην αξιολόγηση δύο τύπων αεροσκαφών, του A-310 της Airbus και του B-767 της Boeing.

Επειδή, όμως, η σημαντική διαφορά τιμής, της τάξης των 15-20 εκατομμυρίων μεταξύ των ισοδυναμών κατά τα άλλα, τύπων αεροσκαφών, ανάγκαζε την Airbus να κάνει μεγάλη έκπτωση στην τιμή της για να μην χάσει την αγορά παράγοντες της «Ολυμπιακής» με την ανοχή μελών της κυβέρνησης, άσκησαν αφόρητες πιέσεις στα μέλη της επιτροπής προκειμένου να τα στρέψουν προς την επιλογή του A-310.

Για να πετύχουν τους σκοπούς τους οι εν λόγω παράγοντες άσκησαν όλα τα μέσα, από την παραπληροφόρηση, μέχρι τη συκοφαντία και τις απειλές και, τελικά, κατάφεραν να διασπάσουν την επιτροπή. Για να δώσουν έτσι την ευκαιρία στο ΚΥΣΥΜ να αναβάλει την αγορά, εφόσον δεν θα επιλεγόταν προφανώς το Airbus, κατηγορώντας την επιτροπή ότι «διχογνωμεί». Η κυβέρνηση οφείλει όμως να σταματήσει την πολιτική της στρουθοκαμήλου. Πρέπει να απαντήσει σαφώς αν τα πέντε από τα εννέα μέλη της επιτροπής συνέταξαν τελικά, σχέδιο πορίσματος και αν όχι ποιος δεν την ενημέρωσε και γιατί; Μήπως επειδή κάποιοι δεν θέλουν τα Boeing και θέλουν τα Airbus; Εμείς πάντως έχουμε το πλήρες κείμενο του σχεδίου πορίσματος στα χέρια μας και το θέτουμε στη διάθεση κάθε ενδιαφερομένου...

Σημειώνουμε επίσης ότι όπως λέγεται έχουν ήδη κατατεθεί οι έγγραφες προσφορές τιμών από την Boeing και την Airbus, αλλά «κάποιοι» διέταξαν να μην ανοιχθούν, επειδή φοβούνται ότι δεν είναι

Boeing 707, κάνει πολύ θόρυβο, αλλά με τη νέα αγορά θα κάνει ακόμα περισσότερο...

Airbus A-300, μια γενιά πίσω από τη 7310, αλλά τη Ο.Α. πληρώνει ακόμα την αγορά τους λόγω των επαχθών όρων δανειοδότησης.

αυτές που ήθελαν.

Ας προχωρήσουμε, όμως, στις λεπτομέρειες.

Αεροπλανικά κόλπα...

Τον Ιούνιο του 1986, ύστερα από απόφαση του ΚΥΣΥΜ, εισηγητής της οποίας ήταν ο πρόεδρος της Ο.Α. κ. Αλ. Ακριβάκης, συγκροτήθηκε, όπως αναφέρθηκε, μια «επιτροπή αγοράς αεροσκαφών», με καθήκον να προχωρήσει στην προκήρυξη διαγωνισμού και στην αξιολόγηση των προσφορών για την αγορά των τριών αεροσκαφών, με «οψιόν» για άλλα δυο.

Στις 23.5.86 το ΚΥΣΥΜ είχε καθορίσει ότι η επιτροπή αυτή θα προχωρούσε στο διαγωνισμό βάσει στοιχείων που θα έθετε στη διάθεσή της η «Ολυμπιακή». Επί ένα χρόνο, όμως, τα στοιχεία αυτά δεν γνωστοποιήθηκαν στην επιτροπή, τα μέλη της οποίας άκουγαν μόνο ότι είχαν ξεσπάσει διαφωνίες μεταξύ Ο.Α. και υπουργείου Εθνικής Οικονομίας για τη σκοπιμότητα της αγοράς και τον τύπο των αεροσκαφών.

Συγκεκριμένα, ενώ η Ο.Α. υποστήριζε ότι είχε ανάγκη αεροσκαφών των «200 συν» θέσεων, το υπουργείο Εθνικής Οικονομίας εκτιμούσε ότι χρειαζόταν μόνο των 150 θέσεων.

Στην αρχή η επιτροπή αγοράς περίμενε από τη διοίκηση της Ο.Α. τα απαραίτητα στοιχεία για να αρχίσει τη δουλειά της. Η «Ολυμπιακή», όμως, όχι μόνο δεν έστελνε τα στοιχεία, όπως ήταν υποχρεωμένη, αλλά φρόντιζε να «εξαφανιστούν» όσες μελέτες υπήρχαν και ήταν αντίθετες με την προτίμησή της στο Airbus. Αναφέρεται σχετικά η «εξαφάνιση» μιας μελέτης που έγινε κατ' εντολήν των τεχνικών υπηρεσιών της «Ολυμπιακής» από το «Τεχνολογικό Ινστιτούτο της Μασσαχουσέτης» η οποία αποδυνάμωνε τις θέσεις υπέρ του Airbus.

Τελικά και ενώ τα μέλη της επιτροπής αγοράς είχαν αρχίσει να υποπτεύονται ότι τους ήθελαν μόνο ως διακοσμητικό στοιχείο και για να τους «φορτώσουν»

την ευθύνη μιας προαποφασισμένης αγοράς, τον Ιούνιο του 1987 — ύστερα δηλαδή από ένα ολόκληρο χρόνο — η «Ολυμπιακή» γραπτώς και ο υπουργός Συγκοινωνιών κ. Κ. Μπαντουβάς προφορικώς της γνωστοποίησαν ότι «πρέπει να αγοραστούν πέντε συνολικά αεροσκάφη» (τρία συν δυο «οψιόν»), κατηγορίας «200 συν» θέσεων, μεγάλων μεσαίων αποστάσεων, για να αντικατασταθούν τα παλιά B-707.

Να είναι άραγε τυχαίο το γεγονός ότι η AIRBUS κατασκεύαζε τότε μόνον αεροσκάφη αυτού του τύπου, δηλαδή «200 συν» θέσεων;

Και άλλες μεθόδους...

Στην αρχή, τα μέλη της επιτροπής εκτιμούσαν ότι όλα αυτά ήταν, ίσως, τυχαία και οφείλονταν στις οργανωτικές ελλείψεις και την προχειρότητα που διακρίνει και τη διοίκηση της «Ολυμπιακής». Σιγά - σιγά όμως το «παζλ» άρχισε να ολοκληρώνεται και η μεθόδευση αποκάλυφθηκε.

Όπως μας κατάγγειλαν μέλη της επιτροπής αγοράς και όπως αναφέρεται σε στοιχεία που έχει στη διάθεσή του σήμερα το Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ και άλλοι υψηλοί παράγοντες του Κινήματος και της κυβέρνησης, η μεθόδευση άρχισε όταν δυο από τα μέλη της επιτροπής αγοράς, ο εκπρόσωπος της Ο.Α. και πιλότος κ. Παγιατάκης και ο εκπρόσωπος της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας κ. Φίσερ άρχισαν να πιέζουν τα άλλα μέλη της επιτροπής υπέρ του συνδυασμού αεροσκαφών Airbus με κινητήρες General Electric.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες αυτές, από τις πρώτες κιόλας συνεδριάσεις της επιτροπής, οι κ. Φίσερ και Παγιατάκης προσπάθησαν επίμονα να πείσουν τα άλλα επτά μέλη της επιτροπής ότι «δεν χρειαζόταν να χρονοτριβεί με διεξοδική αξιολόγηση των προσφορών», αλλά να προχωρήσει στη σύντομη και συνοπτική επικύρωση της επιλογής Airbus και General Electric.

Τόνιζαν μάλιστα ότι η επιτροπή δεν έπρεπε να πάρει καθόλου υπόψη της τις απόψεις των υπηρεσιών της Ολυμπιακής, που είχαν αντίθετη γνώμη από τη διοίκησή της, αλλά έπρεπε να αρκεστεί στη γνώμη τους, επειδή είναι «ειδικοί».

Αλλά τα μέλη της επιτροπής αντιστάθηκαν και όταν τελικά απέτυχαν όλες οι μορφές «πειθούς» οι κ. Φίσερ και Παγιατάκης δήλωσαν ότι δεν συμφωνούν με τα άλλα μέλη της επιτροπής και κατέθεσαν δική τους έκθεση πορίσματος ζητώντας να επισυναφθεί στο τελικό πόρισμα, όπως και έγινε. Είναι άραγε άσχετο το γεγονός αυτό με την πρόσφατη απόφαση του ΚΥΣΥΜ να αναβάλλει την αγορά επειδή «εκδηλώθηκε διχογνωμία» στην επιτροπή; Ποιος κατευθύνει άραγε, αυτές τις ενέργειες;

Χαρακτηριστικό στοιχείο της έκτασης των μεθοδεύσεων και της έντασης των πιέσεων που ασκήθηκαν σε βάρος της επιτροπής είναι και το γεγονός ότι επανειλημμένα «διέρρευσαν» στον Τύπο πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες το κάθε Airbus κοστίζει περίπου 44 εκατομμύρια δολάρια, ενώ το αντίστοιχο Boeing κοστίζει 56. Οι τιμές αυτές όμως στην περίπτωση του αμερικανικού αεροσκάφους περιλάμβαναν την αξία ενός πλήρους σκάφους με τους κινητήρες του, ενώ στην περίπτωση του γαλλικού περιλάμβαναν μόνον την άτρακτο χωρίς τους κινητήρες. Στην πραγματικότητα τα τρία Boeing ήταν κατά 15-20 εκατομμύρια δολάρια φτηνότερα από τα τρία Airbus.

Απόδειξη της συστηματικής παραπληροφόρησης που ασκείται σε βάρος του Τύπου στο θέμα αυτό είναι και τα παρακάτω δημοσιεύματα που είδαν το φως της δημοσιότητας την περασμένη Τρίτη, μια ημέρα μετά το ΚΥΣΥΜ.

Γράφει σχετικό δημοσίευμα:

● δημοσίευμα πρώτο:

«Φαίνεται δε ότι θα προτιμηθούν τα αεροσκάφη του ευρωπαϊκού κονσόρτσιουμ (Αιρ Μπας) λόγω του πνεύματος αλληλε-

γύης που επικρατεί μεταξύ των χωρών - μελών της ΕΟΚ.»

● δημοσίευμα δεύτερο:

«Σύμφωνα με πληροφορίες μας στη συνεδρίαση του Κυβερνητικού Συμβουλίου που έγινε υπό την προεδρία του πρωθυπουργού αποφασίστηκε να προχωρήσει η αγορά των τριών αεροσκαφών. Σύμφωνα με τις ίδιες πάντοτε πληροφορίες το A-310 (Airbus) της "Αεροσπασιάλ" συγκεντρώνει τις περισσότερες πιθανότητες. Μάλιστα, ασκούνται για το αεροσκάφος αυτό έντονες πιέσεις από κύκλους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Το άλλο είναι το Μπόινγκ 767. Ήδη δόθηκαν εντολές για να προχωρήσουν οι διαπραγματεύσεις από πλευράς οικονομικής (τιμές, αντισταθμικά οφέλη)».

Πώς άραγε να γνώριζαν οι συντάκτες των εν λόγω δημοσιευμάτων ότι «θα προτιμηθεί» το Airbus; Μήπως γνωρίζουν κάτι που δεν γνωρίζουμε εμείς, ή μήπως «κάποιοι» τους αποπληροφορούν συστηματικά;

Το ερώτημα είναι βέβαια γιατί έγιναν αυτές οι μεθοδεύσεις, τη στιγμή που η ίδια η Boeing έχει δηλώσει ότι «στην αρχή δεν ενδιαφερόταν για το διαγωνισμό επειδή εκτιμούσε ότι ήταν στημένη δουλειά». Επιπλέον, όλοι θεωρούσαν σίγουρο ότι η Ο.Α. θα αγόραζε πάλι Airbus αφού μάλιστα λέγεται ότι όταν αγόρασαν τα πρώτα

αεροσκάφη αυτού του τύπου το '78-79, είχαν δώσει και προκαταβολή 200.000 δολάρια για να κρατήσει η Airbus θέση στη σειρά παραγωγής των A-310 για την Ολυμπιακή.

Γιατί λοιπόν χάλασε μια καλά «στημένη» δουλειά;

Η απάντηση είναι πολύ «απλή»: Επειδή η επιτροπή αγοράς δεν αποδείχτηκε «του χεριού» τους. Ενώ τη συγκρότησαν για να νομιμοποιήσουν την ειλημμένη απόφαση υπέρ της Airbus, πέντε από τα ενιά μέλη της αντέδρασαν και δεν δέχτηκαν να γίνουν όργανα ιδιοτελών συμφερόντων.

Γα πέντε αυτά μέλη της επιτροπής, οι κ. Κασμυρλής, Μαρκάκης Μαυροκέφαλος, Πανταζής και Ρήγας, συνέταξαν τελικά ένα σχέδιο πορίσματος το οποίο αρνήθηκαν να υπογράψουν ο πρόεδρος της επιτροπής κ. Τζινιέρης και ο βοηθός του κ. Δαμιανάκης αρνήθηκαν, και όπως προαναφέραμε τα άλλα δυο μέλη, οι κ. Φίσερ και Παγιατάκης συνέταξαν δικό τους σχέδιο πορίσματος.

Έτσι, το ΚΥΣΥΜ «πείστηκε» ότι υπάρχει «διχογνωμία» στην επιτροπή και ανέβαλε την αγορά ζητώντας «νέες προτάσεις» για τον εκσυγχρονισμό της «Ολυμπιακής». Η τελευταία φράση σημαίνει φυσικά «άλλο πόρισμα».

Στα λίγα αλλά συντριπτικά στοιχεία

που δημοσιεύουμε σήμερα —έχουμε στη διάθεσή μας πολλά άλλα— προσθέτουμε ακόμα ένα: Όπως μας δήλωσαν μέλη της επιτροπής αγοράς, η μεθοδευση έγινε για να απαλλαγεί η Airbus από την υποχρέωση να κάνει έκπτωση στις τιμές της. Η συνηθισμένη έκπτωση που γίνεται στις περιπτώσεις αυτές είναι της τάξης του 20% και ισοδυναμεί με τη διαφορά των 15 εκατομμυρίων δολαρίων μεταξύ των τιμών των δύο εταιρειών. Το ερώτημα είναι, λοιπόν, γιατί να μην θέλει να κάνει η Airbus την έκπτωση που κάνει σε όλους και να πάρει έτσι την αγορά; Μήπως επειδή κάποιοι θέλουν να εκπέσει υπέρ αυτών το ποσό της διαφοράς;

Δεν περιμένουμε φυσικά μια απάντηση από την «Ολυμπιακή» στο σημείο αυτό. Θα τη δώσουμε μόνοι μας στη συνέχεια.

Θα κρατήσουμε, τέλος, όσα άλλα μάθαμε, κατά τη διάρκεια αυτού του ρεπορτάζ, για τις ιδιαίτερες σχέσεις των γνωστών «ημετέρων» της «Ολυμπιακής» και της κυβέρνησης με τα αεροσκάφη και τα πηρώματά τους. Δεν μένουμε όμως, στις «λεπτομέρειες» αυτές επειδή κανένας δεν είχε αμφιβολία ότι έτσι θα συνέβαιναν τα πράγματα, εννοώντας ότι τα προβλήματα προέκυψαν λόγω πληρωμών και πληρωμάτων...

B.Z.

σοσιαλιστική θεωρία και πραξη

Τεύχος 1-2
Γενάρης/Φεβράριος '88
δρχ. 150

ΜΟΡΦΕΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

Σ. Μπαμπανάσης:
Υπαρκτός Σοσιαλισμός
Τ. Φακιολάς:
Σοβιετική Ένωση
Δ. Δάουλας:
Πολωνία
Σ. Μπαμπανάσης:
Ουγγαρία
Π. Πέτρουλας:
Κούβα
Α. Μαρούδας:
Γιουγκοσλαβία
Σ. Μπαμπανάσης:
Κίνα
Κ. Πλούμης:
Γερμανική Σοσιαλδημοκρατία
Γ. Σεφερτζής:
Σουηδία
Γ. Παπαδάτος:
Τρίτος Δρόμος

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
σε βιβλιοπωλεία και περίπτερα

ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

1922 - 1936

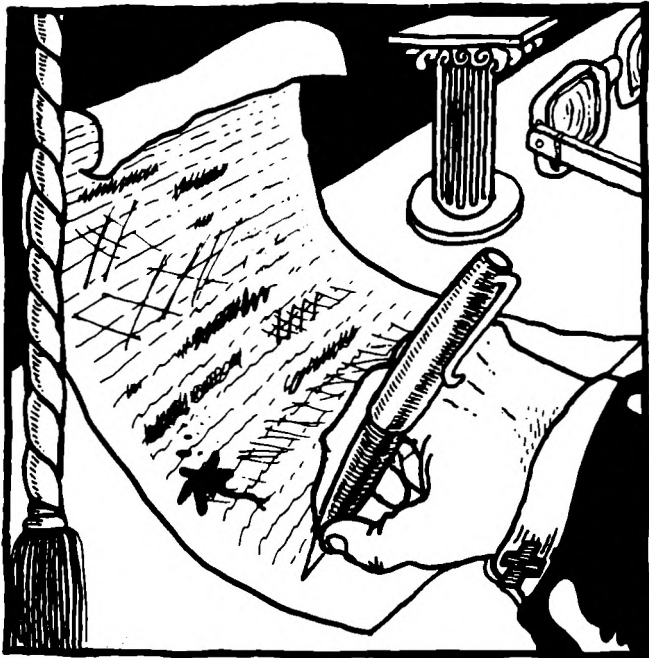

ΦΥΤΡΑΚΗΣ
Ο ΤΥΠΟΣ Α.Ε.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΒΙΒΛΙΑΓΟΡΑ - ΓΡΑΒΙΑΣ 3-5
ΤΗΛ: 3619083

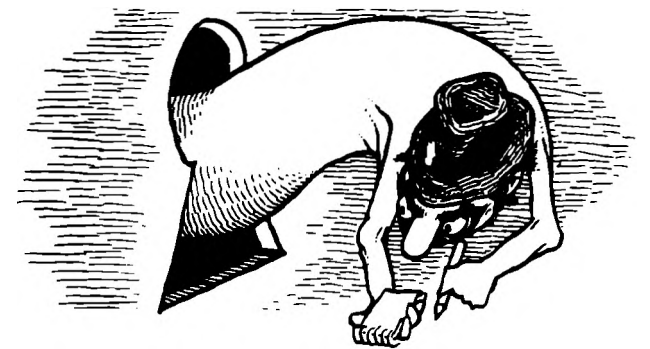
Επί τη επετεΐω της 9ης Μαρτίου

Σελίδες από τα απομνημονεύματα ενός Προέδρου
του Στέλιου Χατζή

ΕΤΟΣ 1992: την ίδια εποχή που η Ελλάς αντιμετωπίζει την ευρωπαϊκή πρόκληση ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας ΚΥΡΙΟΣ Χρήστος Σαρτζετάκης ετοιμάζεται να εκδώσει τα απομνημονεύματά του. Το ΑΝΤΙ καταφέρει να προδημοσιεύσει τα κυριότερα σημεία των Προεδρικών αναμνήσεων προκαλώντας έναν πρωτοφανή πολιτικό σάλο.

Ο Στέλιος Χατζής, ή αυτός που βρίσκεται πίσω από το ψευδώνυμο αυτό, είναι σε θέση να γνωρίζει τα παρασκήνια της Προεδρίας της Δημοκρατίας. Ο Στ. Χατζής είναι συγγραφέας της αστυνομικής νουβέλας «Έγκλημα στο Προεδρικό Μέγαρο» που πρόκειται να εκδοθεί σύντομα.

...Η 8η Μαρτίου ήτο μια ηλιόλουστος, εαρινή ημέρα. Πολλάκις είχαν την εντύπωση ότι εσυνομίλην μετά της Ιστορίας, αλλά ειδικώς εκείνην την ημέραν, η εντύπωσίς μου είχαν μετατραπεί εις βεβαιότητα. Όταν έκρουσεν ο κώδων της εξώθυρας δεν είχαν πλέον καμιά αμφιβολία ότι το πολυπόθητον ραντεβού μετά της Ιστορίας ήτο έτοιμο να πραγματοποιηθεί. Η Ευφροσύνη άνοιξε την πόρτα του λιτού μας διαμερίσματος και στην άκρη του δώματος ενεφανίσθη μειδίων ο Αγαμέμνων Κουτσόγιωργας.

Εΐχον κάμνει την γνωριμίαν του από την εποχήν της δικτατορίας. Δεν είχε καταφέρει ουδέποτε να υπερβεί τον περιορισμένο εαυτό του. Εις τελευταίαν ανάλυσιν, ήτο πάντοτε ένας από αυτούς τους πενόμενους, μικροδικηγόρους οΐτινες τριγυρίζουν τα προαύλια των δικαστηρίων εις άγραν πελατών έναντι χαμερπούς αμοιβής, προσπαθόντες επί ματαιώ ινα εξαγοράσουν τους ως επί το πλείστον αδέκαστους λειτουργούς της Θέμιδος.

Επροσποιήθην ότι η πρότασις του ήτο φυσιολογική και προσπάθησα να κρύψω τον ιδρώτα που είχε μουσκέψει το πουκάμισο και τα μικρά, απαλά χέρια μου. Η Εκτελεστική Επιτροπή του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος είχε αποφασίσει να με προτείνει ως πρόεδρον της Ελληνικής Δημοκρατίας, εις αντικατάστασιν του αποχωρούντος Κ. Καραμανλή. Ο Αγαμέμνων μου είπεν ότι ο πρωθυπουργός αγωνιούσε όπως ομιλήσει πάραυτα μαζί μου. Απαιτήσων πέντε λεπτά καιρό, όπως ζητήσω την γνώμη της αγαπημένης μου Ευφροσύνης. Εΐχεν αποσυρθεί διακριτικώς εις το διπλανόν δώμα, ήμουν όμως πεπεισμένος ότι κρυφάκουγεν όπως πάντοτε όπισθεν της μισάνοικτης θύρας. Την ήυρον να

παρατηρεί την μικρή Πετρούλα, με το ίδιο γλυκό βλέμμα με το οποίον μια βασίλισσα παρατηρεί την μικρή της πριγκίπισσα. Μόλις με είδε, κρεμάστηκε από το λαιμό μου και τα υγρά βλέφαρά της ύγραναν έτι περισσότερο το μουσκεμένον υποκάμισόν μου. Ήξευρον ότι δεν ηδυνάμην όπως αποποιηθώ μιαν εθνικήν προσφοράν. Εζήτησα από τον κ. Κουτσόγιωργα να σχηματίσει τον αριθμό του προέδρου της κυβερνήσεως, και τον ευχαρίστησα ευγενικώς δια την πρότασιν του.

Δυστυχώς τα αισθήματα της χαράς, δεν άργησαν να αντικατασταθούν από εκείνα της πικρίας ή της απογοητεύσεως. Τόσον από τον Αγαμέμνονα όσο και από τον Ανδρέα παρεκλήθην όπως τηρήσω την συμφωνία μας απολύτως μυστικήν μέχρι της επομένης 9ης Μαρτίου, ημέρα κατά την οποία έμελλε να συνεδριάσει η Κεντρική Επιτροπή του ΠΑΣΟΚ προκειμένου να υποδείξει και επισήμως τον υποψήφιον του Κινήματος δια την Προεδρία της Δημοκρατίας. Όμως, δι' εμένα, όσο και δια την Ευφροσύνην ήτο παντελώς αδύνατος η διατήρησις του μυστικού. Το πρώτο πλήγμα το εδέχθην από τον πλέον στενόν φίλον μου Κωνσταντίνο, ανώτατο δικαστικόν εις τον οποίον ήυρον το θάρρος να εκμυστηρευθώ τηλεφωνικώς ένα από τα μεγαλύτερα μυστικά της νεωτέρας ελληνικής ιστορίας. Ήτο τοσαύτη η πεποίθησις της κοινής γνώμης ότι η κυβέρνησις θα υπεστήριζε τον Κ. Καραμανλή, ώστε όταν του ανακοίνωσα ότι εγώ θα εγενόμην Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, μου είπε μετά από μια μικρή παύση κατά την οποίαν είχαν την εντύπωση ότι ο αγαπητός φίλος μου ανελύθην εις πνιχτούς γέλωτας:

— Εν τάξει Χρήστο, ηρέμησε δεν πειράζει. Μόλις πριν ολίγου συζητάγαμε με την γυναίκα μου Ελένην ότι θα έκανε καλό λίγη ξεκούραση και σε σένα και στην Φρόσω και στο παιδί.

Χειρότερες ήσαν έτι περισσότερον οι αντιδράσεις τις οποίες συνάντησε η δυστυχής Ευφροσύνη, ήτις επικοινωνήσε μετά των φιλενάδων της δια να ανακοινώσει τα χαρμόσυνα μαντάτα.

— Και εγώ ορκίζομαι σε λίγες μέρες βασίλισσα του Ηνωμένου Βασιλείου, της απάντησεν η είρων Σούλα. Ευκαιρία όμως χρυσή μου, να ράψεις και κανένα φόρεμα, συμπλήρωσε με κακία.

Ξάγρυπνοι όλο το βράδυ, πληγωμένοι από την συμπεριφορά των οικείων προσώπων, εσφίξαμεν μετά της Ευφροσύνης τας χείρας μας, αποφασίζοντες να μην καλέσουμε κανέναν εξ όσων μας περιγελούσαν στις αξέχαστες δεξιώσεις τις οποίες σκοπεύαμε όπως δώσουμε στο προεδρικό Μέγαρο. Το λυκόφως της αυγής, μας ήυρεν καθημένους έμπροσθεν της κλίνης της μικρής Πετρούλας, η οποία είχε αφεθεί γαλήνια εις τας αγκάλας του Μορφέως. Δεν ξεύρω την αιτίαν, αλλά η μικρή Πετρούλα έμοιαζε με την μικρά πατρίδα μου, την Ελλάδα...

...Η επομένη ημέρα, η 9η Μαρτίου, ήτο μια από τις ευτυχέστερες ημέρες της νεώτερης ελληνικής ιστορίας και της ζωής μου. Οι μακρόχρονοι αγώνες δια την επικράτησιν της Δικαιοσύνης, της Δημοκρατίας και του Σοσιαλισμού επιτέλους επεβραβεύοντο. Εΐχον επιτύχει μιαν προσωπικήν νίκην όχι μόνο επί του Κωνσταντίνου Καραμανλή, αλλά και όσων μεταξύ του δημοκρατικού στρατοπέδου τον είχαν υποστηρίξει. Ένας από αυτούς, ήτο ο τότε υπουργός Ευάγγελος Γιαννόπουλος, ένας μετριότατος

δικηγόρος όστις χρησιμοποιών δόλια ως επί το πλείστον μέσα είχαν καταφέρει να αναδειχθεί έως και πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών. Ο Ευάγγελος, θυμίζων σφουκοκολάριο του Βυζαντίου ως προς την μέθοδο της πολιτικής του δράσεως, είχαν φροντίσει όπως πλειοδοτήσει δημοσίως υπέρ του Καραμανλή, νομίζων ο δυστυχής ότι με αυτόν τον τρόπο ανταπεκρίνετο στις επιθυμίες του κυρίου του και πρωθυπουργού. Κι ενώ κάθε τόσο ισχυριζέτο δημοσίως ότι ήτο αυθεντικός κομμουνιστής (γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια, ούτος ήτο περισσότερο αντικομμουνιστής απ' ό,τι εγώ) δυο-τρεις ημέρες πριν την 9η Μαρτίου, είχε δηλώσει εις τους έκπληκτους δημοσιογράφους: «*Εμείς δεν θα χαρίσωμεν τον Κ. Καραμανλή εις την δεξιάν*». Λίγο ακόμη, ο ανόητος και θα είχαν κατατάξει τον Κ. Καραμανλή εις το κομμουνιστικόν στρατόπεδον.

Είχομεν συνάψει γνωριμίαν μεταξύ μας εις τας φυλακάς Κορυδαλλού κατά την διάρκειαν της επταετίας. Είχον την ατυχία να τον έχω συγκρατούμενο στο κελλί μου και να υφίσταμαι την επαρχιώτικη συμπεριφοράν του. Και μόνον ότι ήμουν υποχρεωμένος όπως αντικρίζω καθημερινώς την κακόγουστη φυσιογνωμία του και το πανάσχημον πρόσωπόν του, είναι ενδεικτικό του σωπηλού μαρτυρίου μου. Είχεν μόλις ανακαλύψει τον κομμουνισμόν, διαβάζοντας επί μήνας τα μαρξιστικά βιβλία «*Το αλφάβητον του κομμουνισμού*», «*Τα καθήκοντα των επαναστατών υπουργών στην μεταβατική κυβέρνηση συνασπισμού*» και «*Πώς δενότανε το ατσάλι*», τα οποία είναι ίσως και τα μοναδικά βιβλία άτινα έχει αναγνώσει εις την ζωή του, πλην ίσως των σχολικών. Δεν θα ξεχάσω ποτέ την ημέραν κατά την οποίαν επιλονικήσαμεν φτάνοντας έως του σημείου να χειροδικήσουμε ο εις έναντι του άλλου. Διεμαρτύρετο ο αγενής διότι κατά την διάρκειαν του καθημερινού του περιπάτου εις το προαύλιον των φυλακών, εγώ εύρισκον την ευκαιρίαν να του πίνω το γάλα το οποίον του είχαν στείλει οι συγγενείς του. Τοιαύτη ήτο η αλληλεγγύη και η συναδελφικότης του ανδρός! Θα ήθελα να έβλεπα την μάπα του όταν αφού με την γνωστήν του παντογνωμοσύνην είχαν προβλέψει «Καραμανλή» άκουγεν το όνομά μου να προτείνεται υπό του κυρίου του και πρωθυπουργού.

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΥΠΟΝΟΜΕΥΣΕΩΣ ΜΟΥ, ΠΙΠΤΟΥΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΕΝΟΝ

...Στις αρχές Σεπτεμβρίου του σωτήριου έτους 1985, εδέχθην εις

ακρόασιν τον αρχηγόν της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως Κωνσταντίνον Μητσοτάκη. Είχεν ζητήσει εδώ και καιρό να με ιδεί και δεν ηδυνάμην να αρνηθώ την παράκλησίν του, ούτε είχαν λόγους δια να το πράξω: ήδη από τας αρχάς Απριλίου, αμέσως μετά την θριαμβευτικήν εκλογήν μου, μου είχαν διαμηνύσει μέσω ενός κοινού μας γνωστού ότι δεν ήθελε να καταφέρεται εναντίον μου και οσάκις έπραττεν τοιούτον τι, το έκαμνε αναγκασμένος υπό των εσωκομματικών συσχετισμών.

Είχον λόγους να τον πιστεύσω, διότι ούτος εμισμούσε και εφοβείτο τον προκάτοχόν μου πολύ περισσότερο από ό,τι εγώ, διαπιστώνειν την οποίαν επιβεβαίωσα κατά την διάρκεια της ωριαίας συνεντεύξεώς μας. Χωρίς περιστροφάς και τσιριμόνιας, μου εξεμυστηρεύθη πάραυτα ότι ο ίδιος εθεώρη την εκλογήν μου όχι μόνο νόμιμη αλλά και θεμιτή. Ότι δεν ανήκεν εις το συντηρητικόν στρατόπεδον, όπως πιστεύει πιθανώς η κοινή γνώμη, αλλά είναι γνωστό ότι έδωσε αγώνας εναντίον του κατά την διάρκειαν της δεκαετίας του '60, όταν όπως είπεν «*ευρέθημεν εις το ίδιο μετερίζι*».

Απλώς είχαν αναγκασθεί να προσχωρήσει στην Νέα Δημοκρατία διότι τον προοδευτικόν χώρον ελυμαίνετο ο Α. Παπανδρέου, ενώ αυτός της δεξιάς περιείχεν άρτον («*είχε ψωμί*» ήτο η έκφρασις την οποίαν εχρησιμοποίησεν). Προς στιγμήν είχε σκεφθεί μήπως έπρεπε να προσχωρήσει εις την κομμουνιστικήν αριστερά, είχε όμως αρκετούς ενδοιασμούς λόγω της διασπάσεως του χώρου, ενώ εφοβείτο μήπως δεν γίνει πιστευτός υπό των κομμουνιστών.

Επρόσθεσεν επίσης ότι έβλεπε την πολιτείαν μου αποδοτικότερη αυτής του Κ. Καραμανλή, η οποία ήταν γεμάτη «*βοναπαρτικών*» όπως είχε πει, κινήσεων και μεθόδων διακυβερνήσεως. Όπως συνέβαινεν καθ' όλην την διάρκειαν της θητείας μου και εκείνην την εποχήν εκκυκλοφορούν συνεχείς φήμες περί της επανόδου του Κ. Καραμανλή εις την πολιτικήν ζωήν, δια της αναλήψεως της ηγεσίας της ΝΔ και αργότερον της ιδίας της Προεδρίας της Δημοκρατίας, από την οποία θα ανατρεπόμην. Διατύπωσα την σχετικήν ερώτησιν εις τον αρχηγόν της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως. Το πρόσωπόν του εσυσπάσθη παίρνων, την εικόναν μιας αποκριατικής μάσκας, από αυτάς τας οποίας εχρησιμοποιούν εις τας καλās οικογένειας παλιότερον δια να αναγκάζουν τα τέκνα τους να τρώγουν. Από τους μεγάλους, «*βοοειδούς*» σχήματος οφθαλμούς του άρχισαν να εκκρίνονται δάκρυα.

ΙΑΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ-ΓΚΑΛΕΡΙ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΣΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

Κ. ΚΟΥΝ
Κάνουμε θέατρο
για την ψυχή μας

Γ. ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ
Ως στρουθιον μονάζον
επί δώματος

Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο Τρίτος Δρόμος

Ε. ΦΑΚΙΝΟΥ
Η μεγάλη πράσινη

Γ. ΞΑΝΘΟΥΛΗΣ
Το πεθαμένο λικέρ

Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ
Κάλη Co

Α. ΦΩΣΤΙΕΡΗΣ
Το θα και το να
του θανάτου

Γ. ΚΑΤΟΣ
Τα καλά παιδιά

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 7 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
**ΠΟΛΥ
ΕΛΤΕ**

«Δεν μας αφήνει ούτε μια στιγμή να ησυχάσουμε ο κολόγερος», είπεν με λυγμούς, καθώς εκλαίγαμε ο εις εις την αγκαλιάν του άλλου. Ήτο μια σκηνή που κράτησεν επί τρίλεπτον και με έφερεν κοντά εις έναν άνθρωπον, του οποίου το άσχημον πρόσωπον ανέκαθεν με απωθούσεν. Πόσον το άσχημον και το όμορφον είναι έννοιες σχετικές, πως πολλές φορές τα ετερόνυμα έλκονται, αλλά και πώς άλλες φορές αποδεικνύεται ότι η ομορφιά της ψυχής υπερτερεί αυτής του σώματος...

Με την ευκαιρίαν όμως, θα ήθελον να σημειώσω έναν χαρακτηριστικόν επεισόδιον, από αυτά τα οποία με έπεισαν ότι ελάμβανεν χώραν έναν σχέδιο αποσταθεροποιήσεώς μου, με τελικόν στόχον την ανατροπήν μου. Το καλοκαίρι του αυτού έτους επήγαμεν μετά της Ευφροσύνης, της Πετρούλας και της θεραπεινίδος εις τον «Αστέραν» Βουλιαγμένης προκειμένου να λάβωμεν το μπάνιο μας. Είχον ήδη λάβει τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας και τρια τάγματα εκ του ειδικού σώματος βατραχανθρώπων εκτένιζον την περιοχήν απομακρύνοντας τας πολυαριθμούς νάρκας, τα ντενεκεδένια κουτιά μύρας, τους τρομοκράτες και τα επικίνδυνα ψάρια από την παραλίαν όταν η μικρή Πετρούλα διέφυγεν της προσοχής της συνοδού της και άρχιζεν να παίζει με μικρούς κουβάδες μετά τινός παιδιού.

Αφού επετίμησα τον αρχηγόν των βατραχανθρώπων δια την ολιγωρίαν, προχώρησα προς το μέρος της Πετρούλας, ίνα την περιμαζέψω. Οι γονείς της ετέρας 5χρονης περίπου, παιδίσκης (ευτυχώς ήτο παιδίσκη και όχι παις) εθоруβήθησαν μόλις με είδαν και προκειμένου όπως ξεφύγουν της αμηχανίας των άρχισαν να ρωτούν την μικράν τους: «Ποιος είναι ο κύριος; Δεν τον θυμάσαι που τον έχεις δει στην τηλεόραση»; Η μικρά έξυσεν για λίγο την μύτη της, παράτησεν προς στιγμήν τα κουβαδάκια της και είπεν με

σίγουρον ύφος: «Ο Κώστας Μητσοτάκης, ο ψηλός».

Έγινα κυριολεκτικώς έξω φρενών. Διότι μπορεί να είμαι μεν υψηλότατος, αλλά κατά τα άλλα το παρουσιαστικόν μου δεν έχει την παραμικρή σχέση με αυτό του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως. Άρχισον τότε να παρακολουθώ συστηματικώς τα δελτία ειδήσεων της τηλεόρασεως, όπως επίσης ζήτησα να παρακολουθήσω τα μαγνητοσκοπημένα αρχεία των τηλεοπτικών μου εμφανίσεων. Δεν εχρειάζεται λεπτομερής εξέταση προκειμένου όπως διαπιστωθεί η πλεκτάνη ήτις εξυφαίνεται εναντίον μου. Ένα ειδικό μηχάνημα, τοποθετημένο υπό των εχθρών μου εις τας τηλεοπτικάς εγκαταστάσεις της ελληνικής ραδιοτηλεόρασεως διαστρέβλωνε τα χαρακτηριστικά μου, παρουσιάζοντας ένα πρόσωπο εντελώς διαφορετικόν από το δικόν μου και ως εκ τούτου αποκρουστικόν! Η γαλλικού τύπου μύτη μου ενεφανίζετο γαμψή ως ράμφος, το ωραίο σαρκώδες, στόμα μου δίχως χείλια, τα μεγάλα μαύρα μαγκρεμπίνικα μάτια μου μικρά και ανέκφραστα, κρυμμένα πίσω από κάτι μεγάλα μυωπικά γυαλιά τα οποία έμοιαζαν με πάτους μπουκαλιών.

Εσυνειδητοποίησα πάραυτα ότι η επίθεσις εναντίον του παρουσιαστικού μου, ήτο μια ουσιώδης πτυχή του συνολικότερου σχεδίου το οποίο εστρέφετο εναντίον μου. Λίγο καιρό πριν, ο εβδομαδιαίος «Ταχυδρόμος» είχαν δημοσιεύσει εις το εξώφυλλον του φωτογραφίας του Κουασιμοειδούς Χάρρυ Κλυν, ο οποίος έχων κρεμάσει μεγάλας κουδούνας και φορών χονδρά μυωπικά ομματογιάλια προσεπάθη —ματαιώς— ίνα γελοιοποιήσει την επίσκεψίν μου εις το Άγιον Όρος κατά την οποίαν μου επεφυλάχθη θερμότης υποδοχή υπό των ερημιτών και των καλογέρων. Μέσω φιλικών μου εισαγγελέων, εκίνησα την διαδικασία της διώξεως του περιοδικού και του

αναιδεστάτου ψευδο-ηθοποιού, ώστε να δώσω μιαν προειδοποίησιν προς όλον τον τύπον. Την επαύριον εξήτησα ακρόασιν από τον πρωθυπουργόν, κατά την διάρκεια της οποίας τον έκαμνον κοινωνόν του σχεδίου, εις όλας του τας λεπτομέρειας. Ο κ. Α.Γ. Παπανδρέου με άκουσεν προσεκτικώς και εις το τέλος μου είπεν με σκεπτικό ύφος:

«Τι λες βρε παιδί μου, αυτά είναι πολύ σοβαρά. Θα το εξετάσω με την μεγαλύτερη προσοχή».

Πέρασαν έτη πολλά, και παρόλα αυτά δεν είχαν ποτέ την παραμικρήν απάντησιν, παρά τας επανειλημμένας οχλήσεις μου. Ακόμη και μέχρι την τελευταίαν ημέραν της Προεδρικής μου θητείας το ύπουλον μηχάνημα εξακολουθούσε να διαστρεβλώνει την τηλεοπτικήν μου εικόναν, εμφανίζων έναν πρόεδρον με τον οποίο θα μπορούσε ακόμη και εγώ να σκάσω στα γέλια.

Κάποτε συνέλαβον την Ευφροσύνη χασκογελούσα εμπρόσθεν της τηλεοπτικής συσκευής η οποία ανεμετέδιδε την ομιλίαν μου με ευκαιρίαν την επέτειον της Παλιγγενεσίας. Το ψυχολογικόν μου σοκ ήτο έτι εντονώτερο, διότι η σύζυγός μου σπανίως ακόμη και υπομειδιά, λόγω μιας καταθλίψεως από την οποίαν είχαν και αυτή ως παιδίσκη. Εκνευρίσθην σφοδρώς. Της έδωσα ένα δυνατόν σκαμπίλι και απεσύρθην εις τα ιδιαίτερα μου διαμερίσματα, όπου και παρέμεινα κλεισμένος επί εβδομάδος, αρνούμενος να υπογράψω τέσσερα προεδρικά διατάγματα δια τα οποία επείγετο η κυβέρνησις.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Γιατί εξεδίωξα τους εγκαθέτους και τους άλλους συμβούλους μου -Η σχέσις μου με τον χουντικόν Παπακαυάν - Είπα στον Ανδρέαν: εσύ ο Γκάλλης, εγώ ο Γιαννάκης - Τι εννούσε ο Ανδρέας λέγοντας ότι «αυτός βάζει τρίποντα»; - Αυτός έχει αεροσυνοδόν, εγώ γιατί όχι;

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Το διπλό τεύχος 88, Φεβρουαρίου -Μαρτίου

Δ. Παπαδημητρόπουλος: Ποιός κέρδισε και τι χάσαμε μετά το Νταβός και τις Βρυξέλλες.

Αγγ. Ελεφάντη: Μετά το συνέδριο του ΚΚΕ εσ. - ΑΑ / Η κομμουνιστική ανανέωση σε κρίσιμη καμπή.

Πέρσας Ζέρη: Για την τοπική ραδιοφωνία και το θεσμικό της πλαίσιο.

Μιχάλη Χλιόβα: Γυναίκες και δυαδική κοινωνία.

Γιώργου Ριτζούλη: Αριστερά και αναπτυξιακός μύθος.

Δημήτρη Μαρκή (συνέντευξη): Ένας φρανκφουρτιανός αξιολογεί.

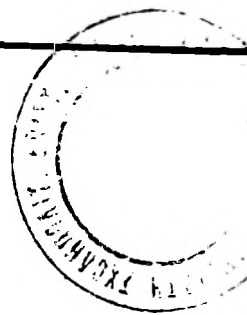
Έλμαρ Αλφάτερ: Οικολογικές και οικονομικές όψεις του χρόνου και του χώρου.

Ετιέν Μπαλιμπάρ: Ρατσισμός και εθνικισμός.

ΕΣΣΔ: Ημέρες (και νύχτες) της Γκαλίνα Μπρέσνιεβα. — Η άνοδος των αντιπολιτεύσεων.

Νάσου Βαγενά: Κριτική ή θεωρία;

Ακόμη: Σχόλια, βιβλιοκρισίες.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Επιλεγμένα βιβλία για παιδιά και νέους

Βιβλία για παιδιά από 8 ετών και άνω

Ζωρζ Σαντ Ιστορία ενός αγαθούλη	400	Ι. Δ. Ιωαννίδης Ένα καράβι στη βιτρίνα	500
Φώντας Λάδης ΑΛΚΗΣ Ο ΨΕΥΤΗΣ. Ο γάιδαρος που νίκησε το σκυλόψαρο και άλλες ιστορίες	400	Ότφριντ Πρόισλερ Ο Νερούλιнос, το πνεύμα της λίμνης	400
Όσκαρ Ουάιλντ Ο ευτυχισμένος πρίγκιπας	500	Ελένη Σαραντίτη-Παναγιώτου Ο κήπος με τ' αγάλματα	400
Μάνος Κοντολέων Ο Εέ από τ' άστρα	500	Χάρης Σακελλαρίου Ο Σπιθοβολάκης	400
Αθηνά Παπαδάκη Παλιές ιστορίες του κόσμου (Ευρώπη)	500	Ντίνος Δημόπουλος Αν όλα τα πιτσιρικά του κόσμου	600
Αθηνά Παπαδάκη Παλιές ιστορίες του κόσμου (Ασία)	500	Όσκαρ Ουάιλντ Ο εγωιστής γίγαντας	500
Μαρία Μιχαήλ-Δέδε Ινδιάνικοι θρύλοι	400	Νίνα Θεοχαρίδου Ασημένιος ελέφαντας	400
Αλέξανδρος Δουμάς Ιστορία ενός καρυσθραύστη	500	Λάμπρος Πετσίνης Ρωσικά λαϊκά παραμύθια	700
Αλφόνς Ντωντέ Ο Ταρταρέν της Ταρασκόν	500	Φιλίσα Χατζηχάννα Η Ντιντόν, ο Παβελάκης μου κι εγώ	700
Ιφιγένεια Αλμπανοπούλου Χόπιτι-Χοπ	300	Α. Α. Μιλν Το σπίτι στη γωνιά του Πουφ	500
Μαρία Μιχαήλ-Δέδε Θρύλοι των ιθαγενών της Αυστραλίας	500	Γιάννης Καλατζόπουλος Τα ρούχα του βασιλιά	400
Έλλη Αλεξίου Μύθοι του Αισώπου	500	Αδελφοί Γκριμ Διαλεχτά παραμύθια	500
Ντίνος Δημόπουλος Ο μαστρο-Πολύξενος κι η παλιοπαρέα του	500	Χανς Κρίστιαν Άντερσεν Διαλεχτά παραμύθια	500
Ι. Δ. Ιωαννίδης Τα τρία παιδιά	500	Σοφία Μιχαλοπούλου Ο Μήτσος και η Μίτση	500

Βιβλία για παιδιά από 10 ετών και άνω

Έλλη Αλεξίου Ρωτώ και μαθαίνω	800	Ειρήνη Μάρρα Μια ιστορία για δύο	500
Τζων Στάινμπεκ Το κόκκινο αλογάκι	500	Σοφία Φιλντισή Ορέσσης	500
Ελένη Σαραντίτη-Παναγιώτου Ιόλη, ή Τη νύχτα που ξεχείλισε το ποτάμι	500	Χάρης Σακελλαρίου Διηγήματα των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς, των Φώτων	800
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη Ο μικρός περιηγητής Τόμος Α'	600	Ευγενία Παλαιολόγου-Πετρώνα Στη χώρα των Φαραώ	500
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη Ο μικρός περιηγητής Τόμος Β'	600	Σοφία Φιλντισή Το Ρηνάκι και άλλα διηγήματα	400
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη Ο μικρός περιηγητής Τόμος Γ'	700	Νίτσα Τζώρτζογλου Περιπατώντας στους αιώνες	700
Νίτσα Τζώρτζογλου Ο χρυσός δαρεϊκός	500	Μαρία Πυλιώτου Τα δέντρα που τρέχουν	500
Ράντγιαρντ Κίπλινγκ Απίθανες ιστορίες	500	Σώτη Χριστογιάννη Μύθοι και θρύλοι της Νορβηγίας	500
Νικολάι Βορόνοβ Το κυνήγι των περιστεριών	500	Ανν Τουέιτ Επιχείρηση «Κόκκινη Άμμος»	600
Νίτσα Τζώρτζογλου Το τσίρκο της Ίρμας	500	Πέτερ Χέρτλινγκ Ο Μπεν αγαπάει την Άννα	400
Ρόμπερτ Λούις Στήβενσον Το νησί των θησαυρών	800	Ντοντάρ Ντουμπάντζε Εγώ, η γιαγιά, ο Ιλίκο και ο Ιλαρίων	700
Αλέξανδρος Δουμάς Η μαύρη τουλίπα	800	Λούκας Χάρτμαν Άννα-αννά	800
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη Μύθοι και θρύλοι της Ρώμης	600	Ι. Δ. Ιωαννίδης Καβάλα στο Χρονοδιαβήτη	500
Κάρολος Ντίκενς Χριστουγεννιάτικη ιστορία	500	Λεονάρ ντε Βρις Το βιβλίο των πειραμάτων	600
Ι. Δ. Ιωαννίδης Το άσπρο άλογο	500	Λεονάρ ντε Βρις Το δεύτερο βιβλίο των πειραμάτων	600
Ι. Δ. Ιωαννίδης Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι	500	Λεονάρ ντε Βρις Το τρίτο βιβλίο των πειραμάτων	600
Κτισκοπούλου Μαίρη Ιστορίες των δερβισάδων	500	Νικολάι Γκόγκολ Ο μαγεμένος κύκλος	500
Άντον Τσέχωφ Αστείες ιστορίες	500	Μ. Ε. Σαλτικόβ — Στσέντριν Πατέρας και γιος	*

Βιβλία για παιδιά από 12 ετών και άνω

Βίκτωρ Ουγκώ Απ' όσα έχω δει	600	Άλμπερτ Λιχάνοφ Η έκλειψη του ήλιου	500
Χέντρικ Βαν Λουν Η ιστορία της ανθρωπότητας	900	Ιβάν Τουργκένιεφ Οι αφηγήσεις ενός κυνηγού	500
Όσκαρ Ουάιλντ Το φάντασμα του Κάντερβιλ	500	Μαρκ Τουέιν Οι περιπέτειες του Χακ Φιν	950
Τζακ Λόντον Αγάπη για τη ζωή	500	Αιμέ Σόμερφελτ Το χαμένο όνειρο	500
Τζακ Λόντον Πειρατικές ιστορίες	500	Μανόλης Κορνήλιος Πολύ ωραίο τ' όνομά σου, Ελευθερία!	500
Κατερίνα Γλυκοφρύδη Μελήσιππος	700	Γιώτα Φωτιάδου-Μπαλαφούτη Ποτέ ξανά	400
Λίτσα Ψαραύτη Στα βήματα του Σαμοθήριου	500	Λέων Τολστόι Ιστορίες	700
Άννα Γκρέτα Βίνμπεργκ Μια Πέμπτη του Οκτώβρη	550	Γκούντρουν Μεμπες Το παιδί της Κυριακής	400
Νικολάι Βορόνοβ Μάσα, ένα σύγχρονο κορίτσι	500	Ράντγιαρντ Κίπλινγκ Δαίμονες των κυμάτων	700
Χάρης Σακελλαρίου Η φωτιά που δε σβήνει	500	Τζακ Σέφερ Σέιν, ο άνθρωπος της χαμένης κοιλάδας	600
Ράντγιαρντ Κίπλινγκ Το ωραιότερο διήγημα του κόσμου	500	Μαρκ Τουέιν Οι περιπέτειες του Τομ Σόγιερ	950
Ανατόλι Αλέξιν Η τρελή Ευδοκία	500	Κίρα Σίνου Συνάντηση στους Δελφούς	500
Νίτσα Τζώρτζογλου ΣΟΣ — Κίνδυνος	500	Βλαντίμιρ Ζελέζνικοβ Το σκιάχτρο	*
Ανατόλι Αλέξιν Τηλεφωνήστε κι ελάτε	500	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Α' Τόμος	*
Ράντγιαρντ Κίπλινγκ Η εταιρεία Στάλκι & Σία	800	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Β' Τόμος	*
Έρνεστ Χεμινγκουέι Ο γέρος και η θάλασσα	400	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Γ' Τόμος	*
Τζ. Μιντ Φόκνερ Μούνφλιτ (Το μυστήριο του θρυλικού διαμαντιού)	700	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Δ' Τόμος	*
Κίρα Σίνου — Ελένη Χουκ-Αποστολοπούλου Το χέρι στο βυθό	500	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Ε' Τόμος	*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα
Ζωοδόχου Πηγής 3, 106 78 Αθήνα, ☎ 360.32.34 – 360.13.31

Τα «ουρί» του παραδείσου

ΓΙΑ ΤΟΝ τρόπο εκλογής του διδακτικού προσωπικού των ΑΕΙ το ΑΝΤΙ έχει γράψει αρκετές φορές. Όπως και για τις «δυσλειτουργίες» του νόμου - πλαισίου, που επιτρέπουν τη διαιώνιση ενός καθεστώτος ισορροπιών, ανταλλαγών, ανυπαρξίας ελέγχου, αντιδημοκρατικών διαδικασιών και λειτουργίας «φεουδαλικών» μηχανισμών στην όλη διαδικασία στελέχωσης των ανωτάτων σχολών.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ του προέδρου του Μαθηματικού Τμήματος και αντιπρύτανη του πανεπιστημίου Αθηνών κ. Νεγρεπόντη που έχει στη διάθεσή του το ΑΝΤΙ, στην οποία απαντά και φαίνεται ότι απολογείται σε επικρίσεις που έχουν διατυπωθεί για την περίπτωση εκλογής αναπληρωτών καθηγητών, μας οδήγησε στην «αποκρυπτογράφηση» της και τη διερεύνηση του αγώνα για «μια θέση στην πανεπιστημιακή ιεραρχία», όπως διεξάγεται στο Μαθηματικό. Να λοιπόν μια διδακτική ιστορία: εκείνη της συμπλήρωσης των θέσεων στο Διδακτικό Προσωπικό του Μαθηματικού Τμήματος:

ΤΟ ΤΜΗΜΑ έχει τρεις τομείς:

- Άλγεβρας, Γεωμετρίας και Εφαρμογών (ΑΓΕ)
- Μαθηματικής Ανάλυσης και Εφαρμογών (ΜΑΕ) και
- Στατιστικής Ηλεκτρονικών, Υπολογιστών, Αριθμητικής Ανάλυσης, Επιχειρησιακής Έρευνας (ΣΗΥΑΑΕΕ).

ΣΤΙΣ 25 Απριλίου 1985 διορίζονται 25 λέκτορες σε θέσεις επίκουρων καθηγητών μετά από κρίσεις. Όλοι όσοι έβαλαν υποψηφιότητα εκλέχθηκαν.

ΑΠΟ ΕΔΩ και τώρα αρχίζει η «διδακτική» ιστορία των ισορροπιών και του αγώνα του «καλού με το κακό». Σύμφωνα με τις μεταβατικές διατάξεις του νόμου 1268/82 (νόμος -πλαίσιο) μέσα σε αποκλειστική προθεσμία 6 μηνών (μέχρι 25-10-85) μπορούν οι επίκουροι να υποβάλλουν υποψηφιότητα για προαγωγή, κατόπιν κρίσεως βέβαια, στη βαθμίδα του αναπληρωτή καθηγητή. Υποβάλλουν συνολικά 13.

ΝΑ ΟΜΩΣ που οι υπάρχουσες μέχρι τότε ισορροπίες στο Τμήμα με την «εισδοχή» νέων μελών στην κρίσιμη βαθμίδα διαταράσσονται. Εδώ αρχίζει και ο αγώνας για «μια θέση στον ήλιο» ή στη βαθμίδα, αν προτιμάτε· δυστυχώς όμως όχι μόνο από τους ενδιαφερόμενους να ανοίξουν τις «πύλες» της ανώτερης βαθμίδας, αλλά κυρίως από εκείνους που βρίσκονταν «εντός του παραδείσου», για τον έλεγχο και τη διαιώνιση των ευαίσθητων ισορροπιών.

Η «ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ» αρχίζει με τα τυπικά:

20-6-86 αποφασίζει η Γ.Σ. του Τμήματος την προκήρυξη των 13 θέσεων στο αντίστοιχο γνωστικό αντικείμενο.

10-7-86 στέλνεται η προκήρυξη των θέσεων στην Πρυτανεία του Πανεπιστημίου Αθηνών.

13-10-86 δημοσιεύεται στο ΦΕΚ 47, όπου καθορίζονται τα δικαιολογητικά και η προθεσμία υποβολής τους μέχρι τις 13-12-86. Το ΦΕΚ τοιχοκολήθηκε στην Γραμματεία του Τμήματος με τα ονόματα (!) δίπλα στην κάθε θέση, προφανώς για να μην γίνει κάποιο μπερδεμα. (Αντίγραφο υπάρχει στη

διάθεση κάθε «άπιστου Θωμά»).

ΤΑ «ΤΥΠΙΚΑ» παραβιάζονται με την καθυστέρηση του ορισμού των τριμελών επιτροπών για την κρίση των υποψηφίων. Αντί να ορισθούν στις προθεσμίες του νόμου ορίζονται μετά από καθυστέρηση δύο περίπου ετών στις 6-4-87 και, επιτέλους, τέλος Μαΐου '87 αρχίζουν οι κρίσεις.

ΕΔΩ ΟΜΩΣ οι εντός του «παραδείσου» καθηγητές που συγκροτούν το Εκλεκτορικό Σώμα (8 καθηγητές Α' βαθμίδας και 2 καθηγητές-αναπληρωτές Β' βαθμίδας) βρέθηκαν αντιμέτωποι με τα μύρια τόσα καλά (του πιλαφιού και των «ουρί» του «παραδείσου» τους. Έτσι, οι κρίσεις προσαρμόζονται στις ισορροπίες των «εκλεκτών» με αποτέλεσμα να γίνονται ανταλλαγές «ομάδων» έτσι όμως που οι ισορροπίες να μένουν ως έχουν.

ΕΚΛΕΓΟΝΤΑΙ λοιπόν 3 από τους 13. Μένουν έξω οι 10 και εδώ αρχίζει ο τραγέλαφος:

- Ενώ για δυο υπάρχει ομόφωνη θετική απόφαση της εισηγητικής επιτροπής καταψηφίζονται. Επίσης για έναν άλλον υπάρχει ομόφωνη αρνητική απόφαση και ψηφίζεται και για έναν τέταρτο υπάρχει αρνητική ομόφωνη απόφαση, μέλος όμως, της Επιτροπής ψηφίζει θετικά!

Η ΙΣΤΟΡΙΑ έχει και συνέχεια που όπως και οι προηγούμενες εμπίπτει στις αρμοδιότητες ελέγχου του Υπουργείου Παιδείας. Εκλέγεται από το εκλεκτορικό σώμα —το οποίο όμως δεν είχε απαρτία— ένας υποψήφιος από αναπληρωτή στη θέση του τακτικού καθηγητή.

ΚΑΙ ΟΛΑ αυτά ενώ καθηγητές ψηφίζουν «υπέρ» ή «κατά» με το ίδιο σκεπτικό (άραγε πώς δικαιολογείται;), ενώ καθηγητές θεωρούνται απόντες για να δικαιολογηθούν απαρτίες, (με ποια νομική κάλυψη;), ενώ το «λευκό» κρίνεται ως «κώλυμα» με αποτέλεσμα να αλλοιώνεται η σύνθεση του εκλεκτορικού σώματος κλπ. Η ουσία είναι ότι οι ισορροπίες δεν διαταράχθηκαν και οι εντός του «παραδείσου» κρατάνε τα «κουκιά» στη μέση.

ΑΥΤΑ ΒΕΒΑΙΑ μάλλον δεν θα ενδιέφεραν

κανέναν αν το Μαθηματικό Τμήμα είχε εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις λειτουργίας και ουσιαστικής διδακτικής απόδοσης και των τριών τομέων του. Κάτι τέτοιο όμως δεν φαίνεται να συμβαίνει, ακόμη και αν δει κανείς τις σχέσεις διδακτικού προσωπικού - φοιτητών. Γι' αυτό το λόγο ακριβώς αυτοί οι «αγώνες» εντός της «παραδείσιας πανεπιστημιακής κοινότητας», όταν αντιμετωπίζονται με αυτόν τον τρόπο από τους μετέχοντες σε αυτούς αφορούν όλους.

ΤΟ ΟΛΟ θέμα πάντως μέχρι τώρα δεν ευαισθητοποίησε ούτε τους υπεύθυνους του πανεπιστημίου, ούτε το υπουργείο Παιδείας που ασκεί έλεγχο για την εκλογή, κρίση και συμπλήρωση των κενών θέσεων του διδακτικού προσωπικού. Αν όμως μια τέτοια κατάσταση διαιωνίζεται και η εκπαιδευτική λειτουργία ενός Τμήματος προχωρεί με τέτοιες διαδικασίες στήριξης της, τότε είναι φυσικό να βρισκόμαστε μπροστά σε φαινόμενα παλιών εποχών, όπως τότε που η φεουδάρχια είχε άλλες μορφές έκφρασης στην πανεπιστημιακή κοινότητα. Τώρα όμως υποτίθεται ότι βαδίζουμε προς το 2.000... Γ.Φ.

Σκάνδαλα και στο Τμήμα Γαλλικής Φιλολογίας

Υπάρχουν διατυπωμένες προς το Υπουργείο Παιδείας και προς τη Σύγκλητο του Πανεπιστημίου Αθηνών μια σειρά παράνομες ενέργειες της προέδρου του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής κ. Ιωάννας Κωνσταντουλάκη - Χάντζου, τις οποίες οι καταγγέλλοντες χαρακτηρίζουν «σκάνδαλα». Οι ενέργειες αυτές —αν αληθεύουν θα πρέπει να παρέμβουν και η Σύγκλητος και το υπουργείο Παιδείας— αποτέλεσαν και την αιτία να μετακινηθεί από τη θέση της η Γραμματέας του Τμήματος κ. Ευαγγελία Λεονταρίδου, η οποία φαίνεται αποτελούσε εμπόδιο στα όσα έκανε η Πρόεδρος και ορισμένοι σύμβουλοί της.

Οι ενέργειες της Προέδρου που καταγγέλλονται έχουν να κάνουν με αυθαίρετες αναθέσεις μαθημάτων, με αγορά βιβλίων από τους φοιτητές σε υψηλές τιμές, με αμοιβές για συγγράμματα, με διαγωνισμούς προμήθειας ξενόγλωσσων βιβλίων από το εξωτερικό, αλλά και με το διωγμό της γραμματέας κ. Λεονταρίδου και πολλά άλλα που οδηγούν σε τραγική κατάσταση το τμήμα, όπως αναφέρει η καταγγελία που έχει στα χέρια της η Σύγκλητος και το υπουργείο Παιδείας.

Δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τις λεπτομέρειες όσων έχουν συμβεί. Οι παραπάνω καταγγελίες, όλες με στοιχεία και επώνυμες είναι σε γνώση των αρμοδίων. Μήπως όμως θα πρέπει να υπάρξει άμεση παρέμβαση πριν φθάσουμε σε διαλυτικές καταστάσεις στο Τμήμα της Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας;

Από την έκρηξη του φθινοπώρου στην κάλπη της άνοιξης

του Γ.Κ. Φιλίππου

Η 17η Μαρτίου 1988 ημέρα των φοιτητικών εκλογών φαίνεται να απέχει πολύ από την 17η Νοεμβρίου 1987. Λίγο πριν την επετειακή συγκέντρωση και διαδήλωση για την εξέγερση του Πολυτεχνείου τελείωνε και η «φθινοπωρινή φοιτητική έκρηξη» του 1987. Η συζήτηση στη Βουλή για την παιδεία στις 18 Νοεμβρίου αποτέλεσε τότε τη «γραμμή», εκτόνωσης της κυβέρνησης.

Χρειάζεται να υπενθυμίσουμε ότι πριν από τη δική μας «φοιτητική έκρηξη» του φθινοπώρου οι νεαροί σπουδαστές και μαθητές στη Γαλλία και στην Ισπανία αργότερα —είχαν δημιουργήσει ένα κλίμα «έκρηξης της νεολαίας», που δημιούργησε έκπληξη με τη μαζικότητα των κινητοποιήσεων και τη «ρεαλιστικότητα» των αιτημάτων. Μια αντίστοιχη «έκρηξη» ήθελε να προλάβει το Νοέμβριο η κυβέρνηση και βέβαια η Βουλή με την «εφ' όλης της ύλης» συζήτηση, βοήθησε να ξεπεραστούν οι «δυσκολίες».

«Βοήθησε», βέβαια, και η ίδια η φύση των φοιτητικών και σπουδαστικών διεκδικήσεων, αλλά και ο χαρακτήρας του φοιτητικού κινήματος που διευκόλυνε τη «συνδικαλιστική αναδίπλωση» του υπουργού Παιδείας Αντ. Τρίτση.

Ο απόηχος αυτής της «φθινοπωρινής φοιτητικής έκρηξης» είναι αρκετά δύσκολο να διαμορφώσει, είτε νέους συσχετισμούς στο φοιτητικό χώρο, είτε να στηρίξει μια «άνοιξη» στις κάλπες για τις τάσεις εκείνες που διαδήλωναν τον περασμένο Οκτώβριο και Νοέμβριο με το σύνθημα «Μόρφωση, δουλειά, ανεξαρτησία. Εμπρός για της γενιάς μας τα Πολυτεχνεία».

Οι καταλήψεις του φθινοπώρου έδωσαν τώρα τη σκυτάλη στο γνωστό συνδι-

καλιστικό αγώνα των παρατάξεων, με την υποστήριξη των κομμάτων, όπου θα «μετρηθούν» οι νικητές και οι ηττημένοι της κάλπης με την έκδοση των αποτελεσμάτων των εκλογών. Αυτή η αναδίπλωση είναι μάλλον αποτέλεσμα της φύσης και του χαρακτήρα εκείνων των κινητοποιήσεων, παρά επικράτηση μιας «πολιτικής» των ηγεμονικών παρατάξεων στο φοιτητικό κίνημα, που έδωσε μια μάχη το φθινόπωρο, την κέρδισε και προχώρησε στη συνέχεια σε κάτι διαφορετικό.

Από αυτή την άποψη συνεπώς, εντυπωσιακές ανατροπές συσχετισμών ή ενίσχυση του «αντιηγεμονικού» μπλοκ των ανεξάρτητων κινήσεων και συσπειρώσεων στο φοιτητικό χώρο, δεν θα πρέπει να αναμένονται. Πιθανόν αν οι συνδικαλιστικές παρατάξεις των κομμάτων της Αριστεράς (ΚΚΕ -ΕΑΡ - ΚΚΕ εσ. - Αν. Αρ.) άνοιγαν, στη διάρκεια του φθινοπώρου και μετά, δρόμους επικοινωνίας πέραν του «αγωνιστικού» και της κομματικής ενίσχυσης, με τα πολυποίκιλα νέα ρεύματα στο χώρο της πανεπιστημιακής νεολαίας, θα είχαμε και διαφορετικές «διαχωριστικές» γραμμές από τις ισχύουσες.

Το «εάν» αυτό ωστόσο προϋπέθετε την ανίχνευση του χαρακτήρα των νέων τάσεων στη νεολαία, την αποδοχή των στοιχείων της ριζοσπαστικότητας της ονομαζόμενης «αποπολιτικοποίησης», την ανίχνευση των αιτίων φυγής από την παραδοσιακή πολιτική και πολλά άλλα, από τις σπουδαστικές και φοιτητικές δυνάμεις που αναγνωρίζουν τον εαυτό τους στο χώρο της Αριστεράς.

Με τα ισχύοντα δεδομένα συνεπώς, η ΔΑΠ θα επιδιώξει να εκφράσει τις αντιπολιτευτικές σκοπιμότητες της ΝΔ μεταφράζοντας την ιδεολογική της επένδυση

και επίθεση και σε ψήφους. Ευνοείται άλλωστε και από όσα φαινόμενα έχουν επισημανθεί στη νεολαία (νέες τάσεις, κριτική στα κόμματα, νέο στιλ κλπ.) τα οποία εντάσσει στην «ιδεολογία του φιλελευθερισμού».

Η ΠΣΚ θα ανταγωνισθεί τη ΔΑΠ για την πρώτη θέση εκμεταλλευόμενη και τους δεσμούς «αγωνιστικότητας» που απέκτησε η ΚΝΕ με μια μερίδα φοιτητών στις καταλήψεις.

Η ΠΑΣΠ έσπευσε να «αυτονομηθεί» από τη Ν. ΠΑΣΟΚ επιδιώκοντας να περιορίσει όσο μπορεί τη φθορά του ΠΑΣΟΚ.

Ο ΔΑ-ΔΕ αγωνιά να περιορίσει τη φθορά από τη διαμάχη «ΕΑΡινών» - «ΚΚΕεσιτών» που οδηγεί την παράταξη σε χωριστή κάθοδο στη Θεσσαλονίκη και «αναγκαστική συμπίεση» σε άλλες πόλεις, χωρίς να είναι βέβαιο τίποτα μέχρι τη συγκρότηση των ψηφοδελτίων.

Οι «Αριστερές Συσπειρώσεις» ελπίζουν να μιλήσει για αυτές με το όνομα της «άνοιξης» στην κάλπη, ο απόηχος των φθινοπωρινών καταλήψεων και η ΑΔΚ προβάλλει τη «λύση» της ΔΗΑΝΑ για μια θέση στο νέο Κ.Σ. της ΕΦΕΕ, που τη χρειάζεται για πολλούς λόγους, από το Πανσπουδαστικό Συνέδριο, που αναμένεται να γίνει στις 29 Μαρτίου.

Αναδίπλωση λοιπόν μετά τη «φθινοπωρινή έκρηξη» στις «ανοιξιάτικες κάλπες», αλλά χωρίς να αναμένεται αντίστοιχη «αναδίπλωση» και στους υπάρχοντες συσχετισμούς. Αυξομειώσεις βέβαια στα ποσοστά των παρατάξεων αναμένεται να υπάρξουν. Δυο πάνω, δυο κάτω και μια περαιτέρω μείωση της ΠΑΣΠ μπορεί να δικαιολογήσουν βέβαια ανακοινώσεις «θριάμβου» από τη ΝΔ ή το ΚΚΕ, αν οι «Συσπειρώσεις» αποτύχουν να κρατήσουν τα οφέλη της «μάχης» των καταλήψεων.

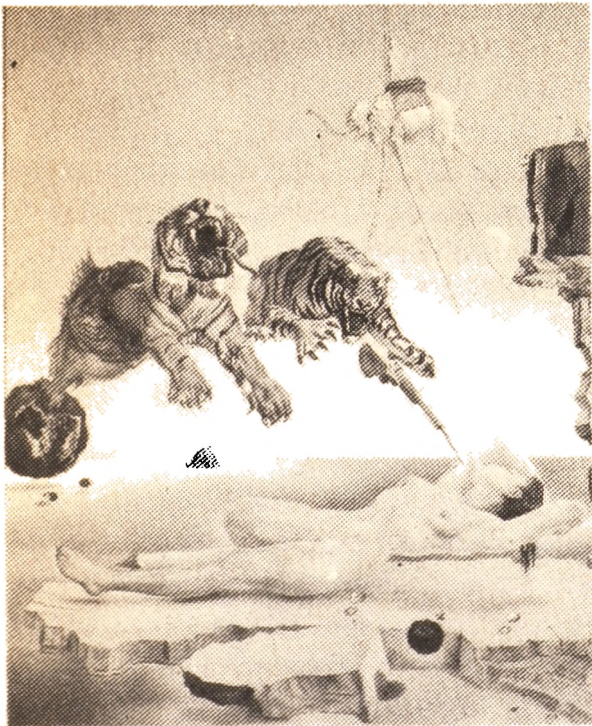
Μια τέτοια αυξομείωση βέβαια ούτε ανατρέπει συσχετισμούς, ούτε επιτρέπει να υπάρξουν προϋποθέσεις συνέχειας με μια «άνοιξη» της «έκρηξης του φθινοπώρου». Μήπως όμως η συμπλήρωση περίπου δέκα χρόνων από την αρχή του παιγνιδιού των ποσοστών (1979) αρκεί για να φθάσει και να ξεπεράσει πλέον τα όριά του από το παίγνιο; Άλλωστε, τότε διαγραφόταν το τέλος της μεταπολιτευτικής περιόδου, και η αρχή της «αλλαγής»...!

Φοιτητικό «κίνημα»: οι αδύνατες στρατηγικές

του Γιάννη Βενέτου

Οι διακοπές των Χριστουγέννων και του Νέου Έτους μαζί και η επερχόμενη εξεταστική περίοδος, ήταν η αφορμή, αλλά όχι και η αιτία, για να τελειώσει το «κίνημα των καταλήψεων» και να εκπνεύσει η ορμή του φοιτητικού κινήματος. Αντίθετα με το αίσθημα αυταρέσκειας κάποιων συνδικαλιστών και κομματικών εκπροσώπων που μιλούν για συσσώρευση «πολύτιμης εμπειρίας», είναι φανερό μάλλον ότι το φοιτητικό κίνημα δεν μπόρεσε να επιτύχει τους στόχους που είχε θέσει.

Το φοιτητικό κίνημα δεν είναι βέβαια η μοναδική περίπτωση. Σε μια σειρά χώρους κοινωνικής, έντασης – για παράδειγμα στη ΓΣΕΕ ή στα ζητήματα εισοδηματικής πολιτικής – οι στρατηγικές που ασκήθηκαν από τις δυνάμεις που διακηρύσσουν ότι αντιτίθενται στο κατεστημένο δεν μπόρεσαν να φέρουν τα αποτελέσματα που είχαν υποσχεθεί. Επομένως η εξέλιξη που υπήρξε στο φοιτητικό κίνημα τονίζει τούτο: οι μέχρι στιγμής υπάρχουσες στρατηγικές που προσπαθούν να διαχειρισθούν τη συμπεριφορά των πολιτών οι οποίοι αντιδρούν στους διάφορους κοινωνικούς χώρους θα μπορούσαν, στα τέλη της δεκαετίας του '80 πια, να χαρακτηρισθούν ως αδύνατες στρατηγικές.

Με τον όρο αδύνατες στρατηγικές εννοούμε τις στρατηγικές εκείνες που, έχοντας εξαντλήσει τα όριά τους, αδυνατούν όχι μόνο να παράγουν τα αποτελέσματα που έχουν προαναγγείλλει, αλλά σχεδόν οποιοδήποτε θετικό (δημιουργικό) αποτέλεσμα. Έτσι η πραγματική στρατηγική του κοινωνικού συστήματος, σε πείσμα όλων των στοχεύσεων, εξαγγελιών και ιδεολογιών που τίθενται και αντιπαρά τίθενται έχει μια έντονα αρνητική υφή. Αυτή η άρρητη στρατηγική, η στρατηγική που δεν ονομάζεται και δεν εξαγγέλλεται από κανέναν, εμπεδώνει την αντίληψη της αδύνατης ύπαρξης οτιδήποτε σημαντικού, μεταδίδει στα άτομα την αίσθηση της αδυνα-

μίας και του πιο ανόητου εγωκεντρισμού – ο καθένας δηλαδή εναντίον όλων.

Οι στρατηγικές που ασκήθηκαν εναντίον της υπαρκτής τάξης πραγμάτων στα Πανεπιστήμια ήταν χοντρικά του ΚΚΕ (Πσκ) του ΔΑ και των Συσπειρώσεων.

ΚΚΕ

Αρκετοί θεώρησαν θετική και σημαντική εξέλιξη ότι το ΚΚΕ υποστήριξε τελικά τις καταλήψεις. Δεν είναι όμως αυτό το σημαντικό στοιχείο στην εξάσκηση της στρατηγικής του ΚΚΕ. Η στρατηγική του ΚΚΕ δεν εξαρτάται από την καλοσύνη του ή την κακία του, από το αν είναι δογματικό ή όχι, αλλά ουσιαστικά απορρέει από τη φύση του σαν κόμμα.

Το κόμμα, όπως και το εργοστάσιο, είναι ένα σύστημα σχέσεων ριζικά έξω και πάνω απ' αυτούς που συμμετέχουν σ' αυτό. Στο εργοστάσιο, το προϊόν και η ουσιαστική διαδικασία της εργασίας μένουν έξω από την επιλογή των εργαζομένων. Το ίδιο συμβαίνει και με το κόμμα. Οι ουσιαστικές στοχεύσεις και ο τρόπος εκτύλιξης των κοινωνικών αγώνων ελέγχεται από τους ειδικευμένους μηχανισμούς του κόμματος. Είναι κάτι το αυτονόητο. Αν το κόμμα δεν έπρεπε να ελέγχει αυτά τα βασικά σημεία της κοινωνικής δυναμικότητας των εξουσιαζομένων δεν θα είχε λόγο ύπαρξης.

Όπως όμως στο εργοστάσιο οι ρυθμοί και κάποιοι όροι της εργασίας μπορούν (μετά από αγώνες) να ελεγχθούν από τους εργαζομένους σε συμφωνία με τη διεύθυνση, έτσι και στους χώρους που δρα το κόμμα οι εξουσιαζόμενοι μπορούν να πετύχουν τη σύμφωνη γνώμη των επιτελείων του κόμματος στους ρυθμούς και ως ένα σημείο στους τρόπους εκτύλιξης των αγώνων.

Επομένως δεν ήταν παράξενο που το ΚΚΕ συμμετείχε τελικά στο κίνημα των καταλήψεων. Πρόκειται για στοιχειώδη στρατηγική management, όπου τα αιτήματα δεν δοκίμασαν καθόλου την αντοχή του και τα όριά του.

Η εξάσκηση μιας τέτοιας όμως στρατηγικής, αυτής δηλαδή του κόμματος σαν ιδιαίτερου κοινωνικού συστήματος (και όχι απλώς η εκδήλωση αυταρχικότητας ή δογματικότητας) ευνοχίζει την ενέργεια των εξουσιαζομένων και αναιρεί τους κοινωνικούς αγώνες.

Δ.Α. – Συσπειρώσεις

Ο Δ.Α. και οι Συσπειρώσεις ασκούν κριτική στο ΚΚΕ και μιλούν για «εκτόνωση» (και «ξεπούλημα») των αγώνων, αλλά και για πνίξιμο της «αυτονομίας» του φοιτητικού κινήματος και για «γραφειοκρατικοποίησή» του (από τις συσπειρώσεις καταγγέλλονται και οι «συνδικαλιστικές γραφειοκρατίες»). Είναι όμως η στρατηγική τους, με αφορμή αυτή την κριτική, μια δυνατή στρατηγική;

Η στρατηγική τους περιλαμβάνει δυο βασικά σημεία:

Πρώτον· θεωρεί ότι, αντίθετα με τη στρατηγική του ΚΚΕ, οι αγώνες πρέπει να περάσουν στην εξουσία της βάσης. Αυτό είναι σωστό. Μόνο που δεν συμβαίνει καθόλου. Ο Δ.Α. και οι Συσπειρώσεις ενδίδουν στα παιχνίδια των συνελεύσεων μόνο για μνημένους που απομακρύνουν σημαντικότερη μερίδα φοιτητών από τη ζωή και τη λήψη των αποφάσεων στο φοιτητικό κίνημα. Πολλές φορές – με μια διάχυτη δυσφορία είναι η αλήθεια – νομιμοποιούν την πρακτική των μονόλογων των συνδικαλιστών (τμημάτων της γραφειοκρατίας του πανεπιστημίου) που η πραγματική τους λειτουργία δεν αφορά πια καν τη νομιμοποίησή τους απέναντι στο σώμα της Συνέλευσης, αλλά κυρίως τη νομιμοποίησή τους μέσα στους κομματικούς μηχανισμούς.

Μέσα στο διάστημα που πέρασε από τις καταλήψεις του 1979, οπότε φανερώθηκε για πρώτη φορά με σαφήνεια και ένταση η αντίθεση στη «γραφειοκρατικοποίηση του φοιτητικού κινήματος», ο Δ.Α. και οι Συσπειρώσεις δεν μπόρεσαν να αναπτύξουν πρακτικές και θεσμούς κατάλληλους για την κινητοποίηση ευρύτερων ομάδων φοιτητών. Έτσι αντί η νίκη απέναντι στη γραφειοκρατικοποίηση του φοιτητικού κινήματος (που μεταφράζεται και στην αναίρεση των θεσμών οι οποίοι αναπαράγουν τις συνδικαλιστικές ελίτ) να στηρίζεται σε νέους θεσμούς που θα οδηγούσαν σε μια διευρυμένη, από ποσοτική και ποιοτική άποψη, συμμετοχή, τέτοια νίκη, αντίθετα, θεωρείται η ήττα των δυνάμεων του ΚΚΕ στις συνελεύσεις.

Το δεύτερο σημείο της αδύνατης στρατηγικής του Δ.Α. και των Συσπειρώσεων έχει να κάνει με τη θέληση για προώθηση των περισσότερο «δυναμικών» μορφών πάλης. Σαν τέτοιες, στην πράξη, προωθούνται οι καταλήψεις του τύπου που είδαμε. Οι καταλήψεις όμως αυτές ενώ υπονοούν με σαφήνεια τη ριζική αντίθεση με κατεστημένες καταστάσεις πολύ απέχουν από το να είναι πραγματικά δυναμικά μέσα αγώνα. Εκφράζουν, βέβαια, μια άρνηση. Το πραγματικό «στρίμωγμα» όμως του αντιπάλου δεν προκαλείται με απλή άρνηση ή εναντίωση, αλλά, αντίθετα, προκαλείται από τη σταδιακή ανάπτυξη νέων εναλλακτικών πυρήνων κοινωνικής δράσης, νέων εμβρυωδών κοινωνικών θεσμών, θεσμών προσανατολισμένων στην κοινωνική μετάβαση. Μόνο έτσι μπορεί να αποδιάρθρωθεί πραγματικά η κοινωνική δυναμικότητα του αντιπάλου, του συγκεκριμένου δηλαδή κοινωνικού συστήματος εξουσίας.

Ο Δ.Α. και οι Συσπειρώσεις, όμως, είναι επίσης ο προνομιούχος εκείνος πολιτικός χώρος που θα μπορούσε να τροφοδοτήσει, όχι χωρίς πάλη και ωδίνες τοκετού, την παραγωγή μιας νέας στρατηγικής. Μιας στρατηγικής που θα σήμαινε και τη ριζική μετατόπιση αυτών των δυνάμεων – μέσα από μια τομή με το παρελθόν τους – έτσι ώστε να υπάρξει οριστική και πλήρης υπέρβαση των ορίων της Αριστεράς.

Μια τέτοια νέα στρατηγική ανάμεσα στα άλλα θα έπρεπε να απαντά στο ερώτημα, ποια είναι τα πραγματικά προβλήματα της «εκπαίδευσης» πέρα από αυτά που οι κυρίαρχες κοινωνικές δυνάμεις παρουσιάζουν σαν τέτοια. Ποιες είναι τελικά εκείνες οι άρρητες ακόμη, και γι' αυτό σκοτεινές, απροσδιόριστες και αμφισβητούμενες ανάγκες του φοιτητή, του νέου ανθρώπου;

Η αλλαγή των κοινωνικών αιτημάτων

Τα ζητήματα που έθεσε το φοιτητικό κίνημα, σ' αυτή τη φάση ήταν καθαρά οικονομικά. Στέγαση, σίτιση, συγγράμματα. Για να καλυφθούν τέτοιου είδους ανάγκες διεκδικείται αύξηση των δαπανών για την Παιδεία. Ακούγεται για άλλη μια φορά το σύνθημα του «15%». Η κεντρική σημασία αυτών των αιτημάτων υποστηρίχθηκε όχι μόνο από το ΚΚΕ αλλά και από τον Δ.Α. και τις Συσπειρώσεις.

Για τη φύση αυτών των αιτημάτων του φοιτητικού κινήματος μπορούν να γίνουν δυο επισημάνσεις:

Πρώτο: μια αύξηση των δαπανών για την Παιδεία θα πληρωθεί τελικά από τις λαϊκές τάξεις, είτε μέσω αύξησης της φορολογίας, είτε, το κυριότερο, με τη μεταφορά πόρων από αλλού. Αυτό το «αλλού» μπορεί να σημαίνει λιγότερες δαπάνες για την υγεία, ή για τις συγκοινωνίες, ή για την καταπολέμηση του νέφους. Θα μπορούσε να ισχυρισθεί κάποιος ότι αυτές οι δαπάνες είναι ανελαστικές και ότι μάλλον θα μειωθούν οι ελαστικότερες δαπάνες των υπουργείων και δημοσίων οργανισμών. Η καθημερινή πραγματικότητα όμως θέτει σε αμφισβόλη αυτό τον ισχυρισμό. Τα προνομιούχα ανώτερα στρώματα που εντοπίζονται στο κρατικό τομέα δεν είναι διατεθειμένα να υποστούν μια μείωση της ισχύος τους, που θα συνόδευε τη μείωση δαπανών τέτοιων που έχουν σχέση με την αναπαραγωγή (και μάλιστα διευρυμένη) αυτής της ισχύος. Όμως το φοιτητικό κίνημα δεν παίρνει καθόλου υπόψη του αυτή τη πραγματικότητα και έτσι το απλό αίτημα για αύξηση των δαπανών κινδυνεύει να είναι μια τρύπα στο νερό αφού οι φοιτητές θα πληρώσουν αυτή την αύξηση κάπου αλλού.

Δεύτερον: στα ίδια τα πανεπιστημιακά πράγματα μια αύξηση πόρων τι ακριβώς θα βελτιώνει; Δεν είναι αλήθεια ότι οι διοικητικές λειτουργίες είναι υπερβολικά καθυστερημένες σε σχέση με τις ανάγκες των Πανεπιστημίων, με συνέπεια να σπαταληθεί ουσιαστικά μέρος των αυξημένων πόρων; Πάνω απ' όλα δεν είναι όμως αλήθεια ότι ο Πανεπιστήμιος έχει σοβαρότατες δομικές αδυναμίες που έχουν σχέση με ζητήματα όπως η επάρκεια (η πλήρης ανεπάρκεια δηλαδή) της «γνώσης» και των διαδικασιών διοχέτευσής της σε σχέση με τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες; Πόσο ακριβώς θα εκσυγχρονίσουν τα Πανεπιστήμια οι αυξημένοι πόροι όταν οι δομές θα παραμένουν ανέπαφες;

Η πραγματικότητα είναι ότι οι αυξημένοι πόροι θα εισπράττονται, σε τελευταία ανάλυση, προς όφελος των ανώτερων στρωμάτων που αναπαράγονται μέσα στα Πανεπιστήμια, των καθηγητών και του υπόλοιπου εκπαιδευτικού προσωπικού. Ωφελημένες ή ήταν ακόμη οι φοιτητικές συνδικαλιστικές ελίτ, τμήματα αντίστοιχων κομματικών ελίτ. Θα ευνοούνταν τέλος και επιλεγμένα

στρώματα φοιτητών που αύριο σαν μεσαίοι ή μεγάλοι γιατροί, σαν μεσαία ή ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων ή τους κράτους, θα ασκούσαν τη δική τους εξουσία σαν μέλη ιδιαίτερων τμημάτων της άρχουσας τάξης της ελληνικής κοινωνίας. Οι μεγάλες μάζες των φοιτητών αντίθετα, χωρίς ένα διαφορετικό Πανεπιστήμιο και με απλή αύξηση των πόρων, τελικά θα είναι σαν να σκάβουν οι ίδιοι το λάκκο τους ή εν πάση περιπτώσει θα «έπαιζαν» σε συγκρούσεις που ουσιαστικά δεν τους αφορούν.

Γενικά, μπορούμε να πούμε πως το πρόβλημα δεν βρίσκεται στο ότι η πίττα δεν είναι αρκετά μεγάλη. Αυτός ο ισχυρισμός για την «πίττα» είναι ένας τρόπος για να συντονίζονται οι κοινωνικές ανάγκες και τα προβλήματα. Να ξεκινήσουμε αντίθετα από την παραδοχή ότι η πίττα είναι ήδη αρκετή. Έτσι, ενώ το αίτημα του 15% για την παιδεία, στη δεκαετία του 1960, είχε πράγματι ριζική σημασία, στις μέρες μας ένα τέτοιο αίτημα είναι περισσότερο συντηρητικό.

Η αλλαγή στην ουσία των κοινωνικών αιτημάτων είναι κάτι πολύ γνωστό στην ιστορία. Η πίεση για «εκτατικότητα» στους θεσμούς που υποστηρίζει η Αριστερά (π.χ. μεγάλη οικονομική ανάπτυξη για την ευμερία των πολιτών, αύξηση των δαπανών στην Υγεία, το ίδιο και στην Παιδεία κ.ο.κ.) καλύπτει περισσότερο τα εξουσιαστικά συμφέροντα των κομματικών ελίτ. Κι αυτό γιατί η Αριστερά βρίσκεται σε ιστορική αδυναμία να προωθήσει τους κοινωνικούς αγώνες μέχρι τέλους, εγκαθιδρύοντας δηλαδή το κοινωνικό σύστημα που οραματίζεται. Έτσι οι οικονομικές διεκδικήσεις προσφέρουν πιο εύκολες νίκες.

Αυτό γινόταν πράγματι τις δεκαετίες ιδίως του 1960 μέχρι τα μέσα του 1970 όπου ο καπιταλισμός είχε περιθώρια να προσφέρει. Έτσι, με τη βοήθεια της Αριστεράς, ο καπιταλισμός ανανεώθηκε, ενώ οι κομματικές ελίτ της Αριστεράς πετύχαιναν να αποσπούν εν γένει τη συναίνεση πλατιών λαϊκών στρωμάτων. Όταν όμως ο καπιταλισμός, κάπου στα μέσα της δεκαετίας του 1970, δεν μπορούσε να καλύψει πια τα διεκδικητικά αιτήματα σε όλη τους την έκταση, τότε φάνηκε η ιστορική αδυναμία της Αριστεράς σ' όλο της το μεγαλείο.

Όπως έγινε φανερό και τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, η Αριστερά δεν είναι σε θέση πια να προωθήσει αποτελεσματικά ούτε καν τις οικονομικές διεκδικήσεις. Αυτή είναι μια σημαντική πλευρά της κρίσης της Αριστεράς αφού διαρρηγνύει, μέσω της ιστορικής ανικανότητάς της, τους δεσμούς εκπροσώπησης με πλατιά λαϊκά στρώματα.

Υπάρχει όμως και κάτι άλλο στην τάση της Αριστεράς για «εκτατικότητα» στους θεσμούς. Στις νέες συνθήκες που βασανιστικά γεννιούνται στην εποχή μας, η προώθηση των κατάλληλων και αποτελεσματικών διαρθρωτικών λύσεων αντιστρατεύεται την ίδια τη φύση της Αριστεράς. Αυτή η αναντιστοιχία προκύπτει από την ίδια την ουσία των νέων αναγκών.

Η άλλη στρατηγική

Η κυβέρνηση μέσω του αρμόδιου υπουργού της της Παιδείας παραδέχθηκε ότι υπάρχει πρόβλημα πόρων για τα Πανεπιστήμια και μάλιστα ότι δεν μπορεί να λυθεί γιατί χρήματα δεν υπάρχουν. Ήταν η κατάλληλη ευκαιρία, με αφορμή την επίση-

μη ομολογία ότι οι κατεστημένες δυνάμεις δεν μπορούν να διαχειρισθούν αποτελεσματικά τα Πανεπιστήμια μέσω του δικού τους τρόπου διαχείρισης, να παρέμβει το φοιτητικό κίνημα και να δηλώσει και να το κάνει πράξη, ότι αναλαμβάνει το ίδιο τη λειτουργία των Πανεπιστημίων με το δικό του τρόπο. Είναι προφανές ότι στην περίπτωση αυτή το φοιτητικό κίνημα όχι μόνο αυξημένους πόρους δεν θα είχε στα χέρια του από την κυβέρνηση, αλλά επί πλέον και οι υπάρχοντες πόροι θα έπαυαν να διοχετεύονται. Αλλά ακριβώς το φοιτητικό κίνημα δεν θα τους είχε ανάγκη. Η λειτουργία του Πανεπιστημίου θα βασιζόταν στην εγκαθίδρυση μιας εντελώς διαφορετικής ζωής μέσα του, τόσο διαφορετικής που τίποτε δεν θα έπρεπε να θυμίζει τα παλιά. Αν αυτό είναι δυνατό και οριακά, ούτε μια λέξη, ούτε μια πράξη, ούτε ένα συναίσθημα δεν θα έπρεπε να ήταν το ίδιο. Το φοιτητικό κίνημα μ' αυτό τον τρόπο, μακριά από κάθε οικονομισμό ή συντεχνιασμό, θα ικανοποιούσε εκείνες τις βαθύτερες, ριζικά νέες ανάγκες, διαμορφώνοντας έτσι το πιο αποφασιστικό κοινωνικό αίτημα.

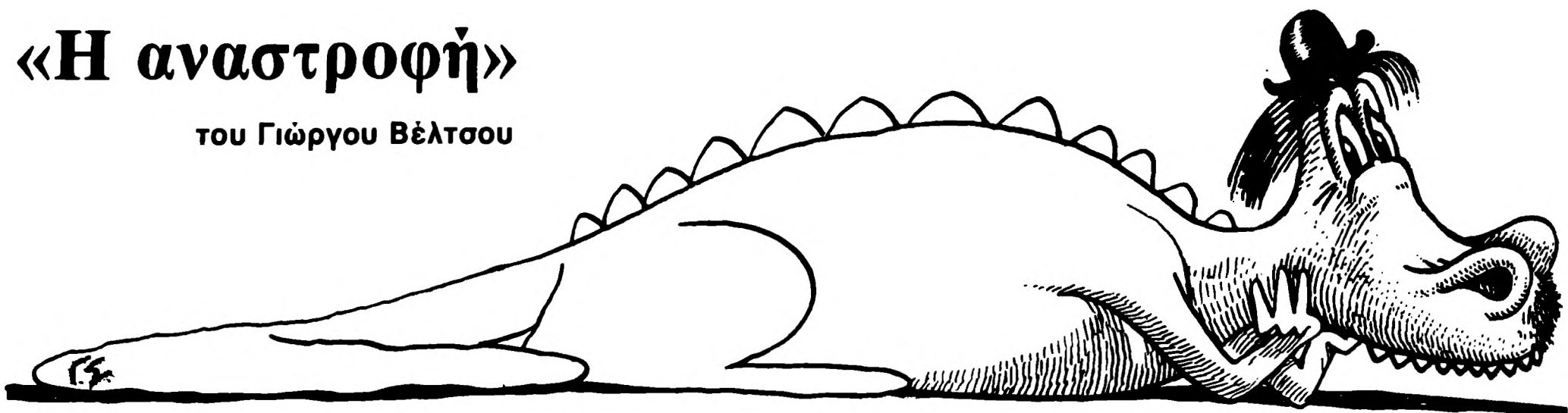
Αυτός θα ήταν και ο τρόπος για να συμμετάσχουν σ' ένα πραγματικό τότε φοιτητικό κίνημα και οι μεγάλες μάζες των φοιτητών που σήμερα είναι απαθείς θεατές των εξελίξεων. Λένε ότι αυτοί οι φοιτητές είναι κοινωνικά συντηρητικοί και ενδιαφέρονται μόνο για τα μαθήματά τους. Ξεχνούν όμως ότι αυτό είναι το αποτέλεσμα και της αίσθησης ή της βεβαιότητας ότι οι συνδικαλιστικές και κομματικές ελίτ της Αριστεράς δεν υπερασπίζονται πραγματικά τα συμφέροντά τους και τους χρησιμοποιούν για την εξυπηρέτηση αλλοτρίων συμφερόντων. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες το μόνο που μένει στον καθένα για «να τα βγάλει πέρα» είναι πάνω απ' όλα ο εαυτός του. Η ιδεολογία και οι πρακτικές του καπιταλιστικού ατομικισμού κερδίζουν έδαφος μόνο γιατί οι ιδεολογίες και πρακτικές των αγωνιστικών συλλογικοτήτων και των κυρίαρχων μορφών αλληλεγγύης δεν υπερασπίζονται καθόλου τα κοινωνικά συμφέροντα. Ο μέσος επομένως φοιτητής θα αλλάζει τη στάση του μόνο εφ' όσον δει στην πράξη ότι πέρα από τον ατομικισμό και τον καπιταλισμό υπάρχουν σαφώς πιο γοητευτικές πρακτικές ζωής ικανές να τον «απογειώσουν» και να απαντήσουν σ' αυτές τις βαθύτερες ανάγκες του που υπάρχουν καλυμμένες μέσα του.

Αυτές του τύπου οι καταλήψεις που θα στόχευαν στη δημιουργία μιας άλλης ζωής μέσα στα Πανεπιστήμια, ενδεικτικής τελικά της δυνατότητας να υπάρξει γενικότερα μια άλλη κοινωνική ζωή, είναι και ο αναγκαίος δρόμος που πρέπει να διανυθεί έτσι ώστε «το εργατικό και το γενικότερο λαϊκό κίνημα» να συναντήσουν το φοιτητικό.

Αν το φοιτητικό κίνημα θέλει να παίξει κάποια στιγμή ένα σημαντικό ρόλο σ' αυτή την εξέλιξη, πρέπει να ακολουθήσει εντελώς διαφορετική στρατηγική από τις ως τώρα κυρίαρχες. Για άλλη μια φορά πρέπει να αισθανθεί τις βαθύτερες ανάγκες που έχουν αρχίσει να κυκλοφορούν στην ελληνική κοινωνία και στην ελληνική νεολαία, να διαμορφώσει θεσμούς και πρακτικές κατάλληλες ώστε να κινητοποιηθούν οι μεγάλες πλειοψηφίες των φοιτητών, πολύ πέρα από τους εξουσιαζόμενους από τα κόμματα και από τους μυημένους των εξεγέρσεων.

«Η αναστροφή»

του Γιώργου Βέλτσου

«Η κυβέρνηση ανήκε στην κυβέρνηση (του ΠΑΣΟΚ) και η ιδιοκτησία στις συντεχνίες των νεοπρονομιούχων, έτσι ώστε καθήκον της κυβερνήσεως (του ΠΑΣΟΚ) ήταν να κυβερνά προς το συμφέρον της ιδιοκτησίας των συντεχνιών», για να κυβερνά τελικά προς το συμφέρον του.»

● Τις συντεχνίες, θα έλεγα, τις έχουμε κατ' οίκον. Είμαστε συντεχνία και μάλιστα η πιο κλειστή. Τέσσερις πανεπιστημιακοί, εκ των οποίων δύο πολιτικοί, ο ένας εν ενεργεία και ο άλλος εν αποστρατεία, ο τρίτος οργανικός διανοούμενος της ΕΑΡ —όπως τουλάχιστον τον δηλώνει— και ο ομιλών, διπλός πράκτωρ της πολιτικής προς την κουλτούρα και αντιστρόφως. Τέσσερις γνώστες, που επιχειρηματολογούν προς το «συμφέρον» τους (το συμφέρον δεν αποτελεί το ειδοποιό στοιχείο αυτού που αποκαλούμε συντεχνία), τέσσερις συντεχνίτες δηλαδή, που αληθολογούν εδώ με υψηλόν το αίσθημα του Esprit de Corps, και με επίγνωση ότι το Corps τους προκύπτει από την υλικότητα και την ευφύια της εξουσίας τους, ως Esprit. Γιατί, τι άλλο είμαστε, παρά η εξουσία αυτοπροσώπως esprit τε και σώματι. Γνώστες, αληθολόγοι, τεχνίτες (δεξιότητες) άρα συντεχνίτες, στον ευρύτερο συντεχνιακό χώρο του Πανεπιστημίου, που μας νομιμοποιεί να στοχαζόμαστε ανάμεσα σε δυο τρόπους σκέψης, έναν κριτικό - χειραφετικό - ιδεολογικό πολιτικού τύπου, και έναν επιστημονικό - θεωρητικό - αντικειμενιστικό.

Να στοχαζόμαστε και να μην έχουμε αποφασίσει ακόμη αν θα έπρεπε να τους εγκαταλείψουμε και τους δύο, υπέρ ενός σχετικιστικού λόγου κυνικού, που θα μας αυτοκατέλυε ως συντεχνίτες και θα απέ-

διδε πιστά αυτό που πραγματι είμαστε —τουλάχιστον είμαι εγώ— όταν μιλάμε ως «ειδικοί»: πεφωτισμένες ψευδείς συνειδήσεις, μιας περιόδου μεταβατικής, ενός «τέλους» όλων των κριτηριολογιών που κρίνουν για να νομιμοποιήσουν περισσότερο την ίδια τους την κριτηριολογική δικαιοδοσία. «Τέλους» δηλαδή της ίδιας της κριτικής συνείδησης: αυτού του θαύματος των δύο τελευταίων αιώνων που όπως κάθε θαύμα «δεν είναι παρά ένα λάθος ερμηνευτικό» (Νίτσε).

● Μιλώντας λοιπόν εδώ για το συντεχνιακό φαινόμενο, θα προσπαθήσω να δείξω πώς πρέπει να επιτευχθεί και στη θεωρία αυτό που έχει ήδη γίνει στην κοινωνία: μια μεταλλαγή του τρόπου σκέπτεσθαι και του λόγον διδόναι, ως προς τη μεταθεωρία εκείνη που θα μπορεί να περιγράψει το κοινωνικό χωρίς να το συνολίζει. Χωρίς δηλαδή να το εντάσσει σε «ολιστικά παραδείγματα» όπως ο μαρξισμός, ανάγοντας την αλήθεια των ισχυρισμών του στο νέο επιστημολογικό «παράδειγμα», τη νέα αναλυτική μήτρα, που ανταποκρίνεται σε αυτό το πονη που έχει προκύψει και στην κοινωνία. Και το νέο «παράδειγμα», θα πρέπει να πω, δεν είναι άλλο από μια ονοματοδοσία, ένα εγχείρημα ονοματοθετικό, που ονομάζει αυτό που παλαιότερες προσεγγίσεις θεωρούσαν ως ακατονόμαστο, αυτό το άτυπο μόρφωμα που αναφαινεται μέσα στην ίδια την κοινωνία, ως η μη-κοινωνία και που απεικονίζει κατά τον Α. Γκορζ όχι βέβαια την απουσία κάθε είδους κοινωνικών σχέσεων και κοινωνικής οργάνωσης, αλλά την «αφαίρεση από την κοινωνική σφαίρα μιας σφαίρας ατομικής ανεξαρτησίας, που ξεφεύγει από την οικονομική ορθολογικότητα και τις εξωτερικές αναγκαιότητες».

Με το νομιναλιστικό αυτό εγχείρημα που σχηματίζει ταυτόχρονα τα κριτήριά τους υποσημαίνεται η ρήξη που θα αντικαταστήσει και τη λογική των συντεχνιών σαν τμήμα μιας γενικότερης «προντουκτιβιστικής λογικής», με μια άλλη λογική που ήδη διέπει αυτή τη μη-κοινωνία που μας προκαλεί να την ονομάσουμε με ένα «επιχείρημα», μια «μεταθεωρία» ή μια «μετα-γλώσσα» η οποία καθίσταται όχι μόνο μεθοδολογικό όργανο, αλλά και λειτουργία συγκρότησης αυτού που εξετάζει. Έστω τη «μη-κοινωνιολογία».

● Αυτό που θα προσπαθήσω λοιπόν να πω, εκτός θέματος, αλλά όσο ποτέ άλλοτε μέσα στο θέμα, με αφορμή τον τίτλο (την ονομασία) του σεμιναρίου «το συντε-

χνιακό φαινόμενο» είναι ότι ο τρόπος που επιλέξαμε να αναλύσουμε το αντικείμενό μας, δηλαδή η ρεαλιστική γνωσιοθεωρητική θέση, δεν είναι ο κατάλληλος. Και τούτο όχι γιατί αυτό που θα ενδιέφερε μένα προσωπικά θα ήταν μια θεωρία της αλήθειας, ξέχωρη από μια εφαρμοσμένη επιστήμη —και γιατί όχι από το εφαρμοσμένο διαλεκτικό - υλιστικό μοντέλο ανάλυσης— αλλά γιατί χρειαζόμαστε τώρα όσο ποτέ άλλοτε μια ονομασία: «πώς θα ονομάσουμε τις κοινωνικές υποδηλώσεις, πώς θα κατασκευάσουμε τις κοινωνικές σημάνσεις, χωρίς να περάσουμε από τη στερεότυπη χρήση των σχηματισμένων και ιεραρχημένων κοινωνικών κατηγοριών» γιατί —και αξίζει να διαβάσω την παράγραφο από το τελευταίο βιβλίο του Κ. Τσουκαλά— «οι κοινωνικές κατηγορίες που φαίνονται να συγκροτούνται, αποκτούν βαθμιαία μια "πραγματική" κοινωνική και συμβολική υπόσταση, ήδη από το γεγονός ότι έχουν ονομαστεί» (Κ. Τσουκαλάς, «Κράτος, Κοινωνία, Εργασία», σελ. 200).

● Επιτρέψτε μου να προχωρήσω σε αυτή τη νομιναλιστική υπερβολή, που τη θεωρώ ως ένα κατ' εξοχήν επιστημονικό εγχείρημα, όχι μόνο για την κοινωνιολογία ως επιστήμη ονοματοδοτική, αλλά και για όλες τις επιστήμες που είναι περισσότερο «καλοφτιαγμένες γλώσσες», όπως έλεγε ο Φουκώ, στο μέτρο που «οι γλώσσες είναι χέρσες επιστήμες».

● Διαβάσω μια παράγραφο του Μαρξ στην «Κριτική της Εγγελιανής Φιλοσοφίας του Κράτους και του Δικαίου». Θα επιχειρήσω πρώτα μια ιστοριογραφική αναφορά στο παλαιότερο «παράδειγμα», για να δείξω κατόπιν, με τρόπο «ρητορικό», την αναστροφή της. Θα αποδείξω λοιπόν ότι η αναστροφή «κατά γράμμα» μιας πρότασως, της οποίας η αλήθεια συναρτάται από παράγοντες εξωγενείς (κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες), σήμερα επαληθεύεται από έναν συμβατικό όρο ονοματοθετικό. Από το γεγονός δηλαδή ότι μπορούμε να ονομάζουμε αυτό που έως σήμερα θεωρούσαμε ακατονόμαστο, άτυπο, μη ανταποκρινόμενο στην παραδεδομένη προηγούμενη αναλυτική, και ότι μπορούμε επιπλέον, από αυτή τη συμβατική πράξη ονοματοδοσίας, να έχουμε επαληθευμένη θεωρία, μεταθέτοντας το βάρος της αποδείξεως από την κοινωνική πραγματικότητα στην ίδια τη γλώσσα ως αντίπαλό της. Ιδού όμως η μαρξική πρόταση: «Ο πραγματικός άνθρωπος είναι ο ιδιωτικός άνθρωπος του τωρινού πολιτικού καθεστώτος».

Το κείμενο αυτό, είναι η εισήγηση του Γιώργου Βέλτσου στα πλαίσια σεμιναρίου με θέμα «το συντεχνιακό φαινόμενο». Το σεμινάριο οργανώθηκε από τον Τομέα Ιδιωτικού και Δημόσιου Δικαίου του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης της Παντείου Σχολής υπό την διεύθυνση του καθηγητή Κ. Σημίτη (το κείμενο της εισήγησής του δημοσιεύθηκε στο ΒΗΜΑ της 6-3) και με προσκαλεσμένους τον αντιπρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών Γ. Κριμπά, τον καθηγητή της κοινωνιολογίας στο Πολιτικό Τμήμα του Παν. Αθηνών Κ. Τσουκαλά και τον καθηγητή της κοινωνιολογίας στην Πάντειο Γ. Βέλτσο.

Και η αντίστροφη της κατά γράμμα και κατ' ουσίαν:

«Ο πραγματικός άνθρωπος είναι ο πολιτικός άνθρωπος του τωρινού ιδιωτικού καθεστώτος».

Γιατί;

Τι είναι ο «ιδιωτικός» και τι ο «πολιτικός άνθρωπος» και ποιο είναι το «πολιτικό καθεστώς», που τώρα γίνεται «ιδιωτικό»;

● Ας σημειώσω πρώτα για λόγους ιστορικούς, πως η πρόταση αυτή του Μαρξ γράφεται εν αναφορά προς τις ψευδοτάξεις, αυτούς τους τεχνητά κατασκευασμένους θεσμούς (stande) που δεν εκφράζουν τα κοινωνικά στρώματα ή τις κοινωνικές τάξεις, αλλά βρίσκονται υπεράνω ως ανύπαρκτες «διαμεσότητες» οι οποίες μόνο στη σφαίρα της εγγελιανής λογικής λειτουργούν, και που «όπου δεν είναι παράδοση του μεσαιώνα, είναι η προσπάθεια που γίνεται στην ίδια την πολιτική σφαίρα να ξαναπεριοριστεί ο άνθρωπος στα όρια της ιδιωτικής του σφαίρας», εφ' όσον ο όρος stand «σημαίνει ότι η διαφορά, ο διαχωρισμός είναι η σύσταση του επιμέρους ατόμου» (σ. 124). Και μάλιστα ότι «αυτή η διαφορά δεν είναι μόνον ατομική, αλλά αντίθετα καθορίζεται σαν κοινότητα, σαν συντεχνία, πράγμα που όχι μόνο δεν εξασφαλίζει την αποκλειστική της φύση, αλλά αντίθετα την εκφράζει», μια που ο «επιμέρους (συντεχνιακός) ρόλος, αντι να είναι ρόλος της κοινωνίας, η κοινωνία η ίδια τον μεταβάλλει σε μια κοινωνία δι' εαυτήν» (σ. 124).

● Η ανάλυση του Μαρξ προϋποθέτει βέβαια μια λογική, που σήμερα —στις κοινωνίες του ύστερου καπιταλισμού— δεν λειτουργεί.

Και από το σημείο αυτό αρχίζει το ονοματοδοτικό μου εγχείρημα.

Υποστηρίζω πως ό,τι σήμερα λειτουργεί είναι μια νοηματική μετατόπιση προς μια λογική των φαινομενικοτήτων και των ομοιώσεων. Μια λογική που επιτρέπει όχι μόνο τη μεταβολή της «αξίας χρήσεως» σε «ανταλλακτική αξία», αλλά και που αυτή τη μεταβολή τη χρησιμοποιεί σε ένα δεύτερο (μετα-εμπορευματικό) επίπεδο, για να καλύψει αυτό που πράγματι σήμερα συμβαίνει: ότι δηλαδή ένα εμπόρευμα λειτουργεί σαν μια «αξία ανταλλαγής», για να αποκρύψει το γεγονός ότι κυκλοφορεί ως *σημείο* ενός κώδικα που χρησιμοποιεί την οικονομική δομή σαν προπέτασμα. Το λάθος λοιπόν κάθε οικονομιστικής ανάλυσης είναι πως νομίζει ότι αναλύει σε επίπεδο *πραγματικό* την κοινωνία, ενώ αυτή η εν πολλοίς οικονομική πραγματικότητα δεν είναι παρά το προσκήνιο μιας παράστασης που σκηνοθετείται *αλλού*: σε έναν κόσμο όπου κοινωνικές σημασίες, όπως η εργασία του Homo Laborans ή η παραγωγή του Homo Faber, η δημόσια σφαίρα του «δημιουργού» και η ιδιωτική του οικέτη εκπίπτουν, μεταλλάσσονται ή ομοιώνονται κάτω από μια διαδικασία όχι ποίησης πλέον, αλλά προσ-ποίησης, στην οποία σημεία ανταλλάσσονται με σημεία, χωρίς εν τούτοις να αναφέρονται στα πράγματα.

Όταν ο Μαρξ μας προέτρεπε μερικές παραγράφους πιο κάτω: «να πάρουμε τις σημασίες γι' αυτό που είναι για να μπορέσουμε να απαλλαγούμε από την αυταπάτη», δεν προέβλεψε, παρά τη διορατικότητά του, ότι αυτό που είναι πλέον οι σημασίες, είναι αυτό που φαίνεται πως είναι. Και ακόμη ότι αυτή η απατηλή ταυτότητα του υποκειμένου, για την οποία μας μιλά στην ίδια παράγραφο, δεν είναι απατηλή, όχι διότι συγκροτείται από κάποια «μυστικοποιο κατασκευή», αλλά γιατί η *ταυτότητα* είναι η διαφορά του και προς τους άλλους αλλά και προς τον ίδιο του τον εαυτό. Το άτομο —το υποκείμενο— είναι πολλαπλό. Και αυτή η προσποίηση με τη διπλή έννοια του όρου, ως υπόκριση και ως σφετερισμός, συνιστά την πραγματικότητά του, σε μια κοινωνία όπου το κοινωνικό υποκείμενο δεν είναι μόνο οι «άλλοι», αλλά και η προσποίηση ότι είναι ο εαυτός του. Σε αυτή την κοινωνία όπου κάθε όρος εξορίζεται και κάθε αξία απαξιώνεται προς όφελος ενός γενικευμένου συμβολικού όσο και υλικού παιγνίου εξουσίας, σε αυτή την κοινωνία όπου κυριαρχεί η προσποίηση οι κριτηριολογίες εκπίπτουν και όλα επιτρέπονται, χωρίς τίποτε να μπορεί να επιτρέπεται πραγματικά σε αυτή την κοινωνία όπου η ίδια η εργασία δεν είναι πλέον παραγωγική αλλά αναπαραγωγική, όπου το μοντέλο του καταπιεσμένου εργάτη που διέθετε το γνωσιολογικό προνόμιο της «διαυγούς» ταξικής του συνειδήσης καταρρέει, όπου αυτό που μας ζητείται είναι ο πολλαπλασιασμός μας με *χεροχ* ως «πολιτικοποιημένα» άτομα, σε αυτή την κοινωνία που ένα *κοινωνιακό εντέλει μόρφωμα* επικρατεί η παραοικονομία, αλλά και η υπερπληροφόρηση οδηγεί σε μια αντισταθμιστική υποκατάσταση τον ιδιωτικό με το δημόσιο χώρο, διαμορφώνοντας αυτό το τρίτο στοιχείο —ούτε δημόσιο ούτε ιδιωτικό— που προσφεύγει στη δημόσια σφαίρα για να το εξυπηρετεί χρησιμοποιώντας την τυπικότητα των θεσμών της και την ίδια στιγμή εκμεταλλεύεται τις παρατυπίες μας τυχοδιωκτικής ιδιώτευσης αγνώστου προελεύσεως και αγνώστου παρελθόντος, έστω στην Αμερική.

Το εγγελιανό πνεύμα που η μαρξιστική κριτική θέλησε να καταδιώξει, επιστρέφει σήμερα με το άλλο του πρόσωπο που του παραχωρεί η ίδια η «πανουργία του Λόγου» για τις εξαιρετικές περιστάσεις: το πρόσωπο αυτού του νεοπρονομιούχου κοινωνικού υποκειμένου, ως «απολύτου πνεύματος» της αγοράς, και ως «αυτοσυνειδήσης» της ασυνειδήσιας του, που, αντί πάλι να ξαναπερπατά με το κεφάλι κάτω, προτιμά να σέρνεται με την κοιλιά.

● Ένα ερώτημα: Βρισκόμαστε πράγματι υπό το φως εξαιρετικών περιστάσεων, όπου ένας «μεσάζοντας» —ένα Mixtum Compositum θα έλεγε ο Μαρξ— των δύο άκρων: της «εμπειρικής ιδιαιτερότητας» και «της εμπειρικής καθολικότητας», του «υποκειμένου» και του «κατηγορήματος», επικρατεί, σμίγοντας την αντίφαση καθολικότητας και ιδιαιτερότητας στο συντεχνιακό σχήμα; Νομίζω πως ναι,

με μια όμως διαφορά και μια προσθήκη: ότι, ενώ το συντεχνιακό υποκείμενο στην αυθεντική εγγελιανή αναλυτική είναι από την πλευρά της κοινωνίας των ιδιωτών, «η ίδια η αφαίρεση του πολιτικού κράτους» (σ. 125) στη σημερινή φαινομενολογική αναστροφή της είναι αντίστροφα η παρουσία του. Δεν είναι παράδοξο λοιπόν να ισχυριστούμε ότι οι συντεχνίες σήμερα στηρίζουν το Κράτος, με τον ίδιο τρόπο που το Κράτος στηρίζεται στην συνένωσή τους συμβιβάζοντας τις «αντιφάσεις» για να συμβιβάζει πρωτίστως τις δικές του. Κράτος και συντεχνίες, παρά τις διαφορές τους, συνιστούν ένα πλέγμα σχέσεων εξουσίας, όχι απλώς ως «ικανότητα πραγματοποίησης ειδικών και αντικειμενικών συμφερόντων». (Ν. Πουλαντζάς), αλλά στην *κινητική* και πολλαπλή διοικητικοκρατικο-εμπορευματική της μορφή, ως πλέγμα που μετουσιώνει την προσταγή και την ορατότητα σε μια κοινή στρατηγική (Μ. Φουκώ).

Ερωτάται βέβαια: και το Κράτος τι είναι; Ένα Κράτος - πρόνοιας που ανταποκρίνεται στη φόρμουλα των υποστηρικτών της αυτοδιαχείρισης, σύμφωνα με την οποία το οικονομικό στοιχείο θα πρέπει να επανενταχθεί στο κοινωνικό για να διορθώσει τα αποτελέσματα της αγοράς;

Η ένα Κράτος - συντεχνία, όπου το διαρκώς αναβαλλόμενο ιδεώδες της επαναφοράς της κοινωνίας στον εαυτό της δεν θα πραγματωθεί παρά μόνο συντεχνιακά, με μια επιστροφή σε περισσότερη αγορά, αλλά συγχρόνως και σε περισσότερο Κράτος;

Στο βαθμό μάλιστα που η διατύπωση του Μποντέν «Η κυβέρνηση ανήκε στους βασιλείς και η ιδιοκτησία στους υπηκόους, έτσι ώστε το καθήκον των βασιλέων ήταν να κυβερνούν προς το συμφέρον της ιδιοκτησίας των υπηκόων», να μετασχηματίζεται ως εξής: «Η κυβέρνηση ανήκε στην κυβέρνηση (του ΠΑΣΟΚ) και η ιδιοκτησία στις συντεχνίες των νεοπρονομιούχων, έτσι ώστε καθήκον της κυβέρνησεως (του ΠΑΣΟΚ) ήταν να κυβερνά προς το συμφέρον της ιδιοκτησίας των συντεχνιών», για να κυβερνά τελικά προς το συμφέρον του.

Είναι ή όχι το κράτος τμήμα αυτού του γενικευμένου *κοινωνικού μορφώματος*; Ίδου ένα πρόβλημα επαναξιολόγησης.

Και τότε ποια η τύχη της «κοινωνικοποίησης» και της «αποκέντρωσης», όταν η κατάτμηση της κοινωνίας σε συντεχνιακά συμφέροντα διέρχεται υποχρεωτικά από το κράτος, που εκχωρεί τους δημοσιοποιητικούς του μηχανισμούς για να προστατεύσει τον εαυτό του από υπερβολικό κρατισμό (ΑΓΡΕΞ);

● Σε αυτή την «αναθεωρητική» ανάγκη, το πρώτο που θα πρέπει να αναθεωρηθεί εκ νέου είναι το ίδιο το σοσιαλιστικό όραμα ενός κράτους υποτίθεται για την κοινωνία, που θεωρεί τον κεντρικό σχεδιασμό κάτω από την ύποπτη, κατά τη γνώμη μου, έννοια της «κρατικής βούλησης», ως θεμέλιο της πολιτικής του.

«Όσο οι οπαδοί του σοσιαλισμού», γράφει ο Α. Γκορζ, «θα θεωρούν τον κεντρικό σχεδιασμό (έστω και αν υποδιαιρείται σε περιφερειακά και τοπικά πλά-

ΑΛΑΙΝ ΦΙΝΚΙΕΛΚΡΟΤ: Ζούμε στην εποχή της πολιτιστικής βιομηχανίας

της Τέτας Παπαδοπούλου

να) το βασικό στοιχείο του προγράμματος τους και την αποδοχή από όλους των "δημοκρατικά επεξεργασμένων στόχων του πλάνου" ως κέντρο της πολιτικής τους θεωρίας, ο σοσιαλισμός θα συνεχίσει να λειτουργεί στις βιομηχανικές κοινωνίες *απωθητικά*» («Αντίο Προλεταριάτο», σελ. 116).

● Το συντεχνιακό φαινόμενο αναλύεται, με όρους εξουσίας, που είναι «το όνομα που δίνουμε σε σχέσεις δύναμης». Και η εξουσία, το ξέρουμε, δεν έχει οράματα, είναι κυνική. Το συντεχνιακό φαινόμενο αναλύεται συνεπώς κάτω από μια λογική επιτοπίων τακτικών που αλληλοσυνδέονται βρίσκοντας τα στηρίγματα και τις προϋποθέσεις τους σε έναν «τοπικό κυνισμό», που ανταποκρίνεται στον ευρύτερο πολιτικο-κοινωνικό κυνισμό.

Ο συντεχνίτης, λοιπόν, που μίλησε απόψε για τις συντεχνίες, δεν ωφελεί να αναλύσει το φαινόμενο ασκώντας κριτική ή προτείνοντας, και δεν αρκεί να το φωτίσει κάτω από το φως οποιασδήποτε «κορπορατιστικής» ή μη θεωρίας, δεν φτάνει ακόμη να τονίσει ότι το κράτος είναι παράγοντας συνοχής των συντεχνιών, και επιτέλους δεν αρκεί να επιμείνει σε ένα μόνο θεωρητικό πλαίσιο αναφοράς, όπως π.χ. μιας κοινωνίας διαιρεμένης σε τάξεις, αλλά να καταδείξει περισσότερο τη δική του θέση στη συντεχνιακή προβληματική και να ομολογήσει ότι ο δικός του λόγος ανήκει στην τάξη των συντεχνιών και ότι η αλήθεια του —αν υποθεθεί ότι μπορεί και του επιτρέπεται να την πει ολόκληρη— δεν βρίσκεται σε αυτό που δημιουργείται με την Εισήγησή του εδώ, αλλά σε αυτό που ο ίδιος ο λόγος του είναι εδώ, ως αποτέλεσμα εξουσίας.

Ο συντεχνίτης που μιλά, αν θα έπρεπε λοιπόν να συμπεράνει —αφού προηγουμένως δηλώσει την αδυναμία του για συμπεράσματα— θα έπρεπε απλώς να υπενθυμίσει τη σιωπή της Ιστορίας απέναντι στο λενινιστικό «τι να κάνουμε;», που απασχολεί υποκριτικά τους συντεχνίτες.

Αυτό που θα έπρεπε να κάνουμε, γίνεται ήδη από μια «μη-τάξη» που γεννιέται από τις αντιφάσεις της κοινωνίας που ζούμε. Που γεννιέται περισσότερο από τον ίδιο το «βιωμένο κόσμο» μας, που μας οδηγεί —όσους μας οδηγεί— σε αυτή τη μη-τάξη, τη μόνη που θα μας οδηγήσει στην ελευθερία, τη διωποκειμενικότητα και την εννόηση που μόνον ο «ιδιωτικός χώρος» στο σύθαμπό του αναδεικνύει, πέρα από τα ηλεκτρονικά φώτα της δημοσιότητας.

Σε αυτό το προσωπικό αδιέξοδο, μιας δημοσιοποιημένης και συντεχνιακής ζωής —δήθεν υπέρ της ιδιώτευσης— εκείνη η φράση του Τερτυλλιανού: «Τίποτα δεν μας είναι πιο ξένο από τα κοινά», αποκτά μεταγραφόμενη μια πρόσθετη σημασία: «Τίποτα δεν μας είναι πιο ξένο από τα κοινά, γιατί και τα ιδιωτικά - οικεία μας - είναι από πολλού ξένα».

Βεβαίως κανείς σήμερα δεν τραβάει το ρεβόλβερ του, όταν ακούσει τη λέξη **κουλτούρα**. Όμως όλο και περισσότεροι άνθρωποι τραβάνε ...την κουλτούρα τους, όταν ακούσουν τη λέξη **σκέψη**.

Οι παραπάνω φράσεις βρίσκονται στην πρώτη σελίδα του ερεθιστικότατου δοκιμίου «*Η ήττα της σκέψης*» του Αλαίν Φίνκιελκροτ¹, που κυκλοφόρησε στη Γαλλία την περασμένη άνοιξη. Πρόκειται για ένα κείμενο καθόλου του συρμού, καθόλου αισιόδοξο, που επιπλέον δεν επιδιώκει να κολακεύσει τον αναγνώστη. Ένα κείμενο που ο συγγραφέας του έγραψε όχι για να διατηρήσει την παρουσία του στην αγορά του βιβλίου, αλλά γιατί είχε κάτι να πει. Οι απόψεις τις οποίες εκθέτει, η κριτική την οποία ασκεί, τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει ο Αλαίν Φίνκιελκροτ προκάλεσαν έντονες συζητήσεις. Πολλοί συμφώνησαν. Κάποιοι άλλοι διαφώνησαν ή είχαν αντιρρήσεις. Ωστόσο και οι μεν και οι δε συνέβαλαν στο εξής αναπάντεχο: να γνωρίσει, τηρουμένων των αναλογιών, «εμπορική» επιτυχία ένα φιλοσοφικό δοκίμιο. Κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει πολύ συχνά. «*Η ήττα της σκέψης*» δεν έμεινε αζήτητη στα ράφια των βιβλιοπωλείων.

Η ΗΤΤΑ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Πριν τρεις εβδομάδες (16 Φεβρουαρίου) ο Αλαίν Φίνκιελκροτ έδωσε μια διάλεξη στην Αθήνα, στο Γαλλικό Ινστιτούτο, με θέμα ακριβώς την ήττα της σκέψης. Ο ηλικίας 38 ετών χαρισματικός ομιλητής βρέθηκε μπροστά σ' ένα μάλλον αραιό και πάντως αρκετά συγκρατημένο ακροατήριο. Έφταιξε ίσως το γεγονός ότι είναι άγνωστος στην Ελλάδα, αφού κανένα από τα βιβλία του δεν έχει μεταφραστεί εδώ. Ίσως όμως ξένισε το ίδιο το θέμα. Τι σημαίνει αυτός ο σχεδόν αφοριστικός τίτλος, *η ήττα της σκέψης*;

Ο Αλαίν Φίνκιελκροτ θεωρεί εκ των ουκ άνευ ότι η κουλτούρα και η σκέψη αλληλοσυνδέονται. Χωρίς τη δεύτερη δεν υπάρχει η πρώτη. Λέει μάλιστα χαρακτηριστικά: *Κουλτούρα είναι η ζωή με τη σκέψη*. Όμως σήμερα είναι διαδεδομένο να αποκαλούνται *πολιτιστικές* μια σειρά δραστηριότητες και εκδηλώσεις που δεν έχουν την παραμικρή σχέση με τη σκέψη. Λίγο πολύ όλα βαφτίζονται *πολιτιστικά*. Όλα είναι *κουλτούρα*. Ζούμε στην εποχή των *feelings*². Δεν υπάρχει πια ούτε αλήθεια ούτε ψέμα ούτε στερεότυπο ούτε επινόηση ούτε ομορφιά ούτε ασχήμια, αλλά μια απεριόριστη ποικιλία απολαύσεων διαφορετικών και ισότιμων. Η δημοκρατία που προϋπέθετε την πρόσβαση όλων στην κουλτούρα, εφεξής καθορίζεται από το δικαίωμα του καθενός να επιλέγει την κουλτούρα του ή

να ονομάζει κουλτούρα την εκάστοτε παρόρμησή του.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΑΙΞΠΗΡ ΣΤΟΝ ΖΟΥΡΝΤΑΝ

Μέσα σε αυτή τη σύγχυση τα πάντα ισοπεδώνονται, τα κριτήρια χάνουν το νόημά τους. Τα όρια μεταξύ της κουλτούρας και της διασκέδασης είναι πλέον ασαφή. Τα όρια μεταξύ της δημιουργίας και της βιομηχανίας της ψυχαγωγίας δεν είναι διακριτά. Ο διαχωρισμός του έργου τέχνης από τα καταναλωτικά προϊόντα δεν είναι καθόλου αυτονόητος. Έτσι ο βασιλιάς Ληρ του Σαίξπηρ αξίζει όσο ένα ζευγάρι μότε, του Ζουρντάν. Ένα μυθιστόρημα του Ναμπόκοφ έχει την ίδια σημασία όσο ένα καλοσχεδιασμένο κόμικ. Ένα επιτυχημένο διαφημιστικό μήνυμα είναι ισοδύναμο με ένα ποίημα του Απολλινέρ, ένας ρυθμός ροκ με μια μελωδία του Ντιουκ Έλλινγκτον, ένα συναρπαστικό ματς με μια χορογραφία της Πίνα Μπω, ένα βιντεοκλίπ με μια όπερα του Βέρντι ή μια συμφωνία του Βάγκνερ. Ο ποδοσφαιριστής και ο χορογράφος, ο ζωγράφος και ο σχεδιαστής μόδας, ο συγγραφέας και ο διαφημιστής, ο μουσικός και ο ρόκερ έχουν την ίδια ιδιότητα: είναι όλοι δημιουργοί.

Στο σημείο αυτό ο Αλαίν Φίνκιελκροτ διευκρινίζει ότι η μη-σκέψη πάντοτε συνυπήρχε με την πνευματική ζωή. Αλλά για πρώτη φορά στην ευρωπαϊκή ιστορία —στις μέρες μας— το μίσος εναντίον της κουλτούρας ανακηρύσσεται πολιτιστικό στοιχείο. Έτσι, δημιουργούνται τα περιθώρια ώστε οι σχεδιαστές της μόδας και οι διαφημιστές να χαιρούν της αυτής εκτίμησης με τους μυθιστοριογράφους ή τους ποιητές. Εκείνοι δε που τολμούν και εναντιώνονται σ' αυτή την ισοπέδωση χαρακτηρίζονται με τη μεγαλύτερη ευκολία, ρατσιστές ή αντιδραστικοί.

(1) Βλ. Κ. Μαρξ: «Κριτική της Εγγελιανής Φιλοσοφίας του Κράτους και του Δικαίου», εκδ. Παπαζήση, 1978, σ. 124.

1. "La défaite de la pensée", Alain Finkielkraut, εκδόσεις Gallimard.

2. των αισθημάτων (στα αγγλικά στο κείμενο).

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Μετά τις διαπιστώσεις ο Αλαίν Φίνκιελκροτ προσπαθεί να ερμηνεύσει το φαινόμενο. Στο ερώτημα πώς φτάσαμε μέχρι εδώ, γιατί συμβαίνουν όλα αυτά, απαντάει: Ζούμε τη στιγμή της αποθέωσης της τεχνικής και της τεχνολογίας. Τα μαζικά μέσα έχουν κατακλύσει τη ζωή μας. Ο σύγχρονος άνθρωπος στο δυτικό κόσμο δουλεύει λιγότερο και έχει όλο και περισσότερο ελεύθερο χρόνο. Όμως σ' αυτόν τον ελεύθερο χρόνο έχουν διεισδύσει η εργαλειακή τεχνική (ως τρόπος σκέψης) και οι εξαιρετικά αυστηρές νόρμες της πολιτιστικής βιομηχανίας. Αποτέλεσμα; Η παραγωγή έργων με μοναδικό σκοπό να αρέσουν σε όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους και όσο γίνεται πιο γρήγορα, πχ. τα σήριαλ. Τα έργα καθορίζονται πλέον από τους νόμους της μέγιστης αποδοτικότητας. Υπάρχουν πράγματα που λέγονται και άλλα που δε λέγονται για να μη θιγεί η τάδε ή η δείνα κατηγορία κοινού.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες η ελευθερία της έκφρασης, η καλλιτεχνική δημιουργία, η σκέψη είναι εξαιρετικά δύσκολο να επιβιώσουν. Τη θέση τους παίρνουν τα καταναλωτικά προϊόντα της πολιτιστικής βιομηχανίας. Αυτή είναι σε όλο τον κόσμο η αλήθεια της τηλεόρασης και το ίδιο σχεδόν συμβαίνει στο σινεμά. Η ύπαρξη σήμερα ενός καλλιτέχνη κινηματογραφιστή αποτελεί εξαίρεση και όχι αποτέλεσμα του συστήματος. Το σινεμά δε γίνεται για να υπάρχουν καλλιτέχνες...

ΟΙ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΙ Η ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

Ο Αλαίν Φίνκιελκροτ υποστηρίζει ότι οι διανοούμενοι δεν αντιλήφθηκαν τις διαστάσεις και τις συνέπειες που έχει η τρομερή εξάπλωση της πολιτιστικής βιομηχανίας ούτε κατήγγειλαν, ως ώφειλαν, την κοινωνία της show-business, της μόδας, της διαφήμισης. Επίσης, με αδιαφορία αντιμετώπισαν τη μεταμόρφωση των υπουργών Πολιτισμού σε διαχειριστές της ψυχαγωγίας. Αυτή η παράλογη αδράνεια των διανοουμένων, σύμφωνα με τον Αλαίν Φίνκιελκροτ, οφείλεται στο γενικής αποδοχής δόγμα που διαμόρφωσε η ανθρωπολογία, ότι δηλαδή όλες οι κουλτούρες είναι σχετικές και θέμα αξιολόγησης μεταξύ τους δεν τίθεται.

Η ανθρωπολογία, λέει ο συγγραφέας της *ήττας της σκέψης*, δεν είναι απλώς μια επιστήμη, αλλά μια από τις βασικές παραμέτρους της δυτικής συνείδησης. Δημιουργήθηκε τη στιγμή της αποικιοκρατικής εξάπλωσης της Δύσης σε όλο τον κόσμο, η οποία είχε ως δικαιολογητική βάση την υπεροχή του δυτικού πολιτισμού έναντι των άλλων. Οι ανθρωπολόγοι αντιπαρατέθηκαν και υποστήριξαν ότι δεν υπάρχουν ανώτεροι και κατώτεροι πολιτισμοί, υπάρχουν μόνο πολλές κουλτούρες, όλες αποδεκτές και ισοδύναμες. Ο Κλωντ Λεβύ - Στρως έγραφε: *Η Δύση θεωρεί ότι η κουλτούρα της είναι ανώτερη από όλες τις άλλες. Γι' αυτό πιστεύει ότι νομιμοποιείται να τις καθυποτάξει στο όνομα της ατμομηχανής. Βε-*

βαίως η Δύση υπερέχει έναντι των άλλων πολιτισμών ως προς την τεχνική. Ποιος είπε όμως ότι πρέπει να κατατάξουμε τις κουλτούρες τη σκέψη, την ανθρώπινη ζωή μόνο με το κριτήριο της τεχνικής;

Οι ανθρωπολόγοι έδωσαν μάχες εναντίον της δυτικής υπεροψίας η οποία εδραζόταν στην υπεροχή της τεχνικής της. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια ορισμένοι ανθρωπολόγοι φαίνεται ότι αναθεώρησαν την άποψή τους για την τεχνική. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Άγγλος Έντμουντ Λιτς σύμφωνα με τον οποίο: Η κουλτούρα του γραπτού λόγου είναι καταδικασμένη. Οι μηχανές αντικαθιστούν τα βιβλία, τα σημεία αντικαθιστούν τα γράμματα. Νομίζω λοιπόν ότι θα ήταν πιο χρήσιμο να διδαχθεί κατ' ευθείαν η γλώσσα των σημείων —κι αυτό ισχύει ιδίως για τις φτωχές χώρες του Τρίτου Κόσμου— παρά να συνεχιστεί η καμπάνια κατά του αναλφαριθμητισμού η οποία κοστίζει πολύ χωρίς να έχει σπουδαία αποτελέσματα. Εκείνοι που ενδιαφέρονται για την κουλτούρα του γραπτού λόγου ας μην ανησυχούν, διότι θα παραμείνουν σε ορισμένες προνομιούχες χώρες κάποιοι πανεπιστημιακοί θύλακες και εκεί οι νοσταλγοί αυτής της κουλτούρας θα μπορούν να επιδίδονται στο αγαπημένο τους σπορ!

● Όταν ακόμα και οι ανθρωπολόγοι υμνούν την τεχνική και προτείνουν μάλιστα να περάσουμε κατ' ευθείαν στη γλώσσα των σημείων, έχει άραγε άδικο ο Αλαίν Φίνκιελκροτ που μιλάει για την ήττα της σκέψης;

ΟΙ ΚΟΡΥΦΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΒΑΝΙΑΣ»!

Απόστολου Βακαλόπουλου: ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ 1204-1985

Ιωάννη Καραγιαννόπουλου: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Α' τόμος: Πρώιμη περίοδος 324-565

Β' τόμος: Μέση περίοδος 565-1081

Ιωάννη Καραγιαννόπουλου: Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Ιωάννη Κολιόπουλου: ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ 1789-1945

Κων/ντίνου Βακαλόπουλου: ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ 1830-1878

Τελευταίες κυκλοφορίες:

Δ. Ανδριόπουλου: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΝΩΣΙΟΘΕΩΡΙΑ

**Γ. Ψαρρά: Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΟΦΥΛΑΚΗΣ ΣΤΙΣ ΒΕΝΕΤΙΚΕΣ
ΚΤΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ 16ος-18ος αι.**

Εκδόσεις ΒΑΝΙΑΣ Αρμενοπούλου 26, τηλ. 219.493 - Θεσσαλονίκη

ΜΙΑ ΤΟΛΜΗ - ΣΤΟΙΧΗΜΑ

του Βασίλη Καραποστόλη

Παρόλο που το ποδόσφαιρο ανήκει στο χώρο του μαζικού θεάματος αντιστέκεται στους νόμους της μαζικής αγοράς. Με μια διαφήμιση ενός νέου προϊόντος, ο καταναλωτής μπορεί να πεισθεί να αλλάξει τις προτιμήσεις του. Ποια διαφήμιση όμως θα επιχειρούσε να προτείνει στο κοινό της μια ποδοσφαιρική ομάδα; Με τι μέσα θα ωθούσε έναν οπαδό του Ολυμπιακού να μεταπηδήσει στον Παναθηναϊκό; Οι μεταγραφές, καθώς φαίνεται, αφορούν μόνο τους ποδοσφαιριστές, όχι τους φιλάθλους.

Οι μηχανισμοί της αγοράς συναντούν εδώ κάποια εμπόδια. Κι αν είναι δύσκολο σε μια εκστρατεία χειραγώγησης της γνώμης και αντικατάστασης των συνηθειών να επιτύχει στο πεδίο αυτό, τότε θα πρέπει κάτι να ξεφεύγει από τις παραλυτικές επιδράσεις οποιουδήποτε «οπίου του λαού». Αυτό το κάτι ίσως φανεί αμελητέα ποσότητα, ίσως όμως και υπολογίσιμη ποιότητα. Φυσικά δεν πρόκειται για την αντίσταση μιας συνείδησης που στηρίζεται στην ικανότητά της να κρίνει καθαρά τα υπέρ και τα κατά. Πρόκειται μάλλον για ένα είδος *συνέπειας στην προσχώρηση*. Για να παραμείνει κανείς οπαδός, δοκιμάζοντας τις ευχαριστήσεις και εξάρσεις που προσιδιάζουν σε αυτή την κατάσταση, οφείλει να παραμείνει πείσμων, αμετάπειστος. Αν ήταν ανοιχτός σε διλήμματα και επιλογές, δεν θα ήταν μέλος αυτού του συνόλου που ονομάζεται αθλητικός σύλλογος, αλλά ένας φιλοθεάμων, επιλεκτικός επισκέπτης, αγοραστής που πληρώνει για το παιχνίδι, όπως ο θεατής μιας ταινίας πληρώνει για την ταινία που θα δει. Εμμένει έτσι σε ό,τι ήδη προτιμά. Το αδικαιολόγητο της κλίσης του είναι το τεκμήριο της γνησιότητάς του, και δεν είναι τυχαίο το ότι σπάνια οι οπαδοί μπαίνουν στον κόπο να εξηγήσουν γιατί ακολουθούν μια ομάδα και όχι άλλη.

Μήπως από το δρόμο αυτό φτάνουμε στην αντίληψη περί ποδοσφαιρικής θρησκείας; Όχι ακριβώς. Το ότι τόσο στο θρησκευτικό όσο και στον ποδοσφαιρικό οπαδό η αποδοχή του δόγματος είναι μη - αιτιολογημένη αποτελεί μια αναλογία πολύ γενική. Συμπληρώνοντάς την και με άλλες ο χαρακτηρισμός του ποδοσφαίρου ως σύγχρονης θρησκείας θα γινόταν ίσως πιο βάσιμος, θα συνέχιζε όμως να παραβλέπει το εξής: πως στη θρησκεία ο θεός ή οι θεοί υπάρχουν για να λατρεύονται, ενώ στο ποδόσφαιρο λατρεύονται για να υπάρχουν.

Κι αν στην πρώτη ο πιστός κυριαρχείται από δέος, στο δεύτερο περηφανεύεται έξαλλα για το ότι οι θεότητες του εξαρτώνται από το φανατισμό του. Τις φτιάχνει για να δεχτούν όσα τους δίνει,

κι αυτοί που θα πουν ότι συμβαίνει το ίδιο με τη θρησκεία, θα πρέπει απαραίτητα να προσθέσουν πως η διεργασία αυτή αναπτύσσεται με πολύ αργούς ρυθμούς μέσα στην εξέλιξη των πολιτισμών. Αντίθετα, στο ποδόσφαιρο πόσες απόπειρες οικοδόμησης της λατρείας σε περιστάσεις περιθωριακές, μακριά από ό,τι συνηθίζουν να αποκαλούν ιστορικά γεγονότα, πόσες δίχως ενίσχυση από προφητείες και διδαχές, πράξεις αφοσίωσης. Ένα απόγευμα γεννιούνται και πεθαίνουν αυτοδίδακτες.

Σε μια φωτογραφία ένας νεαρός σκαρφαλώνει ψηλά στα συρματοπλέγματα για να παρακολουθήσει την προπόνηση του Ολυμπιακού. Από κάτω κι άλλοι, ένας χορός που παίζει, που υποβαστάζει. Ο νεαρός είναι η αιχμή της ενεργητικότητάς τους. Κι αληθινά ενεργούν, προσφέροντας τη συμμετοχή τους σε αυτούς τους παίκτες που μόλις χθες έπαιζαν σε ομάδες αντίπαλες. Αν κάποιος τους αγόρασε και τους στρατολόγησε από τη μια μέρα στην άλλη, θα είναι αυτοί, που, μολονότι μουδιασμένοι από τις αγοραπωλησίες, θα αναλάβουν να τους εντάξουν στην «ιδέα»: ολυμπιακός. Οι ηγέτες και οι παράγοντες μπορούν να διαχειρίζονται και να διασύρουν την ιδέα αυτή, καθώς και οι παίκτες, και τότε τους κατηγορούν για διαφθορά και προδοσία, αλλά για τους οπαδούς η υπόθεση αυτή είναι πολύ ζωτική για να την εγκαταλείψουν μπροστά στην εισβολή του χρήματος.

Σε αυτό το σκαρφάλωμα μια δύναμη αυτοπροσδιορισμού δίνει μια μάταιη μάχη με επιδιώξεις που αγνοεί. Ξεπερνώντας τα όρια της απλής σχέσης θεατή - παιχνιδιού, τη φυσική ασφάλεια του απλού φιλάθλου, ο νεαρός πασχίζει να αναδείξει ο ίδιος το μύθο προτού να γίνει θεράπων του. Το ρίσκο παραδειγματίζει σε πολλές κατευθύνσεις: οι υπόλοιποι οπαδοί διαπιστώνουν πως κάποιος από αυτούς είναι πιο ένθερμος σε σημείο να τους αποδεικνύει πως απομένουν κι άλλα ακόμη να κάνουν πέρα από το να αναnevώνουν τον ενθουσιασμό τους και να δίνουν πίστωση χρόνου. Πως με τέτοια διαβήματα μπορούν να παρασύρουν παίκτες και οπαδούς στο να πραγματοποιήσουν αυτό που εύχονται. Από την κορυφή της προσπάθειάς του ο εργάτης αυτός του μύθου απευθύνει έκκληση: προς τους παίκτες, να γίνουν αυτό για το οποίο αξίζει να αψηφά κανείς εμπόδια και δειλίες, προς τους οπαδούς να αφήσουν κατά μέρος τις επιφυλάξεις τους, δείχνοντας έναν τρόπο να μη μένουν άπραγοι μέχρι ο μύθος να αποδείξει ή διαψεύσει την αλήθεια του. Το κάθε τι πια βασίζεται στις αλληλοδράσεις: να δουν

οι παίκτες το θαύμαστη, ο θαυμαστής τους παίκτες, οι οπαδοί το θαύμαστη, ο θαυμαστής τους οπαδούς, κι ακόμη οι οπαδοί - αναγνώστες της εφημερίδας τη φωτογραφία που αποτυπώνει μια γενική προσδοκία που διαθέτει τους πρωτοπόρους και τους μάρτυρές της.

Ωστόσο καμιά θυσία εδώ προς το κοινωνικό σύνολο. Μια τόλμη για ένα σκοπό που δεν ανήκει καν στο σύνολο: σύλλογος. Μια τόλμη - στοίχημα του τολμητή με τον εαυτό του πως είναι δυνατό να δράσει στο όνομα εκείνου που γι' αυτόν αποτελεί «ιδέα», ενώ για τους άλλους μια παγίδα, μια κοροϊδία. Τι αξίζει ένας τέτοιος σκοπός όταν γύρω του υπάρχουν τόσα προβλήματα και τόσα καθήκοντα; Ακόμη και ο πιο απελέκτος περιθωριακός, ο χούλιγκαν των γηπέδων, νιώθει το βάρος της δημόσιας αποδοκιμασίας. Αυτό που τον συνεγείρει θεωρείται βλαβερό και παράλογο, θα απαντήσει λοιπόν. Τουλάχιστον μπαίνοντας σε έναν κίνδυνο για χάρη αυτού του παραλογισμού ίσως μετριάσει τις εντυπώσεις. Κι αν όχι, τόσο το χειρότερο: θα γίνει ο βάνδαλος που νομίζουν πως είναι. Το φτηνό ιδανικό του το υπηρετεί με το σώμα του. Εκτός αν διακινδυνεύσει κανείς για το τίποτα, κι αυτό αποκλείεται. Με κριτήριο τις καθιερωμένες αξίες (την αποτελεσματικότητα, την οργανωμένη διεκδίκηση και δράση) παρόμοιοι στόχοι μοιάζουν με ψευδαισθήσεις ή με συμπτώματα μιας αρρώστειας αυτοεκμηδενισμού. Από την πλευρά όμως εκείνων που δίνονται σ' αυτούς τους στόχους τίποτα δεν μπορεί να είναι ευτελές. Ακόμη και η τυφλή βία ζητά να δικαιολογηθεί, πόσο μάλλον μια πράξη με την οποία κανείς αναρριχάται πάνω από τους ομοίους, ζητώντας να δει, να ιδωθεί και να διαμηνύσει.

Η κριτική της βιομηχανίας και της κουλτούρας του ποδοσφαίρου συχνά αγνοεί το πως ελκύεται και καταστρέφεται στις κερκίδες η ανθρώπινη ενέργεια. Αρκείται να καταδικάζει τις επιπτώσεις της παρέκκλισης ή του «αποπροσανατολισμού» προϋποθέτοντας ότι οι εναλλακτικές διέξοδοι για την ενέργεια παραμένουν ορατές και θελκτικές. Σε αυτό σφάλει. Οι διέξοδοι δεν φαίνονται ικανές να *παρακινήσουν*. Υπάρχουν φυσικά ανώτερα πράγματα να υπερασπίζεται κανείς από την ομάδα του, και το θάρρος του πολίτη είναι πιο ουσιαστικό από την αποκοτιά του οπαδού. Αυτό υπαγορεύει ο πολιτισμός και η λογική του κοινωνικού συνόλου. Όμως το ερώτημα είναι αν οι κοινωνικές αρετές μπορούν να βρουν την ενέργεια που τους χρειάζεται σε ένα κόσμο όπου η έννοια της αρετής θυμίζει μόνο ηθικολογία.

«Χρυσή» η Ολυμπιάδα «αργυρές» οι σκοπιμότητες

του Νίκου Γκέλη

Ολυμπιάδα της σκοπιμότητας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αυτή του 1996, αν τελικά η χώρα μας αναλάβει τη διοργάνωσή της. Φυσικά, και μόνο το γεγονός, ότι οι σκοπιμότητες έχουν ήδη αρχίσει να δημιουργούν προβλήματα, δείχνει του λόγου το αληθές.

Ασφαλώς, τα τεράστια συμφέροντα, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά, έχουν αρχίσει να γίνονται κατανοητά σε όλους που «τρέχουν» προκειμένου να καρπωθούν κάτι.

Τον τελευταίο καιρό, λοιπόν, ακούγονται διάφορα:

- Ο δήμαρχος της Αθήνας Μιλτιάδης Έβερτ —που μαζί με τον πρόεδρο της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων (ΕΟΑ) Λάμπη Νικολάου θα υπογράψουν την υποψηφιότητα της χώρας μας— απείλησε πως θα αποχωρήσει από την Εκτελεστική Επιτροπή για την υποψηφιότητα αν τα έργα δεν προχωρήσουν με ταχύτερο ρυθμό και γιατί τα στοιχεία της μελέτης σκοπιμότητας δεν ήταν μέσα στην πραγματικότητα.

- ότι επίκειται «φάγωμα» του υφυπουργού αθλητισμού Σήφη Βαλυράκη (γι' αυτό όμως υπάρχουν πολλά σενάρια).

Αλλά, τα παραπάνω, που είναι μόνο ενδεικτικά, φανερώνουν τις σκοπιμότητες της «μεγάλης ιδέας» του 1996: της «χρυσής Ολυμπιάδας».

Όλα τα κόμματα και οι πολιτικοί φορείς, γνωρίζουν καλά, πως η λέξη Ολυμπιακοί αγώνες, που έχουν ταυτιστεί με την Ελλάδα, τόσο γιατί ήταν η κοιτίδα τους στην αρχαιότητα, αλλά και επειδή από εδώ ξεκίνησε το 1896 η αναβίωσή τους, ηχεί «όμορφα και γλυκά», στο αυτί του Έλληνα. Έτσι, ακόμη κι αν δεν έχουμε ούτε μια πιθανότητα το 1990 να είμαστε η χώρα στην οποία θα αναθέσει η ΔΟΕ τους Ολυμπιακούς του 1996, η υποψηφιότητά μας θα τεθεί στη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή μόνο και μόνο για λόγους γοήτρου κι εσωτερικής κατανάλωσης, ανεξάρτητα από το κόστος μιας τέτοιας ενέργειας.

Οι λεονταρισμοί επομένως του κ. Μ. Έβερτ, απευθύνονται μόνο και μόνο για κατανάλωση, μεταξύ των φίλων του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης.

Ο δήμαρχος, και πρώτος υποψήφιος να διαδεχθεί τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη στην προεδρία της κλυδωνιζόμενης «Νέας Δημοκρατίας», βλέπει την προβολή του μέσω αυτής της οδού, σαν ένα ισχυρό όπλο που έχει στα χέρια του, μαζί με αυτό της δημαρχίας της Αθήνας. Και χρησιμοποιεί αυτό το όπλο, αφού μόνο κέρδη μπορεί να του αποφέρει.

Από την άλλη πλευρά, τα διάφορα σενάρια, περί αλλαγής στην πολιτική ηγεσία του αθλητικού χώρου έχουν κι αυτά κάποιους σκοπούς, όπως:

- ο υφυπουργός Αθλητισμού, με δεδομένη την προβολή των αθλητικών γεγονότων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, έχει ξεπεράσει σε δημοσιότητα, ακόμη και υπουργούς καιριων υπουργείων.

Έτσι, πολλοί εποφθαλμιούν αυτή τη θέση.

Μεταξύ των σεναρίων που ακούγονται είναι:

- α. Δημιουργείται υπουργείο Αθλητισμού και Νέας Γενιάς. Υπουργός αναλαμβάνει ο Γιώργος Παπανδρέου, με υφυπουργούς Αθλητισμού, τον πρώην ΓΓΑ Κίμων Κουλούρη ή τον Τάκη Παπαγεωργόπουλο.

- β. Δημιουργείται φορέας που αναλαμβάνει πακέτα τα ολυμπιακά θέματα, ακόμη κι αυτά που έχουν να κάνουν με έργα υποδομής.

- γ. Καταργείται ο Σήφης Βαλυράκης, γιατί δεν έχει το «πρεστίτζ» για μια τόσο σπουδαία υπόθεση.

Το συνολικό κόστος της Ολυμπιάδας, μόνο για το αθλητικό της μέρος, θα αγγίξει τα 150 δις δρχ. Τα έργα, που θα ξεκινήσουν μέσα στο χρόνο - ποδηλατοδρόμιο, κέντρο Τύπου, συγκρότημα κολυμβητηρίων και κλειστό γήπεδο - θα ξεπεράσουν τα 10 δις.

Να λοιπόν, που υπάρχουν και οικονομικά συμφέροντα.

Αν σ' αυτά προσθέσουμε και την όλο και αυξανόμενη προβολή που θα έχει ο υφυπουργός Αθλητισμού, αφού οι προσπάθειες για την όσο το δυνατόν καλύτερη εμφάνιση της ελληνικής υποψηφιότητας θα εντείνεται μέρα με μέρα και θα φθάσει στο αποκορύφωμά της από τα μέσα του 1989, τότε εύκολα καταλαβαίνει κανείς και το πολιτικό συμφέρον.

Είναι λοιπόν δεδομένο, πως όποιος και να είναι υφυπουργός Αθλητισμού θα βάλεται τόσο μέσα από το κόμμα του όσο κι έξω από αυτό.

Ο εκάστοτε υφυπουργός, θα έχει:

- Την κριτική, καλόπιστη ή κακόπιστη, από τα κόμματα της αντιπολίτευσης, που θέλουν να μην μείνουν έξω από την ευκαιρία που τους παρουσιάζεται μέσω Ολυμπιάδας, ώστε να μπορέσουν να τη χρησιμοποιήσουν κατά την προεκλογική περίοδο, δεδομένου πως οι εκλογές θα γίνουν μέσα στον επόμενο χρόνο.

- Τους διάφορους μέσα στο κυβερνών κόμμα, που με γνώμονα πως ο αθλητισμός ενώνει, θέλουν τη θέση αυτή, που μόνο θετικά οφέλη —στην πλειοψηφία τους— μπορεί να τους αποκομίσει.

- Την Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, και ειδικά τον πρόεδρό της και από τους κοντινότερους συνεργάτες του πρωθυπουργού Λάμπη Νικολάου, που κι αυτός θέλει την μερίδα του λέοντος για τον εαυτό του.

Η νέα «μεγάλη ιδέα» του 1996 κρύβει πολλές «αργυρές» σκοπιμότητες, που αρχίζουν σιγά - σιγά να εμφανίζονται πίσω από το «κλέος» της «χρυσής Ολυμπιάδας». Και είναι ακόμα η αρχή. Είναι ένα άλλο θέμα το τι σημαίνει για την Ελλάδα η οργάνωση της Ολυμπιάδας του 1996.

Η εποχή πάντως της «αρχόντισσας ροδίτισσας», Καλλιπάτειρας, κόρης του Ολυμπιονίκη πυγμάχου Διαγόρα, τον οποίο ύμνησε ο Πίνδαρος, απέχει από το 1996 περίπου 2.300 χρόνια...

Η αγωνία της σκηνής

Όσο μέσα στη σιωπή, την αποφυγή κατάχρησης της δημοσιότητας και την καθημερινή αγωνία της δημιουργίας ο θίασος «Σκηνή» κατάφερε να δια-μορφώσει μια βάση θεατρικής παιδείας με εξαιρετικά γόνιμες πράξεις για το παρόν και το μέλλον του ελληνικού θεάτρου, τόσο ο θόρυβος της διαμάχης που ξέσπασε με αφορμή την αποχώρηση της ηθοποιού Άννας Κοκκίνου από το θίασο ενέχει τον κίνδυνο μιας θεαματικής καταστροφής.

Κάθε καλλιτέχνης ωστόσο, που το έργο του είναι θεμελιωμένο στη θεατρική προσφορά, οφείλει να το προασπίζει στη συνέχεια του και όχι μέσα από το δημοσιογραφικό θόρυβο. (Απ' αυτή την άποψη είναι το λιγότερο «ατόπημα» η ανακοίνωση του Δ.Σ. της «Σκηνής» για την «ανανέωση της εμπιστοσύνης του προς το σκηνοθέτη Λ. Βογιατζή». Άλλωστε η συγκρότησή του είναι μια τυπική διαδικασία των θεσπισμένων από το κράτος, παρά ουσιαστική παρέμβαση στη θεατρική δημιουργία, οι συντελεστές της οποίας και μόνο πάσχουν για το αποτέλεσμα της).

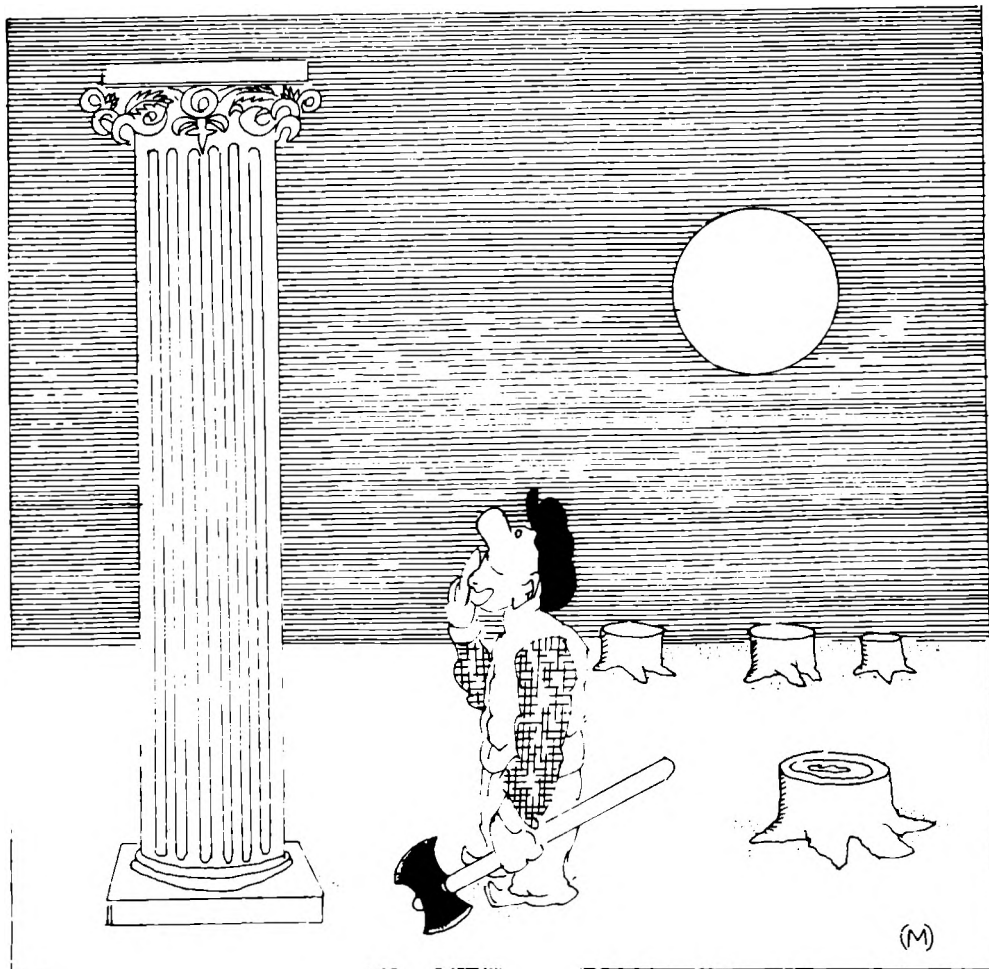
Βεβαίως η συλλογική προσπάθεια ενέχει κινδύνους: περισσότερους μάλιστα από τους συνήθεις, όταν οι αναζητήσεις δεν περιορίζονται στην καλλιέργεια μιας θεατρικής παράστασης, αλλά στην άρθρωση ενός αυθεντικού λόγου. Και αυτό η «Σκηνή» το έκανε με τόλμη, δημιουργικότητα και πρωτοτυπία για τα ισχύοντα στο θεατρικό μας κόσμο.

Όταν όμως η κοινή προσπάθεια δεν επιτρέπει, την προάσπιση του καλλιτεχνικού έργου, το να δημιουργηθεί κάτι νέο ή να αρχίσει μια άλλη προσπάθεια, που μπορεί να εκφράσει τα καινούργια δεδομένα, τις ιδιαίτερες αναζητήσεις και διαφορετικές πρακτικές είναι ίσως η πιο ενδεχόμενη λύση.

Σε αυτό το σημείο οφείλει να εστιάζεται η αγωνία όσων αγαπούν το θέατρο μακριά από συγκινησιακές αντιδράσεις και προσωπικές εμπλοκές.

Γ.Φ.

Σκίτσο του MEHMET KARAMAN

Σημειωματάριο ειδήσεων

● Πριν από μερικές μέρες (από 22 μέχρι 27 Φεβρουαρίου) ήρθε στην Αθήνα και έδωσε ένα σεμινάριο πάνω στην «αρχέτυπη μάσκα», ο Άγγλος ηθοποιός και σκηνοθέτης John Wright.

Πρόκειται για μαθήματα ηθοποιίας που βασίζονται στο σώμα, χρησιμοποιώντας έξι μάσκες: τον ηλίθιο, τον αθώο, τον κατεργάρη, τη μητέρα, τον ήρωα και το βασιλιά. Με τη βοήθεια της μάσκας προσδιορίζονται μια σειρά σωματικές ιδιότητες του ηθοποιού, που του δίνουν στοιχεία για το πλάσιμο ενός ρόλου, επεκτείνοντας τη σωματική του αίσθηση και επινοητικότητα στη δράση μιας σκηνής.

Ο John Wright είναι σκηνοθέτης του Trestle Theatre Company και λέκτορας στο Middlesex Polytechnic, όπου διδάσκει Μιμική, Μάσκα και Πειραματικό Θέατρο.

● Η κινηματογραφική μας καθημερινότητα —είναι γνωστό— επαφίεται στην καλή διάθεση των εταιρειών διανομής, που ελέγχουν το σύνολο των αιθουσών και καθορίζουν τους προγραμματισμούς τους —λίγο πολύ συμβατικούς και με κριτήρια κατ' εξοχήν εμπορικά.

Ο σκηνοθέτης Σταύρος Τορνές αντισυμβατική και ιδιαίτερη παρουσία στο χώρο του ελληνικού κινηματογράφου, επέλεξε άλλους δρόμους για να παρουσιάσει την τελευταία ταινία του στο κοινό. Με τη συνεργασία του Κινηματογραφικού Τομέα του Πανεπιστημίου Αθηνών θα παρουσιάζει από την ερχόμενη Δευτέρα στην Ίριδα (Ακαδημίας και Ιπποκράτους) την τελευταία του ταινία «Ένας ερωδιός για τη Γερμανία», (ώρες 7 και 9 μ.μ. κάθε βράδυ, με εισιτήριο 150 δρχ.).

● Γράφετε ποιήματα; Πιστεύετε στην αξία και την ιδιαιτερότητα του ποιητικού σας λόγου; Αν ναι, σπεύσατε να συμμετάσχετε στους γ' πανελλήνιους ποιητικούς αγώνες Δελφών, που οργανώνει η Πανελλήνια Ένωση Λογοτεχνών το πρώτο Σαββατοκύριακο (4-5) του Ιουνίου.

Πληροφορίες στα τηλέφωνα 9229852, (0265)82335.

● Από τις εκδόσεις «Φιλιππότη» σειρά «Έλληνες πεζογράφοι», κυκλοφορεί μέσα στο Μάρτη το βιβλίο της Εύας Πατίκη «Συνένοχοι». Λεύκωμα οικογενειακό για περισσότερες

της μιας οικογενείας, προσδιορίζει η συγγραφέας το βιβλίο της και, παρουσιάζοντάς το συνοπτικά, γράφει:

«Τίποτα απ' ό,τι ζήσαμε δεν πρόκειται να χαθεί και, για όλα όσα ζήσαμε, στο μέτρο της προσωπικής μας δύναμης και αντοχής, είμαστε υπεύθυνοι εμείς. Σε αυτή τη βάση αναπαράγεται μια γενικότερη συνεισφορά —οι πάντες ενέχονται στα πάντα, αξιοποιεί και μη— χωρίς η γενικότητα να είναι ικανή να μειώσει, έστω και ελάχιστα, το μερίδιο εκείνο από το φορτίο που θα βαραίνει πάντα τον καθένα μας».

● Δεκαπέντε χρόνια διαδρομής δεν είναι λίγα. Δεκαπέντε χρόνια συμπληρώνει φέτος η σειρά «Ξένοι περιηγητές στον ελληνικό χώρο» του εκδοτικού οίκου Αφοί Τολιδή, που διευθύνει ο Τάσος Βουρνάς. Ο μικρός αυτός σταθμός (που συμπίπτει με την κυκλοφορία του έργου του Εντγκάρ Κινέ «Η Ελλάδα του 1830 και οι σχέσεις της με την αρχαιότητα») θα γιορτασθεί με μια μικρή συγκέντρωση στο Γαλλικό Ινστιτούτο, σήμερα στις 12 το μεσημέρι.

Στην εργασία του Τάσου Βουρνά θα αναφερθεί ο Ροζέ Μιλλιέξ, ομιλητής στην εκδήλωση.

Μόλις που προλαβαίνετε...

● Αρκετά βιβλία και φυλλάδια που αφορούν στο αρμένικο ζήτημα κυκλοφορούν στην Ελλάδα. Η έκθεση «Το αρμένικο βιβλίο στην Ελλάδα» που οργανώνεται στην αίθουσα Βάρναλη του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Αθηναίων (Ακαδημίας 50), από το Αρμένικο Λαϊκό Κίνημα, θα σας δώσει την ευκαιρία να τα δείτε συγκεντρωμένα.

Η έκθεση θα διαρκέσει από τις 22-3 ως τις 31-3.

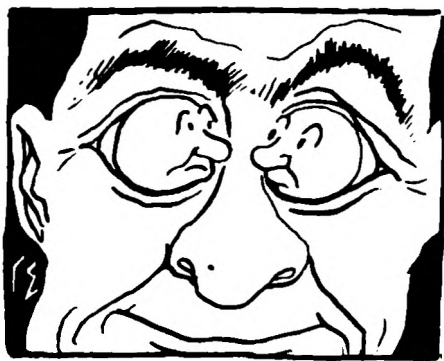
● Γνωρίζετε ίσως, ότι το 1988 είναι Ευρωπαϊκό Έτος Περιβάλλοντος. Εκείνο που ίσως δεν γνωρίζετε είναι ότι η Παναθηναϊκή Οργάνωση Γυναικών προκηρύσσει διαγωνισμό για να βραβεύσει την πιο πρωτότυπη πρόταση προστασίας του, σε επίπεδο

καθημερινής ζωής χωρίς κόστος ή με ελάχιστο κόστος.

Υπάρχει και έπαθλο: Τα έξοδα του εισιτηρίου και δωρεάν παραμονής για ένα ταξίδι πέντε ημερών στο Στρασβούργο. Δηλώσεις συμμετοχής, μέχρι τις 30 Απριλίου στην οδό Β. Κωνσταντίνου 26 ή στο τηλ. 7214459.

Καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης και ...ταξιδάκι αναψυχής. Τερπνόν και ωφέλιμον.

● «Κάθε αλλαγή από το ένα καρέ στο άλλο είναι ένα μοντάζ». Με βάση αυτή την αρχή ο Γερμανός σκηνοθέτης Βέρνερ Νέκες δομεί τις σχέσεις του με τον κινηματογράφο. Ένας από τους σπουδαιότερους σκηνοθέτες του πειραματικού σινεμά ο Νέκες, θα παρουσιάσει και θα σχολιάσει ο ίδιος τις ταινίες του στην εκδήλωση που οργανώνει το Ινστιτούτο Γκαίτε την ερχόμενη εβδομάδα (15-3 έως 17-3, 7.30 μ.μ.).

● Μια πρωτότυπη ανάγνωση του μονόπρακτου «Προμήνευμα» του Στρίνμπεργκ από το θίασο «Διπλούς Έρωτες» στο «Στούντιο Ιλίσια». Υποβλητικός ο χώρος φιλοξενεί μια ενδιαφέρουσα άσκηση-παράσταση του «Προμηνύματος» που αναζητεί τις ατέλειωτες εκδοχές πάνω στο συναίσθημα της ζήλειας. Σκηνοθεσία Μ. Μαρμαρινός.

● Κυκλοφόρησε το περιοδικό «Νέα Κοινωνιολογία». Στόχος της επιθεώρησης αυτής, που εκδίδεται σε τριμηνιαία βάση, από τις εκδόσεις «Παπαζήση», είναι η προώθηση της κοινωνικής επιστήμης στην Ελλάδα. Ξεχωρίζει μία ανέκδοτη συνέντευξη του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, με ευρύτερο ενδιαφέρον.

● Ο αρχιτεκτονας Γιώργος Χαϊδόπουλος παρουσιάζει την τελευταία δουλειά του πάνω στο έπιπλο, στην Gallerie F, και στο Νέο Κατοικούν στην οδό Φωκυλίδου 12-14 και Βουκουρεστίου γωνία. Η έκθεση περιλαμβάνει σειρά πρωτοτύπων, αυτόνομα έπιπλα και σύνθετες κατασκευές από μάρμαρο, σίδηρο, κρύσταλλο, καθρέπτη, MDF, ξύλο.

Τα εκθέματα συνδέονται με τον σύγχρονο πρωτοποριακό σχεδιασμό που επιχειρεί να συνθέσει τη λειτουργική και λυπτική διάσταση του επίπλου,

αναζητώντας την επαφή ανάμεσα σε τεχνολογία και τέχνη.

● Μέχρι τις 22 Μαρτίου μια ενδιαφέρουσα ομαδική έκθεση ζωγραφικής μας καλεί να την επισκεφθούμε. 9 ζωγράφοι — οι Κατερίνα Αποστολίδου, Ελένη Ζούνη, Κατερίνα Κασαβέτη, Αγνή Μπιρτάχα, Βάλλυ Νομίδου, Τάσος Παυλόπουλος, Νίκος Σκλαβενίτης, Δημήτρης Τράγκας, Αμαλία Φερεντίνου — εκθέτουν στο Κέντρο Τεχνών του Δήμου Αθηναίων, στο Πάρκο Ελευθερίας.

Ένα ενδιαφέρον «ταξίδι μες στην εικόνα» — όπως το αποκαλεί η Ελ. Ζούνη.

● Κι άλλες εκθέσεις: — Ο Διονύσης Παπαδάτος, μέχρι τις 22-3 θα εκθέτει έργα του στη γκαλερί DADA (Νηρηίδων 6 και Πρατίνου) — Ο Νικήτας στη γκαλερί F (Βουκουρεστίου και Φωκυλίδου 12) μια σειρά εικονικών ή μη έργων με τίτλο «Νέκυια».

— Η Ζωή Κεραμέα (ώς 17-3) παρουσιάζει μια σειρά χαρακτηριστικά και σχέδια στο Ινστιτούτο Γκαίτε.

— Γλυπτά και κολάζ της Έλβι Ράττι, γλυπτά και χαρακτηριστικά της Δήμητρας Σιατερλή εκτίθενται στο Ιταλικό Μορφωτικό Ινστιτούτο (ώς τις 17-3).

— Η Μαρία Φωτέα εκθέτει την τελευταία ζωγραφική της παραγωγή στη γκαλερί 7 (Ζαλοκώστα 7), ως τις 24-3.

— Το Γαλλικό Ινστιτούτο φιλοξενεί στις αίθουσές του αναδρομική έκθεση του ναΐφ ζωγράφου Χρήστου Καγκάρ, που ζωγραφίζει σε τελάρο.

— Και, βέβαια, μην ξεχνάτε, απόψε στις 7 το βράδυ εγκαινιάζεται η πολύ σημαντική έκθεση με έργα Κουνέλη, Serra, και Tapies στην γκαλερί Jean Bernier (Μαρασλή 51). Διάρκεια ως τις 15 Απριλίου.

● Η έκδοση των «Απάντων Σαίξπηρ», είναι, όπως και να το κάνουμε, ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα της πνευματικής μας ζωής. Πρόκειται για τα μνημειώδη έργα της κλασικής γραμματείας και της θεατρικής παιδείας, όπως τα μετέφρασε στα ελληνικά ο Βασίλης Ρώτας.

Οι εκδόσεις «Επικαιρότητα» ήδη κυκλοφόρησαν τα έργα: «Ο βασιλιάς Ριχάρδος ο Γ'», «Μακμπέθ», «Τέλος καλό, όλα καλά», «Ο βασιλιάς Ερρίκος ο Δ'». Και έπεται συνέχεια...

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Θερμά ευχαριστούμε όλους όσους μοιράστηκαν μαζί μας τη βαθιά μας λύπη, για την απώλεια του αγαπημένου μας πατέρα και παππού.

ΔΗΜΗΤΡΗ Ν. ΓΚΟΛΕΜΗ

Τα παιδιά του
Τα εγγόνια του

Έκδόσεις Στιγμή

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 91-93, ΑΘΗΝΑ 114 73

τηλ. 36.44.064

Φραγκίσκη 'Αμπατζοπούλου

ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

‘Η ποίηση στὸν καιρὸ
τοῦ τραβήγματος τῆς ψηλῆς σκάλας

(Μονογραφία)

‘Η ζωή είναι σύντομη, ή τέχνη μεγάλη, «ἀτέρμων», «ή ἀτέρμων ζωή». Πόση ἀπ’ αὐτὴν ἀκυρώνει ὁ θάνατος ἑνὸς μεγάλου δασκάλου; ‘Ο ‘Εγγονόπουλος μᾶς εἶπε κάτι πολὺ σημαντικό γιὰ τὸ λεπτὸ καὶ πάντα φλέγον αὐτὸ θέμα, μὲ τὸ ἔργο του, ποὺ ἦταν καὶ ζωὴ του.

ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα:

R.M. Goodwin Ένα είδος κυκλικών διακυμάνσεων σε μια διευρυνόμενη οικονομία Θ. Μίνου/Γ. Σταμάτης Παρατηρήσεις στο άρθρο του R.M. Goodwin Ένα είδος κυκλικών διακυμάνσεων σε μια διευρυνόμενη οικονομία Γ. Σαμαράς Σχετικά με το μέγεθος του κέρδους. Μέρος 1ο Γ. Βαβούρας Επαναδιατύπωση της θεωρίας της δημόσιας επιχείρησης

Κριτικά Σημειώματα

Γ. Σωτήρχος Κριτική στο άρθρο του Κ. Μελά Μετατροπή των αξιών σε τιμές παραγωγής

Βιβλιοκρισίες

Επισκόπηση επιστημονικών περιοδικών

Εκδότης Γ. Σταμάτης Ιδιοκτ. Εκδόσεις Κριτική ΑΕ
Πατούσα 3, Τηλ. 36.39.434

Post - Modern ή Post - Mortem;

Μια «τρέλα» έχει παρασύρει στη δίνη της του κύκλους των κριτικών τέχνης, αλλά και πολλών καλλιτεχνών (και των ανήσυχων όσο και των κονφορμιστών) αναφορικά με την ανάγνωση της κοινωνικής συνθήκης και τις κατευθύνσεις της καλλιτεχνικής παραγωγής σε μια εποχή που δεν ευδοκίμουν οι προτάσεις για διεξόδους, ούτε τα θεωρητικά μανιφέστα. Η μεταμοντέρνα «τρέλα» έφτασε δριμεία —και καθυστερημένα— και στην Ελλάδα και βρήκε αμήχανους κάποιους, όσο και πανέτοιμους κάποιους άλλους, να ανταποκριθούν στις προβληματικές που ορίζουν το κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι.

Θέλουμε να επισημάνουμε το γεγονός της αναζήτησης θεωρητικής τεκμηρίωσης για μια επινόηση όπως αυτή του μεταμοντερνισμού που οδήγησε στη διοργάνωση ενός συνεδρίου με το ως άνω αντικείμενο. Δεν θέλουμε να τοποθετηθούμε υπέρ ή ενάντια σε μια κατεύθυνση της θεωρίας που και τα όριά της είναι ακαθόριστα και οι βεβαιότητες που κομίζει, αμφίβολες. Με θέμα το Μεταμοντέρνο Κίνημα, το περιοδικό «Σπείρα» και το Γαλλικό Ινστιτούτο οργάνωσαν ένα συνέδριο που διήρκεσε από τις 26 έως τις 28 Φεβρουαρίου.

Θα αρκεστούμε σε αυτή την πρώτη ματιά και θα ανατρέξουμε στα ζητήματα που θίχθηκαν στο συνέδριο και θα προσπαθήσουμε να επιχειρήσουμε μια, όσο το δυνατόν πιο κατατοπιστική παρουσίαση της πορείας του μεταμοντερνισμού των φιλοσοφικών καταβολών του, των θεωρητικών αναζητήσεων που οικειοποιήθηκε όπως αυτά διαφάνηκαν μέσα από τις εισηγήσεις των συνέδρων.

Επειδή θεωρούμε ότι το συνέδριο για το μεταμοντερνισμό δημιούργησε εκκρεμότητες στο χώρο της θεωρίας, πρόθεσή μας είναι να βοηθήσουμε να αποσαφηνισθούν κάποια πράγματα. Αποβλέποντας σ' αυτή την αποσαφήνιση θα επανέλθουμε στο άμεσο μέλλον.

Κλείνοντας αυτό το προλογικό σημείωμα θέλουμε να τονίσουμε ότι απευθυνθήκαμε στους εισηγητές του συνεδρίου, οι οποίοι μας εξέθεσαν περιληπτικά τις απόψεις τους. Όσων οι απόψεις δεν παρατίθενται, είναι γιατί δεν καταφέραμε να επικοινωνήσουμε μαζί τους. Προτιμήσαμε να μην αναφερθούμε σ' αυτές, παρά να ρισκάρουμε πιθανή παραφθορά του νοήματός τους.

Την πρώτη ενότητα συζητήσεων (τίτλος της: «Μεταμοντέρνο: φαινόμενο ή επιφαινόμενο;») άνοιξε ο Γάλλος θεωρητικός Olivier Revault d' Alloues («Μικρή ιστορία της λέξης μεταμοντέρνο»), ο οποίος αναφέρθηκε στην ιστορική προέλευση του όρου και στη σύνδεσή του με το χώρο της αρχιτεκτονικής, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ. Είδε το μοντερνισμό ως αφετηρία για το μεταμοντερνισμό και συνέδεσε το μοντερνισμό με τον Descartes και το διαφωτισμό περιγράφοντας την πορεία του ως σήμερα.

Περιέγραψε τη διαμάχη Habermas και Lyotard αναλύοντας τις βασικές τους θέσεις. Έκανε κριτική της έννοιας του «υψηλού»,

όπως χρησιμοποιείται από τον Lyotard, ως κατ' εξοχήν στοιχείο της μεταμοντέρνας αισθητικής. Πήρε θέση για την έννοια της «ρήξης» και ολοκλήρωσε με κριτική της έννοιας του μεταμοντέρνου.

Στη συνέχεια ο Γιώργος Βέλτσος με τίτλο «Jugez le goût très moderne-St. Mallarmé: Μια αισθητική κρίση της μεταμοντέρνας συνθήκης - η μη κοινωνιολογία» συνέδεσε το ξεπέραςμα του μοντέρνου με το ξεπέραςμα της επιστήμης της κοινωνιολογίας. Συγκεφαλαιώνοντας τον προβληματισμό του αναφέρει τα παρακάτω:

«Θεωρία διακειμενική, ερμη-

Rita Wolf: Το όνειρο του Κεν (1979).

νεία του κειμένου ως δράσης, γραμματολογία αναιρετική του φωνοκεντρικού, δραματολογία του νοήματος, ικανότητα του κρίνουν αυτού που δεν μπορεί πλέον να κριθεί, όχι μόνον επειδή έχει κριθεί ήδη, αλλά και διότι έχει υποσκάψει τους κανόνες της κρίσης του, η μη κοινωνιολογία, μεταθεωρία μιας κοινωνίας κειμενικής, αναδεικνύεται αποσπασματικά εκεί όπου η ενδο-υποκειμενική Εννόηση έχει το λόγο ως κείμενο, κατεξοχήν σημείο του καντιανού «υψηλού» και δείγμα γραφής της μεταμοντέρνας εποχής μας».

Ο Χάρης Καμπουρίδης, μιλώντας στη συνέχεια με θέμα: «Ο Φάουστ αθώνει την ιστορία. Οι ένοχες ματιές στο δαγκωμένο μήλο και η συγκεφαλαίωση της ιστορικής αφήγησης», βάσισε την εισήγησή του σε δύο θεματικές περιοχές: α) Στη σημειωτική όπως διαμορφώνεται στις μέρες μας και β) Στις εικαστικές τέχνες, όπως τις παρακολουθεί κανείς αποκρυπτογραφικά. Στις συνθετικές προτάσεις, αναμειγνύονται και ζητήματα φιλοσοφίας της ιστορίας —τόνισε. Και επισήμανε:

«Ως μεταμοντέρνα εποχή, θεωρείται το ιδεολόγημα που εκτιμά τις μέρες μας ως:

1. Τέλος της εποχής που το μέλλον έπρεπε να βασισθεί σε μια πουριστική αντίληψη και πρακτική, και ως αντίστοιχη απαρχή μιας εποχής που η ετερογένεια είναι αποδεκτή και επιθυμητή.

2. Τέλος της αναζήτησης νέων γραμματικών εκφράσεων στις γλώσσες και στις κοινωνικές ενέργειες και αντίστοιχη ροπή σε συντακτικές χρήσεις των ήδη υπαρχόντων, από οποιαδήποτε ιστορική ή πολιτισμική ή άλλη πηγή.

3. Τέλος του κυρίου μέρους της ιστορικής πορείας, όπως αυτή εκτιμάται από ενδογενή του πολιτισμού υποκείμενα, και απαρχή της ιστορικής κατακλείδος του ουμανισμού.

4. Τέλος της εποχής του ορθο-

λογισμού και του λογικού ελέγχου και απαρχή μιας εποχής που αγνοεί τη Γνώση και την Εμπειρία.

5. Φαουστική απόπειρα να αναζητηθεί η πριν την Έξοδο "ανθρώπινη κατάσταση".

6. Εποχή που οι τέχνες αναλαμβάνουν καθοριστικό ρόλο σε σχέση με τις επιστήμες, όχι στο ζήτημα της αναγνωσιμότητάς τους αλλά στο ερμηνευμένο τους περιεχόμενο.

7. Εποχή μανιερισμού στις κοινωνικές εκδηλώσεις, αλλά ταυτόχρονα μεταφυσικής στα αξιώματα που προτείνονται.

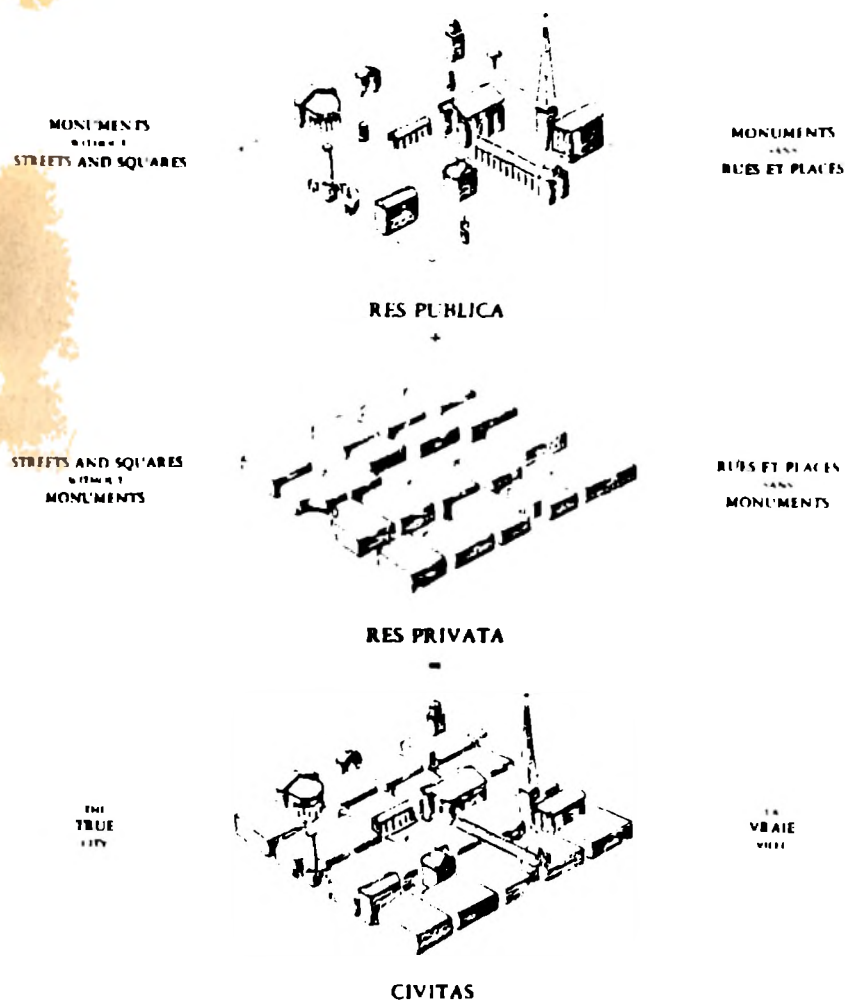
Οι αναφορές σ' αυτά τα σημεία εξειδικεύονται με παραδείγματα απ' τις εικαστικές τέχνες, και οι τελευταίες προτείνονται ως αρχέτυπα της σύγχρονης ηλεκτρονικής εικόνας, άρα και ως ερμηνευτικά κλειδιά των νοητικών εικόνων της μεταμοντέρνας εποχής».

Η εισήγηση του Θόδωρου Γεωργίου («Η "χαρούμενη γνώση" ως μεταμοντέρνα κατάσταση») αναφερόταν στην «προσπάθεια επιστημολογικής θεμελίωσης της «χαρούμενης γνώσης» (Νίτσε) ως τύπου «μεταμοντέρνας κατάστασης» όπου η βούληση για αλήθεια εμφανίζεται ως «βούληση για δύναμη».

Στα πλαίσια της «χαρούμενης γνώσης» —κατά τον ομιλητή:

1. Αναδιρθρώνεται ριζικά ο καταμερισμός των γνωστικών δυνάμεων προς την κατεύθυνση ενός ελεύθερου παιχνιδιού, του οποίου οι κανόνες προκύπτουν από τις δεδομένες εκάστοτε προθέσεις και προσδοκίες των δρώντων (εξάρτηση των κανόνων από το εκάστοτε ιστορικό πλαίσιο, πράγμα που σημαίνει, ότι στην περίπτωση της αισθητικής εμπειρίας αναδεικνύονται ως κυρίαρχα τα προσωπικά ιδιαίτερα στοιχεία και υπονομεύονται οι διαδικασίες διαμόρφωσης της αισθητικής κρίσης με αξιώσεις ισχύος), και

2. Αντικαθίσταται η μοντέρνα ορθολογική διαχείριση της πραγ-

Η αρχή διατήρησης της φυσιογνωμίας της ιστορικής πολεοδομίας στην πόλη του Krier

ιατικότητας από τα απειράριθμα «γλωσσικά παιχνίδια» (Wittgenstein), στα πλαίσια των οποίων αναδύονται πολυάριθμοι τύποι ορθολογικότητας (η αισθητική ορθολογικότητα, ως διαδικασία, στα πλαίσια της οποίας αναδεικνύεται το μη-ταυτό (Adorno), αντιπροσωπεύει ένα μηχανισμό πρόσδεσης των δομικών ελαττωμάτων, ιδιαίτερα της μονοδιάστατης ορθολογικότητας της μοντέρνας κατάστασης).

Στην ίδια ενότητα εισηγήσεων ο Γιάννης Λιάπης μίλησε με τίτλο «Πολεοδομική και αρχιτεκτονική θεωρία και πράξη στο μοντέρνο και το μεταμοντέρνο».

Δύο παραδείγματα από το Δ. Βερολίνο που δείχνουν ανάγλυφα τις αλλαγές που έγιναν στην Πολεοδομική και Αρχιτεκτονική θεωρία και πρακτική τα τελευταία χρόνια, χρησιμοποίησε ο εισηγητής:

Τη Hansa που είναι μια οικιστική μονάδα του Βερολίνου που χτίστηκε πριν 30 ακριβώς χρόνια σύμφωνα με τις πολεοδομικές και αρχιτεκτονικές αντιλήψεις του μοντερνισμού.

Ο Gropius, ο Aalto, ο Nemeyer, και άλλοι γνωστοί αρχιτέκτονες χτίσαν κατοικίες και άλλα κτίρια μέσα σε μια ζώνη πρασίνου, μακριά από τις λειτουργικές ζώνες εργασίας, αναψυχής, καθώς

και την κυκλοφορία τροχοφόρων. Είναι μια εφαρμογή σε μικρή κλίμακα της Χάρτας των Αθηνών, του καταστατικού δηλαδή χάρτη της πολεοδομίας των Σιων που είχε σαν βασικό συντάκτη τον Le Corbusier.

Το πολυσύνθετο φαινόμενο της ιστορικής πόλης με τη διαπλοκή των λειτουργιών, τη διείσδυση του δημοσίου και του ιδιωτικού και την επάλληλη διαστρωμάτωση των ιστορικών εποχών αντικαθίσταται από ένα σύστημα νοητό που στηρίζεται στη μεταφορά τρόπου σκέψης του θετικισμού. Η πόλη με τους πολίτες που συνθέτουν την πολιτεία και δημιουργούν τον πολιτισμό με την ιδιαίτερή του ιστορική υπόσταση, αγνοείται.

Εξάλλου η εφαρμογή του δόγματος «η μορφή ακολουθεί τη λειτουργία» οδήγησε την αρχιτεκτονική στη διεθνοποιημένη ομοιομορφία, στην απώλεια της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας και την αρχιτεκτονική ως αντικείμενο με πρότυπα διεθνή που προσφέρεται στην κατανάλωση προϊόντων δομικών υλικών που παράγονται μέσα στο σύστημα της διεθνοποιημένης καπιταλιστικής οικονομίας.

Στο Βερολίνο σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη το πρόγραμμα I.B.A. με την ευκαιρία του γιορτα-

σμού των 750 χρόνων του Βερολίνου. Γνωστοί αρχιτέκτονες όπως ο Rob Krier, ο Holein, ο, Ugers Hedjik, ο Moore και άλλοι που ανήκουν στο Μεταμοντέρνο κίνημα καθώς και οι Rossi, Herzberger, Anuionino, Gregotti και άλλοι που δεν ανήκουν στον τυπικό μοντερνισμό έχουν σχεδιάσει κτίρια και συγκροτήματα ακολουθώντας την αρχή της διατήρησης της φυσιογνωμίας της ιστορικής πολεοδομίας του Βερολίνου. Έτσι, διατηρείται το οικοδομικό τετράγωνο, δημιουργείται μικρή οικιστική μονάδα στα πλαίσιά του και ενδυναμώνει ο ρόλος του δρόμου, ως στοιχείου της πολεοδομίας.

Η αρχιτεκτονική των συγκροτημάτων αυτών προσπαθεί να ενσωματώσει τη μνήμη του τόπου.

Τα κτίρια της I.B.A. δεν έχουν ομοιογενή χαρακτήρα, χαρακτηριστικό άλλωστε του μεταμοντέρνου, κινούνται δε σε ευρύ φάσμα από ένα είδος μοντέρνας ιστορικής αντίληψης και φθάνουν σε πλήρη ιστορικιστικό εκλεκτικισμό, ακόμη και στο Kitch, στο βαθμό δηλαδή μηδέν της γενικής κουλτούρας.

Τέλος, κάνοντας τη διάκριση ανάμεσα στο Μοντέρνο και το Μεταμοντέρνο επισήμανε: Το Μεταμοντέρνο συνέχεια του μοντέρνου ή άρνησή του; Συμβαίνουν αυτή τη στιγμή και τα δύο. Όμως το πρόβλημα είναι κάπως διαφορετικό και ανάγεται σε θέματα σχέσης εθνικής και τοπικής πολιτιστικής παράδοσης με τη διεθνή πολιτιστική πραγματικότητα, σχέσης δηλαδή ειδικού με το καθολικό. Η αντικατάσταση του κινήματος του μοντερνισμού από το μεταμοντέρνο δεν λύνει αυτά τα θέματα και το θέμα της επιβίωσης και της ύπαρξης της κάθε τοπικής και εθνικής κουλτούρας. Ίσως να το θέτει ξανά με άλλους όρους.

Η δεύτερη ενότητα που ακολούθησε είχε τίτλο: «Μοντερνισμός - Μεταμοντερνισμός: θεωρίες και κριτική». Ο Γιάννης Πολύζος που ήταν ο πρώτος εισηγητής («Μνημειακότητα και Πόλη») τόνισε:

«Σε αντίθεση με την εποχή της ανοικοδόμησης και της δεκαετίας του 1960, που γνώρισε τη μαζική και τυποποιημένη παραγωγή, την ανώνυμη αρχιτεκτονική, οι σημερινές αναζητήσεις για την πόλη ψάχνουν να ικανοποιήσουν έννοιες, όπως μοναδικότητα, ιδιαιτερότητα, συμβολικότητα, μνημειακότητα. Πολλά είναι τα παραδείγματα που τείνουν προς αυτή την κατεύθυνση. Πρωτεύουσες και μεγάλες πόλεις μπήκαν σε μια περίοδο άμιλλας δυτικοευρωπαϊκής μόνο σε αυτή τη φάση - σε μια περίοδο όπου ο ουτοπικός καθολικός σχεδιασμός του χώρου τείνει να αντικατασταθεί από τον εξίσου ουτοπικό σημειακό πολεοδομικό παρεμβατισμό. Τα μεγάλα έργα στο Παρίσι, στο Βερολίνο ή στη Βαρκελώνη, άλλες φορές ενταγμένα σε εθνικά προγράμματα και διεθνείς φιλοδοξίες ή όχι, είναι τα

πρώτα δείγματα της νέας εικόνας της πόλης του τέλους του αιώνα, της πόλης - κέντρο. Μήπως, όμως, πολύ γρήγορα μπήκαμε σε μια εποχή όπου αυτή η κεντρικότητα παίρνει τη μορφή της μνημειακότητας, όπου δημόσια κτίρια είναι μόνο οικοδομήματα - μνημεία και μάλιστα στην πλειοψηφία τους μόνο μουσεία; Μήπως η πόλη - μουσείο σαν αποκλειστική απάντηση στην πόλη - χρήμα πέφτει ακριβώς στην ίδια αντίληψη εξουσίας πάνω στην πόλη;

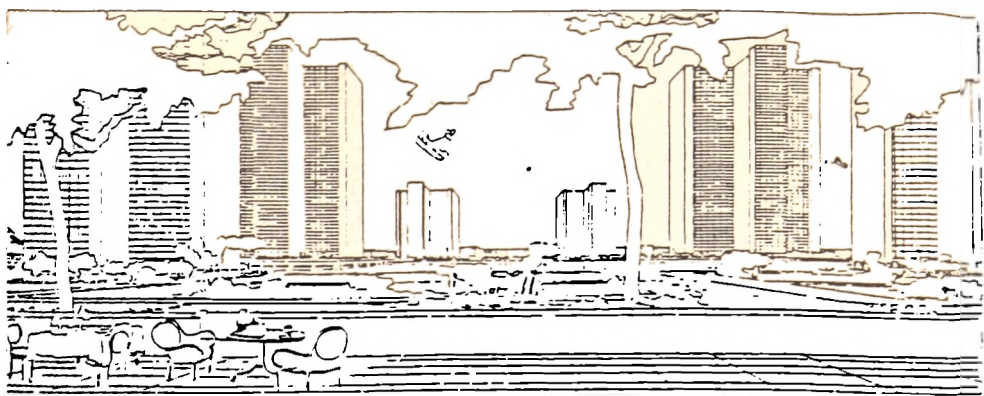
Φοβάμαι πως ναι. Η πόλη των ανθρώπων, της δημοκρατίας και του πλουραλισμού είναι ένας συνεχής διάλογος, μια συνεχής διαπάλη. Όταν επικρατεί η μοναδικότητα, σαν Hausmann -ική απολυταρχία ή πολιτιστική μνημειακότητα, οι σχέσεις εξουσίας οξύνονται, μεταφράζονται σε οπισθοδρομήσεις που μπορούν με τη σειρά τους να θρέψουν την αντίθεση πόλης - υπαίθρου, την αντίθεση κέντρου - γειτονιάς, τελικά να υποθηκεύσουν το μέλλον της πόλης».

Η επόμενη εισήγηση του Ανδρέα Κούρκουλα («Αρχιτεκτονικές θεωρίες μετά το 1960. Η αρχιτεκτονική ως γλώσσα»), επικεντρώθηκε στη μελέτη των αρχιτεκτονικών θεωριών μετά το 1960 και στο επίμαχο ζήτημα του περάσματος από το μοντερνισμό στη σημερινή επονομαζόμενη μεταμοντέρνα περίοδο. Η μελέτη επιχείρησε μια σύγκριση των βαθύτερων χαρακτηριστικών των θεωριών του μοντερνισμού και των σημερινών προσεγγίσεων. Μέσα από την εξήγηση των κυρίων θεωρητικών απόψεων (Habermas, Lyotard) υποστηρίχθηκε η θέση ότι οι αρχιτεκτονικές θεωρίες μετά το 1960 διαφέρουν ριζικά από τις θεωρίες του μοντερνισμού στο ότι βασίζονται συνολικά σε ένα άλλο επιστημολογικό μοντέλο, αυτό της γλωσσολογίας. Η θεώρηση της αρχιτεκτονικής ως γλώσσας και η χρησιμοποίηση των θεωρητικών εργαλείων της δομικής γλωσσολογίας - σημειολογίας - εμφανίζεται να αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία αναπτύσσονται ποικίλες προσεγγίσεις (Venturi, Rossi, Vidler, Krier, Colquhoun), υποστήριξε ο ομιλητής.

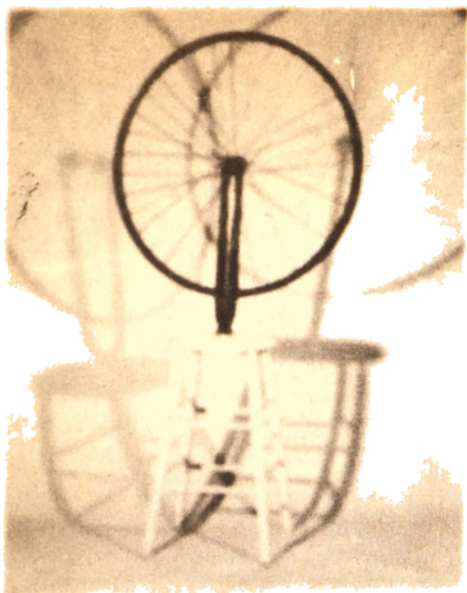
Αμέσως μετά, ο Σάββας Κονταράτος («Ο αρχιτεκτονικός μεταμοντερνισμός ως απελευθέρωση και ως παραίτηση») χωρίς να επιχειρήσει μια γενικευμένη αντιδιαστολή μοντέρνου - μεταμοντέρνου και εμμένοντας μόνο στο πεδίο της αρχιτεκτονικής επιχείρησε να δείξει:

- ότι οι ποικίλες και αρκετά ετερόκλητες εκδοχές του αρχιτεκτονικού μεταμοντερνισμού αντιτίθενται, λίγο πολύ ομόθυμα, σε ορισμένες πρακτικές και ορισμένα θεωρητικά δόγματα που προήγαγε το Μοντέρνο Κίνημα,

- ότι οι πρακτικές και τα δόγματα αυτά μπορούν να αναχθούν σε ένα ιδεολογικό τρίωνυμο —απλοϊκού ορθολογισμού, ανι-

Μακριά απ' τις λειτουργικές ζώνες εργασίας, αναψυχής, μακριά απ' την κυκλοφορία τροχοφόρων, η πόλη του Le Corbusier

Αυτό που αμφισβητεί ο Ντυσάν είναι η άρνηση της έσχατης προϋπόθεσης: το ερώτημα που τίθεται είναι γιατί να υπάρξει έστω και ένας πίνακας κυβιστικός

στορικού ανθρωπισμού και αισθητικού πουρισμού— σύστοιχο με το ουτοπικό ήθος του Μοντέρνου Κινήματος,

● ότι ο μεταμοντερνισμός στην αρχιτεκτονική μπορεί, συνακόλουθα, να θεωρηθεί ως προσπάθεια απελευθέρωσης από τα δεσμά μιας αφηρημένης (ουτοπικής) λογικής αλλά, ενδεχομένως, και ως ένδειξη παραίτησης από τα ριζοσπαστικά (ουτοπικά) αιτήματα που ενείχε το πρόγραμμα του μοντερνισμού.

Η Άννα Καφέτση («Μεταμοντερνισμός και διαπρωτοπορία ως αντιμοντερνικότητα. Ένα παιχνίδι προθέσεων») εκανε τη διάκριση ανάμεσα σε ένα αντιδραστικό, νεοσυντηρητικό λόγο περί του μεταμοντερνισμού και σε ένα λόγο «αντίστασης», και προχώρησε στην κριτική ανάγνωση δυο ακραίων περιπτώσεων αντιδραστικού μεταμοντερνιστικού λόγου για τις πλαστικές τέχνες (Α.Β. Ολίβα, J. Clair) με άξονα το αντιμοντέρνο πνεύμα τους. Ανέλυσε τις ιδεολογικές τους θέσεις (όπως διαφαίνονται σε γραπτά και εκθέσεις) μέσα από δυο ρητορικά σχήματα: την έξοδο από την ιστορία και την πορεία από την άρνηση στην κατάφαση. Κάτω από αυτά τα σχήματα αναλύονται βασικές αντιμοντερνιστικές θέσεις, όπως:

● Νεμαδική, ιστορικιστική και εκλεκτικιστική στάση, ως απάντηση στην εξελικτική γραμμικότητα του μοντερνισμού (Ολίβα).

● Ρεβιζιονιστική αναθεώρηση παραγκωνισμένων από το σώμα της μοντερνικότητας καλλιτεχνών και περιόδων της Ιστορίας της τέχνης (Clair).

● Επιστροφή στο θέμα και σε προ-μοντέρνες τεχνικές και υλικά.

Ακολούθησε η ανάλυση του φαινομένου μέσα από την οπτική αναλόγων φαινομένων στον 20ο αιώνα: Της υποστήριξης της θέσης για μια νέα κανονιστικότητα, διαπειθάρχηση, ηρωοποίηση του καλλιτέχνη - δημιουργού και ιεροποίηση της ζωγραφικής. Της αποσιώπησης, μέσα από την επιστροφή στην ειδυλλιακή αντίληψη της τέχνης, της εξουσιαστι-

κής πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας.

Ο Πέτρος Μαρτινίδης, στί, συνέχεια («Ήδη μετά και μόλις πριν: η σταθερή διεκδίκηση της πρωτοκαθεδρίας του αρχιτέκτονα»), επιχείρησε μια συγκριτική ανάλυση περιεχομένου ανάμεσα σε κείμενα των υποστηρικτών του μεταμοντέρνου και σε κείμενα, ανάλογα, των υποστηρικτών του μοντέρνου. Επισημάνει τις εκφραστικές διαφορές των δυο τάσεων (Ποιητικές εκφράσεις / δεοντολογική αυστηρότητα, αγορευτική πολυσημία / αγορευτική τυποποίηση), τις νοηματικές διαφορές τους (Παρόρμηση / προγραμματισμός, φαντασία / αναγκαιότητα) και εντόπισε τις επιχειρηματολογικές συγκλίσεις τους (Ανθρωποβιολογικά τεκμήρια, συναισθηματικές κριτικές απορρίψεις, προπαγάνδισή μιας συμφωνίας ατομικού - ομαδικού).

Σκοπός του: Η απόδειξη του, ούτως ή άλλως, συντονιστικού ρόλου του αρχιτέκτονα.

Την ενότητα αυτή έκλεισε ο Γιάννης Τσιώμης, ο οποίος εισηγήθηκε το θέμα: «Το "όλα είναι αρχιτεκτονική" των μοντέρνων και των post - Η σχέση της αρχιτεκτονικής με την εξουσία και την τέχνη».

«Μοντέρνο - Μεταμοντέρνο: ειδολογικά και υφολογικά στίγματα»: Έτσι οριζόταν το πλαίσιο των εισηγήσεων της τρίτης ενότητας, που άνοιξε ο Γιώργος Χειμωνάς («Πώς τελειώνει ο μύθος»). Ο λογοτέχνης αρχικά διάβασε απόσπασμα από ανέκδοτο ακόμη έργο του, όπου φαίνεται ο τρόπος επαναφήγησης σε σύγχρονη πεζογραφική γλώσσα ενός αρχαίου ελληνικού μύθου. Στη συνέχεια σχολίασε το φαινόμενο της θεαματικής εξάντλησης στη λογοτεχνία και της σημασίας που έχει η αναστήλωση χρησιμοποιημένων λογοτεχνικών πλασμάτων.

Ο ομιλητής ορίζοντας μια λογοτεχνία εναργή στην αυτογνωσία της επισημάνει ότι, ό,τι συμβαίνει σήμερα, είναι η μεταστοιχείωση του λογοτεχνικού συμβαίνοντος από εξιστορούμενο πάθος σε πάθος της εξιστόρησης.

Ο Παντελής Ξαγοράρης, που ακολούθησε, μίλησε με θέμα: «Γεωμετρική και μεταγεωμετρική τέχνη: προσδιορισμοί και αναφορές». Και στη συνέχεια, ο Γιώργος Αριστηνός («Συμβεβηκός και ουσία, δυο άξονες του μεταμοντερνισμού στη λογοτεχνία») επισημάνει:

«Το μεταμοντέρνο εισάγει μια καινούργια αντίληψη για την Τέχνη, αλλά συνάμα και μια κοσμοθέαση (vision du monde) με την έννοια ότι θέλει να ιδεί την ιστορία όχι αποσπασματικά, δηλ. σαν κάποιους αυτόνομους αναβαθμούς μιας ασυνεχούς εξέλιξης, αλλά ως μια ροή και συνέχεια. Αυτός ο παράδοξος ιστορισμός αντλεί από όλη τη στρωματογραφία της παράδοσης εκλεκτικά, ενώ παράλληλα την αξιοποιεί και τη μεταφυτεύει στο καλλιτεχνικό σώμα, όχι οργανικά, αλλά πολ-

λές φορές παρατακτικά ή συμπληματικά. Συνεπώς τοποθετείται πέραν της αισθητικής και όλων των αξιών που στηρίζαν τη Δυτική Παράδοση. Στη λογοτεχνία τα πράγματα είναι λιγότερο εμφανή και οριοθετημένα απ' ό,τι π.χ. στην Αρχιτεκτονική. Ελάχιστα είναι τα μεταμοντέρνα κείμενα, ίσως γιατί ο μοντερνισμός, ακούσια βέβαια, κυοφόρησε και «ευαγγελίστηκε» το μεταμοντέρνο. Αν π.χ. το pastiche είναι διακεκριμένο γνώρισμα του μεταμοντέρνου, τότε ο Τζόνς πολύ πρώιμα και μέσα στην καρδιά του μοντερνισμού, το προ-εξαγγέλλει. Επί πλέον η διατάραξη της αφηγηματικής ροής, η υπέρβαση της χωροχρονικής διάστασης, ο εσωτερικός μονόλογος, η συνύπαρξη πολλών ειδών λόγου, όπως το δοκίμιο, ο φιλοσοφικός στοχασμός η θεατρική δραματοποίηση κλπ. μέσα σε ένα και το αυτό μυθιστόρημα, στο ολικό μυθιστόρημα (Novela Total) όπως το αποκαλεί ο Sabato, είναι γνωρίσματα τόσο του μοντερνισμού όσο και του μεταμοντέρνου.

Και ο Κώστας Βαρώτσος («Αλλαγές των εννοιών χώρου - χρόνου από το 1900 ως τις μέρες μας»), πρόσθεσε τη δική του κατάθεση.

Πρόθεση του εισηγητή στην ομιλία αυτή ήταν η επισημάνση της αλλαγής της σχέσης χώρου - χρόνου στις αρχές του αιώνα και κάποιες απαραίτητες νίξεις στον προβληματισμό των καλλιτεχνών τότε.

Ο ομιλητής επεσήμανε ιδιαίτερα το όριο που έφθασε η τέχνη και το αδιέξοδο των καλλιτεχνών, με την υποκατάσταση του έργου από έννοιες.

Στη συνέχεια, μέσα από τη δουλειά του διατύπωσε μια υπόθεση προβληματισμού γύρω από την αποκατάσταση της ισορροπίας της σχέσης χώρου - χρόνου, καθώς επίσης της συναισθηματικής και της αναλυτικής πλευράς του έργου τέχνης.

Ο ομιλητής διατύπωσε την επιφύλαξη του ως προς το κίνημα του μεταμοντερνισμού, το οποίο, με τη φορμαλιστική στροφή προς τα πίσω δημιούργησε ένα μανιερί-

σμό που επεσήμανε μεν την ανάγκη μιας υποκειμενικότητας αλλά όχι μέσα από μια προσπάθεια ισορροπίας Τεχνολογίας - Πνευματικότητας - Φύσης ή χώρου - χρόνου.

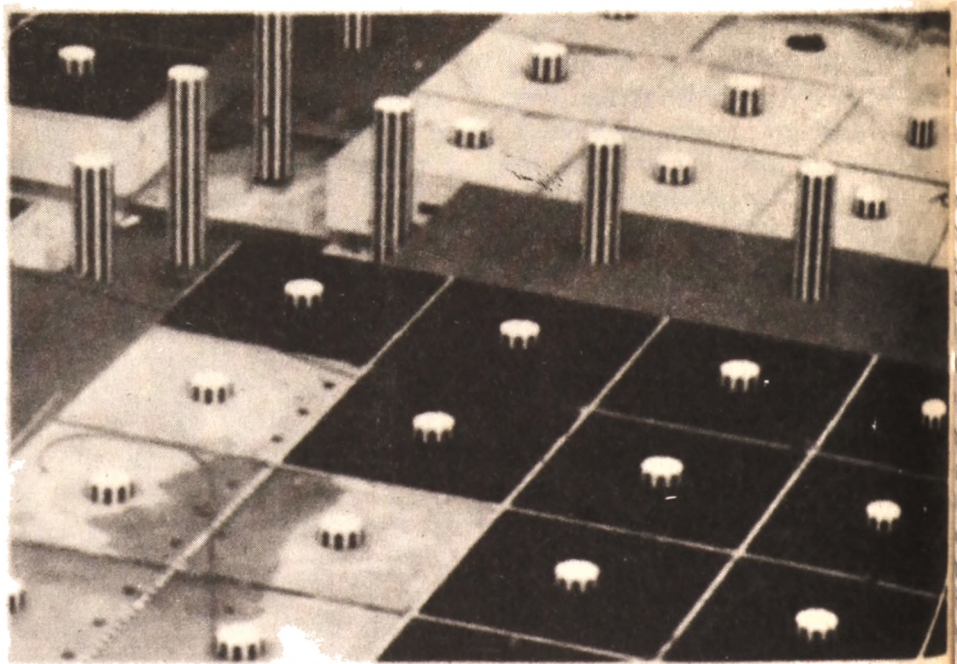
Επόμενος ομιλητής ήταν ο Κώστας Μωραΐτης. Τίτλος της ομιλίας του: «Η σφίγγα και οι Γρίφοι».

Με τίτλο «Πέραν της "μονήρους λέξεως": Η θεωρητική προοπτική του συνδυασμού της ιστορίας (της λογοτεχνίας) και της ποιητικής στη μελέτη των λογοτεχνικών ειδών», ο Δημήτρης Αγγελάτος εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους η Ιστορία αντιμετώπισε τα λογοτεχνικά είδη (συμβατικές κατηγορίες) όσο και την Ποιητική (επισημάνση διαχρονικών χαρακτηριστικών). Και οι δυο στάσεις ελέγχονται για το δευτερεύοντα λόγο που επιφύλαξαν στον αναγνώστη: ο τελευταίος αποκαλύπτει σταδιακά τον «κινούμενο λόγο» των κειμένων, δηλαδή τα στοιχεία εκείνα που ανατρέπουν ειδολογικές βεβαιότητες.

Η αντιμετώπιση συνεπώς, των λογοτεχνικών ειδών (που κωδικοποιούν τελικά και την Ιστορία και την Ποιητική) σε συνδυαστικά πλαίσια αποτελεί την πρόταση του εισηγητή: «Το είδος εκλαμβάνεται ως λειτουργική κατηγορία, το κάθε κείμενο δημιουργεί το δικό του είδος».

Η εισηγήση του Γιώργου Τζιζιλάκη με τίτλο «Design, τέχνη και τεχνική: η σταθερή πλάνη ενός ασταθούς ειδυλλίου» επιχείρησε να ιχνογραφήσει την πορεία αυτής ακριβώς της σχέσης καθώς επίσης να ανιχνεύσει τις καταιβολές της εκτεταμένης αισθητικοποίησης του κατοικείν, η οποία, δίχως άλλο, είναι μέσα στην γενικότερη διάθεση του λεγόμενου «μεταμοντερνισμού».

Διερευνώντας όρους, συνθήκες και ορισμούς ο ομιλητής στάθηκε ιδιαίτερα στη μετατροπή της καλλιτεχνικής δημιουργίας σε «τεχνική εργασία», την ίδια στιγμή που η καλλιτεχνική πρωτοπορία, θαμπωμένη από την ακατανίκητη έλξη της τεχνικής, φέρνει τις αναζητήσεις της σύρριζα στην

Ο Μπυρέν έρχεται ως συνέχεια / επαλήθευση του Ντυσάν. Ό,τι αναζητείται, είναι ο χώρος για το αισθητικό έργο.

σιωπή και κατασκευάζει τα εργαλεία της παραίτησής της. Έτσι, ενώ από τη μια ατενίζουμε το βαθμιαίο λυκόφως των πρωτοποριών, από την άλλη, ο μαζικός πολιτισμός υλοποιεί την παγκοσμιότητα της δικής του αισθητικής θαρρείς πραγματοποιώντας το όραμα μιας ολικής αισθητικοποίησης. Μέσα λοιπόν από τους όρους, το καίριο ερώτημα της συνάντησης είναι μήπως, κατά ένα περιέργο τρόπο, έφτασε η ώρα οι διανοούμενοι, χάνοντας το ραντεβού με ένα διαφορετικό μοντερνισμό, να εναρμονιστούν με μια νέα παραγωγική και τεχνολογική ιδεολογία - όσο και αν αυτή προτάσσεται ως αντι-ιδεολογία. Όσον αφορά τώρα το ποθούμενο όνομα της εποχής ο ομιλητής πρότεινε να ακολουθήσουμε τη συμβουλή του M. Blanchot: αν κατορθώσουμε να ακούσουμε την εποχή, αυτή, «μας λέει χαμηλόφωνα να μην πούμε το όνομά της, αλλά να το κρατήσουμε μυστικό».

Η τελευταία ενότητα με τίτλο «Μεταμοντερνισμός και Ελλάδα» περιελάμβανε εισηγήσεις των: Δημοσθένη Αγραφιώτη («Μικρό (γλωσσικό) όργανο για τη νεωτερικότητα»), Μαρίνας Λαμπράκη - Πλάκα («Ο μεταμοντερνισμός και η έκρηξη του φανταστικού μουσείου»), Δημοσθένη Κοκκινίδη, («Μοντερνισμός, μεταμοντερνισμός και θεωρητική αδράνεια»), Σωτήρη Σόρογκα («Ο μεταμοντερνισμός κι εμείς»), και Γιώργου Σημαιοφορίδη («Αρματολοί και Κλέφτες ή Αμαρτωλοί και Κλέφτες»).

Ο Δημοσθένης Αγραφιώτης συνοψίζει ως εξής το περιεχόμενο της δικής του εισήγησης:

«Στα σχετικά λίγα κείμενα που έχουν γραφεί στη χώρα μας για τη νεωτερικότητα (modernité) και μετανεωτερικότητα (post-modernité) παρατηρείται μια ποικιλία όρων (μοντέρνο, μοντέρνο, σύγχρονο, μοντερνικότητα, μοντερνισμός). Η πληθώρα των γλωσσικών εκδοχών μαρτυρεί μια κοινωνικοπολιτιστική ιδιότητα, σε αναφορά με την τύχη της νεωτερικότητας στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας. Είναι όμως εφικτή η καθιέρωση μιας ενιαίας ρολογίας; Υπάρχουν επιστημολογικοί θεωρητικοί, γλωσσολογικοί και άλλοι περιορισμοί για την επίτευξη συναίνεσης στη χρήση των όρων; Η πρόταση για την αποδοχή νεωτερικότητα / modernité στηρίζεται σε μια σειρά παραδοχές και υποθέσεις με κεντρικό σημείο την ιστορική μοναδικότητα ή μη του φαινομένου της νεωτερικότητας.

Η αποδοχή του όρου «νεωτερικότητα» συνεπάγεται την αποδοχή ορισμένων χαρακτηριστικών και θεωρητικών παραδοχών για τη «φύση» των νεωτερικιστικών εργαλείων.

Η Μαρίνα Λαμπράκη - Πλάκα επισημαίνει:

Η μαρτυρημένη ιστορική παθολογία του μεταμοντερνισμού εντοπίζεται στην κρίση της μεταβιομηχανικής εποχής. Η επο-

ποιία του Ανθρώπου και της Κοινωνίας που οραματίστηκε ο Διαφωτισμός γνώρισε έναν άδοξο επίλογο, διαπιστώνουν ιστορικοί και φιλόσοφοι.

Ο μεταμοντερνισμός αντιστέκεται στους ορισμούς. Η αυτογνωσία του πραγματώνεται μέσα από τη διαλεκτική αντιπαράθεση προς τον μοντερνισμό. Η αντίπαλη σχέση πρωτοπορίας / μεταπρωτοπορίας παίρνει, στις εικαστικές τέχνες, την ακόλουθη μορφή:

1. Πίστη στην τεχνολογία, στην πρόοδο, τη μηχανή / Επιστροφή στο ένστικτο, στην αυθόρμητη χειρνομία.

2. Αέναη μετάθεση στόχων στο μέλλον, αναζήτηση του νέου / Επιστροφή στην υπαρξιακή αμεσότητα του παρόντος: απόρριψη της πρωτοτυπίας. Το γνωστό, το οικείο, το βιωμένο, ακόμη και το κοινότοπο αντικαθιστά το «νέο».

3. Αδιάκοπος πειραματισμός / Επιστροφή στις γνωστές και δοκιμές τεχνικές.

4. Νέα υλικά / Παραδοσιακά υλικά (επιστροφή στη ζωγραφική του τελάρου).

5. Η πρωτοπορία επιφύλασσε στον καλλιτέχνη ρόλο μεσσιανικό και αποστολικό / Για το μεταμοντερνισμό η τέχνη είναι ένα παιχνίδι «προς ηδονή».

6. Η γλώσσα της πρωτοποριακής τέχνης ήταν συνήθως αυτοαναφορική. Οι ερμητικοί της κώδικες απευθύνονταν σε ένα κοινό μνημένων / Ο μεταμοντερνισμός ξαναγυρίζει στο περιεχόμενο, στην «αφήγηση» και φιλοδοξεί να διευρύνει το κοινό της τέχνης. Οι αντίπαλοι θα μιλήσουν για λαϊκισμό ακόμη και για κιτς. Οι έμποροι της τέχνης θα επωφεληθούν.

7. Στο διεθνισμό της πρωτοπορίας / Ο μεταμοντερνισμός αντιτάσσει το genius loci, το τοπικό και ιδιωτικό (που δεν αργεί βέβαια να γίνει κοινό κτήμα με τα μαζικά μέσα).

8. Ως ιστορική αφετηρία της πρωτοπορίας θεωρείται η ρήξη με την παράδοση / Ο μεταμοντερνισμός κηρύσσει την επιστροφή στην παράδοση, σε κάθε μορφή τέχνης χωρίς ιεράρχηση. Δεν κρύβει τον εκλεκτισμό του. Τον υπογραμμίζει, τον παρωδεί και έτσι τον νομιμοποιεί. Χρησιμοποιεί αμέριμνα τις εικόνες ενός «φανταστικού μουσείου», που οδηγήθηκε σε έκρηξη από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης. Η παράδοση έπαψε να είναι βίωμα, έγινε εικόνα. Η χρήση μιας γλώσσας που έχασε το νόμά της οδηγεί στη σχιζοφρένεια. Ο μεταμοντερνισμός είναι ο σύγχρονος μανιερισμός.

9. Η «ρυθμιστική γραμματική» της πρωτοπορίας εξηγεί τη στυλιστική της συνέπεια, τον «πουριτανισμό» της / Ο μεταμοντερνισμός αποφασιστικά ως ανομοιογένεια, ασυνέπεια, ασυδοσία. Το έργο είναι «ξετρελαμένο πεδίο» που «βομβαρδίζεται από εντάσεις» (Bonito-Oliva).

Τέλος, αναφερόμενη στην ελ-

Ο Liberatore, σχεδιαστής κόμικς, σ' ένα ηδονικό παιχνίδι όπου караδοκει η παρακμή κι ο θάνατος.

ληνική πραγματικότητα, υποστηρίζει:

Η αμνήστευση της παράδοσης, που συνέπεσε με την αποπολιτικοποίηση που έφερε η διάδοχος κατάσταση της δικτατορίας, βοήθησε τους νέους Έλληνες καλλιτέχνες να λύσουν το οιδιπόδειο σύμπλεγμά τους απέναντι στη νεοελληνική τέχνη, κυρίως του Μεσοπολέμου. Μερικοί ζωγράφοι όπως ο Τσαρούχης, ιδιαίτερα με τις ιστορικές αλληγορίες των αρχών του '70, μπορεί να θεωρηθεί πρόδρομος του μεταμοντερνισμού (παρά την ποιότητα και τη συνέπεια της γραφής). Στη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας το κλίμα του μεταμοντερνισμού συμφιλίωσε τους σπουδαστές με την εργαστηριακή παράδοση της Σχολής και τους έδωσε το προβάδισμα σε σχέση με τους συναδέλφους τους άλλων ευρωπαϊκών ακαδημιών, που είχαν βιαστεί να απεμπολήσουν την παράδοση χωρίς να την αντικαταστήσουν με μια στέρεη διδασκαλία. Οι διπλωματικές εργασίες των τελευταίων χρόνων, χωρίς να εντάσσονται στο μεταμοντερνισμό προϋποθέτουν αυτό το νέο κλίμα.

Ο Δημοσθένης Κοκκινίδης, στην εισήγησή του, διαπιστώνει:

Η συζήτηση επί του εικαστικού μεταμοντερνισμού δεν μπορεί να στηριχθεί στον κατ' εξοχήν ανεπαρκή και ασπόνδυλο σχολιασμό του ελληνικού μοντερνισμού.

Η μετάθεσή της σε ένα εξωγε-

νές εννοιολογικά και ιδεολογικά περιβάλλον συνεπιφέρει την υπαγωγή της σε αυτό.

Και, το ουσιαδέστερο, αποκομμένη η συζήτηση από το συγκεκριμένο και το εγγενές προκαλεί και αναζωπυρώνει διαδοχικά άλλοτε τους παραδοσιακούς μηχανισμούς άμυνας και άλλοτε την επιθετικότητα του νεωτερικού μύθου.

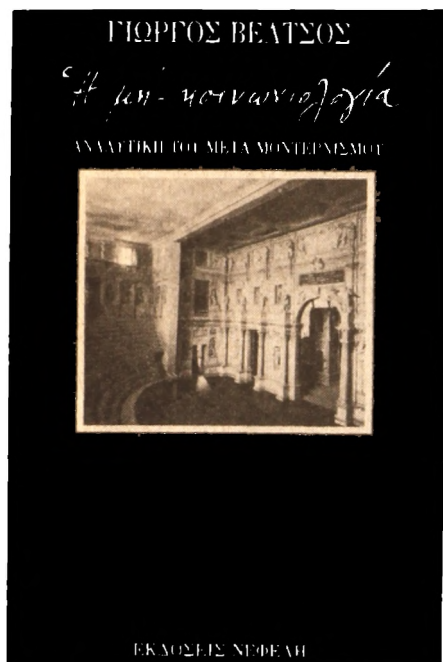
Ο Σωτήρης Σόρογκας παρακάμπτοντας κρίσεις ή συμπεράσματα στη σχέση μοντέρνου - μεταμοντέρνου, αναφέρθηκε στις συνέπειες μιας άκριτης μεταφοράς των διαφόρων -ισμών στον τόπο μας από τους μηχανισμούς ενός ευρύτερου καπιταλιστικού - κεφαλαικού συστήματος που τους προτείνει σαν τις μόνες αυθεντικές εκφράσεις καινούργιου πνεύματος.

Το σύστημα αυτό υποτάσσει την πολυμορφία του κόσμου στη μονολιθικότητα της δικής του ορθοδοξίας, καταστέλλοντας τις άλλες αλήθειες, αξίες και δυνατότητες. Η κίνησή του επεκτείνεται κατά συνέπεια και πάνω σε συνειδήσεις, κοινωνίες, ομάδες, τάξεις και λαούς, φαλκιδεύοντας ιδιοπροσωπίες και ιδιαιτερότητες και διαπερνώντας ακόμα και μη ορατές εκφάνσεις ζωής.

Η τέχνη, υπεξούσια του γενικότερου αυτού συστήματος που ενέταξε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα στους όρους των αναγκών του, αλλοιώθηκε συντονιζόμενη με κοινωνικούς ρυθμούς ανάπτυ-

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΛΤΣΟΣ

Ἡ μή-κοινωνιολογία

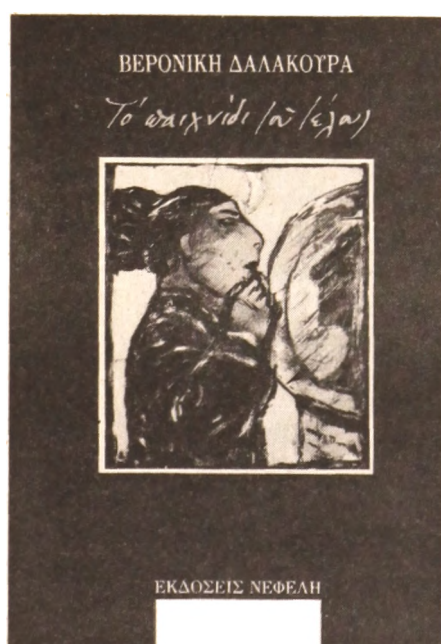
Ἕνα βιβλίο
Πρωτοποριακό

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3607744-3604793

ΒΕΡΟΝΙΚΗ ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ

Τό παιχνίδι τοῦ τέλους Διηγήματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3607744-3604793

Ο Τζιμ Τζάρμους, ένας νέος σχετικά κινηματογραφιστής, προτείνει την αυθόρμητη χειρωνακία μ' έναν τρόπο που τον κατηγορήσαν ως φορμαλιστικό.

ξης και τεχνικο-υλικές μεταλλαγές: μέσα σε μια διαρκή και διατεταγμένη φυγή στο καινούργιο, τα κέντρα των σημασιών της, πριν ακόμα προλάβουν να συσταθούν σε στέρεα αισθητικά μορφώματα, ξοδεύονται και εξαντλούνται στην επιφάνεια των αναζητήσεων, λίγο πριν τα διαδεχτούν οι νέες μορφές, που πρέπει να εφευρισκονται ακόμα κι όταν δεν ανευρίσκονται.

Οι εκάστοτε λοιπόν -ισμοί, εν είδει πολιτιστικής αποικιοποίησης, εντάσσονται στον ίδιο αυτό μηχανισμό. Έτσι, οι ετερονομικές αυτές μορφές, ενδεδυμένες στην παντοδύναμη γοητεία που ασκεί το «εκσυγχρονισμένο» των κωδικών τους και του νοήματός τους, εξακτινώνονται μέσω των διαύλων προβολής τους που αγνοούν ή και αχρηστεύουν εκλογικευμένους αμυντικούς μηχανισμούς της συνείδησης, με αποτέλεσμα να αμβλύνεται η ελευθερία κρίσεως του δέκτη και ο τελευταίος να υποτάσσεται στην αλλοτριωτική εντολή. Ο δημιουργός, στην περίπτωση αυτή, καλείται να συρρικνώσει το νόημα και το όραμα της δικής του ζωής —μαζί με την πυκνότητα και την ιδιομορφία των σημάνσεών της, που υπαγορεύτηκαν από τις εγγραφές των ιδιαίτερων βιωμάτων του— έτσι ώστε αυτό το νόημα και όραμα να χωρέσει στις προδιαγραφές των αισθητικών τρόπων που το καθορίζουν.

Τέλος, ο Γιώργος Σημαιοφορίδης, με αφορμή το πρόσφατο βιβλίο του *Άρη Κωνσταντινίδη*, ανέλυσε δυο θέματα (την ενσωμάτωση του κίονα στον τοίχο την εποχή της Ιταλικής Αναγέννησης και ιδιαίτερα στο έργο του Leon Battista Alberti και τη μνημειοποίηση του κίονα στο σχέδιο του Βιεννέζου Adolph Loos για το κτίριο γραφείων μιας εφημερίδας στο Σικάγο το 1922), από τα πολλά που θίγει ο συγγραφέας, ως ενδεικτικά του «μετα-μοντέρνου» στην αρχιτεκτονική.

Η ανάλυση αυτών των δυο θεμάτων παρουσίασε την μονιστική μεταχείρισή τους από το συγγραφέα και το παράδοξο του αμαρτήματος και της κλοπής που κατά τη γνώμη του ομιλητή δεν υπάρχουν (επισημαίνοντας παράλ-

ληλα ότι ανάλογα με την ιστορικο-κριτική θέση τόσο ο Alberti όσο και ο Loos θεωρούνται ως πρόδρομοι του «μοντέρνου» στην αρχιτεκτονική).

Στην διασταύρωση αυτών των θεμάτων εμφανίζεται η συζήτηση περί του «μεταμοντέρνου» ως προς το «μοντέρνο» με χρονολογικούς και τυπολογικούς όρους. Για τον ομιλητή ο σύγχρονος κριτικός λόγος ασχολείται με τον ορισμό του παρόντος ως «μεταμοντέρνο» τόσο μέσα από το σχήμα της πολικότητας υποκείμενο / αντικείμενο (εμπάθεια / απόσταση), όσο και μέσα από τις έννοιες της ιστορικότητας, της διύφανσης, και της διαλογικότητας μεταξύ παρόντος και παρελθόντος.

Το τριήμερο συμπόσιο έκλεισε με τη μάλλον παιγνιώδη παρέμβαση του **Αντρέα Μπελεζίνη** («*Μερικές προβλέψεις για την κριτική υποκείμενες σε διάψευση*»). Ο ομιλητής έκανε μια σειρά από προβλέψεις για τις εξελίξεις

τη κριτικής στη χώρα μας κατά το προσεχές μέλλον. Οι «χρησμοί» βασίστηκαν σε άρθρο Αμερικανού καθηγητή, ιδιαίτερα κατατοπιστικό για τα χαρακτηριστικά της μεταμοντέρνας σκέψης που δημοσιεύτηκε πρόσφατα σε περιοδικό που εκδίδει το Εθνικό Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης στο Παρίσι (κέντρο Pompidou), ένα από τα κάστρα του μοντερνισμού.

Σύμφωνα με τον πρώτο αυτό «χρησμό» «τα νερά του ποταμού Ορόντη θα κάνουν να φουσκώσουν τα κύματα του Τάμεση», κατά τον Λατίνο ποιητή Γιουβενάλη, που αλληγορεί την εισβολή των ανατολικών πολιτισμών στην ενδοχώρα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και, βέβαια, στο σημερινό κόσμο. Ο ομιλητής διερωτήθη πώς θα ανταποκριθεί η εγχώρια κριτική στον ήδη ορατό πολιτιστικό συγκριτισμό.

Ο ομιλητής επισήμανε τις δυσκολίες για μια μετα-κριτική σκέψη στη χώρα μας, ενώ αναφέρθηκε στον κίνδυνο ενός κριτικού λαϊκισμού, αναπόφευκτου εφόσον η σύζευξη υψηλής κουλτούρας, κράτους και επιχειρήσεων ομολογείται απροκάλυπτα από τους θεωρητικούς του μεταμοντερνισμού και, μοιραίως, θα συμπαρασύρει και το φτωχό συγγενή, τη λογοτεχνική κριτική.

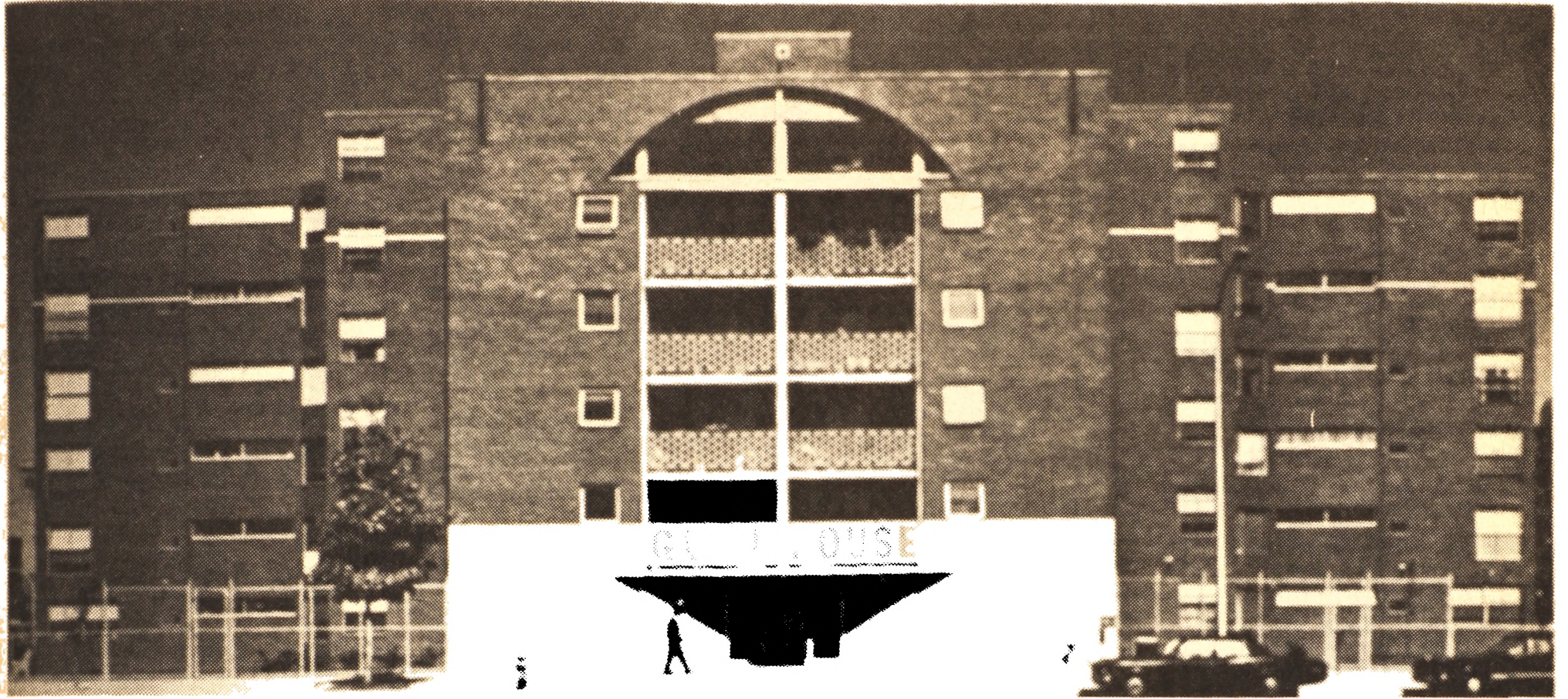
Ο ομιλητής αποσιώπησε ένα άλλο μάντευμα που κυκλοφορεί γενικώς, κατά το οποίο «στο μέλλον οι ιστορίες της Τέχνης (και της Λογοτεχνίας) δεν θα γράφονται αποκλειστικά από μαρξιστές». Ορθώς, γιατί κάτι τέτοιο στη χώρα μας θα ακουγόταν όχι ως πρόβλεψη αλλά ως παρελθοντολογία, εφόσον, πλην μιας εξαιρέσεως, τα σχετικά έργα δεν γράφτηκαν από μαρξιστές!

Κάπου εδώ τελείωσε το συνέδριο για το μεταμοντέρνο. Αν κρίνουμε από τις εισηγήσεις (που περιλήψεις των περισσότερων παραθέσαμε) πολλές πτυχές της κοινωνικής καλλιτεχνικής και κριτικής συνθήκης που ορίζει δεν φωτίστηκαν, πολλές απόψεις για τις εκφάνσεις του διίστανται και, παράλληλα με τους αποδέκτες του, ενεφάνησαν και οι αντίπαλοί του.

Μένει να δούμε κατά πόσον οι συζητήσεις, που προβλέπεται να ενταθούν, θα καταφέρνουν να αποδώσουν την έννοια του στις διαστάσεις της και, κατ' επέκτασιν, πώς καλλιτέχνες και θεωρητικοί θα ανταποκριθούν στις εξελίξεις συμβάλλοντας στην άρθρωση ενός λόγου που, χωρίς να αγνοεί τις συνθήκες, να επανεγγράφει την ανάγκη της δημιουργικής διεξόδου πέρα από τις συμβάσεις μιας ισοπεδωτικής κοινωνικής θέσμησης.

Όλα τέλειωσαν... ...και το ομολογούμε καθυστερημένα

Βεντούρι, Ράουχ και Σκοτ Μπράουν: Guild House —στη Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ (1965).

Με αφορμή το τριήμερο συμπόσιο που οργάνωσε το περιοδικό «Σπείρα» σε συνεργασία με το Γαλλικό Ινστιτούτο με θέμα «Μοντέρνο - Μεταμοντέρνο», ως αρχιτέκτονας αισθάνομαι την ανάγκη να θίξω ορισμένα ζητήματα. Το κυριότερο είναι η ίδια αυτή κακόχη και α-νόητη λέξη: *Μεταμοντέρνο*. Δεν νομίζω πως υπήρξε τα τελευταία χρόνια στο διεθνές λεξιλόγιο άλλη λέξη (post-Modern) τόσο άτυχη, αφού συνάντησε το παγκόσμιο μένος, αμφισβητήθηκε θερμά ή αγνοήθηκε όπως στην περίπτωση των Ιταλών αρχιτεκτόνων που προτίμησαν τον όρο *νεο-ρασιοναλισμός* για να υποδηλώσουν την ίδια κατάσταση.

Λέω κατάσταση κι αυτό είναι διεθνώς αποδεκτό και όλοι συμφωνούν αφού δεν υπήρξε κίνημα που να χρειάζεται να ονομαστεί, όπως στην περίπτωση της ηρωικής εποχής του Μοντέρνου κινήματος και της αντίστοιχης επαναστατικής σχολής του Bauhaus που φιλοδοξούσε —και τα κατάφερε— να αλλάξει τον κόσμο. Κάθε μεγάλος καλλιτέχνης φιλοδοξεί να αλλάξει μέσα από την τέχνη του τον κόσμο κι εκείνη η περίοδος των αρχών του αιώνα μας είχε πολλούς τέτοιους.

Σήμερα σε καιρούς χαλαιπούς και φοβισμένους μέσα στους απόηχους ενός επιθανάτιου πολιτισμικού ρόγχου και τις χιλιάδες Κασσάνδρες της φιλοσοφικής κρίσης δίπλα μας, οι επαναστάσεις είναι κάπως δύσκολες μιας και λείπουν και οι μεγάλοι δημιουργοί να παίξουν το ρόλο του αρχηγού, κι έτσι μόνο με *περεστρόικες* φαίνεται πως είναι δυνατόν να προχωράμε. Αυτό λοιπόν που αγωνίστηκε να

ονομαστεί Μεταμοντέρνο στη θέση του Μοντέρνου μοιάζει πολύ με περεστρόικα. Το μέλλον θα δείξει κι ελπίζω ότι μέσα από τις σωστές διαδικασίες σκέψης και πράξης θα αποκατασταθεί η έννοια του Μοντέρνου ως σύγχρονου και ως πρωτοπορείας (δυο λέξεις που απόρησα πόσο ηχηρή ήταν η απουσία τους από το εν λόγω συμπόσιο).

Είναι όμως κι άλλη μια λέξη που θα ήθελα να δανειστώ από το πολιτικό λεξιλόγιο, η *διαφάνεια* που η έκλειψή της από την αρχιτεκτονική στα ύστερα χρόνια του Μοντερνισμού μέσα στη σύγχυση του διεθνούς στιλ αμαύρωσε τις αρχές της Μοντέρνας αρχιτεκτονικής, καταστρέφοντας συνάμα τον πλανήτη και το κύρος της αρχιτεκτονικής.

Ο Μοντερνισμός έφερνε μέσα του εξ αρχής το σπόρο του κακού που θα οδηγούσε κατευθείαν στο διεθνές στιλ, δεν είναι όμως ο χώρος εδώ κατάλληλος για να αναλυθεί κάτι τέτοιο. Απλώς μια διαπίστωση που σήμερα πια είναι ξεκάθαρη, είναι ότι τα δόγματα του Μοντέρνου κινήματος οδήγησαν σε έναν σταλινισμό την αρχιτεκτονική, που για αρκετά χρόνια έθεσε τις απαγορεύσεις του στην αρχιτεκτονική σκέψη· όσο για τον ίδιο τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, ελλείψη θεωρητικών δημιουργιών ο καθένας μιμήθηκε το αγαπημένο του αστέρι όπως εν μέρει συνέβει στην Ελλάδα πχ. με τον Le Corbusier.

Ας γυρίσουμε όμως πίσω να δούμε τι επισήμανε ο αμφισβητούμενος όρος που θέλησε να υποδηλώσει την κατάσταση του πρόσφατου παρελθόντος. Λέω του

πρόσφατου παρελθόντος μιας και σήμερα σχεδόν κανείς δεν χρησιμοποιεί αυτή τη λέξη. Βέβαια, στην Ελλάδα ελλείψη δυναμικής και αυτόνομης θεωρητικής σκέψης όλα εισάγονται κάπως αργά, λίγο λόγω υψηλών πολιτιστικών δασμών και λίγο λόγω υπεροπτικής εθνικής ριζολαγνείας. Η αρχιτεκτονική απελευθερώθηκε από τα δόγματα και φαινομενικά ελεύθερη πλέον προσπαθεί να ξεπεράσει την κρίση της. (Το αποδεικνύουν τα σύγχρονα μουσεία που χτίστηκαν τα τελευταία δέκα χρόνια στις σημαντικότερες μεγάλες πόλεις). Για να ξεπεράσει όμως την κρίση της χρειάστηκε να στραφεί μέσα της, να κοιτάξει τον εαυτό της και την ιστορία της. Κι αυτό έκανε, όταν δεν το παράκανε. Παρασύρθηκε από το πάθος της αυτογνωσίας και κει επάνω της ξέφυγαν και λίγα αετώματα και κυονόκρανα. Δεν μιλώ βέβαια για τους Αμερικανούς που πάντα υπερβολικοί δεν αρκέστηκαν να σταματήσουν πίσω στην αρχαία Ελλάδα, (όπως σοφά έπραξαν οι Ευρωπαίοι που διαθέτουν έμφυτο το μέτρο και δεν επαίρονται να υπερβούν το λίκνο τους) αλλά σύγχυσαν τα πράγματα μέσα σε ένα ιστορικό σούρτα - φέρτα μεταξύ Αιγύπτου και Ασσυρο-Βαβυλωνίας, πάντοτε βέβαια σε στιλ ανατολικής ακτής (west coast).

Όλα αυτά τώρα έχουν τελειώσει και η Σύγχρονη Αρχιτεκτονική παραμένει Μοντέρνα στην Πρωτοπορία της, άλλωστε το κάπως καθυστερημένο αυτό συμπόσιο συμφώνησε πάνω σε αυτό το σημείο.

Χρήστος Παπούλιας

NANA KALLIANESEH

Η Νανά Καλλιανέση, μια ξεχωριστή Ελληνίδα, έφυγε από κοντά μας το Σάββατο 6 Φεβρουαρίου. Η Νανά Καλλιανέση ανέπτυξε μια πλούσια και δημιουργική δραστηριότητα στον εκδοτικό χώρο και η παρουσία και η εμπνευστικότητα της εμπύχωσε μια γενιά Ελλήνων δημιουργών.

Το περιοδικό, τιμώντας την μνήμη της δημοσίευσε στο περασμένο τεύχος κείμενα της Άλκης Ζέη και του Μένη Κουμανταρέα - ζωντανές μνήμες από τα χρόνια των διώξεων, των αγώνων αλλά και της δημιουργικής δουλειάς.

Σήμερα, ο εκδότης Λάμπης Ράππας, στενός συνεργάτης της, καταθέτει τη δική του μαρτυρία.

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ: Στο προηγούμενο τεύχος, στο κείμενο του Μένη Κουμανταρέα (σελ. 38, β' στήλη, 9η αράδα από κάτω) έχει παραλειφθεί το όνομα του Γ. Χειμωνά. Η φράση αυτή πρέπει να διαβαστεί: «χιουμορίστας πάντα ο Αμπατζόγλου, ο Γιώργος Χειμωνάς γιατρός όλων των λογοτεχνών με τα μακριά μαλλιά —ιδιαίτερα χαϊδεμένο παιδί της Νανάς...»

Η Νανά όπως τη γνώρισα

Η Νανά Καλλιανέση με τον Γ. Ρίτσο στα Χανιά.

«Λοιπόν, αύριο στις 11 στο βιβλιοπωλείο Κέδρος, Πανεπιστημίου 44, μέσα στη στοά» —με αυτά τα λόγια χωρίσαμε με τον Στρατή Τσίρκα, μια μέρα της Άνοιξης του 1965. Την άλλη μέρα, στις 11, μόλις μπήκα στο μικρό βιβλιοπωλείο του «Κέδρου» ο Τσίρκας λέει σε μια κυρία με την οποία μιλούσε: «Νανά, αυτός είναι ο Λάμπης, που σου 'ελεγα». Δεν ήξερα ποια ήταν η Νανά και γιατί της είχε μιλήσει για μένα. Η Νανά —μια ωραία κυρία, ψηλή, γοητευτική, χαμογελαστή— μου έτεινε το ένα χέρι —με το άλλο κρατούσε την πίπα με το τσιγάρο— και με μια ιδιαίτερη χάρη, που, όπως αργότερα διαπίστωσα, ήταν εντελώς δική της, μου είπε «καλώς ήρθες» με τέτοιο ύφος, λες και γνωριζόμασταν από παλιά. Βγήκαμε με τον Τσίρκα, πήγαμε σε κάποιο καφενείο να κουβεντιάσουμε. Μόλις πριν λίγους

μήνες είχα γυρίσει από ένα δεκαεξάχρονο «ταξίδι» στη Ρουμανία, και ο Τσίρκας παλιός φίλος από τα μαθητικά θρανία, προσφέρθηκε να με βοηθήσει για δουλειά. Άγνωστος εγώ τότε στην Αθήνα και οι οικογενειακές ανάγκες μεγάλες.

Και ήρθε η «εθνοσωτήρια» 21η Απριλίου. Δεύτερο «ταξίδι» μου - στη Γαλλία τούτη τη φορά. Ευτυχώς, μόνο για οχτώ μήνες. Ο χουντικός μας βασιλιάς φρόντισε χάρη στο ...«αντιχουντικό» του «κίνημα» του Δεκέμβρη, να διευκολύνει την επιστροφή μου. Γύρισα εφοδιασμένος με συμβόλαια γαλλικών εκδοτικών οίκων, και έτσι από το 1969 έγινα εκδότης «δι' ιδιον λογαριασμόν». Η Νανά δέχτηκε να αναλάβει τη διακίνηση των βιβλίων μου. Έτσι άρχισε η συστηματική συνεργασία μου με τον «Κέδρο», που από τα τέλη του 1972 εξελίχτηκε σε μια στενότερη και μόνιμη συνεργασία. Κάποτε, πολύ αργότερα, η Νανά μου είπε: «Εγώ εσένα σε ήξερα πολύ πριν έρθεις. Ο Γιάννης (ο Τσίρκας) και ο Σωκράτης (ο Καλιαρέκος, πα-

← Επανόρθωση: Στο περασμένο τεύχος, η φωτογραφία αυτή δημοσιεύθηκε με λανθασμένη λεζάντα. Η σωστή είναι: Η Νανά αριστερά, με την Άλκη Ζέη (δεξιά) στα τέλη του 1951 ή τις αρχές του 1952.

ΣΕΙΡΑ:

«ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΙ ΣΙΑ»,
Ταμισκή 78, τηλ. 279.720

λιός φίλος από την Αλεξάνδρεια, πέθανε το 1968) μου είχαν μιλήσει για σένα, μου είχαν πει πως μαζί σου θα μπορούσα να συνεργαστώ». Έτσι κατάλαβα και το νόημα των λόγων του Τσίρκα στην πρώτη μας συνάντηση.

Δύσκολα εκείνα τα χουντικά χρόνια για τους πνευματικούς δημιουργούς. Πηγαίνοντας τώρα καθημερινά σχεδόν στο «στέκι της Νανάς» μου δόθηκε η ευκαιρία να τη γνωρίσω από κοντά. Μου είναι δύσκολο να γράψω εδώ τις εντυπώσεις μου. Ό,τι και να πω δεν θα με ικανοποιήσει. Σαν να τη βλέπω να μπαίνει στο μαγαζί της με ένα αγέρωχο, επιβλητικό και συναρπαστικό ύφος, και με το τσιγάρο πάντα στο χέρι. Έξω οι χαφιέδες σουλατσέρναν. Η Νανά ήξερε πως την παρακολουθούσαν, όμως τίποτα δεν έδειχνε πως αυτό μπορούσε να την επηρεάσει στο έργο της και στη συμπεριφορά της. Είχε το χάρισμα να μπορεί να εμπνέει στους γύρω της ασφάλεια και αισιοδοξία. Γι' αυτό και όταν, μέσα στη μεγαλύτερη μαυρίλα της επταετίας, ορισμένοι συγγραφείς της πρότειναν να αναλάβει και να πατρωνάρει την έκδοση των «18 κειμένων» καθόλου δεν εδίστασε. Με τα «18 κείμενα» ένα ολόλαμπρο αστέρι έλαμψε στο σκοτεινό ως τότε πνευματικό ουρανό. Ακολούθησαν τα άλλα «Κείμενα», το περιοδικό «Η Συνέχεια» ενώ πιο συχνές παρουσιάζονταν πια οι προσωπικές εργασίες των λογοτεχνών μας. Οι «Εκδόσεις Κέδρος» είχαν γίνει συνώνυμες της αντιχουντικής πνευματικής πάλης και το «στέκι της Νανάς» είχε γίνει το εντευκτήριο της προοδευτικής αντιχουντικής διάνοησης.

Λύσσαγε ο Μπάμπαλης. Μπουρλότο θα βάλω εκεί, έσκουζε. Όμως ούτε η Νανά πτοήθηκε από τις απειλές αυτές και τις πάμπολλες προβοκάτσιες της Ασφάλειας, ούτε και οι συγγραφείς της. Ωπουν, λίγο μετά το Πολυτεχνείο, την έπιασαν και τη μάντρωσαν στην Ασφάλεια. Την απομόνωσαν. Της έκαναν ψυχολογικό βασανισμό. Ίσως να την ντοτάρισαν και με παραισθησιογόνα; Δεν ξέρω. Ξέρω μόνο ότι όταν μετά την α-

θώωσή της από το στρατοδικείο (η δίκη της Νανάς ήταν η τελευταία της χούντας, που έπνεε τότε τα λοισθήια) βγήκε έξω, δεν ήταν η Νανά που ξέραμε. Ωστόσο ο δυνατός της χαρακτήρας τη βοήθησε ώστε να μη γίνονται εμφανείς οι επιπτώσεις της φυλάκισής της στην υγεία της. Ως το 1981 σχεδόν, δεν είχα καταλάβει —κι άλλοι μαζί μου— την αλλαγή αυτή. Κάτι μικροδιαλείψεις στην αρχή, μια κάποια προϊούσα αποστασιοποίησή της από τα καθημερινά προβλήματα της δουλειάς τα αποδίδαμε ως τότε, σε φυσιολογική κούραση. Από κει και ύστερα όμως άρχισαν να μπαίνουν ανοιχτά πια τα ερωτηματικά. Σήμερα πιστεύω πως η αρρώστια αυτή που τόσο την ταλαιπώρησε τα τελευταία χρόνια έχει τις ρίζες της στο 1974 στο πέρασμά της από την Ασφάλεια των Μπάμπαλη και Σία.

Η Νανά (αριστερά) με τον Νίκο Καλλιανέση.

Άλλο ένα χαρακτηριστικό της Νανάς ήταν η «όσφρηση» (αυτό που οι Γάλλοι λένε *flair*) που είχε στο διάλεγμα των συνεργατών της - ακόμα και των συγγραφέων της, φυσικά των νέων που πρωτοεμφανίζονταν. Σαν να τη βλέπω με αυτό το δήθεν αδιάφορο ύφος της, να μας λέει: «καλός μπορεί να είναι αυτός, μα δεν μου πάει». Αυτό το «δεν μου πάει» τα έλεγε όλα —και σπάνια είχε πέσει έξω. Στη συνεργασία της ήτανε άψογη. Οι πιο παλιοί συγγραφείς της θα θυμούνται πως, παλιά, συνεργάζονταν μαζί της χωρίς συμβόλαιο. Το ίδιο και με τους τεχνικούς της

συνεργάτες. Ο λόγος της ήτανε συμβόλαιο. Και με εμάς, τους άμεσους συνεργάτες της στις εκδόσεις, η συμπεριφορά της ήταν εξαιρετική. Άκουγε τις γνώμες μας, μας υπέβαλε τις προτάσεις της. Δεν θυμάμαι ποτέ να ήρθαμε σε σύγκρουση μαζί της. Η μοναδική της «αδυναμία»: να βοηθάει τους νέους συγγραφείς, ακόμα και όταν τα πρώτα σημάδια δεν ήταν τόσο αισιόδοξα. Πράγμα που οικονομικά τη ζημίωνε πολύ, αλλά και εκδοτικά, γιατί με κάτι τέτοιες εκδόσεις (και δυστυχώς είναι αρκετές) έπεφτε το κύρος του «Κέδρου». «Ας τον βοηθήσουμε, έλεγε, ίσως αργότερα δώσει κάτι καλύτερο».

Θα μπορούσα πολλά ακόμα να πω για τη Νανά. Μα πρέπει κάπου να σταματήσω. Ο χώρος είναι λίγος και θέλω προτού κλείσω, να πω δυο λόγια για τον Νίκο Καλλιανέση, το σύζυγο της Νανάς, το θαυμάσιο αυτόν άνθρωπο που μαζί με τη Νανά ξεκίνησαν τον «Κέδρο» το 1953, και, ύστερα από τις πρώτες οικονομικές αντιξοότητες ανέλαβε μονάχη της η Νανά, και έφερε τον «Κέδρο» εκεί που όλοι μας τον ξέρουμε.

Το Νίκο τον ε γνώρισα στον «Κέδρο». Είχα ακούσει το όνομά του στη Μέση Ανατολή. Αξιωματικός του Ναυτικού, αποτάχθηκε με το κίνημα του 1935. Αποκαταστάθηκε στη Μ.Α. Στα γεγονότα του 1944, όταν οι Άγγλοι και τα ενεργούμενά τους, οι Έλληνες «νομιμόφρονες» ματοκυλούσαν τους Έλληνες ναύτες στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας ο πλοίαρχος Νίκος Καλλιανέσης έστειλε αναφορά στον προϊστάμενό του Σοφοκλή Βενιζέλο, υπουργό των Ναυτικών, όπου εξέθετε το πώς έγιναν τα γεγονότα και τις ευθύνες των Άγγλων και των Ελλήνων υποτακτικών τους. Αποτέλεσμα: τον πιάσανε, τον πέρασαν ναυτοδικείο, τον καθαίρεσαν τον φυλάκισαν. Μετά την απελευθέρωση τον έστειλαν στο «Νέο Παρθενώνα» στο Μακρονήσι, για «αναμόρφωση». Στο Μακρονήσι στη Χίο, στο Τρίκερι έκανε την «αναμόρφωσή» της και η Νανά. Αυτό το αξέχαστο ζευγάρι ίδρυσε τον «Κέδρο» — και η Νανά τον ολοκλήρωσε.

Λάμπης Ράππας

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ: **Μεροληπτική κατάθεση**
Μια προσωπική κατάθεση, που συγχρόνως είναι και μαρτυρία της γενιάς της δικτατορίας και της μεταπολίτευσης.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΟΥΝΙΔΗΣ: **Λεπτομέρειες**
Λεπτομέρειες του καθημερινού βίου, που κάνουν όμως τη ζωή μας... δύσκολη: πολλές φορές ανυπόφορη.
Μικρά χρονογραφήματα δημοσιευμένα στο περιοδικό ANTI.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
**ΤΟΥ
ΕΛΤΕ**

ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

**ΑΝΟΙΣΙΑΤΙΚΑ
ΤΕΤΡΑΜΗΝΑ ΤΜΗΜΑΤΑ**

ΔΕΛΗΒΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΓΓΛΙΚΑ - ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ - ΓΑΛΛΙΚΑ

- ΓΙΑ ΑΡΧΑΡΙΟΥΣ. Υψηλ 3-4 τάξεων που καλύπτει τη βασική δομή της γλώσσας στα αγγλικά, γερμανικά και γαλλικά.
- ΓΙΑ ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟΥΣ. Βελτίωση και συζήτηση.
- Εντατικά **LOWER**, για τις εξετάσεις του Ιουνίου.

ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ

ΚΕΝΤΡΟ:

ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΟΝ

ΠΡ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ 14

ΘΕΣΣΕΣ 9

ΤΗΛ. 375-606

ΤΗΛ. 743-627

Χορός: Η «έμβια» τέχνη

Αφιερωμένο στη μνήμη της
Δώρας Στράτου που κράτησε
ζωντανή την Τέχνη του
ελληνικού χορού.

της Κύρκης Αγραφιώτου

Ανάμεσα στα γραπτά κείμενα μια φράση του Πλάτωνα, που ονομάζει τους «αμόρφωτους» ανθρώπους «αχόρευτους», κέντριζε πάντα τη φαντασία μου. Να, λοιπόν, μια τέχνη που δεν εγγράφεται στην Ύλη, αλλά τη μεταβαλίνουμε δια μέσου των ιδίων των κορμιών μας: Η έμβια Τέχνη - ο χορός.

Έχουμε συνηθίσει αιώνες τώρα να σκύβουμε πάνω στα κλασικά (θεατρικά και μη) κείμενά μας, άλλοτε για να ανακαλύψουμε μέσα από τους «Μύθους» την όλη κινητική συμπεριφορά του Χορού (κόρου) και των ηρώων στο Δράμα, και άλλοτε για να μαντέψουμε την όλη «ΜΟΥΣΙΚΗ» παιδεία που γέννησε έναν Σοφοκλή και γύμνασε τον «καλόν κάγαθόν» πολίτη της χρυσής αθηναϊκής περιόδου. Μαθαίνουμε πως πρέπει να εκπαιδευόμαστε διαβάζοντας και αποστηθίζοντας τα κλασικά έργα. Πράξη σωστή με ελλιπή.

Έχουμε συνηθίσει, δηλαδή, να προστρέχουμε αποκλειστικά και μόνο στις Τέχνες του λόγου κάθε φορά που αναζητούμε να εμπλουτίσουμε τη σκέψη μας και, κατά συνέπεια τη ζωή μας. Η επικοινωνία μας με τη λογοτεχνία, καταλαμβάνει ποσοστό 90% και πλέον, συγκριτικά με την επικοινωνία μας με τις άλλες Τέχνες. Κι αυτό δεν οφείλεται στο γεγονός και μόνο ότι το βιβλίο είναι πιο εύκολο να φτάσει ως την βιβλιοθήκη μας, απ' ό,τι εμείς να φτάσουμε στο μουσείο, το θέατρο, τον κινηματογράφο ή την συναυλία κλπ.

Έχουμε επίσης ακόμα, συνηθίσει να θεωρούμε ότι ο χορός απευθύνεται ή εκφράζει αποκλειστικά και μόνο τον συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου, χωρίς μάλιστα να τον αναλύει, να τον αιτιολογεί, να τον σχολιάζει κτλ., όπως κάνει η Τέχνη του λόγου. Όταν μάλιστα αναφερόμαστε στους λαϊκούς χορούς, τότε και αυτή την έκφραση του συναισθηματικού κόσμου την περιορίζουμε σε τρία στοιχεία της: της λεβεντιάς, της χαράς και του έρωτα.

Με όλα αυτά που συνηθίσαμε να επισυνάπτουμε στην Τέχνη του χορού, το να τολμήσω εδώ να ισχυρισθώ ότι ο χορός —εκτός από ολόκληρη την γκάμα του ανθρώπινου ψυχικού κόσμου— εκφράζει και την διάνοια θα θεωρηθεί τρελό, ή, στην καλύτερη περίπτωση, απαράδεκτο και ακατανόητο.

Για όλους εκείνους που μπορεί να κάνουν τη σκέψη ότι: ίσως ο χορός με την έντεχνη και μόνο μορφή του μπορεί να αγγίζει, εκτός από συναισθήματα, και την διάνοια, έχοντας όργανο τη σωματική εμπειρία, ενώ αντίθετα υπό τη λαϊκή μορφή του περιλαμβάνει αποκλειστικά και μόνο τον ψυχισμό του ανθρώπου —για όλους αυτούς αντιπροτείνεται μια άλλη σκέψη. Ο χορός, όπως και όλες οι άλλες καλές Τέχνες, δεν διαχωρίζουν εδώ μεν την ψυχή, εκεί δε το νου. Δεν κάνουν δηλαδή, διάκριση ανάμεσα στον αυθόρμητο απλό λαό και τους λόγιους ανάμεσα στη λαϊκή μορφή

τέχνης και στην (έντεχνη) λόγια. Επιπλέον ο χορός ως Τέχνη απευθύνεται σε ολόκληρο τον άνθρωπο και ως Τέχνη πάλι τον περιλαμβάνει ολόκληρο στη διάρκεια της πραγμάτωσής της. Τέλος, ο χορός καλλιεργεί τον άνθρωπο έμπρακτα και άμεσα, καθώς μας μαρτυρούν σχετικές μελέτες επιστημόνων της κινησιοθεραπείας και της φυσικής αγωγής. Για αυτούς τους λόγους, λοιπόν ήρθε ίσως ο καιρός να συμπληρωθεί με πράξη η παθητική ανάγνωση βιβλίων, δηλαδή, παράλληλα με τη νοερή αποστήθιση να βυζαίνουμε τη Γνώση μέσα από το ζωντανό της Σώμα: το Σώμα του χορού.

Ενωτική διαδικασία

Ο χορός είναι η Τέχνη που απεικονίζει την ανεξάντλητη ποικιλία των μορφών του Κόσμου, καθώς αυτές δημιουργούνται διατηρούνται και εξαφανίζονται αλλάζοντας κάθε τόσο Ρυθμό. Ο χορός «μιλάει» με αέναα εναλλασσόμενες κινητικές εικόνες. Εικόνες ζωντανές, αφού το ρόλο της παλέτας αναλαμβάνει το ανθρώπινο ΕΙΝΑΙ. Και «Υπόμνημα εστί η εικών» λέει ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός.

Η ατέρμονη συμμετοχή του ανθρώπου στο χορευτικό γίνεσθαι, του συντηρεί την εσωτερική του Ενότητα, ενότητα Ψυχής - Πνεύματος - Σώματος. Τη διαδικασία της Ενότητας δεν την αντιλαμβανόμαστε —αν δεν μας την επισημάνουν— γιατί είναι μια φυσική λειτουργία, όπως πχ. είναι η όλη διαδικασία της ανάπτυξης, συντήρησης και φθοράς του Εαυτού μας στη διάρκεια της ζωής μας. Τελικά ο χορός αποδειχίνεται ότι είναι η ορμέφυτη πράξη - διαδικασία που βοηθάει τον άνθρωπο να αντιστέκεται σε κινδύνους όπως: ο νοοκρατικός - ορθολογιστικός προσανατολισμός ή ο πρακτικός εφησυχασμός, και γενικά η όποια νοητική, ψυχική και σωματική τελμάτωση, που οδηγεί στην αποσύνθεση του ΕΙΝΑΙ.

Αν την ενωτική διαδικασία που επιτελεί ο χορός μέσα στα άτομα, και σε συνέχεια στην κοινωνία, δεν την κατανοούμε, τότε δεν κατανοήσαμε ποτέ και γιατί είναι —σύμφωνα με τον Ευριπίδη— χορευτική η επέλαση του κάθε «Διόνυσου» στη χώρα του κάθε «Πενθέα». Αν επίσης, ως τώρα δεν έχουμε κατανοήσει τις Βάκχες του Ευριπίδη, δεν θα μπορούμε να κατανοήσουμε —ούτε καν να αντιληφθούμε— και το γιατί παράλληλα με τη σημερινή έξαρση του πνεύματος στα επιστημονικά εργαστήρια, συνυπάρχει —σε λαϊκή βάση— και η έξαρση η χορευτική· η χορομανία, όπως αποκαλούμε το μπρέικ ντανς, την ντίσκο ντανς

και την αύξηση των σχολών του χορού.

Σήμερα —και σε παγκόσμια κλίμακα αν εξαιρεθούν οι λαοί της Ανατολής— το ανεκτίμητο έργο της συντήρησης της Ενότητας του ανθρώπινου ΕΙΝΑΙ πραγματοποιείται (συνειδητά και σε βάθος) στη διάρκεια της ενασχόλησης του κόσμου με τον έντεχνο χορό. Οι ασχολούμενοι μόνο με τους λαϊκούς χορούς είχαν και έχουν μη συνειδητή την όλη λειτουργία της Ενότητας.

Επιδράσεις

Ο έντεχνος χορός όπως γνωρίζουμε δεν φυτρώνει στη σύγχρονη Ελλάδα, άσχετα αν οι ρίζες του είναι θαμμένες στη γη της εδώ και 2500 χρόνια. Και έπαψε να φυτρώνει επειδή η επί αιώνες ρωμαϊκή και τουρκική κατοχή, με την επικουρία και της νέας θρησκείας —της χριστιανικής— έγιναν η αιτία να χαθεί ο βαθύτερος στόχος της ελληνικής χορευτικής Τέχνης. Στη συνέχεια, αυτή η απώλεια του βαθύτερου στόχου του χορού, έγινε η αιτία ώστε να μην ασχοληθούν με αυτόν ο φιλολογικός και εικαστικός καλλιτεχνικός κύκλος. Αυτό στερήσε τον μεν χορό από κάθε σοβαρή φιλολογική υποστήριξη (απαραιτήτη —δυστυχώς— για κάθε Τέχνη) και εμάς από κάθε εγγράφη στη μακρόζωη Ύλη, ιστορική μαρτυρία των λογίων, σχετικά με αυτόν. Αποτέλεσμα, τέλος, της όλης κατάστασης ήταν να μετατραπεί ο χορός από συνειδητά ενοποιό λειτουργήμα (Τέχνη) σε θέαμα και διασκέδαση που δρουν τυχαία —άρα ελλιπώς— στη διαδικασία της ενοποίησης.

Δεν αναφέρθηκα προηγουμένως στις επιδράσεις άλλων λαών που πέρασαν από την Ελλάδα (Σλάβοι, Αλβανοί, Ιταλοί) γιατί δεν είχαν ανατρεπτικό ή παραμορφωτικό αντίκτυπο στους χορούς της, αλλά μόνο προσθετικό. Η Ρώμη όμως δεν είχε προσθετική παρέμβαση αλλά μετέτρεψε την όλη χορευτική εκδήλωση των ανθρώπων σε αισθητική απόλαυση για τους θεατές, και σε κινησιορυθμική εκτόνωση για τους χορεύοντες. Πρόβαλε δηλαδή μόνο την ομορφιά του κινούμενου σώματος μέσα από αυτόν, κάτι που βλέπουμε ακόμα στις μέρες μας στις περισσότερες χορογραφίες της τεχνотροπίας του μπαλέτου και σε όλους τους φολκλορικούς χορούς. Η Τουρκία στη συνέχεια έφερε πείνα, δυστυχία και αμορφωσιά, που ανέστειλαν κάθε ορμή για πνευματικές ή έστω αισθητικές αναζητήσεις. Το μόνο που κάναμε, συνειδητά κατά την περίοδο της τουρκικής κατοχής, ήταν να συντηρούμε με «γυμναστικούς» χορούς την αλήκη μας. Βλέπουμε λοιπόν ότι και

ΔΟΡΑ ΣΤΡΑΤΟΥ

«Όταν εγώ πεθάνω, θα πεθάνει και ο ελληνικός χορός».

Τα λόγια αυτά, γνωστά στους πιο στενούς συνεργάτες της εκφράζουν ίσως καλύτερα από οτιδήποτε άλλο το πάθος με το οποίο υπηρέτησε σε όλη της τη ζωή τον ελληνικό χορό και την ταύτιση της Δώρας Στράτου με την παράδοση και τη συνέχειά του.

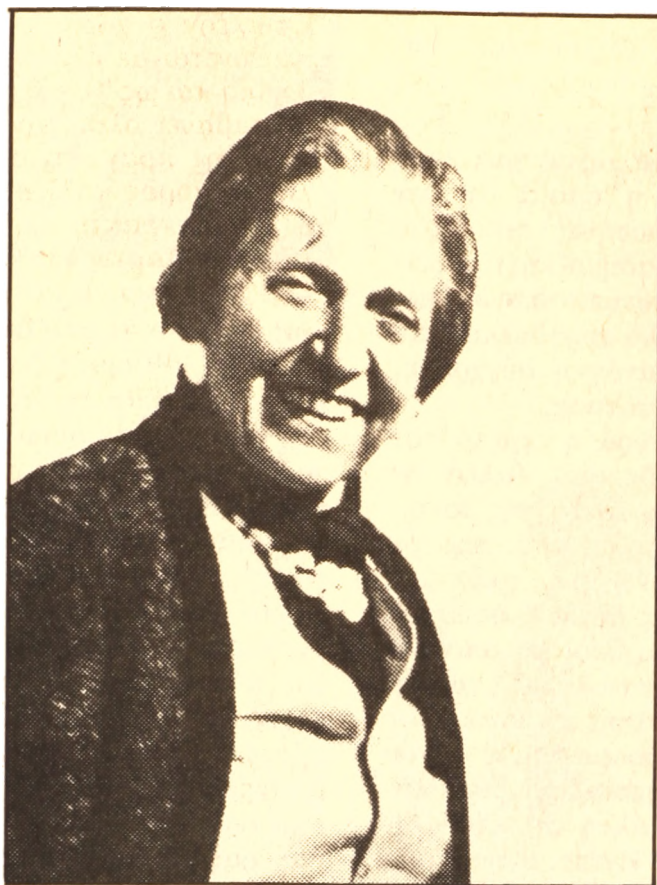
Η Δόρα Στράτου, που έφυγε στις 19 του Γενάρη, στην ηλικία των 85 χρόνων, ήταν μια σεβάσμια δέσποινα που ενστερνίστηκε τις αξίες του παραδοσιακού μας πολιτισμού και μόχθησε για την προβολή τους.

Η διαδρομή της ζωής της μέχρι το 1952, οπότε και συνεκρότησε την πρώτη της χορευτική ομάδα, κάθε άλλο παρά υποδήλωνε την κατοπινή της εξέλιξη.

Εγγονή του συγγραφέα του «Αγαπητικού της Βοσκοπούλας» Δ. Κορομηλά και κόρη του πολιτικού Ν. Στράτου, έχαιρε, όπως κάθε κοπέλα του κύκλου της, μιας καθαρά κλασικής μουσικής παιδείας, που μετά τη φυγή της οικογένειάς της στην Κεντρική Ευρώπη και την Αμερική, το 1922, είχε τη δυνατότητα να καλλιεργήσει.

Η συνεργασία της με τον Κάρολο Κουν και η συμβολή της στην άνδρωση του «Θεάτρου Τέχνης» την περίοδο της κατοχής, την κατοχύρωσαν σίγουρα με απαραίτητες για τη μετέπειτα πορεία της σκηνικές γνώσεις.

Παρ' όλα ταύτα τα βαθύτερα αίτια της δραδυφλεγούς στροφής της, στα 50 της χρόνια, προς έναν τομέα ξένο προς τις σπουδές της, θα παραμείνουν, και μετά το θάνατό της, μετέωρα μέσα στο πλαίσιο των ατεκμηρίωτων εκδοχών. Ίσως όμως, η απόσταση που είχε, αστή αυτή, με τους λαϊκούς καλλιτέχνες και που με την πάροδο του χρόνου μεταβλήθηκε σε θρησκευτική σχεδόν ευλάβεια να ήταν και το ισχυρότερο ατού της Δώρας Στράτου.

Σήμερα, 35 χρόνια μετά, όλοι, ειδικοί εθνολόγοι και απλοί φίλοι του θεάματος αναγνωρίζουν την αξία του έργου της που συνίστατο κυρίως στην αναλλοίωτη από κάθε είδους παρεμβάσεις διάσωση του πρωτογενούς λαϊκού στοιχείου.

Η Δόρα Στράτου, παρά την έλλειψη συνεργασίας, που συνάντησε από μερίδα των λαογράφων της εποχής της, παρά τις αντιδράσεις της μεταπολεμικής κοινωνίας – εσωτερικών μεταναστών στην πλειοψηφία – που πάσχιζε να αποβάλλει κάθε στοιχείο ενδεικτικό της καταγωγής της, στερούμενη για πολλά χρόνια την οικονομική υποστήριξη του κράτους και βασιζόμενη σε επιχορηγήσεις από το εξωτερικό, κατόρθωσε να δημιουργήσει το 1953 τη **θεατρική παράσταση με λαϊκούς χορούς και δημοτικά τραγούδια**.

Το «Σωματείο «Ελληνικών Χορών» – Δόρα Στράτου, ήταν και παραμένει μέχρι τις μέρες μας, τουλάχιστον στον ευρωπαϊκό χώρο, το πρώτο και μοναδικό

ημιεπαγγελματικό συγκρότημα αυθεντικών χορευτών και οργανοπαικτών, που η ίδια οργάνωσε χτενίζοντας ακαταπόνητα και την πιο δύσβατη γωνία της ελληνικής γης. Είναι το μοναδικό συγκρότημα λαϊκών χορών στη γηραιά ήπειρο που διασώζει ανέπαφο στις παραστάσεις το τελετουργικό στοιχείο, αυτοπροστατευόμενο έτσι από τη στείρα τυποποίηση.

Εξοπλισμένο με 3.000 αυθεντικές φορεσιές που συνέλεξε μετά από προσωπικές στερήσεις η δημιουργός του – πρόκειται για τη μεγαλύτερη συλλογή στη χώρα μας – εργαστήριο συντήρησής τους, 3 υπαίθρια θέατρα για την παρουσίαση των χορών, βιβλιοθήκη και ταινιοθήκη για τη θεωρητική μελέτη καθώς και μια σειρά 40 δίσκων θα αποτελεί ένα ανεκτίμητης αξίας αυτόνομο οργανισμό, ένα ζωντανό μουσείο του ελληνικού χορού. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στη διάρκεια των 35 χρόνων του, το Σωματείο έδωσε μόνο στην Ελλάδα 4.500 παραστάσεις, στις οποίες – σε όλες ανεξαιρέτως – η μορφή της Δώρας Στράτου ήταν πάντα παρούσα.

Και είναι απορίας άξιο γιατί ο οργανισμός αυτός, που σεβάστηκε όσο κανείς άλλος την πολυμορφία της κλειστής κοινωνίας του χωριού, αμφισβητώντας έτσι όσο κανείς άλλος έμμεσα την εξουσία της Αθήνας, υποστηρίζοντας με άλλα λόγια την αποκέντρωση, δεν εντάχθηκε ποτέ στο πρόγραμμα των προοδευτικών κομμάτων. Η πολιτική διάσταση του έργου της ξεφεύγει σίγουρα από τους στόχους της ίδιας της Δώρας Στράτου και από τα πλαίσια μιας απλής μεταθανάτιας μνείας, δίνει όμως μια ολοκληρωμένη εικόνα της συμβολής της στον πολιτισμό της νεώτερης Ελλάδας.

Χωρίς την ενεργό παρουσία της Δώρας Στράτου, δεν θα είχε καταδικασθεί μόνο ο ελληνικός χορός σε αφανισμό...

Λήδα Καζαντζάκη

ατά την περίοδο αυτή προβάλλεται μέσα από το χορό ο δυναμικός του Σώματος, ένα μικρό-αλλά βέβαια σημαντικό—μέρος της Ψυχής, ενώ μένουν στη φαιρα του μη συνειδητού οι οιοεσδήποτε άλλες ενοποιές εργασίες αυτής της τέχνης.

Αλλά, για να γίνει κοινώς αποδεκτή μια τέτοια θέση, χρειάζεται ίσως να αναφερθούμε για λίγο την έννοια χορός, τη σημασία του χορού στη ζωή μας και, τελευταία, να επικεντρωθούμε στην πορεία του μες στον ελλαδικό χώρο, για να προβάλουμε τα στοιχεία που μας ενδιαφέρουν. Η ιστορική θρησκεία παρερμηνευμένη θυσίασε καθετί που εκλάζονταν με όργανο το σώμα του

ανθρώπου, στο βωμό μιας «αμόλυπτης» πνευματικής αναζητήσης.

Έτσι, λοιπόν, η συνεπικουρία των τριών, Ρώμη - Τουρκία - Χριστιανισμός κούφωσαν τη χορευτική Τέχνη των Ελλήνων. Και η Τερψιχόρη και ο Διόνυσος απογοητευμένοι αλλά και σοφοί καθώς ήταν μπήκαν στο χρονοντούλαπο, και τα βράδια, σαν τα φαντάσματα της δεύτερης πράξης της «Ζιζέλ», βγαίνουν στην ύπαιθρο και μάθαιναν τον απλό λαό να χορεύει.

Κάπως έτσι γεννήθηκαν οι τελευταίοι παραδοσιακοί μας χοροί, και συντηρήθηκαν ο παλιόι.

Κλείνοντας τη μεγάλη αυτή παρένθεση, και ύστερα από όσα

είπαμε ως εδώ, γίνεται εύκολα φανερό ότι οι χοροί μας ανάμεσά τους κάτι κουβαλούν από τη σοφία της νεότερης αλλά και της κλασικής Ελλάδας. Η συνεισφορά μας φυσικά θα πρέπει να γίνει από τους με ενοποιό λειτουργία, δηλαδή με «έντεχνο»* τρόπο, χορευμένους χορούς μας. Και να μην μείνουν αυτοί οι χοροί εκεί όπου ξαφνικά τους άφησε η Δόρα Στράτου, αλλά εκεί όπου ονειρευόταν να τους πάει, αν ζούσε μιαν ακόμα ζωή.

Απομένει επομένως σε όσους βαδίζουν στα χνάρια της Δώρας Στράτου να αποδείξουμε ότι πράγματι ανάμεσα στους παραδοσιακούς χορούς μας υπάρχουν και κομμάτια αληθινής Τέχνης.

Ένας τέτοιος προσανατολισμός είναι αναγκαίος. Το να ασχοληθείς —αντίθετα— απλώς και μόνο με το αν και κατά πόσο ο «καλαματιανός» (χορός) χορεύεται σωστότερα από τους Μακεδόνες ή τους Πελοποννήσιους, και ο «Πεντοζάλης» από τους Ρεθυμνιώτες ή τους Χανιώτες (ασχολία που κατάντησε μονομανία των —εκτός της Δώρας Στράτου— ερευνητών των χορών μας) είναι έργο που σίγουρα δεν μπορεί να ενδιαφέρει. □

* Ο όρος έντεχνος χρησιμοποιείται για να προσδώσει, στη συγκεκριμένη περίπτωση, την έννοια της συνειδητοποιημένης κουλτούρας, ως αποτέλεσμα της ενασχόλησης των ανθρώπων με τις καλές τέχνες.

ΑΝΤΙ-ΣΤΙΞΕΙΣ

Αξιοσημείωτες κυκλοφορίες δίσκων

Ο ΗΧΟΣ ΤΗΣ «ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΗΣ ΠΟΛΗΣ»

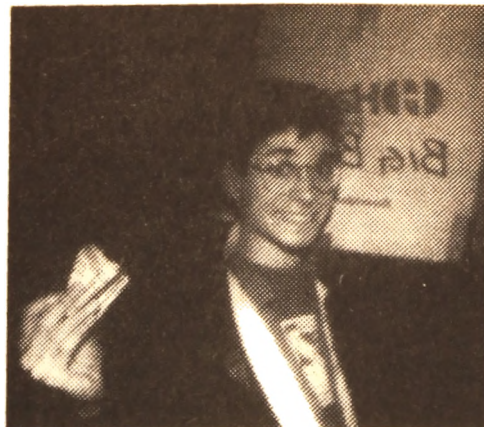
Ασφαλώς, και έξυπνες μπορούν να θεωρηθούν οι πρόσφατες (τουλάχιστον) βολιδοσκοπήσεις της «αγοράς των εικόνων», εκ μέρους του Μπερνάρντο Μπερτολούτσι και των συνεργατών του (!), και φροντισμένες, δουλεμένες με μεράκι, προκύπτουν οι «απαντήσεις» στα διλήμματα που γεννούν οι «εκτιμήσεις» και οι δόκιμες επιλογές και με γνώση παρακάμπτονται οι περιορισμοί που θέτει η υπεραφθονία των μέσων στην προσωπική έκφραση... Όμως τίποτε από όλα αυτά δεν δίνει μια «τιμήν ένεκεν» προτεραιότητα στο «σάουντρακ» της ταινίας *Ο Τελευταίος Αυτοκράτορας*, όσο κι αν τα παραπάνω βρίσκουν τον τρόπο τους να αντανακλούν τόσο στην αισθητική επιφάνεια, όσο και στο περιεχόμενο της μουσικής. Αν και με κανέναν τρόπο δεν μπορούμε να συγκρίνουμε αυτή τη μουσική με την τραχειά - αλλά και καλλιερημένη - ενέργεια του πρόσφατου διονυσιακού άθλου των Big Black για παράδειγμα, την ξεχωρίζουμε και την προθέτουμε στους υπόλοιπους για ένα και μόνο λόγο: παροπλίζει τη λειτουργία της σαν «κινηματογραφική μουσική» και σαν νοσταλγικός απόηχος της ταινίας, κερδίζοντας με τη γοητεία και την ποιότητά της την αυτονομία της ζωής της πάνω στο δινύλιο. Και μολονότι ο Cong Su, ο ένας από τους τρεις συνθέτες που - κατά κύριο λόγο - ευθύνονται για το δίσκο «The Last Emperor» (VIRGIN), δεν έχει να δείξει τίποτε παραπάνω από μια προφανή, όσο και αόριστη, απωνατολίτικη μουσική ταυτότητα, φτάνει και περισσεύει η φαντασία, η ευφυΐα και η ευαισθησία των Ryuichi Sakamoto και David

Byrne, για την αρτιότητα μιας ηχογράφησης, η οποία αν δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν έργο σύγχρονης (ακαδημαϊκής) μουσικής παιδείας συνιστά οπωσδήποτε ένα λίγο-πολύ σπονδυλωτό έργο μιας κατ' ανάγκη σύγχρονης μουσικής εκφραστικής.

Στη μια πλευρά η σουΐτα του Sakamoto αναδεικνύει (αλλά όχι όσο πρέπει) τις αρετές της μουσικής ιδιοσυγκρασίας του, και τις επιδράσεις πάνω της, τόσο από την πλευρά της δυτικής ρομαντικής παράδοσης όσο και από αυτήν της απωνατολίτικης αισθητικής και ηχητικής με έναν τόσο δα τόνο μελοδραματισμού - που ευτυχώς (ή δυστυχώς;) δεν πλατυάζει. Στην άλλη όψη του δίσκου, ο David Byrne, πάντα τολμηρός δοκιμαστής καινούριων ακουσμάτων, στρέφει κι αυτός τις αισθήσεις του προς την Ανατολή, εισπνέοντας το «πνεύμα» της και εκπνέοντας την «αίσθησή» της από κοινού με τις προσωπικές του εμπνεύσεις και... χαριτολογίες! Και τίποτα εδώ δεν θυμίζει την ιδιωματική ιστορία του Talking Heads, ή τις πολυπρισματικές αναζητήσεις του ίδιου, στο χώρο μεταλλαγής του τριτοκοσμισμού σε υποδομή ανεξάντλητων τρόπων πειθαρχημένου δυτικού «στοχασμού».

ΠΕΡΙ ΟΡΓΑΣΜΟΥ ΓΕΝΙΚΩΣ...

Οι Big Black κατάγονται από το Σικάγο και νιώθουν σίγουρα κάτι παραπάνω από περήφανοι για το γεγονός ότι μετέφεραν αυτό το προκλητικό όνομα (που το άκουσμά του δεν άφησε ασοκάριστο κανέναν πουριτανό ή ρατσιστή...) σε ολόκληρη την επικράτεια των οριακών ζωνών του ροκ εν ρολ θορύβου και της ηλεκτρικής έκστασης, δίχως να χάσουν

ούτε λεπτό τον προσανατολισμό τους ως προς τι ακριβώς σήμαινε ένα τέτοιο όνομα γι' αυτούς και κυρίως ως προς τι, ανεξάντλητη, ενέργεια αξιοποιούσαν στη μουσική ή στην καθαρά ηχητική αντιπροσώπευσή του. Είναι κάτι παραπάνω από ενδεικτικό το γεγονός ότι από τις πρώτες ημέρες υλοποίησης των «ανατρεπτικών» σχεδίων των Big Black, εις δάρος του κύρους και της πειθούς των γλυκανάλατων και λιπαρών εδεσμάτων του εκ-πολιτιστικού (υποτίθεται) κατεστημένου των αμερικάνικων (και όχι μόνο) μέσων μαζικής αποκοίμισης, η σύνθεση του γκρουπ διαρκώς αλλάζει, χωρίς ωστόσο να σημειώνεται ούτε η παραμικρή υποχώρηση από το μέτωπο της συνειδησιακής εγρήγορσης, της μύχιας ανάγκης γι' δυνατές συγκινήσεις και της ασυμπλεγμάτιστης δημιουργικής ευδιαθεσίας. Έξι περίπου χρόνια αργότερα, από τα αρχικά μέλη έχει απομείνει μόνο ο φρενιώδης στο παίξιμο της κιθάρας Στηβ Αλμπίνι. Κι όμως το L.P. «Songs About Fucking» (Δικαίωμα Διάβασης) παρ' όλη την καταφανή ανωτερότητά του, δεν μοιάζει στη διαχρονική του θεώρηση, παρά σαν ο άμεσος, πλην όμως απίστευτα εξελιγμένος, απόγονος των τεσσάρων πρώτων δωδεκάιντων E.P. και των δύο επτάιντων σινγκλ. Τα οποία και σηματοδίνουν την σχεδόν ηρωική πορεία των Big Black προς την οριστική αναθεώρηση, κάθε σκοταδιστικής και λιγόνψυχης απόρριψης των ηλεκτρικών - θορυβικών - εκκενώσεων ως μέσο έκφρασης και ψυχαγωγίας, όσο και κάθε γεροντοκορίστικης «νεοορθοδοξίας» των απανταχού φορμαλιστών, που δεν διστάζουν να σαδανώνουν κατ' επανάληψη το ροκ (και την ελευθερία εννοείται που αυτό παρέχει) στιλδώνοντας εκ νέου αυτό που έχει ήδη ωραιοποιηθεί και περικόποντας επιπλέον αυτό που έχει ήδη λογοκριθεί.

Γι' αυτούς όλους τους λόγους και για άλλους που δεν ευκαιρούμε να μεταγράψουμε στο χαρτί απομονώνοντάς τους από την ολική εμπειρία της μουσικής των Big Black, αυτό το δαιμόνιο σύνολο αποτελεί μια πρώτου μεγέθους σύνοψη των τρόπων με τους οποίους η πολιτική στάση ζωής και η γλώσσα της, αλληλοδρά με την παράδοση, αλλά και με την

«ανθαιρεσία» της αληθινά νεανικής μουσικής, παράγοντας ωριμότητα και ετοιμότητα σκέψης και δημιουργώντας ερείσματα που συγκρατούν το ηχητικό ξόδεμα και τη μουσική σε επίπεδα χειροπιαστής ιδεολογίας και υπερβατικής ζωτικής πυγμής... Το «Songs About Fucking» απέχει τόσο από το βούρκο του Hardcore, όσο και από τις ασκήσεις ύφους του «σκληροτράχηλου» ροκ. Είναι μια συγκινησιακά φορτισμένη τέχνη του θορύβου, η οποία δεν διανοείται να απαλλαγεί από το θόρυβο της τέχνης της, μα και από την ευφυΐα της «έμπνευσής» της.

ΑΚΟΜΑ ΜΙΑ ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΚΡΟΥΣΗ:

Δεν είναι και τόσο λίγοι αυτοί που εκτίμησαν τη στροφή των Sonic Youth, σε μια περισσότερο αποδοτική διεθύνση και σιγά-σιγά εκλέπτυνση των οργανικών κρεσέντων της μουσικής τους και των σκόρπιων, φάλτσων φωνητικών με τα οποία προσανατόλιζαν - παρά διάνθιζαν - τις πιο ροκ «φυγές» τους, σαν μια κρίσιμη υποχώρηση του νεοϋορκέζικου θράσους τους. Σαν άλλη μια, εκ των πραγμάτων «δέδηλη», θυσία στο βωμό της καλλιτεχνικής εκδήλωσης, αν όχι και της ευρύτερης αναγνώρισής τους έξω από τα (όχι πάντα), ασφυκτικά όρια ενός αμερικάνικου ή έστω και διεθνούς, ροκ underground. Και κάτι τέτοιες εντυπώσεις προσκόμιζαν μάλλον σε πολλούς, άλμπουμ σαν το *Bad Moon Rising* (1985) ή αργότερα σαν το «Evol». Και ίσως ακόμη και σήμερα που οι Sonic Youth επανέρχονται «δριμύτεροι» με το «Sister» (Δικαίωμα Διάβασης) να θωρακίζονται επιμελώς οι επαίοντες, από κοινού με τους υποτιθέμενα φανατικούς οπαδούς του συγκροτήματος, με εθελότυφλα επιχειρήματα περί της επικίνδυνης και, (για κάποιους, προφανώς, μεταφυσικούς λόγους), περί της αδικαιολόγητης συνδιαλλαγής με την ηπιότητα και τη χαλάρωση.

Όμως, όσοι προσπεράσουν αδιάφοροι αυτό το αιρετικό εγχειρίδιο πίστης στην ξανακερδισμένη - μέσα από τη διαστροφή - αθωότητα, δεν θα 'χουν κάνει παρά ένα ακόμη δῆμα παράδοσης στο δικό τους, ήδη αφυδατωμένο, σωφρονιστικό σύστημα. Γιατί ο κίνδυνος της παραίτησης από μια ενεργητική στάση ζωής δεν παραμονεύει μόνο στην αποδοχή της μετριοπάθειας και του εφησυχασμού, αλλά και στην ανακουφιστική και ιδιαιτέρως βολική πεποίθηση πως ό,τι μας εκτονώνει ή μας ξεπερνά, την ίδια στιγμή μας διασώζει από την εξουσιαστική, όσο και από τη συμβιδασμένη πλευρά του εαυτού μας - πόσο σοβαρή και πειστική είναι, για παράδειγμα, η επαναστικότητα των εμποροβιομηχάνων του «ατίθασου» Heavy Metal, και πόση σημασία έχουμε δώσει άραγε σε μερικά αριστουργήματα (ικανά να σε απογειώσουν ως τους πιο μακρινούς ορίζοντες της παιδικής σου ηλικίας), από τους σκουπιδότοπους των hit parade και τους δοκιμαστικούς σωλήνες ερμητικών υπερμοντέρνων στούντιο, σαν αυτά που παρήγαγαν τη ντίσκο μιας Ντόνα Σάμερ ή μιας Αμάντα Ληρ;

Οι Sonic Youth βρίσκονται λοιπόν έξω από όλες αυτές τις ζαβολιές στο παιχνίδι της πλαστογραφίας των ιδεολογιών και των πραγματικοτήτων του καθενός μας, ακριδώς γιατί έχουν συνείδηση του γεγονότος ότι σε τούτο το παιχνίδι τόσο εμείς όσο κι αυτοί δεν είναι παρά πιόνια. Γνωρίζουν όμως επιπλέον πως όλο αυτό το «θέατρο» δεν παίζεται ποτέ ερήμην μας. Γι' αυτό οι Θέρστον Μουρ, Λη Ρανάλντο, Μπομπ Μπερτ και Κιμ Γκόρντον (η καταλυτική γυναικεία παρουσία στο γκρουπ) παίζουν τη μουσική τους όχι για να ασκήσουν το ταλέντο τους, ούτε απλώς για να ξεφύγουν από τις κατασταλτικές, γι' αυτό και νευρωτικές, συνθήκες της καθημερινότητάς τους, αλλά για να εξασφαλίσουν τους δικούς τους τρόπους λύτρωσης από όλα αυτά, μα και την ελευθερία του να εκφράζονται δίχως στρατηγικούς σχεδιασμούς και πέρα από κάθε μορφής ένταξη ή στράτευση. Διεκδικούν και εξασφαλίζουν την ελευθερία του να ονειρεύονται με κάθε μόριο του σώματός τους (που γίνεται ένα με τα όργανα) και σε κάθε άπλωμα της σκέψης (που γίνεται ένα με τη πραγμασία τους), νοσταλγώντας τον πρωτογενή ερωτισμό και τη χαμένη αθωότητα, την ίδια στιγμή που ολισθαίνουν όλο και πιο βαθιά στον εφιάλτη. Έναν εφιάλτη, τον οποίο, στο βαθμό που δεν τον επιχορηγεί ο σύγχρονος, μεταβιομηχανικός τρόπος ζωής, τον δημιουργούν από μόνοι τους.

Χρήστος Τσανάκας

Πικάσο και άλλοι στο Παρίσι...

Οι μεγάλες εκθέσεις που παρουσιάζουν ολόκληρο το έργο ενός καλλιτέχνη, ή μια σημαντική περίοδό του, ιδίως όταν συμπίπτουν χρονικά, προσφέρουν και δυνατότητες γνωριμίας πιο συστηματικής με το συγκεκριμένο καλλιτέχνη, και ευκαιρίες σύγκρισης και αναθεώρησης των κατηγοριών στις οποίες τεινουμε να κατατάζουμε τους καλλιτέχνες για να τους μελετήσουμε πιο εμπεριστατωμένα. Έτσι στο Παρίσι το περασμένο δεκαήμερο μπόρεσα να δω τρεις διαφορετικές εκφάνσεις του «ρεαλισμού», κατηγορίας που συχνά συνωνυμεί με τον «νατουραλισμό», το «βερισμό» κτλ.

Μια έκθεση λοιπόν σχεδόν ολόκληρου του Θουρμπάρν (1598-1664), μια πλήρη του Ντεγκά (1834-1917) και μια του Πικάσο (1881-1973) των τελευταίων 20 ετών του (1953-1973).

Θουρμπάρν, Ντεγκά, Πικάσο τρεις μεγάλοι ζωγράφοι του 17ου, του 19ου και του 20ου αιώνα, έρχονται στα χέρια με το αιώνιο πρόβλημα της ζωγραφικής αναπαράστασης αυτού που βλέπουν γύρω τους ή που οραματίζονται μέσα τους, πάντα με τη γλώσσα της εικαστικής μίμησης, με το καθρέφτισμα στις δυο διαστάσεις της φαινόμενης πραγματικότητας μέσα από όλες τις αισθήσεις τους, όχι μόνο μέσα από τα μάτια τους. Αν διαφέρουν οι τρεις είναι και στις αναλογίες με τις οποίες προσμινύουν την έκφραση στην υποκειμενική τους όραση.

Έτσι ο Θουρμπάρν απεικονίζει άγιους ή σκηνές από το βίο του Χριστού με τις ενδυμασίες και το ύφος χωρικών της Ανδαλουσίας, με διάθεση ήρεμης τοποθέτησης του θαύματος μέσα στη ζωή, με την ίδια φωτεινή γαλήνη με την οποία απεικονίζει τους ασπροντυμένους βενεδικτινούς μοναχούς την ώρα που γευματίζουν να δέχονται έναν απρό-

Ντεγκά, Μικρή χορεύτρια, γλυπτό, μπρούντζος και ύφασμα, 1880-1881.

σμενο επισκεπτή, τον Άγιο Ουγο, μέσα στην ηλιόλουστη τραπεζαρία τους.

Η ποιότητα της ζωγραφικής εί-

Θουρμπάρν. Το θαύμα του Αγίου Ουγου (γύρω στα 1633)

ναι τέτοια που το θαύμα ζωντανεύει και το όραμα γίνεται μέρος της καθημερινότητας, γιατί όλα, καλόγεροι, σκεύη του τραπέζιου, λεμόνια, ποτήρια όπως κι οι άγιοι είναι ζωγραφισμένα με την πιο εμπνευσμένη προσήλωση στην πραγματικά φαινόμενη όψη τους. Αν σε μερικές σκηνές θυμάμαι τον Γκρέκο, από τον οποίο προέρχονται ίσως μερικά εικονογραφικά σχήματα, είναι για να υπογραμμίσω την τεράστια διαφορά αντίληψης που χαρακτηρίζει τα ορμητικά απόκοσμα οράματα και τον παροξυσμένο μυστικισμό του εξπρεσιονιστή Θεοτοκόπουλου, από τη γαλήνια ενατένιση του όχι λιγότερο βαθιού οραματιστή αλλά και ρεαλιστή Θουρμπάρν που εισάγει το θαύμα στην καθημερινή ζωή.

Πιο «απαθής» ίσως, λιγότερο οραματιστής πάντως, ο Ντεγκά συνεπαίρνεται πιο πολύ κι από το παιχνίδι των χρωμάτων και του φωτός, από τον σχεδιασμό των όγκων και των μορφών στον περιβάλλοντα κόσμο και κυρίως στα γυμνά σώματα των γυναικών. Η συγκίνησή του, καθόλου βέβαια θρησκευτική, είναι πιο αισθητική από αισθησιακή. Ο τρόπος που είναι ζωγραφισμένες οι δεκατετράχρονες μπαλαρίνες με τα άγουρα κορμιά οι χορευτικές κινήσεις τους, οι πλάτες κι οι γλουτοί των λουόμενων γυναικών, οι στάσεις τους στο θεωρείο, στο χορό ή στον οίκο ανοχής δείχνει ένα ζωγράφο για τον οποίο το γυναικείο σώμα, οι καμπύλες κι οι πιο κρυφές διπλές του δεν έχουν μυστικά. Πλύστρες, σιδερώτρες, μοδίστρες, γυναίκες που βγαίνουν ή μπαίνουν στην μπανιέρα, που σκουπίζονται, χτενίζονται, λουζουν τα μαλλιά τους, κυρίες του αστικού κόσμου που τον περιβάλλει, τις πιάνει όλες το αδυσώπητο μάτι του Ντεγκά στις πιο καθημερινές ασχολίες τους. Όπως έλεγε ο ίδιος «πριν 200 χρόνια θα είχα ζωγραφίσει τη Σουζάνα λουόμενη... τώρα ζωγραφίζω γυναίκες στη μπανιέρα... Ως τώρα το γυμνό ζωγραφιζόταν πάντα ποζαρισμένο, αποβλέποντας σε ένα συγκεκριμένο κοινό. Οι γυναίκες μου είναι απλοί άνθρωποι, τίμιες, δεν ασχολούνται με τίποτα άλλο παρά με τις φυσιολογικές τους ασχολίες. Να μια που πλένει τα πόδια της. Είναι σαν να την κυττάξεις από την κλειδαρότρυπα». Πάλι η πειστική ανάγκη της εικαστικής απόδοσης της φαινόμενης πραγματικότητας - μιας πραγματικότητας που συγκινεί ζωγραφικά τον Ντεγκά, όσο οι ασπροντυμένοι Βενεδικτινοί του Θουρμπάρν - ζωγραφικά: δηλαδή πέρα από τη θρησκεία ή τη γυναίκα.

Ο Πικάσο ξεκίνησε στις αρχές του αιώνα κατ' εξοχήν ρεαλιστής και παραστατικός ζωγράφος.

Δεν εγκατέλειψε ούτε με τον κυβισμό την ανθρώπινη μορφή. Στα τελευταία 20 χρόνια της ζωής του, από 72 ως 92 χρονών, επέστρεψε σε έναν ρεαλισμό εμπλουτισμένο με όλες τις παραμορφώσεις με όλα τα τολμήματα που είχε σκαρφιστεί και δοκιμάσει, παροξυμένο από το μένος του για τη ζωή. Τη βλέπει τη ζωή πάντα θηλυκή, γυναίκα που τη ζωγραφίζει αδιάκοπα όπως την αρπάζει στα χέρια του, από όλες τις πλευρές, σε όλες τις στάσεις, σε όλες τις λειτουργίες της, από το φιλή ως το κατούρημα. Πρόκειται πάντα για γυναίκα που αγαπά, γυναίκα του κόσμου που άμεσα τον περιβάλλει. Την προσκυνάει με την τέχνη του, αυτή τη ζωγραφική που την ονοματίζει το 1963 «*πιο ισχυρή από μένα - με κάνει και φτιάχνω ό,τι θέλει*».

Η πίεση της όσο γίνεται ακρι-

Πικάσο, *Γυναίκα που κατούρη*, 1965.

βέστερης έκφρασης αυτού του πάθους τον κάνει να συστρέφει και να παραμορφώνει τα κορμιά για να τα δείξει ταυτόχρονα από όλες τις πλευρές με δεξιοτεχνία και μανία τέτοια που μεταδίνεται στο θεατή. Αν και ρεαλιστικά τα έργα του δεν έχουν τίποτα από την ατάραχη παρατήρηση και την απόσταση του Ντεγκά. Φαντάζουν όλο και πιο εξπρεσιονιστικά, κι ας έχουν ξεκινήσει από τη χειροπιαστή πραγματικότητα κι ας ήθελε «*να μη βλέπει κανείς τη διαφορά ανάμεσα σε μια γυναίκα καθισμένη σε καρέκλα και στη ζωγραφιά της γυναίκας*». Ο Πικάσο θεσπίζει ο ίδιος τους νόμους και τις συμβάσεις της τέχνης του, έτσι μπορεί ο ίδιος να τους παραβιάζει, να τους ανατρέπει, απόλυτος κυρίαρχος των μέσων του ως το τελευταίο του σχέδιο. Ο αληθινός πυρετός δημιουργίας και η ακράτητη ζωτικότητα που χαρακτηρίζει τα τελευταία χρόνια του είναι αλήθεια απίστευτη. Υπολο-

γίζεται ότι ανάμεσα Γενάρη 1969 και Γενάρη 1970 έφτιαξε 167 πίνακες, και ανάμεσα Σεπτέμβρη 1970 και Ιούνιο 1972 έφτιαξε 201 πίνακες, χώρια τις εκατοντάδες σχέδια και χαράγματα. Έλεγε τότε «*μου μένει όλο και λιγότερος χρόνος, κι έχω όλο και περισσότερα πράγματα να πω*».

Η βίαιη δύναμη και η συνοπτική, ουσιαστικά σηματογραφική, έκφραση των έργων του αντανάκλα αυτή τη μαχητική απώθηση του θανάτου, και ανοίγει το δρόμο σε μια μορφή εξπρεσιονισμού πολύ πιο γνήσιου, συμπυκνωμένου και δυναμικού από τις άνοστες και φτιαχτές «νεο-εξπρεσιονιστικές μηχανές» που μας παρουσιάζονται σήμερα, 15 χρόνια από το θάνατο του Πικάσο, σαν αριστουργήματα.

Πικάσο, Ντεγκά, Θουρμπάρν, τρεις όψεις ενός δυναμικού ρεαλισμού που θα διατρέχει πάντα τη μεγάλη παραστατική ζωγραφική όλων των εποχών.

...και το δίμηνο στην Αθήνα

Στους δυο σχεδόν μήνες που πέρασαν από την αρχή του χρόνου επισκέφθηκα 38 από τις 79 εκθέσεις που άνοιξαν στην Αθήνα, κι έχουν κλείσει τώρα, κι έγραψα για 4 (Τσαρούχης, Στασινοπούλου, Μήλιος, ΔΕΣΤΕ). Αν με έπαιρνε ο χώρος και ο χρόνος, θα ήθελα να είχα μνημονεύσει όσο ήταν ανοιχτές: τη γλυπτική της *Αργυρώς Καρύμπακα - Νεγρεπόντη* (Νέες Μορφές) που λαξεύει τώρα σε ποιο σκληρή πέτρα τις σφαιροειδείς ανθρώπινες φιγούρες που της γνωρίζουμε, μια δουλειά που ξεχωρίζει γιατί είναι δίχως αξιώσεις και η ξαναφτιαγμένη αφέλεια της πειστική: τη ζωγραφική του *Παναγιώτη Γράββαλου* (γ. 1933, Νέες Μορφές) που δε διστάζει να εφαρμόσει τη φίνα τεχνική του φτασμένου χαρακτήρα σε μεγάλων διαστάσεων ζωγραφιστά «πορτρέτα» επιφανών ανδρών και γυναικών (θα μπορούσαν να κοσμούσαν γραμματόσημα) —θα τα έλεγα νεκρικά τόσο μουντά και πένθιμα τα χρώματά τους— σε μια προσπάθεια ανάπλασης της εξωτερικής τους εμφάνισης μάλλον παρά εμβαθύνσης στο χαρακτήρα τους: του *Εδουάρδου Σακαγιάν* (γ. 1957, Ώρα) την εντυπωσιακή σε ποιότητα όσο και σε ποσότητα (118 έργα!) νέα εμφάνιση μιας συγκρατημένης αλλά εύγλωττης προσέγγισης σε πρόσωπα και θέματα που του είναι προσφιλή, γεμάτα ανθρωπιά, φαντασία, και τεχνική πείρα: του *Αντώνη Νικογλου* (γ. 1948, Μέδουσα) σπουδασμένου στο Παρίσι, τα χαμηλόφωνα κι ευγενικά έργα αφηρημένου εξπρεσιονισμού: τέλος του *Γιάννη Παλαιολόγου* (γ. 1958, Νταντά) την πρώτη έκθεση. Μαθήτευσε στον Τσαρούχη, από τον οποίο έμαθε πολλά.

Τέλος εύχομαι όσοι ενδιαφέ-

ρονται για καλή γλυπτική να μην έχουν χάσει την έκθεση γλυπτών και ζωγραφικής του μεγάλου Αμερικανού γλύπτη ελληνικής καταγωγής *Μιχάλη Λεκάκη* (1907-1987, Πινακοθήκη) ως τέλη Φεβρουαρίου, για τον οποίο έγραψα τον περασμένο Δεκέμβρη (ΑΝΤΙ 362).

Το σημείωμα αυτό ήταν έτοιμο να δημοσιευτεί στο προηγούμενο ΑΝΤΙ τχ. 367, πράγμα που δεν έγινε κατορθωτό για τεχνικούς λόγους. Το συμπληρώνω λοιπόν ως σήμερα για να καλύψει άλλες 28 εκθέσεις (δηλαδή, συνολικά 107) από τις οποίες τις 19 (δηλαδή, συνολικά 57) μέσα στο δίμηνο. Δεν νομίζω ότι στο δεκαήμερο που ελείψα έχασα καμιάν αξιόλογη. Από αυτές, αξιομνημόνευτες βρήκα:

- την έκθεση του *Δανιήλ Γουναρίδη* (γ. 1934, Νέες Μορφές) που συνεχίζει να επεξεργάζεται το θέμα της σύγχρονης πόλης με την απάνθρωπη και ανάνθρωπη ερημιά προσθέτοντας τώρα το νέφος της που αποχρωματίζει ως και τα φρέσκα φρούτα, μόνες κηλίδες χρώματος στα δουλεμένα με μολύβι έργα του. Και τις ανοιχτές ακόμα:

- της γλύπτριας *Ναταλίας Μελά* (γ. 1923, Ώρα ως 14.3) που εμφανίζεται πάλι, μετά εικοσάχρονη απουσία, με το γνώριμο θιασό της, τις ανθρωπο-ζωόμορφες κατασκευές ευρηματικά συνδυασμένες από εργαλεία, βίδες και άλλα μηχανικά εξαρτήματα, τη μεγάλη «Κουκουβάγια» από σιδερένια ελάσματα που είχε προσέξει στην Πανελλήνια. Το ολότελο καινούριο της έργο είναι ζωγραφικό: μια «τοιχογραφία» τη λέει, μάλλον μια φρίζα σε χαρτί μήκους 17 μέτρων που απλώνει μπροστά μας ένα πανόραμα των Σπετσών με πολλή αγάπη και τέ-

Σακαγιάν, *Η μητέρα στο δωμάτιο-τάφο ντυμένη από τα σκουπίδια*, λάδι σε πανί, 100 x 160 εκ. 1986.

χνη παρυστημένο με γκουάς και κολλάζ σε γαιώδεις και ηλιοφώτιστους τόνους.

- την πρώτη ατομική του *Γιώργου Ρόρρη* (γ. 1963, Μέδουσα ως 12.3) που καλλιεργεί μιαν ευθέως παραστατική ζωγραφική από γυναίκα μοντέλα των οποίων οι εκζητημένες πόζες προκαλούν ένα μυστηριακό εφέ πομπηιανής τοιχογραφίας.

- του *Κώστα Φωτόπουλου* (γ. 1957, Άρτιο ως 18.3) την τέταρτη ατομική —τον είχα προσέξει κιόλας για ένα στοιχείο παιγνιώδες (πώς αλλιώς να ειπωθεί το γαλλικό *fantaisie*) όπου αναδύονται

σα φιδία μέσα στα στριμωγμένα κουτιά τους διάφορα τενεκεδένια βέλη με ουρές. Προτιμώ τα καθαρά ζωγραφικά τους κομμάτια που δείχνουν μεγάλη χρωματική ευαισθησία, τέλος

- του *Κωνσταντίνου Ράμμου* (γ. 1955, Τρίτο Μάτι, ως 12.3) την τέταρτη ατομική όπου οι μέσα στο νερό καταδυόμενες ή αναδυόμενες φιγούρες είναι στα πρόθυρα να διαλυθούν μέσα στο έντονο φως. Πρόκειται για ζωγραφική αναζήτησης δρόμου που δεν έχει ακόμα βρεθεί.

4.3.88

Αλέξανδρος Ξύδης

Στης Ακρόπολης τα μέρη...

του Δ. Φιλιππίδη

Σε ποιον ανήκει η Ακρόπολη; Η απάντηση που θα δώσουμε σχετίζεται άμεσα με τη σημερινή προσπάθεια αναστήλωσης των μνημείων της. Γιατί όπως δείχνουν τα πράγματα, υπάρχουν διάφορες απόψεις για τη μεταχείρισή της, που υποστηρίζονται ένθερμα από τους καθ' ύλην αρμόδιους και έχουν ξεσηκώσει ακόμα και ξένους ειδικούς που ενδιαφέρονται (όχι πάντα χωρίς υστεροβουλία) για τέτοια έργα διεθνούς προβολής.

Το ερώτημα «ως ποιο σημείο έχουμε το δικαίωμα να προχωρήσουμε στην αναστήλωση των αθάνων μνημείων» έχει μια αναντίρρητη επιστημονική χροιά, και εκεί πάνω διαπληκτίζονται οι ειδικοί, ο καθένας υποστηρίζοντας μια δικιά του δεοντολογία. Οι πιο νηφάλιοι και εκείνοι με την καλύτερη μάλλον κατάρτιση, τείρα και γνώση από κοντά των ινημείων αυτών ξέρουν καλά πως οι αντιλήψεις του σήμερα είναι πρόσκαιρες και ότι αύριο μοιαία θα εμφανιστούν άλλες. Γι' αυτό επιμένουν στην αναστρεψιότητα (δυνατότητα αντιστροφής) της κάθε παρέμβασης. Ταυτόχρονα επιζητούν την πλήρη εμετάλλευση της σημερινής επιτημονικής γνώσης και έρευνας βρω από τα μνημεία, ώστε να υμπληρωθούν στο βαθμό που ε-ιτρέπει το σήμερα σωζόμενο άσπαρτο υλικό.

Και τα βήματα που έχουν κάνει σχετικές έρευνες τα τελευταία κα χρόνια είναι αναμφίβολα πληκτικά. Χάρης στον άκαμα ζήλο, την ευφυΐα και ευρηματικότητα μιας ομάδας αναστηλών στην Ακρόπολη, είμαστε σε ση να αποκαταστήσουμε τμήτα των μνημείων που ως του-χιστον σήμερα θεωρούνταν ο-στικά χαμένα. Αντιπροσωπευ-κό δείγμα των δυνατοτήτων της γχρονης έρευνας ήταν η πρό-ματη θαυμάσια συμπλήρωση

του Ερέχθειου και οι «διορθώ-σεις» των παλιότερων ατελών α-ναστηλώσεων που έγιναν στις αρ-χές του αιώνα. Και αυτό ήταν μό-νο η αρχή· ο ίδιος ο Παρθενώνας και τα Προπύλαια θα ακολουθή-σουν, και οι προοπτικές που δια-γράφονται για το σύνολο ξεπερ-νούν τη φτωχή φαντασία μας.

Πραγματικά, η δουλειά στην Ακρόπολη τα τελευταία δέκα χρόνια είναι ένα από τα ελάχιστα πράγματα για τα οποία μπορούμε αδίστακτα να περηφανευόμαστε στη σύγχρονη Ελλάδα. Και όλα αυτά χωρίς περιττές τυμπανο-κρουσίες και πανηγυρισμούς. Ό-σοι έτυχε να επισκεφθούν την έκ-θεση στην Πινακοθήκη το 1983 για τα έργα της Ακροπόλεως σί-γουρα πήραν μια γεύση από τις υ-ποσχέσεις που έκρυβε η τόσο υ-πομονετική δουλειά, που μόλις τώρα άρχισε να φανερώνει τα α-ποτελέσματά της στην πράξη.

Η άλλη πλευρά, η πιο συντηρη-τική και επιφυλακτική (που είναι φυσικό πάντα να υπάρχει) επιμέ-νει να κρατηθούν τα πράγματα ό-σο γίνεται πιο κοντά στη σημερι-νή κατάσταση. Να διορθωθούν τα παλιά λάθη, να αποκαταστα-θούν ζημιές και να προστατευ-θούν τα μνημεία από πρόσθετες φθορές - αλλά μετά στοπ. Ούτε συμπληρώσεις, ούτε αναστηλώ-σεις. Τα επιχειρήματά τους βασί-ζονται στην έννοια του «ερείπιου» (ως αισθητική αξία) και στην α-νάγκη διατήρησης των μνημείων στη «γνώριμή» τους κατάστασι ώστε να αναγνωρίζονται για αυτό που είναι. Αυτά όλα τα βαφτίζουν «σεβασμό των μνημείων» και πι-στεύουν ότι έτσι συμβαδίζουν με τις αρχές της Χάρτας της Βενε-τίας (το ευαγγέλιο των αναστη-λωτών, αν και υπό συνεχή αναθε-ώρηση και αμφισβήτηση). Αυτοί είναι οι «δογματικοί» που παρα-λύουν έστω και με την ιδέα πως θα βάλουν χέρι στα ιερά και όσια. Αν οι πρώτοι πιστεύουν ότι συμ-πληρωμένα τα μνημεία θα είναι πιο εύληπτα, άρα και περισσότε-ρο διδακτικά, οι δεύτεροι επιμέ-νουν πως τα μνημεία έχουν «πα-γώσει» σε μια εικόνα, καλή ή κα-

κή αδιάφορο, και αυτή πρέπει να διαφυλαχθεί με κάθε θυσία.

Έτσι φαινομενικά οι πρώτοι δείχνουν να κόπτονται υπέρ της πούρας επιστήμης ενώ οι δεύτε-ροι αγωνιούν για τον κοινωνικό ρόλο των μνημείων. Εννοείται πως το ζήτημα, αναγκαστικά, εί-ναι (δεν γίνεται) εξαρχής πολιτι-κό. Είναι όμως έτσι τα πράγμα-τα; Δηλαδή, ο υπολανθάνων πο-πουλισμός των «συντηρητικών» σε αντίθεση με τον τεχνοκρατικό ελιτισμό των «τολμηρών» είναι πραγματικά αυτό που δείχνει; Ό-λα εκείνα τα ηχηρά για ιεροσυλία απέναντι στους προγόνους, για τη διατήρηση των πραγμάτων α-κριβώς όπως είναι (με λογής λο-γής επιχειρήματα) και για το σε-βασμό της αντίληψης του λαού - ποιον ωφελούν;

Με μιαν Ακρόπολη - κράχτη τουριστικό όπως έχει σήμερα κα-ταντήσει, για ποια αντίληψη και ποιου λαού συζητάμε; Ας γυρί-σουμε στο αρχικό ερώτημα, η Α-κρόπολη ανήκει στους Αθη-ναίους ή στα γκρουπ τουριστών που κάνουν καθημερινά εκεί έξω ουρές; Για να το αντιστρέψουμε: πόσες φορές στη ζωή του κατά μέσο όρο ανεβαίνει ο Αθηναίος για «προσκύνημα» στον Ιερό Βράχο; Αν εξαιρέσεις τότε που τον πάνε σαν δεμένο αρνί τα σχο-λικά λεωφορεία ή όταν θα συνο-δεύσει κάποιο ξένο φιλοξενούμε-νο, ζήτημα αν θα θελήσει ποτέ να κάνει κάτι τέτοιο. Γιατί κακά τα ψέμματα, η Ακρόπολη τραβάει σαν τους διάσημους σταρ: δεν πολυκαταλαβαίνεις τι τους βρι-σκουν αλλά πας να τους δεις ε-πειδή το απαιτεί η κοινωνική σύμβαση. Αυτής λοιπόν της κα-τάστασης τη διατήρηση υπερα-σπίζονται οι οπαδοί του στάτους κβο; Ή μήπως δέχονται την κα-τάσταση ως «σταθερά» και ζη-τούν να μην πειραχτεί τίποτα για να μην αλλάξουν οι «ισορρο-πίες»;

Ο μόνος ζημιωμένος στην προ-κειμένη περίπτωση είναι ο περι-φημος λαός, που ανεβαίνοντας στην Ακρόπολη αντικρίζει ένα χάος από σωρούς μαρμάρων, διάφορους φύλακες να τρέχουν δραστήριοι με τις σφυρίχτρες και το μόνο οικείο που τους μένει, έ-τσι όπως συνωθούνται στους ξύ-λινους διαδρόμους της πορείας, είναι να φτάσουν επιτέλους στην αρχή για να θαυμάσουν το νέφος από ψηλά. Για ποιες ισορροπίες λοιπόν μιλάμε; Μήπως ότι πρέπει αιώνια να μέινουν αυτοί οι φουκα-ράδες αμήχανοι θεωροί και απλη-ροφόρητοι επισκέπτες, μάταια προσπαθώντας να συλλάβουν το αρχαίο μεγαλείο, που σήμερα σώ-ζεται τόσο λειψό; Ή μήπως πρέ-πει να εξασκούν την υπανάπτυ-κτη φαντασία τους (ποιος φρόντι-σε να την καλλιεργήσει;) με τις μισερές και σήμερα ανεπαρκείς αναστηλώσεις των παλιότερων γενεών από αρχαιολόγους, γιατί τόσα ήξεραν τόσα έκαναν; Τι εί-δους σεβασμός λογίζεται αυτός και ποιους ακριβώς (ξαναρωτά-

με) εξυπηρετεί η διατήρηση της υ-ποβαθμισμένης γνώσης των «πολλών»;

Το πρόβλημα έχει και μια δεύ-τερη πλευρά: το αν έπρεπε ή όχι να αφαιρεθούν τα γλυπτά από παντού και στη θέση τους να μπουν εκμαγεία, ώστε να σταμα-τήσει η καταστροφή τους από τη μόλυνση. Οι συντηρητικοί, πάλι, ξεσπαθώνουν υπέρ της «αυθεντι-κότητας» του μνημείου και ότι κάθε τέτοια αλλαγή οδηγεί νομο-τελειακά σε μια ερζάτς - Ακρόπο-λη, κιβδηλη και παραπειστική.

Το ότι έτσι σταματά μια τρο-μακτική καταστροφή (το αντι-γραφο της κλεμμένης από τον Ελγίν καρυάτιδας σε σύγκριση με τις αδελφές της που είχαν μείνει στη θέση τους πείθει και τον πιο δύστροπο), που δεν μπορεί σήμε-ρα να ελεχθεί —μόνο τρελοί μπο-ρεί να πιστεύουν πως η μόλυνση στην Αθήνα θα εξαφανιστεί αύριο— τους αφήνει πέρα για πέ-ρα αδιάφορους. Το ίδιο αδιάφο-ροι μένουν στην προοπτική να συμπληρωθούν με αντίγραφα τα κενά που άφησαν πάνω στα μνη-μεία τα κλεμμένα γλυπτά (όπως έγινε με την καρυάτιδα και τη γω-νιακή κολόνα του Ερέχθειου). Πολεμώντας πάντα μέσα από τα στενά πλαίσια του *γράμματος του νόμου* είναι αδύνατο να δεχτούν την πραγματικότητα. Και μετά λένε πως ο σχολαστικισμός πέ-θανε με τον μεσαίωνα...

Δεν είμαι, ούτε υποκρίνομαι πως είμαι, αναστηλωτής. Αυτό δεν με εμποδίζει να σέβομαι το μόχθο όσων τόσα χρόνια εργά-στηκαν πάνω στην Ακρόπολη και σήμερα έρχονται να μας προ-σφέρουν τα πολυτιμιά τους ευρή-ματα. Μου αρκεί, επίσης, η δια-βεβαίωση ότι κάθε τους επέμβα-ση μπορεί αύριο να αναστραφεί —αν χρειαστεί κάτι τέτοιο. Υπο-στηρίζω τις δυνατότητες που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολο-γία και γνώση, εφόσον θα με βοη-θήσουν να καταλάβω και να εκτι-μήσω καλύτερα την κληρονομιά των προγόνων μου. Και τέλος, δυσπιστώ απέναντι σε κάθε κα-λυμμένη οπισθοδρόμηση, όσο καλόπιστη και αν δείχνει. Σε ο-ποιοδήποτε πρόβλημα η λύση δεν βρίσκεται ποτέ στο παρελθόν, ο-σοδήποτε καταξιωμένο και αν είναι· ούτε στη στασιμότητα. Για τελειώς διαφορετικά πράγματα μας χρειάζεται αυτή η ματιά προς τα πίσω και η οποιαδήποτε στα-θερότητα της συνέχειας — αλλά όχι να μετατρέπονται σε εργα-λεία αντίδρασης προς κάθε πρόο-δο.

Η Ακρόπολη του 1988 δεν είναι σίγουρα ούτε η Ακρόπολη του Περικλή ούτε του Μοροζίνι, πολύ περισσότερο του Μπαλάνου κτλ. Ανήκει στο σήμερα και πρέπει να γίνει προσιτή σε όλους με τους ό-ρους του σήμερα. Τα υπόλοιπα εί-ναι φτωχοπροδρομισμός που αρ-νείται να δοκιμαστεί δημόσια, ι-σως ελπίζοντας ότι έτσι θα καρ-πωθεί εκ των υστέρων τα ωφέλη της δουλειάς άλλων. □

Ο Γιώργος Σταμάτης γράφει για το βιβλίο του Νικολάι Μπουχάριν, «Η πολιτική οικονομία του εισοδηματία», (μετάφραση Παύλου Κόλλια), Εκδόσεις Κριτική, Σειρά «Κριτική Σκέψη», Αθήνα 1988

Η έκδοση του βιβλίου «Πολιτική οικονομία του εισοδηματία», που συνέπεσε με την αποκατάσταση του συγγραφέα του από τη Σοβιετική Ένωση δεν έχει βέβαια να κάνει με μια αποκατάσταση του Μπουχάριν ως οικονομολόγου. Διότι για τους αριστερούς οικονομολόγους ο Μπουχάριν υπήρξε πάντα ένας από τους πλέον σημαντικούς μαρξιστές θεωρητικούς της οικονομίας - όπως υπήρξε και για τους κομμουνιστές πάντα, τόσο πριν όσο και μετά τη φυσική του εξόντωση και τη σπύλωση της μνήμης του, ένας μεγάλος επαναστάτης. Οι εργασίες του για τη ΝΕΠ, για τον ιμπεριαλισμό, για την περίοδο του μετασχηματισμού μιας καπιταλιστικής σε σοσιαλιστική οικονομία καθώς και για την αστική οικονομική θεωρία δεν έπαψαν ποτέ να διαβάζονται, να συζητούνται και να επηρεάζουν την αριστερή οικονομική σκέψη. Το βιβλίο του αυτό, την πρώτη ελληνική έκδοση του οποίου παρουσιάζουμε εδώ, ίσως λιγότερο από τις άλλες οικονομικές του εργασίες. Αδίκως όμως. Διότι πρόκειται για τη μόνη ολοκληρωμένη κριτι-

κή της ήδη από τα τέλη του περασμένου αιώνα κυρίαρχης κατεύθυνσης της αστικής οικονομικής θεωρίας, της νεοκλασικής κατεύθυνσης.

Αν αντιπαρέλθει κανείς την πρωτοποριακή κριτική των von Bortkiewicz και Stolzmann, κριτική στη νεοκλασική θεωρία ασκήθηκε πάλι από αριστερούς οικονομολόγους πολύ αργότερα, στις δεκαετίες του '60 και '70 κυρίως στη Γερμανία, αλλά και στις αγγλοσαξωνικές χώρες¹. Η κριτική αυτή παρέμεινε όμως αποσπασματική. Επίσης παρουσιάζει σημαντικές ελλείψεις, του είδους των ελλείψεων της μαρξιστικής κριτικής στην αστική επιστήμη που είχε ήδη επισημάνει ο Μπουχάριν στον πρόλογο του βιβλίου του.

Συστηματικότερη υπήρξε η κριτική που άσκησαν νεοοικονομολόγοι στη νεοκλασική θεωρία κατά τη διάρκεια της λεγόμενης «συζήτησης για το κεφάλαιο», που διεξήχθη μεταξύ νεοκλασικών και νεοοικονομολόγων στο διάστημα από τα τέλη του '50 ως τις αρχές του '70. Η στα πλαίσια αυτής της συζήτησης ασκηθείσα κριτική των νεοοικονομολόγων στη νεοκλασική αθροιστική - μακροοικονομική συνάρτηση παραγωγής και στις νεοκλασικές δοξασίες για τους συντελεστές παραγωγής και τις αμοιβές τους έδειξε με πειστικό - ακόμη και για τους νεοκλασικούς οικονομολόγους - τρόπο, ότι δεν είναι δυνατόν να διατυπωθεί μια αθροιστική - μακροοικονομική συνάρτηση παραγωγής και ότι οι νεοκλασικές απόψεις για την αμοιβή των συντελεστών παραγωγής σύμφωνα με την οριακή παραγωγικότητα τους είναι αβάσιμες.

Οι αποδείξεις αυτές θα μπορούσαν να αποτελέσουν την αφετηρία για μια ολοκληρωμένη κριτική της νεοκλασικής θεωρίας. Η κριτική αυτή δεν έγινε όμως - ούτε από τους νεοοικονομολόγους (οι οποίοι μέσω της ενασχόλησής τους με τον Ricardo και κατ'επέκτασιν με τον Marx στράφηκαν προς μια αβάσιμη και ευτελή μεν, πολιτικά όμως προσοδοφόρα κριτική της μαρξιστικής θεωρίας), ούτε από τους μαρξιστές (το μεγαλύτερο μέρος των οποίων μάλλον δεν κατανόησε τις δυνατότητες που προσέφερε η νεοοικονομολογική κριτική της νεοκλασικής θεωρίας, ενώ ένα μικρότερο μέρος τους ακολούθησε τους νεοοικονομολόγους στην κριτική της μαρξιστικής θεωρίας λανθάνοντας την «καλόπιστη» εκδοχή αυτής της νεοοικονομολογικής κριτικής).

Έτσι, η όλη συζήτηση είχε, όσον αφορά την ίδια τη νεοκλασική θεωρία, τις ακόλουθες συνέπειες: Οι νεοκλασικοί έπαψαν να κάνουν λόγο για τη μακροοικονομική συνάρτηση παραγωγής έξω από τις αιθουσες διδασκαλίας και τα εγχειρίδια. Στις αιθουσες διδασκαλίας και στα εγχειρίδια

δεν άλλαξε τίποτα, κι αυτό όχι μόνο σε γωνίες που δεν έφτασε ούτε καν ο απόηχος αυτής της μέχρι στιγμής τελευταίας μεγάλης συζήτησης, αλλά και στους Αγίους Τόπους της ελληνικής οικονομικής επιστήμης, στην Αγγλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες, αν κρίνει κανείς από τα όσα αναμασούν μέσα κι έξω από τις αιθουσες διδασκαλίας και τα εγχειρίδιά τους οι χατζήδες της νεοκλασικής σοφίας στον τόπο μας. Η αποκρήρυξη της νεοκλασικής θεωρίας της γενικής ισορροπίας από τους πρωτοπόρους της στις αρχές του '80 δεν δύναται βέβαια να θεωρηθεί κατά κανένα τρόπο κριτική της νεοκλασικής θεωρίας, αλλά είναι μια πράξη αβαραίας (πετάω στη θάλασσα μερικά για να σώσω τα υπόλοιπα) και αποτελεί αυτοκριτική τόσο όσο και η δήλωση «τι με ενδιαφέρει σήμερα τι έλεγα χθες».

Το βιβλίο του Μπουχάριν αποτελεί - χωρίς υπερβολή - τη μοναδική μέχρι σήμερα ολοκληρωμένη κριτική της (αυστριακής σχολής) της νεοκλασικής θεωρίας. Παρουσιάζει ωστόσο ενδιαφέρον όχι μόνο για τους οικονομολόγους που απορρίπτουν τη νεοκλασική θεωρία, και όχι μόνο για οικονομολόγους. Το ενδιαφέρον αυτό έγκειται σε δυο λόγους.

Ο πρώτος αφορά την αντίληψη μαρξιστών διανοητών (εδώ συγκεκριμένα του Μπουχάριν) για τις επιστημονικές εργασίες τους ως πράξεις με εξωεπιστημονικές προϋποθέσεις και συνέπειες. (Η αναφορά σε αυτή την αντίληψη θα οδηγούσε πολύ μακριά. Αρκούμεστε να παραπέμψουμε τον αναγνώστη στον πρόλογο της ρωσικής έκδοσης του βιβλίου του (σελ. 9-10 και 12-13)).

Ο δεύτερος αφορά τον τρόπο, με τον οποίο ένας μαρξιστής ασκεί κριτική σε μια αστική θεωρία. Δεκαετίες πριν ο Adorno μίλησε για το Immanenzanspruch (αξίωση εμμένειας) κάθε κρινόμενης θεωρίας, δηλαδή, για την απαίτησή της να νοηθεί και να κριθεί πρώτα ενδογενώς και χωρίς υπέρβαση του περιεχομένου της, ένας μαρξιστής θεωρητικός της οικονομίας υπερασπίζεται αυτό το δικαίωμα της αντίπαλης του αστικής οικονομικής θεωρίας (δες σελ. 10-11).

Και σήμερα ακόμη ισχυρίζονται πολλοί ότι οι μαρξιστές είναι δογματικοί. Ωστόσο, κανένας αξιολόγος μαρξιστής δεν νόμιζε ποτέ ότι η απόρριψη από μέρους του των απόψεων των πολιτικών του αντιπάλων τον απάλλαζε από την υποχρέωση να τις γνωρίζει επακριβώς, να τις κρίνει ενδογενώς και να στηρίξει επιστημονικά την απόρριψή τους.

Κάτι τέτοιο μάλλον δεν μπορεί να λεχθεί για σχεδόν κανένα, αξιολόγο ή μη, από τους πολλούς αστούς οικονομολόγους που θεωρούν υποχρέωσή τους να απορρίψουν την μαρξιστική θεωρία. Οι γνώσεις που έχουν γι' αυτήν δεν ξεπερνούν καθόλου αυτές του Keynes, ο οποίος κατέτασσε τον

Marx στον «υπόκοσμο» της οικονομικής επιστήμης, μαζί με τον Major Douglas και τον Silvio Gesell. Δυστυχώς όμως αυτό δεν μπορεί να λεχθεί και για ορισμένους μαρξιστές, που νομίζουν ότι η δήλωση ένταξης στο οποιοδήποτε κομμουνιστικό ή σοσιαλιστικό κίνημα είναι αρκετή ως θεμελίωση τόσο της ορθότητας όσο και της σφαλερότητας αυτών που θεωρούν αστική επιστήμη.

Πόσο διαφορετικός είναι ο Μπουχάριν! Όχι μόνο γνωρίζει άριστα το αντικείμενο της κριτικής του, αλλά και το πραγματεύεται έντιμα και δίκαια. Μεταχειρίζεται τους αντιπάλους του τιμώντας τους ως ισάξιους. Και όλα αυτά σε σχέση με ένα αντίπαλο, για του οποίου τη θεωρία γράφει (στον Επίλογο όμως, αφού δηλαδή, πρώτα έχει προσκομίσει τις αποδείξεις), ότι είναι μια «άγονη έρμη» (σελ. 202).

Το βιβλίο του Μπουχάριν αποτελεί μια ολοκληρωμένη κριτική της οικονομικής θεωρίας που βασίζεται στην έννοια του οριακού οφέλους² (αλλά και στις έννοιες του οριακού κόστους και του οριακού προϊόντος) ή, όπως επεκράτησε να ονομάζεται, της νεοκλασικής θεωρίας³.

Η νεοκλασική θεωρία έχει τρεις ή τέσσερις πηγές: τη (γερμανο)αυστριακή σχολή (Menger, Boehm-Bawerk, Wieser και, πριν από όλους Gossen), την αγγλική (Jevons), την σχολή της Λωζάνης (Walras) και την αμερικανική (Clark και μερικοί, σήμερα λιγότεροι γνωστοί πρόδρομοί του). Ο Μπουχάριν μελέτησε όλες αυτές τις πηγές. Στο βιβλίο του ωστόσο πραγματεύεται κυρίως την αυστριακή σχολή (Boehm-Bawerk). Αυτό και το γεγονός, ότι τελικά η νεοκλασική θεωρία αναπτύχθηκε στη συνέχεια περισσότερο στη βάση των θεωριών του Jevons και Walras και λιγότερο αυτής του Boehm-Bawerk και των αυστριακών, είχαν ως συνέπεια το βιβλίο του Μπουχάριν να μη βρει την απήχηση που θα έπρεπε να έχει. Τις τελευταίες δεκαετίες ορισμένοι θεωρητικοί της μεγέθυνσης, πεπεισμένοι πως ό,τι είχε να πει η νεοκλασική θεωρία της μεγέθυνσης ελέγχθη ήδη, στράφηκαν προς τη θεωρία των Produktions- und Wege του Boehm-Bawerk σαν προς ένα νέο (κι όπως αποδείχθηκε οριστικά τελευταία άγνο) πεδίο της νεοκλασικής θεωρίας της μεγέθυνσης και βέβαια αναζωογόνησαν έτσι για ένα κάποιο διάστημα ένα κάποιο ενδιαφέρον για την αυστριακή σχολή, όχι όμως το ενδιαφέρον και για μια κριτική σε αυτήν.

Το βιβλίο περιλαμβάνει, πλην του προλόγου της ρωσικής έκδοσης του 1919 και της, εγκεκριμένης από τον Μπουχάριν, γερμανικής έκδοσης του 1926 (από την οποία και έγινε η ωραία ελληνική μετάφραση του Παύλου Κόλλια⁴, μια Εισαγωγή, πέντε Κεφάλαια, έναν σύντομο Επίλογο και ένα Παράρτημα.

ANTEIA ΦΡΑΝΤΖΗ
Σχεδόν αίνιγμα
ΥΑΚΙΝΘΟΣ

Στην Εισαγωγή ο Μπουχάριν εξηγεί κυρίως πως η αντιθεωρητική στάση και εκλεκτισμός της γερμανικής «Ιστορικής σχολής»³ ευνόησε τη διάδοση της καθόλα θεωρητικά προσανατολισμένης «αυστριακής σχολής». Εδώ επίσης αναπτύσσει την από την άποψή της κοινωνιολογίας της επιστήμης άκρως ενδιαφέρουσα —και κατά τα λοιπά ορθή— άποψη ότι η νεοκλασική οικονομική θεωρία δεν είναι παρά η αναχθείσα σε θεωρία εικόνα που έχει ο καπιταλιστής εισοδηματίας για την οικονομία. Για αυτόν η οικονομία συνίσταται στην άριστη διάθεση του εισοδηματός του (είτε για κατανάλωση είτε για περαιτέρω επαύξησή του), η ύπαρξη του οποίου είναι —στις παραστάσεις του για την πραγματικότητα— δεδομένη και δεν συνδέεται με την παραγωγή. Πρόκειται για τον εισοδηματία, τον «απαλό θάνατο» του οποίου πρόβλεψε, ορθά, μερικές δεκαετίες αργότερα ο Keynes —χωρίς το τέλος του να σημάνει ήδη και το τέλος της νεοκλασικής θεωρίας, διότι, ως γνωστόν, οι απόψεις δεν μεταβάλλονται ταυτόχρονα με τις υλικές συνθήκες που τις παράγουν, αλλά πολύ αργότερα, όταν η ανάμνηση κάθε σχέσης τους με αυτές τις προ πολλού ήδη εκλείψασες συνθήκες έχει κι αυτή εκλείψει, έτσι που η μεταβολή τους φαίνεται πλέον όχι σαν στοιχείο της πραγματικής ιστορικής εξέλιξης αλλά σαν στοιχείο μιας εξέλιξης του πνεύματος και των ιδεών.

Στο πρώτο κεφάλαιο ο Μπουχάριν πραγματεύεται τις μεθοδολογικές βάσεις της νεοκλασικής θεωρίας σε αντιδιαστολή προς αυτές της μαρξιστικής οικονομικής θεωρίας. Στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο πραγματεύεται τη νεοκλασική θεωρία της αξίας και των τιμών.

Και στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο τη νεοκλασική θεωρία του κέρδους. Ο Επίλογος περιέχει μερικές γενικές παρατηρήσεις στη βάση των αναλύσεων που προηγήθηκαν. Το Παράρτημα αποτελεί μια κριτική της προσπάθειας του Tugan - Baranowsky να συμφιλιώσει την (αντικειμενική) μαρξιστική θεωρία της αξίας με την (υποκειμενική) νεοκλασική θεωρία της αξίας. (Τέτοιες προσπάθειες δεν έλλειψαν ποτέ. Παρουσιάζουν το ίδιο κοινωνιολογικό ενδιαφέρον που βρίσκει και ο Μπουχάριν στην προσπάθεια του Tugan - Baranowsky. Γνωστές είναι οι προσπάθειες λιγότερο ή περισσότερο σημαντικών οικονομολόγων, όπως αυτή του Leif Johansen, και τελειώς ασήμαντων, όπως αυτή του Peter Flaschel).

Η ακριβέστερη αναφορά στο περιεχόμενο του βιβλίου θα οδηγούσε πολύ μακριά. Προτιμούμε να κλείσουμε την παρουσίασή του με την παρατήρηση ότι ο αναγνώστης θα εκπλαγεί από την ουδερότητα, την ευστοχία, την οριότητα και την πληρότητα τόσο της κριτικής όσο και των μεθοδολογικών και κοινωνιολογικών

παρατηρήσεων και συμπερασμάτων του Μπουχάριν. Το βιβλίο του Μπουχάριν είναι ένα βιβλίο όχι μόνο για οικονομολόγους, αλλά επίσης για κοινωνιολόγους (βοηθά πολύ στην κατανόηση των οικονομολογικών γραπτών του Max Weber πχ.) κοινωνιολόγους της επιστήμης και, τέλος, για όλους όσους ενδιαφέρονται να μάθουν πως ασκείται, ορθά, κριτική στις κοινωνικές επιστήμες. □

1. Η κριτική που άσκησε ο Keynes (στην «Γενική θεωρία» του) στην νεοκλασική θεωρία είναι τόσο πραγματιστική που ούτε τον ίδιο τον Keynes αποτρέπει να επιχειρηματολογεί —και μάλιστα εκεί που ασκεί κριτική στην νεοκλασική θεωρία— νεοκλασικά. Έτσι δεν εκπλήσσει το γεγονός, ότι τόσο η κριτική του όσο και αυτός ο ίδιος βρήκαν αργότερα τη θέση τους στο επωνομαζόμενο «νεοκλασική σύνθεση» σύστημα ενσωμάτωσης της κεινσιανής στην νεοκλασική θεωρία.

2. Ο όρος Grenznutzen ή marginal utility επεκράτησε να αποδίδεται —εσφαλμένα— με οριακή χρησιμότητα.

3. Η νεοκλασική θεωρία δεν έχει βέβαια καμιά σχέση με την κλασική οικονομική θεωρία. Αντιθέτως: είναι διαμετρικά αντίθετη προς την κλασική θεωρία, και μάλιστα αναπτύχθηκε ως αντίπαλη θεωρία της κλασικής και της μαρξιστικής οικονομικής θεωρίας. Η επωνομασία της ως «νεοκλασικής» είναι τεκμήριο της ανιστορικότητας, της άγνοιας των πηγών και της έλλειψης μνήμης της μοντέρνας αστικής (αγγλοσαξωνικής κυρίως) οικονομικής επιστήμης. «Νεοκλασική» ονόμασε ο Keynes την εν λόγω θεωρία, επειδή την ταύτισε με τον Marshall, ο οποίος για ευνόητους λόγους έπεισε τους σύγχρονους του ότι είναι ο συνεχιστής της παράδοσης των κλασικών. Ο Keynes γνωρίζοντας όπως γνώριζε τους κλασικούς και μη έχοντας ως εκ τούτου κανένα πρόβλημα να θεωρήσει τον Marshall —του οποίου η σχέση με αυτούς δεν διαφέρει και πολύ από αυτήν του φάντη με το ρετινόλαδο) συνεχιστή τους, ονόμασε τη θεωρητική τάση που εκπροσωπούσε ο τελευταίος, δηλ. την «οριακή» τάση, «νεοκλασική».

Χρησιμοποιούμε κι εμείς εδώ τον όρο αυτό ως ελάχιστη υπόμνηση της ανιστορικότητας των αστών οικονομολόγων.

4. Παρά τις φιλότιμες προσπάθειές μας δεν βρήκαμε παρά δυο μόνο όρους, τους οποίους ο Παύλος Κόλλιας αποδίδει όχι ακριβώς εσφαλμένα, αλλά πάντως έτσι που ίσως δημιουργούν παρεξηγήσεις σε ορισμένους αναγνώστες. Πρόκειται για τους όρους Arbeitswert und Arbeitskosten, τους οποίους αποδίδει αντιστοίχως με «αξία της εργασίας» και «κόστος της εργασίας», και οι οποίοι, έξω από τη συνάφεια του κειμένου, παραπέμπουν μάλλον στο «value of labour» του Ricardo και στο «μισθό» αντί, όπως θα έπρεπε στη «δία της εργασίας προσδιορισμένη αξία» και στο «κόστος σε εργασία».

5. Τα περί «ιστορικής σχολής» θα έπρεπε να ενδιαφέρουν όσους νομίζουν ότι η αστική γερμανική οικονομική επιστήμη είναι, σε αντίθεση με την αγγλοσαξωνική, θεωρητική. Στην πραγματικότητα από τα τέλη του περασμένου αιώνα και μετά είναι και οι δυο, στο βαθμό που είναι νεοκλασικές εξίσου θεωρητικές.

MARTIN HEIDEGGER

Επιστολή για τον Ανθρωπισμό

Δίγλωσση έκδοση

Εισαγωγή, σχόλια, μετάφρ.: Γ. Ξηροπαϊδης

Αθήνα 1987, εκδ. «Ροές»

Στην «Επιστολή για τον Ανθρωπισμό» το πνεύμα που την καθοδηγεί είναι ο ανθρωπισμός και το ερώτημα για την ουσία της ανθρωπίνης φύσης. Ο Χάιντεγκερ αναπτύσσει, μέσα από την αντιπαράθεση με τον ανθρωπιστικό-μεταφυσικό καθορισμό της ουσίας του ανθρώπου, τα θεμελιακά χαρακτηριστικά της σκέψης του, την αλήθεια του Είναι και την έκ-σταση στη συνάφειά της με κείνη.

Ο ανθρωπισμός, κατά τον Χάιντεγκερ, δεν έχει να κάνει με καμιά ηθικολογική στη βάση της ερμηνείας του ανθρώπου και της κοινωνίας του. Ο ουσιώδης ανθρωπισμός δεν θέτει πλέον τον άνθρωπο στο επίκεντρο της μέριμνάς του. Αντ' αυτού, «εξανθρωπίζει» το «Είναι» σε τέτοιο βαθμό, ώστε η οργή και το κακό — με ένα προσηθικό νόημα —, η εύνοια και η χάρη, να αποτελούν συστατικά στοιχεία της ίδιας της ουσίας του. Ως αποτέλεσμα μιας τέτοιας στάσης, το ζητούμενο είναι ο ορισμός του καρτεσιανού cogito: «η σκέψη — λέει ο Χάιντεγκερ — επειδή σκέπτεται το Είναι, σκέπτεται και το μηδέν». Και θεωρεί ότι το «μοναδικό έργο της σκέψης είναι να φέρει αδιαλείπτως στη γλώσσα αυτή τη μόνιμη έλευση του Είναι, που στη μονιμότητά του αναμένει τον άνθρωπο».

Το βιβλίο συμπληρώνει κατατοπιστική εισαγωγή στη σκέψη του Χάιντεγκερ από το μελετητή-μεταφραστή, πρόλογος του Γερμανού καθηγητή Wilhelm von Hermann, διδλοιογραφία καθώς και χρήσιμο γλωσσάρι με τους κυριότερους όρους που χρησιμοποιεί και την απόδοσή τους στα ελληνικά.

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ

Μετάφρ.: Σ. Διαμαντή-Π. Γκέκα

Αθήνα 1987, εκδ. Πλέθρον

Ένα βιβλίο που έρχεται πολύ καθυστερημένα στην ελληνική γλώσσα — στη Γαλλία πρωτοκυκλοφόρησε το 1965. Ο Ηράκλειτος, ένας φιλόσοφος που ο λόγος του παραμένει ασαφής και δυσερμηνεύτος, παρά τον όγκο των συγγραμμάτων που έχουν γραφεί γι' αυτόν, ερέθισε πολλούς φιλόσοφους και μελετητές, οι οποίοι προσπάθησαν να τον κατανοήσουν και να τον ερμηνεύσουν — πράξη που γίνεται πιο δύσκολη με δεδομένο το γεγονός ότι από το φιλοσοφικό του έργο έχουν διασωθεί μόλις εκατόν είκοσι έξι αποσπάσματα, λίγες αράδες το καθένα.

Το βιβλίο αναφέρεται στις

ιδέες που απασχόλησαν τον προ-σωκρατικό φιλόσοφο (το Είναι και το Γίγνεσθαι, το Εν και το Πολλαπλό, το Λόγο, τη Φύση, την πάλη και την αρμονία των αντιθέτων, το Πυρ, τον Άνθρωπο και τη Σοφία), καθώς και στις προσπάθειες των διαφόρων διανοητών να τον ερμηνεύσουν. Και καταλήγει στη δεβαιότητα της διαχρονικότητας του φιλοσοφικού του λόγου.

Το βιβλίο συμπληρώνουν διογραφικά στοιχεία του φιλοσόφου, έτσι όπως τα παρέδωσαν σύγχρονοι και μεταγενέστεροι διογράφοι του, καθώς και όλα τα σωζόμενα αποσπάσματα.

ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΜΠΑΡΝΑΡΝΤ κ.ά.

Το βιβλίο της υγείας

Μετάφρ.: Ελένη Καλκάνη

Αθήνα 1987, εκδ. Αναστασιάδη

Ο γιατρός που είναι ευρύτερα γνωστός για την πρώτη μεταμόσχευση καρδιάς, έχει αναπτύξει άλλη μια αξιόλογη δραστηριότητα: με εκλαϊκευμένα βιβλία και άρθρα κάνει προσιτή την ιατρική επιστήμη στον πολύ κόσμο, προσφέροντας έτσι τη δυνατότητα στον καθένα να γνωρίζει σχεδόν τα πάντα, αναφορικά με την υγεία και — περισσότερο — την καθημερινή ευεξία.

Με το πιο πρόσφατο απ' τα βιβλία αυτά, «Το βιβλίο της υγείας», παρατίθενται οι σύγχρονες αντιλήψεις της ιατρικής και, συνεπώς, η χρησιμότητά του για την προφύλαξη αλλά και τη θεραπεία από ασθένειες είναι προφανής. Θέματα υγείας όπως δίαιτα, διατροφή, ψυχοσωματική υγεία, ναρκωτικά, γυμναστική, σεξ και πληροφορίες για το σύνολο σχεδόν των ασθενειών, τα συμπτώματά τους και τη μέθοδο αντιμετώπισής τους, είναι τα περιεχόμενά του.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΥΡΟΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Εκδ. Σύγχρονα Θέματα, Θεσσαλονίκη 1987

Η Νευρο-Ψυχολογία είναι ο κλάδος των Νευρο-Επιστημών και της Ψυχολογίας που ασχολείται με τις σχέσεις εγκεφάλου και συμπεριφοράς. Τα «Κείμενα Νευρο-Ψυχολογίας» είναι μια συλλογή από εργασίες Ελλήνων ειδικών, που δουλεύουν στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Στα είκοσι ένα κείμενα του τόμου παρουσιάζεται ένα ευρύ φάσμα θεμάτων: ιστορία των ιδεών και επιστημολογία, μελέτες ομάδων φυσιολογικών και με ειδικές δυσλειτουργίες ατόμων, ανάλυση παθολογικών περιπτώσεων, επεξεργασία θεωρητικών θέσεων. Συνεργάζονται με κείμενά τους οι Γ. Βάρφης, Α. Γκαζόγκας, D. Caplan, E. Διακογιάννη - Ταρλατζή, G. Jarema, Γ. Καπρίνης, Θ. Καραβάτος, E. Κεχαγιά, Ν. Σιδέρης, Θ. Τζαβάρας, Γ. Χειμωνάς κ.ά.

διαλογος-διαλογος-διαλογος

Η ΕΛΒΕΤΙΑ ΤΩΝ ΑΠΕΛΠΙΣΜΕΝΩΝ

● *Εύστοχη η παρατήρηση του αναγνώστη μας κ. Ι. Λώλου:*

Κύριε διευθυντά,
Στο Νταβός, την πόλη που στα προπολεμικά χρόνια αποτελούσε την έσχατη ελπίδα των απελπισμένων ανθρώπων που έπασχαν από φυματίωση, έχουμε τώρα εναποθέσει και τις δικές μας ελπίδες. Αλλά οι τρομερές Ερινύες του παρελθόντος κανονικά δεν θα έπρεπε να μας αφήσουν να ελπίζουμε σε συμφωνίες ή διασκέψεις που γίνονται στις ήσυχες ιαματικές πόλεις της Ελβετίας: Λωζάνη 1923, Μοντρέ 1936, Ζυρίχη 1959, Γενεύη 1974, Βέρνη 1976 - «μια θλιβερή γραμμή κεριών οβυσσμένων».

Με τιμή
Ι. Λώλος

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

● *Πήραμε την «ανοιχτή επιστολή» προς τόν πρωθυπουργό από τον κ. Β. Γιαννάκοβα, από το Λουξεμβούργο:*

Κύριε πρωθυπουργέ,
Πρόσφατα δηλώσατε «ότι οι σχέσεις κυβέρνησης και εκκλησίας έχουν αποκατασταθεί...». Αλλά δεν μας εξηγήσατε πότε έγινε αυτό; Εκτός και αν εννοείται μόνο αυτή την «εικονική εκκλησιαστική περιουσία» γιατί περί ουσιαστικής αποκατάστασης της εκκλησίας ή καλύτερα της δεσποτοκρατίας με το λαό, δεν έγινε.

Όπως δεν έγινε και καμιά καθαρή στους «παράνομους θρόνους» των δεσποτάδων και ειδικά του «φίλου σας» αρχιεπισκόπου «των τανκς» κ. Σεραφείμ. Αλλά ούτε και κανένα θετικό βήμα για κάποια έστω δημοκρατική αλλαγή στην εκκλησιαστική κατάσταση.

Για εκείνο όμως που απορώ είναι ότι ακόμη μέχρι σήμερα δεν έχει ληφθεί κάποιο μέτρο για ορισμένους δεσποτάδες που στο παρελθόν υπήρξαν συνεργάτες των ναζί και που τίποτε δεν έχει να ζηλέψει ο Βαλτχάιμ από αυτούς. Ενδεικτικά σας αναφέρω ότι φθάσαν σε σημείο να στείλουν εβραϊόπουλα στα κρεματόρια και στους φούρνους επειδή αυτά τα «υποκείμενα υπήρξαν ρατσιστές», έναντι των εβραίων.

Λυπάμαι πραγματικά που δεν τολμήσατε αυτόν τον «ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟ» και αυτόν τον «ρατσισμό» να τον πειράξετε. Ποιος λοιπόν μετά από σας θα το τολμήσει; Ή μήπως η δήλωσή σας

αυτή χρειάζεται κάποιο συμπλήρωμα, πέρα από τις εκλογικές σκοπιμότητες;

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Μετά τιμής
Βασίλης Γιαννάκοβας
Λουξεμβούργο

ΟΠΑΡΧΗΓΟΙ

● *Με λύπη και πίκρα μας γράφει ένας ΕΠΟΝίτης από τη Θεσσαλονίκη:*

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,
Με σεμνή τελετή μπρος στο άγαλμα του Ναυάρχου Βότση, όπως καθιερώθηκε γιατί εκεί κατέληγαν οι διαδηλώσεις των φοιτητών κι από κει πάλι ξεκινούσαν, γιορτάστηκε από παλιούς επονίτες αγωνιστές της Κατοχής η 45η επέτειος της ίδρυσης της ΕΠΟΝ.

Ενωμένη η Εθνική Αντίσταση με τα λάβαρα των οργανώσεων αδελφωμένα δίπλα το ένα στο άλλο, να «φιλιούνται» σε κάθε ανένισμά τους από το τσουχτερό βοριαδάκι, τίμησε τους νεκρούς της Εθνικής Αντίστασης με ομιλίες και κατάθεση στεφανιών από το Νομάρχη Θεσσαλονίκης από τις οργανώσεις τις αντιστασιακές κι έληξε με το «επέσατε θύματα» και τον εθνικό ύμνο.

Με τον ίδιο τρόπο τιμήθηκε η επέτειος και στο άγαλμα του οπλαρχηγού του '21 Καρατάσσου, απέναντι από το Πανεπιστήμιο όπου στην Κατοχή και σε κάθε εθνική γιορτή γινόταν κυριολεκτικά μάχες με τις δυνάμεις της κατοχής για να γίνει μια σύντομη ομιλία να ριχθεί ένα σύνθημα, να απλωθεί μια σημαία που πληρώνονταν με αίμα και συλλήψεις.

Και έληξε με κατάθεση στεφανιών, ομιλία και τον εθνικό ύμνο στο ηρώο των νεκρών φοιτητών, το υψωμένο στον αυλόγυρο του πανεπιστημίου.

Και ενώ απέδιδαν τιμή στους νεκρούς του αγώνα φοιτητές κι έψελναν το πένθιμο εμβατήριο και τραγουδούσαν τον εθνικό ύμνο οι, με την «πολιάν» κεφαλήν της κατοχικής γενιάς που έδιναν τη ζωή τους για τους σημερινούς φοιτητές, για την ελπίδα του φωτεινού αύριου στις σκοτεινές μέρες της Κατοχής, έβλεπαν με λύπη και πίκρα πως απουσίαζε από την τελετή αυτή η σημερινή γενιά, η ΦΕΑΠΘ με τους αντιπροσώπους της και τους φοιτητές που σε κάθε περίπτωση κι ευκαιρία γνωρίζει να κάνει την παρουσία της.

Αδιαφορία; Λησμοσύνη; Ό,τι και να είναι αυτό, δεν αποτελεί ούτε παράδειγμα ούτε ελπίδα. Κάποτε θα πρέπει να μπούμε σε σκέψεις όλοι μας....

Ευχαριστώ
Ζήσης Λιάσκος
(παλιός Επονίτης
αξ/κός του ΕΛΑΣ)

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ

● *Ο Στέλιος Καφαντάρης μας έστειλε το ακόλουθο σημείωμα:*

Μέσα στην τραγικότητα των η-

μερών δεν σχολιάστηκε αρκετά η διάσωση του Β. Κεδικογλου και του Γ. Αρσένη από τη 17η Νοέμβρη. Στη διακήρυξη συσχετίζονται με τις απόπειρες ρεφορμισμού της πασοκικής διακυβέρνησης. Αισθάνομαι την ανάγκη να εξισορροπήσω την έμμεση αγιοποίηση τουλάχιστον του Β. Κεδικογλου με απόσπασμα από την αγόρευση του ίδιου στη Βουλή κατά το θέρος 1983 όταν συζητιόταν το νομοσχέδιο για το ΕΣΥ.

Και είμαι υποχρεωμένος, εδώ, κύριε Πρόεδρε, να ξαναπεί κάποιο ανέκδοτο που κυκλοφορεί ευρύτατα έξω και είναι γνωστό. Σε μια σιδηροδρομική γραμμή που αναμενόταν να περάσει το τραίνο σφηνώθηκαν οι ρόδες ενός λεωφορείου φορτωμένου με μεγάλο αριθμό παιδιών. Ήταν σ' εκείνη την ομήγυρη που παρακολουθούσαν την κίνηση και ο Αϊνστάιν...

ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ (Ιωάννης Ντεγιάννης). Δυστυχώς, ο χρόνος έχει παρέλθει, κύριε Κεδικογλου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΕΔΙΚΟΓΛΟΥ. Παρακαλώ κύριε Πρόεδρε, ζητώ την ίδια μεταχείριση από το Προεδρείο, όπως και με τους άλλους συναδέλφους, όχι διακρίσεις.

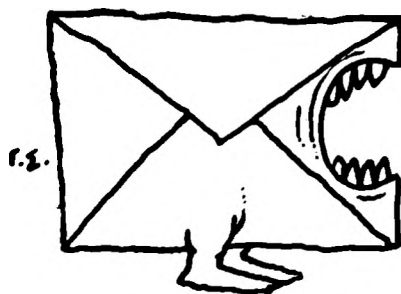
ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ (Ιωάννης Ντεγιάννης). Όχι, οι άλλοι συνάδελφοι αντιμετωπίζουν διακοπές.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΕΔΙΚΟΓΛΟΥ. Να τελειώσω τη φράση μου κύριε Πρόεδρε. Σας παρακαλώ.

Ήταν λοιπόν ο Αϊνστάιν, ο οποίος τραβούσε τα μαλλιά του, αμάν συμφορά, το τραίνο έρχεται θα συμβεί δυστύχημα. Πετάχθηκε εκείνη τη στιγμή ένα λουστράκι και είπε ξεφουσκώστε τα λάστιχα και θα φύγει το λεωφορείο από τις γραμμές του τραίνου που έχει σφηνωθεί. Αυτό το λέω για να αντιληφθούμε τι είναι πολιτική επιλογή και τι είναι πολιτική απόφαση και πράξη. Τελεία και παύλα κύριε Πρόεδρε, το ζήτημα σε αυτό το άρθρο είναι πολιτικό.

Ελπίζω ο αναγνώστης να συμφωνήσει πως η παράθεση αυτούσιων αποσπασμάτων από ομιλίες βουλευτών είναι μια μορφή λογοτεχνίας —ας την ονομάσω προχειρώς υπορρεαλισμό— που όχι μόνο τέρπει αλλά και κυρίως διδάσκει.

Στέλιος Καφαντάρης
4-3-88

ΕΝΑΣ ΕΜΜΟΝΟΣ
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΟΣ

● *Καρτ-ποστάλ, χειρόγραφα, δακτυλογραφημένα κείμενα, πολλά τηλεφωνήματα και επίσκεψη στα γραφεία μας — κάθε μορφής υπενθύμιση τέλοσπάντων, άσκησε ο φίλος μας κ. Βλάσσης Χαμαδάς για να προπαγανδίσει τις ιδέες του μέσω του περιοδικού μας που θέλησε να είναι «το άλογο της μάχης» του για την εκπλήρωση του ονει-*

ρου: την πραγματοποίηση της προχωρημένης σοσιαλιστικής κοινωνίας σε αντίθεση με τις υπάρχουσες πρωτόγονες...». Αδυνατούμε —και λόγω ελλείψεως χώρου— να αφήσουμε το φίλο να μονοπωλήσει τις λιγοστές αυτές σελίδες με τα τόσα θέματα που τον απασχολούν (κατάργηση της αντίθεσης πόλης - χωριού, η μικροαστική ιδεολογία της γυναίκας, κοινωνική ανατροπή των παιδιών, AIDS, ομοφυλοφιλία του Χριστού, βαλκανική συνεννόηση Ανδρέα - Οζάλ ως έναρξη της ανατροπής του καπιταλιστικού συστήματος κλπ.).

Από τα γράμματά του, ανασύρουμε στην τύχη, ένα εκείνο της 25/1/88:

Το ΚΚΕ είναι, όπως όλοι γνωρίζουμε, ένα πολιτικό κόμμα που προς το παρών εκφράζει τη λανθασμένη γραμμή για τη σοσιαλιστική αλλαγή στην Ελλάδα. Δεν είναι το μόνο. Είναι εντεταγμένο στην πολιτική φιλοσοφία όλων ανεξαιρέτως των δυτικοευρωπαϊκών κομμουνιστικών κομμάτων. Τα κόμματα αυτά, άρα και το ΚΚΕ, χαρακτηρίζονται από έναν κρατισμό, δηλαδή την πίστη τους στην κρατική εξουσία σαν τη μόνη οδό για το σοσιαλισμό. Αυτό κατ' αυτούς γίνεται να πραγματοποιηθεί και με την άλωση ακόμα του καπιταλιστικού κράτους από ικανούς βουλευτές, ατζέντηδες και πράκτορες, τη γραμμή του ειρηνικού περάσματος, σε αντίθεση με την επανάσταση και τη βίαιη ανατροπή του καπιταλισμού. Στην ουτοπική αυτή γραμμή των κομμουνιστικών κομμάτων της Δύσης εντάσσεται και η ελληνική συμμορία. Έχει από τα πράγματα διαψευστεί κάθε παρόμοια απόπειρα. Οι ατζέντηδες και οι πράκτορές τους, μια φορά φτασμένοι καπιταλιστές ξεχνούν τα πάντα και δεν ενδιαφέρονται παρά για το ίδιο καπιταλιστικό συμφέρον, γινόμενοι πιο στυγνοί ακόμα καπιταλιστές.

Άλλωστε η γραμμή αυτή έχει από την ιστορία διαψευστεί. Το Φανάρι στην Κωνσταντινούπολη, όπως μαθαίναμε στην ιστορία, θέλησε να φάει το οθωμανικό φεουδαρχικό κράτος από μέσα. Η επανάσταση όμως του 1821 απόδειξε πόσο λανθασμένη είναι αυτή η γραμμή.

Το μανιφέστο του ΚΚ το γράφει ρητά: Βίαιη ανατροπή του σαθρού καπιταλιστικού συστήματος, καθώς και την κοινωνική ανατροπή των παιδιών. Αυτά ούτε που να τα ακούσουν δεν θέλουν οι κουκουέδες μας. Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ θέλει την ανασυγκρότηση του Σοβιετικού κρατισμού εκ των άνω. Αλλά και αυτές οι προσπάθειες θα αποδειχτούν φρούδες. Όσο υπάρχει η αντίθεση πόλης και χωριού, την οποία εμείς προτείνουμε να καταλύσουμε με την διατυπωθείσα δημιουργία των οικονομικών συστημάτων (αγρο-

τοβιομηχανικών συγκροτημάτων), δεν μπορεί κατ' ουδένα τρόπο να μιλάμε για σοσιαλισμό. Τελειώνοντας πρέπει να πούμε την αλήθεια: το γενικό επιτελείο, το ΚΚΕ δηλαδή πρέπει να καταληφθεί από τον επαναστατημένο ελληνικό λαό, και να προχωρήσουμε όλοι μαζί στην κομμουνιστική επανάσταση.

Με αποφασιστική διάθεση
Βλάσης Χαμαδάς
Βιβλιοθηκάριος

ΜΙΑ ΑΝΤΙΚΡΟΥΣΗ

Για «Το βυσσινί τετράδιο»
του Γ. Σεφέρη

● Από τον Φ. Δημητρακόπουλο, επιμελητή της έκδοσης για το «Βυσσινί τετράδιο» του Γ. Σεφέρη, πήραμε το γράμμα που ακολουθεί σε αντίκρουση μιας παρουσίασης του βιβλίου από τον Φάνη Κακριδή:

Από τη στήλη κριτικής του βιβλίου της εφημερίδας «Το Βήμα» (31.1.1988) ο Φάνης Ι. Κακριδής παρουσίασε το πρόσφατο βιβλίο μου: *Γιώργος Σεφέρης, Το βυσσινί τετράδιο. Ανεμολόγιο, λέξεις, βότανα και ορθογραφικά* (εκδ. Καστανιώτη). Επειδή διατηρώ κάποιες διαφορετικές απόψεις σε ορισμένα σημεία απ' αυτά που αναφέρει ο Φ.Κ. και επειδή θεωρώ τη βιβλιοπαρουσίαση αυτή καλόπιστη καί χρήσιμη ως αφορμή ε-

πιστημονικού διαλόγου, κάθισα να σημειώσω τις δικές μου παρατηρήσεις όσο συνοπτικότερα μπορούσα.

1. Ο Φ.Κ. σημειώνει ότι «ο Σεφέρης δεν έγραψε ποτέ, ούτε σχεδίασε έργο με τίτλο "Το βυσσινί τετράδιο", κλπ...». Η εξήγηση περιττεύει, γιατί κανείς δεν ισχυρίστηκε ποτέ το αντίθετο. Κιόλας ο υπότιτλος δείχνει ότι πρόκειται για ένα τετράδιο ποικίλων εγγράφων, με το Ανεμολόγιο, διάφορες λέξεις, βότανα και ορθογραφικά. Ακόμη, αμέσως στον πρόλογο του βιβλίου εξηγώ γιατί μπήκε αυτός ο τίτλος. Αλλά και το πρώτο ξεφύλλισμα του βιβλίου δείχνει περί τίνος πρόκειται. Να πω, ωστόσο, ότι είχα αρχικά προτιμήσει τον τίτλο *Πρόχειρο τετράδιο* (βλ. «Το Βήμα», 27.9.1987), αλλά, όπως γράφω στον πρόλογο, σεβόμενος και τη γνώμη της κυρίας Σεφέρη, κατέληξα στο συγκεκριμένο τίτλο. Τίτλο που ενώ δεν τον δέχεται ο Φ.Κ. ως τίτλο βιβλίου, όμως τον εγκρίνει ως τίτλο της πρώτης από τις τρεις μελέτες, στις οποίες θα ήθελε να είναι διαιρεμένο το βιβλίο μου.

2. Θα ήθελα να υπενθυμίσω ότι και για το αρχινισμένο απλώς Ελληνικό Λεξικό του ποιητή, που σχετίζεται άμεσα με "Το βυσσινί τετράδιο", για πρώτη φορά γίνεται λόγος στο βιβλίο μου. Τα άλλα που γράφει ο Φ.Κ. στην πρώτη

του παράγραφο είναι πράγματα αυτονόητα και κοινώς αποδεκτά, γι' αυτό και δεν καταλαβαίνω γιατί γράφηκαν. Έχουν τα κατάλοιπα του Γ.Σ. την ίδια σημασία μ' αυτά του «κάθε συγγραφέα ή φιλο-λόγου»; Ή αν το βυσσινί τετράδιο είναι άδειο (τετράδειο), τότε πώς τα σχόλιά μου θα μπορούσαν να γίνουν τρεις μελέτες σ' ένα βιβλίο; Κατά την ταπεινή μου γνώμη, τα σχόλια αυτά βοηθούν να προσεγγίσουμε από μια άλλη γωνία συγκεκριμένα σημεία του σεφερικού έργου και να ξανασκεφτούμε πώς πρέπει να εκδίδουμε τα λογοτεχνικά του κείμενα —κι όχι μόνο του Σεφέρη...

3. Παρακαλώ τον Φ.Κ. να μου πει πότε το Ανεμολόγιο συσχετίστηκε με το «ρόδο της μοίρας» του Ερωτικού Λόγου. Κι ας μη μου απαντήσει με όσα γράφω στη σ. 66 για τον Σαββίδη, γιατί αυτά κάθε άλλο από συσχετισμό συνιστούν. Έτσι, ειλικρινώς ευχαριστώ τον Φ.Κ. γι' αυτή του τη διατύπωση που σημαίνει ότι πείστηκε απόλυτα για το συσχετισμό που εγώ υποστηρίζω, αντλώντας και από το σύνολο του έργου του ποιητή. Πουθενά, ούτε στο πρόσφατο βιβλίο του D. Kohler (L' a-viron, σ. 214) δε βρήκα τέτοια αναφορά.

4. Ως προς το ότι δε χρειάζεται αυστηρή παλαιογραφική μέθοδος για την περιγραφή σύγχρονών

μας αυτογράφων τετραδίων, διαφωνώ απόλυτως. Υπερεπερίσσεψαν στη νεοελληνική φιλολογία οι αναλύσεις, αναγνώσεις, προσεγγίσεις· καιρός να ξαναθυμηθούμε για λίγο και τον Συκουτρή. Αν δεν γίνομαι αντιληπτός, μπορώ να πω ότι από καιρό έχω ξεκαθαρίσει τις θέσεις μου.

5. Ειδοποιώ τον αναγνώστη ότι τα εισαγωγικά μέσα στα οποία κλείνει ο Κακριδής το ρήμα «παράπεμπε», δεν είναι δικά του, είναι δικά μου. Δηλαδή, το «παράπεμπε» που γράφω, δε σημαίνει τίποτε άλλο παρά υπαινιγμό μιας σύμπτωσης στη χρήση του επιθέτου *φιλέταιρος* από τον Σεφέρη και από τον Μαρωνίτη· τίποτε άλλο.

6. «Ο σχολιασμός είναι άνισος». Δηλαδή χρειάζεται ίσος σχολιασμός για την εγγραφή αρ. 1 (Ανεμολόγιο) και για την εγγραφή αρ. 14 (λατινικοί αριθμοί); Και γιατί πειράζει το «πλήθος» των παραπομπών μου στην αλληλογραφία Σεφέρη-Καραντώνη που προετοιμάζω; Το «πλήθος» είναι βέβαια έξι φορές, αλλά και πού το κακόν; Και γιατί είναι «ριψοκίνδυνο φιλολογικό εγχείρημα» το ποίημα Έλεγος; Δεν είναι πειστικά όσα γράφω στα σχόλια του αρ. 9 (σσ. 94-102); Οπωσδήποτε όμως εμμένω στις τεκμηριωμένες θέσεις της μελέτης μου.

7. Ως προς το *αίσωπος* (γρ. έσσωπος) συμφωνώ. Όμως, επειδή

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ

Αν αγαπάτε τον Μπραμς... τη Ροκ, το Ελληνικό Τραγούδι, τη Τζαζ... αν αγαπάτε την ΚΑΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗ!...

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ! ... Το νέο περιοδικό παρουσίασης, ανάλυσης, κριτικού λόγου και ειδήσεων μουσικής.

... Διακεκριμένοι συνεργάτες, ή πιο συγκεκριμένα ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΠΩΝΥΜΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟ - ΚΡΙΤΙΚΟΙ της χώρας, παρουσιάζουν τώρα και αναλύουν με τον πιο έγκυρο τρόπο, τα μουσικά πράγματα στον σημερινό κόσμο και στην Ελλάδα.

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ! Κυκλοφορεί τώρα!... μ' ένα τεράστιο όγκο πληροφοριών, με αναφορά ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΕΙΔΗ και έχει ένα στόχο: Να αποτελέσει ένα απόλυτα έγκυρο μέσο αναφοράς για κάθε μουσικόφιλο.

από τις εκδόσεις «γνώση»

Ζωοδόχου Πηγής 29, 106 81 Αθήνα, τηλ.: 3620941 - 3621194 Γρηγ. Αυξεντίου 26, 157 71 Ζωγράφου, τηλ.: 7794879 - 7786441

και στο τετράδιο και στις Μέρες Γ', σ. 221, έχει γραφεί *αίσωπος*, δε με απασχόλησε η εξακριβωση της ονομασίας του βοτάνου, αφού και η λέξη δεν περνάει στο λογοτεχνικό λεξιλόγιο του ποιητή. Αν έψαχνα για το *έσωπος-ύσσωπος*, τότε θα έκανα ό,τι κι ο Φ.Κ., δηλαδή θα έπαιρνα την παραπομπή από το μεσαιωνικό λεξικό του Κριαρά, τόμ. ΣΤ', σ. 293. Επειδή ωστόσο ο Φ.Κ. γράφει ότι ο *ύσσωπος* μνημονεύεται και στο Ευαγγέλιο (Ιωάν. 19, 29), καλό είναι να λεχθεί ότι η γραφή *ύσσωπω* ισχυρώς αμφισβητείται (βλ. Α.Ι. Φιλίππιδου, Ιστορία της εποχής της Κ. Διαθήκης, σ. 288).

8. Αφού αυτό που αρέσει στον Φ.Κ. περισσότερο είναι τα ορθογραφικά μου σχόλια, γιατί ως κλασικός φιλόλογος δε σχολίασε τα πορίσματά μου, όπως τα διατυπώνω στις σσ. 122-123;

9. Στην τελευταία του παράγραφο ο Φ.Κ. γράφει ότι «σκέφτεται» αλλιώς το βιβλίο μου, που θα μπορούσε «να περιέχει π.χ. τρεις μελέτες του Φ.Δ. για το Σεφέρη: α) Το βυσσινί τετράδιο και άλλες λεξιλογικές σημειώσεις στα κατάλοιπα του Γ.Σ., β) Το *ρόδο* του Ερωτικού Λόγου: προσωπικές μνήμες και ποιητική μετουσίωση, γ) Η ορθογραφική συνέπεια του Γ.Σ. — Θεωρία και πράξη» (Αυτό όμως είναι ακριβώς το περιεχόμενο των σχολίων μου). Δηλαδή, τρεις μελέτες πάνω στο ίδιο τετράδιο; Χωρίς την περιγραφή, χωρίς το κείμενο, χωρίς τις φωτογραφίες των αυτογράφων; Έτσι ο Φ.Κ. συμφωνεί, αν διαβάζω καλά, για το ότι άξιζε να δουν το φως της δημοσιότητας τα σχόλιά μου, πράγμα για το οποίο τον ευχαριστώ.

10. Όλα τα υπόλοιπα της τελευταίας παραγράφου δεν αφορούν σε μένα. Εγώ συγκρατώ μόνο την κατάληξη του άρθρου του και τον ευχαριστώ, γιατί δείχνει ότι ο κ. Κακριδής απλώς ήθελε «να αποτιμήσει στις σωστές διαστάσεις την ουσιαστική προσφορά του Φ. Δημητρακόπουλου».

Φώτης Α. Δημητρακόπουλος
Λέκτορας
της Νεοελλ. Φιλολογίας
στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΑΧ, ΑΥΤΗ Η ΤΕΧΝΗ...

● Από την υπεύθυνη της γκαλερί «Αστρολάβος» πήραμε την ακόλουθη επιστολή:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,

Είμαστε υποχρεωμένοι να επανέλθουμε στο θέμα της έκθεσης έργων του Γιάννη Τσαρούχη στην Αίθουσά μας γιατί στην απάντησή του κ. Ξύδη στην επιστολή μας που δημοσιεύθηκε στο τχ. 365 υπάρχουν ανακριβή και μειωτικά για την Αίθουσά μας στοιχεία.

Έτσι αναφερόμενοι στις παρατηρήσεις του και με τη σειρά που τις έθεσε απαντούμε τα πιο κάτω:

1) Δεν καταλαβαίνουμε πώς πήραμε την έγκριση του κ. Τσαρούχη για κάποιο ...τετελεσμένο γεγονός. Είναι γνωστό ότι πριν ξεκινήσουμε οποιαδήποτε ενέργεια σχετικά με τη διοργάνωση της έκθεσης, είχαμε πάρει την συγκατάθεσή του, που μας δόθηκε χωρίς κανένα ενδοιασμό, ενώπιον τρίτων.

2) Από τα 29 έργα που εκθέσαμε τα 23 (και όχι μερικά) είχαν αγορασθεί από τον κ. Τσαρούχη και από τρίτους μόνο 6 που είχαν ιδιαίτερα προσεχτικά διαλεχτεί.

Τη μεταξοτυπία που επρόκειτο να δοθεί από την Αίθουσά μας μόνο σαν πρωτοχρονιάτικο δώρο (το σχέδιο φιλοτεχνήθηκε από τον κ. Τσαρούχη για την Αίθουσά μας, είχε δε και το σήμα μας) δεν αρνήθηκε να υπογράψει ο κ. Τσαρούχης αλλά εκπρόσωπος του ιδρύματος τον εμπόδισε με το αιτιολογικό ότι δεσμεύεται από το καταστατικό του Ιδρύματος και ότι απαιτείται απόφαση του Δ.Σ. Η τηλεφωνική απάντηση την επομένη της υποβολής σχετικής μας αιτήσεως στο Δ.Σ του Ιδρύματος ήταν αρνητική με αιτιολογικό την ποιότητα του χαρτιού. Σε σχετικό προφορικό αίτημά μας (το οποίο ξαναυποβάλλουμε και μέσω του περιοδικού σας) να ξανατυπωθεί η μεταξοτυπία σε χαρτί της αρεσκείας τους μας απάντησαν ότι ...δεν εγκρίνουν και το σχέδιο. Μετά από αυτό εγκαταλείψαμε στο Ίδρυμα τη μεταξοτυπία και δεν ξαναεπανήλθαμε για να μην δημιουργούνται προβλήματα στον κ. Τσαρούχη, που μας είναι

ιδιαίτερα αγαπητός και σεβαστός, έχει δε περιβάλλει με πολλή αγάπη τον «ΑΣΤΡΟΛΑΒΟ».

3) Η γενναιοδωρία του κ. Τσαρούχη δεν μας αφορά γιατί είναι έξω από τις αρχές μας η επιδίωξη δώρων και η εκμετάλλευση καλλιτεχνών. Επίσης δεν μας αφορούν τα αναφερόμενα σε πρόχειρα σχέδια σε χαρτιά ή φύλλα βιβλίων γιατί δεν εκθέσαμε σχέδια αλλά 27 παστέλ και 2 ακουαρέλες.

4) Φυσικά ο κ. Ξύδης μπορεί να διατηρήσει τη γνώμη του για τα έργα που εκθέσαμε απλά θα θέλαμε να αναφέρουμε και τη γνώμη του ίδιου του ζωγράφου για τα έργα που κατά καιρούς μας έδινε, ότι δηλαδή είναι από τα καλύτερα παστέλ που έκανε τελευταία.

Η αναφορά μας σε δημοσιεύσεις δεν αποσκοπούσε στην κατοχύρωση της ποιότητας των έργων μας, αλλά στη διαμόρφωση ίδιας γνώμης στους αναγνώστες του ΑΝΤΙ που δεν είδαν την έκθεση και επιθυμούσαν να ανατρέξουν στον ημερήσιο ή περιοδικό Τύπο. Δεν συμφωνούμε με τον κ. Ξύδη στην αιτολόγησή του σχετικά με τις δημοσιεύσεις στον περιοδικό Τύπο που απευθύνεται στο πλατύ κοινό. Η άποψή μας είναι ότι γίνεται μια αξιόπαινη προσπάθεια πολιτιστικής ενημέρωσης του κοινού τους. Εξάλλου το να κρατούν τις στήλες των εικαστικών τους ιστορικοί τέχνης, όπως η κ. Σπίρμαν (απόφοιτος Πανεπιστημίου Σορβόνης) δικαιώνει την άποψή μας.

Όπως αναφέραμε όμως και αρκετές ημερήσιες εφημερίδες μεταξύ αυτών και η ΠΡΩΤΗ στην οποία μέχρι πριν λίγο έγραφε ο κ. Ξύδης δημοσίευσε έργο μας (15-1-88).

Τέλος για να μην ταλαιπωρούμε τους αναγνώστες σου με την αλληλογραφία μας και προκειμένου να έχει ο κ. Ξύδης σαφείς πληροφορίες από τον ΙΔΙΟ τον κ. Τσαρούχη, του προτείνουμε να κανονίσει μια κοινή συνάντησή μας με το ζωγράφο ώστε να ξεκαθαριστούν ορισμένα πράγματα και να δημοσιευθούν αμέσως στο ΑΝΤΙ μετά την απομαγνητοφώνησή τους.

Ευχαριστούμε και πάλι για τη φιλοξενία

Για την Αίθουσα Τέχνης
«Αστρολάβος»

Αντωνία Τριανταφύλλου -
Δημητρακοπούλου
Πειραιάς 1-2-88

● Ο συνεργάτης Αλ. Ξύδης απαντά στο γράμμα της υπεύθυνης της γκαλερί «Αστρολάβος» κ. Αντωνία Τριανταφύλλου - Δημητρακοπούλου ως εξής:

● Τα πολλά λόγια της υπεύθυνης της γκαλερί «Αστρολάβος» δεν αναιρούν τις βασικές διαπιστώσεις μου - δεν έχω συνεπώς τίποτα να προσθέσω. Τα πολλά λόγια είναι φτώχεια.

Αλ. Ξύδης

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Συντακτική επιτροπή:
ΒΑΣΙΛΗΣ ΖΗΣΗΣ
ΤΑΚΗΣ ΚΑΦΕΤΖΗΣ
ΧΡ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΩΡΟΣ
- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΝΕΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» Α.Ε.
Μπουμπουλίνας 16
Τηλ. 27.94.550

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 1.100 δρχ. - Ετήσια 2.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 8.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 14
ετήσια: δολ. 28
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 17
ετήσια: δολ. 34

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 100
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 200

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

Τώρα -
ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ
φθηνά ΠΟΛΥ φθηνά βιβλία
Έγκυκλοπαίδειες μισοτιμής
Ευκολίες πληρωμής

ΜΗΝΟΣΤΑΝΟΙ ΛΟΥ - ΓΙΑ ΤΟ ΦΘΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 92, ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΤΗΛ. 4112258

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

Φιλολογική επιμέλεια - Πρόλογοι: Γ. Βελουδής, Κ. Καφαντάρης,
Εμμ. Μοσχονάς, Γ. Παπακώστας, Στ. Φώκος

Π. ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟ- ΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

Μνήμες και αφηγήσεις σ' ένα άταχτο φιλολογικό ταξίδι γεμάτο πρόσωπα και καταστάσεις.

ΑΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Η πρώτη ελληνίδα πεζογράφος που πραγματεύεται με τόλμη, θέματα όπως η προϊκα, ο ξεπεσμός του γάμου, οι κοινωνικές αδικίες.

Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Ένα κοινωνικό μυθιστόρημα με ιδιαίτερη ευαισθησία στα γυναικεία πρόσωπα και τις κοινωνικές ανακατατάξεις.

ΒΗΛΑΡΑΣ, ΨΑΛΙΔΑΣ κ.ά. Η ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΑΪΚΗ «ΜΕΣΗ ΟΔΟ»

Η σχέση μεταξύ γλωσσικής και κοινωνικής αντίθεσης.

Α. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Καυστική, αθυρόστομη και αδιάλλακτη ποίηση κοινωνικής καταγγελίας που απορρίπτει την υποκρισία και το συμβιβασμό.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Άμεση μαρτυρία του αγώνα και της αγωνίας του εσωτερικού μετανάστη μπροστά στην άγνωστη πραγματικότητα στην οποία οφείλει να επιβιώσει.

ΕΜ. ΡΟΪΔΗΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Αντικοφορμιστικά, προκλητικά και αμφισβητησιακά τα διηγήματα του συγγραφέα της *Πάπισσας Ιωάννας*.

Κ. ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ρεαλισμός και κοινωνική οπτική, τα βήματα μιας οδυνηρής συνειδητοποίησης της προοδευτικής διάνοσης στον τόπο μας.

Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΟΡΤΡΕΤΑ

Ο εκδότης του *Νουμά* και πρωτοπόρος του δημοτικισμού, σκιαγραφεί σ' αυτή την αυτοβιογραφία του γεγονότα και πρόσωπα.

ΤΡΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

MARIO VITTI ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Νέα έκδοση Οκτώβρης 1987. Μια κριτική οπτική πάνω σε ρεύματα, τάσεις και σχολές από το Βυζάντιο μέχρι σήμερα.

Α. ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Η επίδραση της χρήσης του λόγου πάνω στις κοινωνικές σχέσεις και των γλωσσικών θεωριών πάνω στις ιδέες.

Κ. ΚΑΦΑΝΤΑΡΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΑΪΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Μία πλήρης ανθολογία ανέκδοτων ή δημοσιευμένων από το 1843 μέχρι και σήμερα ελληνικών λαϊκών παραμυθιών.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

1973-1988

Μια εκδοτική πρόταση, ανοιχτή στην περιπέτεια των νέων ιδεών

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 – τηλ. 36.02.007

Γιώργος Μανιώτης

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΙΩΤΗΣ
ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Φορώντας τα μαγικά
γυαλιά των παραμυ-
θιών, προσπαθώ να μπω
στο ναό του καιρού μας
και να διακρίνω ψηλά
στους θόλους της ορο-

φής του, τις φοβερές τοιχογραφίες που με χρώματα,
ήχους και κινήσεις ορίζουν και κατέχουν τη ζωή μας.

Στέλλα Βογιατζόγλου

ΣΤΕΛΛΑ ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ
Η ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΟΣ

Η ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΟΣ

Μέσα από τις μνήμες
μιας ηλικιωμένης λαϊκής
γυναίκας και μιας σύγ-
χρονης κοπέλας, κυκλο-
χρονής κοπέλας, κυκλο-

θυμικής, νευρωτικής με επίπλαστες ισορροπίες,
σηματοδοτείται το στίγμα της νεότερης Ελλάδας.

Χάρη Σταθάτου

ΧΑΡΗ ΣΤΑΘΑΤΟΥ
ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ

Περί τέχνης ή περί έρω-
τος. Ένα μυθιστόρημα
για τη σχέση μεταξύ της
διαδικασίας της τέχνης
και της ερωτικής λογι-
κής. Για τα αντικείμενα

τού έρωτα: τα τοπία και τους άντρες.

Η ζωή μιας γυναίκας μέσα στο καλοκαίρι και μες
στον χειμώνα, όταν φτιάχνει και δεν φτιάχνει τα έρ-
γα της.

Χριστόφορος Μηλιώνης

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΜΗΛΙΩΝΗΣ

Ο ΣΙΑΒΕΣΤΡΟΣ

Ποιος είναι λοιπόν αυτός ο Σιλ-
δέστρος που καταφτάνει στη μι-
κρή πόλη, ξυπνάει παλιές πλη-
γές, και, χωρίς να κουνήσει –
φανερά τουλάχιστον – το χέρι
του, τους κάνει όλους μαλλιά
κουβάρια; Πρόκειται τελικά για
ένα μυθιστόρημα, όπου οι
ήρωες προσπαθώντας να ανα-
καλύψουν ποιος είναι ο Σιλδέ-

στρος αποκαλύπτουν τον εαυτό τους – όπως ακριβώς και οι
αναγνώστες. Γιατί το βιβλίο μπορεί να διαβαστεί με πολ-
λούς τρόπους.

Νίκος Μπακόλας

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΛΑΤΕΙΑ

Στη Μεγάλη πλατεία συναντών-
ται, θεληματικά ή τυχαία, ένα
πλήθος από πρόσωπα, που συν-
θέτουν μια μικρή τοιχογραφία
συμβάντων και προσώπων της
Θεσσαλονίκης. Και η τοιχογρα-
φία αυτή αποτελεί μέρος μιας
μεγαλύτερης σύνθεσης που ξε-

κίνησε από τη Μυθολογία και τον Κήπο των προγόνων, για
να ολοκληρωθεί με ένα ακόμη βιβλίο και να ολοκληρώσει,
ουσιαστικά, ένα έργο που θα καλύπτει τον κόσμο και τα πά-
θη της γενέθλιας πόλης του συγγραφέα στην εκατονταετία
1880-1980.

Αριστοτέλης Νικολαΐδης

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ο ΙΕΡΟΣ ΜΑΣΤΟΣ

Ο ΙΕΡΟΣ ΜΑΣΤΟΣ

Ο αισθησιασμός και το πάθος του
Ιερού Μαστού βγαίνουν από μια
έσχατη ανθρωπολογική πραγματι-
κότητα. Το πεδίο του μυθιστορή-
ματος αναπτύσσεται συναρπαστι-
κά και συμφωνικά σ' ένα παρόν με
τα υπόκωφα μηνύματα του μέλλον-
τος: ένα ερώτημα και το «μυστικό»

μιας ιστορίας μέσ' από τις εξαιρετικές εκείνες καταστάσεις
του Είναι και της επιθυμίας.